

644
1975/3

ლიმილის ბიჭი ვიყავი,
ბეჭუდ არწივი მეხატა,
ცხრამეტი წლისა შევსრულდი,
ოცი არ გადამეხატა,
სამშობლოს დროშა მეჭირა,
მგერს ვეცემოდი მეხატა!

გიორგი ლეონიძე

ოპ'ში ვიყავ. მგერს ბერლინი
მივუბრინე, მოვუბრინე,
ცხრა მაისით შემოვძახე:
ეგ არის და გორის ციხე!

ვალაკიონ გაბიძე

სსსრ

ერთგული ვიყავ მშობელი მიწის,
მე შევასრულე აღთქმა და ფიცი,
მე გადვიტანე მრავალი ჭირი,
სამშობლო რომ არ გადამთელოდა,
რომ მოვსულიყავ ბერლინში გმირი
საქართველოდან.

გრიგოლ აბაშიძე

მე, ქართველი ბუხაიძე,
ბალყარეთის მთებში ვწევარ...
რომ შემეძლოს საფლავიდან,
ძმებო, მხრების წამოწევა,
მე სიცოცხლეს ხელმეორედ
შევწირავდი მშობელ მხარეს,
შევწირავდი იმავ მიწას,
დღეს რომ გულზე დამაყარეს.

ირაკლი აბაშიძე

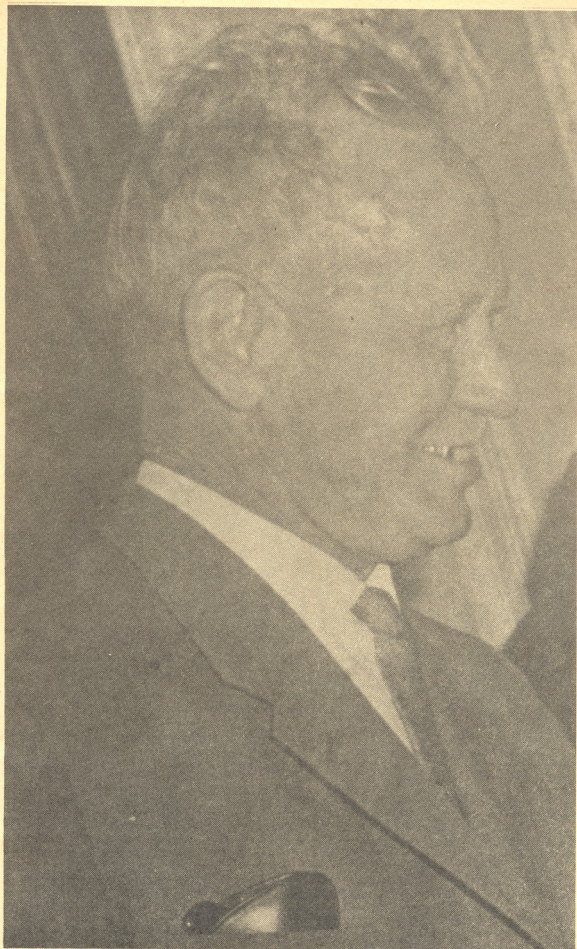
ნუ სწუხარ, გაივლის ომი და ქარი,
ვიცხოვრებთ ისევ მშვიდად,
ჩვენთვის ზომ სიცოცხლე მამული არის,
ღიადი სამშობლო წმინდა!

რევაზ მარჯიანი

დღეს ორკაცად ღვივის რწმენა,
ქუდზე კაცი ფეხზე დგება.
ჩვენს მახვილს და ჩვენს მარჯვენას
სიმტკიცე და გამარჯვება!

სიმონ ჩიქოვანი

1975

შ ი ნ ა ა რ ს ი

პროზა, პოეზია

3. ვანო ურჯუშელაშვილი. მოსკოვი ძველად ერთია. (რამდენიმე თავი რომანიდან)
57. ზაურ ბოლქვაძე. ლექსები
60. ზოია ცხაღია. მამა. ლექსი
61. გივი ჯოხაძე. კოწოლა. მოთხრობა

ძმურ ოჯახში

73. ზენიკ სვირანიანი. ხევ-ხევ წვიმა მიიპარება. მოთხრობა. სომხურიდან თარგმნა მარინე შამაცაშვილმა

გამარჯვების ზი წელი

79. გიორგი შურაშვილი. ქართველები დიდ სამამულო ომში
87. ლარისა ხუბულური. ჯარისკაცის წერილები
95. შოთა ჯაფარიძე. ექვსი თვე „მცირე მიწაზე“
101. ვალერიან მახარაძე, ვახტანგ გურული. ქართველები და კოლონელი პარტიზანების საბრძოლო თანამეგობრობის ისტორიიდან
106. სპარტაკ რეხვიაშვილი. უკრაინულ პარტიზანთა მხარდახმარება
112. ლიუდმილა ცაიკვაძე. დაფარული გული

წერილები

119. ალექსანდრე ზახტაძე. საბჭოთა ხალხის დიადი გამარჯვება
127. დავით მაისურაძე. ქართველი ინტელიგენციის წვლილი დიდ სამამულო ომში
132. შოთა აფრიდონიძე, დავით ჯაფარიძე. ლენინური კომპაგვირი დიდ სამამულო ომში
142. არჩილ სპარსიაშვილი. დიდი სამამულო ომის რაიონული გაჯეთების ფურცლებზე
146. მარკ ზლატკინი. საბჭოთა პარტიოტობი — ლიტერატურის შთაბეჭონებელი თემა
151. ირმა ჩხეიძე. მირზა ბელოვანის ფრონტული ლირიკა
156. თამაზ კვაჭანტირაძე. ...იმი, ვითარცა...

მთავარი რედაქტორი
ჯანსუღ ჩარკვიანი

სარედაქციო კოლეგია:

მამუა ამირეჯიბი,
ვალერიან ბაქრაძე,
გურამ გვარდუშეთელი,
გივი გეგეჭორი,
რისმაზ გორდუნიანი,
გიორგი გუგულია,
ნოდარ დუმბაძე,
მერაბ ელიოზიშვილი,
ედუარდ მენაბდე,
ოტია პაპორია,
(პასუხისმგებელი მდივანი),
ნუგზარ წერეთელი,
ტარიელ ჰანტურიბა,
რეზო მთიშვილი.

პანო პაჩუაძეაშვილი

მოსკოვი ქვეყნად ერთი

(რამდენიმე თავი რომანიდან)

ლამის სამი საათიდან მომიწია მო-
რიგობამ. უმთვარო ღამე იყო. არც
მანამდე და არც მეტე ცაზე ამდენი
მბრწყინავი ვარსკვლავი ჩემს თვალს
არ უნახავს.

გავცქეროდი მოშავადრდნულ ცას
და ვფიქრობდი: ნამდვილად მნათობთა
ზეიმია, საღღესასწაულოდ მოთთულ-
მოკაზმულან და ერთმანეთს ეკეკლუ-
ცებთან-მეთქი.

ყველაფერი, სულიერი თუ უსულო,
განახული შესცქეროდა ვარსკვლა-
ვებს.

ორგვლივ ზღაპრული სიჩუმე იდგა.
არაფერი იძროდა, არაფერი ხშიანობ-
და. წყაროსავით ანკარა მდინარის რაკ-
რაკი უძირო სიწყნარეში იკარგებოდა.

მეთაურები სულ იმას გვაფრთხი-
ლებდნენ, საგუშაგოზე ყურადღებით
იყავით, ფიქრებს ნუ მიეცემით, არ
იოცნებოთ.

ეს წარმოუდგენელია! ენას კბილს
დააჭერ, ყურებშიც თითებს დაიცობ,
თვალესაც დახუჭავ, მაგრამ ფიქრს
ვერაფერს მოუხერხებ.

ამ წყნარ, ზღაპრულ ღამეს რაღაზე
არ ვფიქრობდი, გონების თვალთ რა-
ღას არ ვხედავდი. ბოლოს ეს სურათი
წარმომიდგა თვალწინ:

ტყის ბილიკზე გნოლივით გაქცეულ

ნატაშას მივდექ. ქალიშვილი ხან ხეს
ეფარება, ხან ბუჩქებში იმალება, ვპო-
ულობ, ხელით მინდა მივწვდე, მაგრამ
ერთს გულიანად გადაიქისკისებს და
ისევ გარბის!

აი, ტყეც გავლიეთ, გავიმდგლოეთ.
ჩვენ წინ თოვლით დაფარული კავ-
კასიონის მთების გრეხილი აღიმართა...
აგერ ფერდობზე შეფენილი ჩვენი სო-
ფელიც. ეს რაღაა?! ჭალებში გამავალი
საურმე გზით წითელი ბაფთებით მო-
რთული მანქანების ესკორტი მიემარ-
თება, წინა მანქანაში მე და ნატაშა
ვსხედვართ... უკან მოგვდევენ დამ-
კერელები, მაყრიონი... ცას სწვდება
მექორწინეთა სიმღერა... ისმის თოფე-
ბის ბათქა-ბუთქი, ანე-მანე ცაზე და-
კიდული მაშხალებითაა გაჩახჩახებუ-
ლი. ორდობეები, შუკები გარეთ გამო-
სულ ხალხს ვერ იტევს. დიდი თუ პა-
ტარა, ქალი თუ კაცი შეძახილებით
გვესალმებიან, ყვავილებს გვესვრიან,
ხელებს გვიქნევენ. ჩვენ უკვე მამა-პა-
პური სახლის ეზოში ვართ. ხელგაშლი-
ლი გვეგებება პაპაჩემი, ჩოხა-ახალუხი
რომ აცვია და წელზე ვერცხლის ქა-
მარ-ხანჯალი შემოურტყამს.

— მოდი ჩემო ძაღლო, ჩემო გამზა-
რებელო! — ეუბნება მოხუცი ნატაშას,
მკერდში იკრავს და შუბლზე ეამბორე-

ბა, მეც მეხვევია, მკოცნის... მერე ხელ-
შემართული ხალხს მიმართავს, — ჩე-
მო სტუმრებო, ჩემო ღვიძლნო, ვახ-
ტანგი დამბრუნდა, მარგალიტით
რძალი ჩამომიყვანა, უბედნიერესი კა-
ცი ვარ, ქეიფი მინდა, ღროსტარება
მწალია, მეზურნეებო, მაშ, დაუჯათ!..

ერთბაშად განთადის მათუწყებელ-
მა გრილმა ნიაგმა დაუბერა. ხეზე ფო-
თლები აშრილდნენ, აღიღინდნენ. ლა-
მის მეც ავმღერდე, ხეებს ვეხვევი,
ბუჩქებს მკერდში ვიკრავ! მინდა შეე-
ძახო, ცასა და მიწას ვამცნო, შევღაღა-
დო, რომ მიყვარს ნატაშა, მიყვარს სი-
ცოცხლე, მიყვარს ქვეყნიერება!..

უცებ ტყის იქით, მაღლა ზეცაში,
ყრუ გუგუნს გაისმა.

„ნეტავი რა გუგუნებს?!“ — შევე-
კითხე ჩემს თავს და რაღაც იდუმალმა
შიშმა მომიცვა.

გუგუნის საიდუმლო ვერ ამოვხსე-
ნი, რომ შორს, ცის დასალიერს ვარ-
სკვლავნი წითლად აენთნენ, ამოძრავ-
დნენ. „ეს რა ხდება, ნუთუ მეჩვენე-
ბა?!“ — გულში გამკრა და, იმის და-
სადგენად ზეზეულა ხომ არ ჩამეძინა-
მეთქი, თვალები მოვიფშვინტე. არა!
მეღვიძა! ყველაფერს ცხადლივ ვხე-
დავდი!

წითელი ვარსკვლავნი ნელა, შეუმ-
ჩინველად მოირწყოდნენ, სამაგიეროდ,
გუგუნის ისე სწრაფად მატულობდა,
რალაც ორ-სამ წუთში არეშარე გაა-
ყრუა.

უძრავად ვიდექი გაოგნებული, გო-
ნებაფორიაქებული.

მივხვდი, ვარსკვლავები კი არა,
თვითმფრინავები მოფრინავდნენ, მაგ-
რამ იმას კი, აბა, როგორ ვიფიქრებდი,
რომ ეს გერმანელ ფაშისტთა ბომბდამ-
შენი ესკადრილიები იყო.

მაშინ ისეთი წარმოდგენა მქონდა,
იმის დაწყების წინ ერთი მხარე მეო-
რეს ულტიმატუმს გაუგზავნიდა, ამა
და ამ მოთხოვნილებებს ვიყენებ, ორ-
სამ დღეში თუ არ დამაკმაყოფილებ,
ომს ვიცხადებო. თუ მეორე მთავრო-
ბა გაჯიუტდებოდა, პირველს ომის

დაწყების უფლება მიეცემოდა. ამაშ-
ბაში საზღვარზე მოწინააღმდეგეთა ჯა-
რები განლაგდებოდნენ. დათქმულ
დროს ორივე ლაშქრის სარდლობა ცეც-
ხლის გახსნას ბრძანებდა. დაიქუხებდ-
ნენ ქვემეხები. ჯარები ერთმანეთისა-
კენ დაიძვებოდნენ და სამკვდრო-სა-
სიცოცხლო ბრძოლა გაიმართებოდა.
ამას კი, აბა, როგორ წარმოვიდგენდი,
რომ დაძინებულ ქვეყანას ასე ვერა-
გულად მტერი თავს დაესხმოდა.

მაშინაც კი, როცა უამრავმა თვით-
მფრინავმა გაბმული ღმთილით თავზე
გადავვიქროლა და ჩვენგან არც ისე
შორს, ცეცხლის მთები აღიმართა,
ზათქმა და გრიალმა კი მიწა შეაჯანჯა-
რა, არ მჯეროდა, რომ ეს უკვე ომი
იყო.

თავგზააბნეული ჯარისკაცები, ყა-
ზარმებიდან, ცეცხლმოკიდებული სახ-
ლეებიდან, საცვლების ამარა რომ გა-
მორბოდნენ, აზრზე ვერ მოსულიყვნენ,
ვერ გაეგოთ, რა ხდებოდა და შიშნა-
რევი ხმით ერთმანეთს ეკითხებოდნენ,
რა ამბავიაო. არავის შეეძლო პასუხის
გაცემა.

შეიქნა ერთი არეულობა და ალია-
ქოთი.

ყაზარმის ეზოში ამხედრებული მა-
იორი გამოჩნდა, ღეზებზე შემდგარი
ყვიროდა:

— ამხანაგებო, მტერი თავს და-
გვესხა, იარაღი აისხით, ქვემეხებში
ცხენები შეაბით!

მთელი პოლკი ფეხზე დადგა. ვინ
საარტილერიო პარკში ვარბოდა, ვინ—
თავლაში.

უფროსი ლეიტენანტი გერასიმენ-
კო, ყაზბეგას რომ შუა ეზოში დაათა-
მაშებდა, ქვემეხის მეთაურებს ჯანჯარ-
გულელებს აძლევდა, ჯარისკაცებს აჩ-
ქარებდა.

გაქაფულ ყაზბეგას ყურები დაე-
ცქვიტა, ლავამს ღეჭდა, პირიდან ქაფი
ჩამოსდიოდა. თავმოღერებული, გვერ-
დულად იხედებოდა. ბრიალა თვალებ-
ში ძრწოლა, შეშფოთება გამოუ-
ქრთოდა. ეტყობა ყოვლისშემძლე, უტ-

ყურად პირუტყვეული გუმანით ხვდებოდა თავს დატეხილ უბედურებას.

კვლავ გამაჩნდნენ წერტილების გუნდებით დამწკრივებული შავსვასტიკიანი თვითმფრინავები, პირდაპირ ჩვენსკენ რომ მოფრინავდნენ.

ცაში აიჭრა ათიოდე ჩვენი გამანადგურებელი. ბომბდამშენების გამოცილებელი მესერაშიტები, ვით აშვეებული ძაღლები ღმუილით მათვენ გაეჟანენ. უცებ ერთ ჩვენს გამანადგურებელს ჯერ შავი კვალი, ხოლო მერე ცეცხლის მზარდი ალი გამოება, დაყირავდა და ქალაქის იქით ტყეში ჩამოვარდა. მალე ჩვენს მეორე თვითმფრინავსაც გაუჩნდა ცეცხლი, მერე მესამესაც, მეოთხესაც... ერთ-ერთ მათგანს პატარა შავი წერტილი მოსწყდა, რაც მცირე ხნის შემდეგ თეთრ პარაშუტად იქცა, ზედ დაკიდებული ადამიანით.

მტრის გამანადგურებელმა გეზი პარაშუტისტისაკენ აიღო, გვერდით ჩაუქროლა და მფრინავს ტყვიამფრქვევიდან ცეცხლი დაუშინა. მესერაშიტები, თითქოს ცის ბატონ-პატრონი არიანო, სწრაფად მიმოქროდნენ, ჩვენს თვითმფრინავებს ხან წინიდან უყვლებდნენ, ხან კუდში მოექცეოდნენ და ტყვიამფრქვევიდან ესროდნენ.

კიდევ ორმა მფრინავმა მოასწრო კვამლში გახვეულ თვითმფრინავიდან გადმოხტომა. მესერაშიტები მათაც ძერებივით ეძგერნენ და ტყვიით დაცხრილეს.

როგორც იყო, ხმა ამოიღეს ჩვენმა საზენიტო ქვემეხებმა. ყუმბარები ბომბდამშენის შორიახლო სკდებოდნენ, მაგრამ ვერც ერთს ვერ მოახვედრეს.

მტრის ბომბდამშენებმა კამარა შეჰკრეს, ველური ღმუილით ძირს გამოექანენ და უთვალავი მწიგანა ბომბი ჩამოყარეს აეროდრომისა და რკინიგზის სადგურის მიდამოებში.

გუგუნებდა ცა, ზანზარებდა მიწა. ამოწვერილ მზეს სწვდებოდა ცეცხლის ენები. ერთბაშად ავარდნილი მტრის კორიანტელი და შავი კვალი არემა-

რეს გადაეფარა. ჰაერში თოფისწამლის, ტრუსისა და დამწვარი რკინის სუნი დატრიალდა.

იუნკერები მცელავი ფრენით არე-მარეს ცეცხლს უშენდნენ. ცის ტატნოზე კი გამარჯვებული მესერაშიტები ღმუოდნენ.

დაოთხილი ცხენები, მესაზიდრები, ცხენებს გამეტებით მათრახს რომ ურტყამდნენ, ისე სწრაფად მიაქროლბდნენ ქვემეხებს, მართო სირბილზე გადასულ ჯარისკაცებს კი არა, გზაზე ავარდნილი მტრის კორიანტელსაც უჭირდა მათი წამოწევა.

შემდეგმა მიზრძანა, თავლაში გაიქეცი და მესაზიდრე პეტროვს დაეხმარეო.

ეზოში ჩვენი ბატარეის ორი საბარგული იდგა. ერთ მათგანთან პეტროვი ტრიალებდა, ცხენებს კაზმავდა.

მალე შემდეგიც მოვიდა, თეთრ ფაშატს მოახტა და გვიბრძანა, — საბარგულებზე დაემსხდარიყავით და უკან გავყოლოდით.

ჩერნიხი ოთხით მიაჭენებდა ფაშატს.

არც მესაზიდრეები ზოგავდნენ ცხენებს, მათრახს უტყალაშუნებდნენ.

— სად მივიჩქარიო? — შევეკითხე პეტროვს.

— საწყობში, ტყვია-წამლის მისაღებად!

— მერე ცხენები ხომ არ უნდა ამოვსოცოთ?!

— შე კაი კაცო, ცხენებს ჩივი?!

თურმე მტერი სწრაფად მოიწევს წინ რით ვერ გაიგე, ომია!

საბრძოლო მასალების საწყობთან აღალის ტევა არ იყო...

ჩერნიხმა ცხენი მე ჩამაბარა და საწყობში შევიდა.

ფაშატს თასმები მოვუშვი, ტილოს ნაჭრით ზურგსა და კისერზე ოფლი შევუშვარალე და გზაზე გავასვირნე.

საწყობიდან ჩერნიხის ხმამალალი

ლაპარაკი ისმოდა, ასი ჭურვი საკმარი-
სი არაა, ორასი უნდა მოგვცეთო.

— რაც არ არი, რა მოგვცეთ? მოვი-
ტანთ და რაზმდენიც გინდა, იმდენი წაი-
ღეთ! — ეუბნებოდა საწყობის გამგე.

— მერე რაღას ელოდებით, რა-
ტომ არ მოგაქვთ?!

— ბენზინი არა გვაქვს, მანქანებს
ვერ ვაგზავნით...

— თქვე კაი ხალხო, ორი ვედრო
ბენზინი ვეღარ მოიმარაგეთ?

— ამხანაგო ზემდეგო, ახლა იოლია
განსჯა! კარგი და, თქვენ რატომღა არ
მოიმარაგეთ საბრძოლო მასალები?!

— იმიტომ, რომ შენაირი უფრო-
სები გვყავს. ფუ, ეს საქმეა?! — არ
დამინახავს, მაგრამ მივხვდი, რომ გა-
ცეცხლებულმა ჩერნიხმა გადააფურთ-
ხა და გარეთ გამოვარდა, პირველ მე-
საზიდრეს დაუყვირა, საბარგული მოა-
ყენო, მე კი მიბრძანა, ცხენი პეტრო-
ვისათვის დამეტოვებია და ამხანაგებს
საბრძოლო მასალების დადებაში მივ-
ხმარებოდა.

საბარგული რომ დავტვირთეთ,
ჩერნიხმა მე და პეტროვი გავაფრთხი-
ლა, თქვენ აქ დარჩებით, საბრძოლო
მასალებს მიიღებთ და მერე შუალაი-
საკენ გამოემართებით. ოღონდ სწრა-
ფად იარეთო. მერე ცხენს მასტა, მე-
ორე მესაზიდრეს ხელით ანიშნა, მო-
მეყევით, და გზაზე გაიჭრა, საბარგული
რახრახით უკან გაჰყვა.

პეტროვი ფურაჟის საწყობში წავი-
და, იქნებ ცოტა თივა მომცენო. უცებ
ჟვირილი ატყდა: ჰაერი, ჰაერიო, და-
ფეთებული წამოგვარდი და საბარგუ-
ლი ხეებს შევაფარე. ამასობაში პეტ-
როვიც გამოჩნდა.

— თვითმფრინავებმა თავზე გადა-
გვიჭროლეს და ჩვენგან ხუთიოდე კი-
ლომეტრის დაშორებით რაღაც ობიექ-
ტი დაბომბეს.

საწყობში პოლკის სასურსათო მო-
მარაგების სამსახურის უფროსი მოვი-
და. წოდებით კაპიტანი, მალღო, წარ-
მოსადგევი, ოცდაათი წლის კაცი. თურ-
მე ის იყო ნაწილში დაბრუნდა შებუ-

ლებიდან. კაპიტანი საწყობის გამგე-
ლანძღავდა, რას ჰგავს ეს, რა პირდა-
ღებული სხედნართო.

მერე მძღოლებსაც შეუტია, უქნა-
რები ხართ, ერთი ვედრო ბენზინი ვერ
უნდა იშვოთო?!

მძღოლები სიტყვას არ უბრუნებ-
დნენ, გაკვირვებით მხრებს იჩენდნენ,
ვითომ რა ჩვენი ბრალია, მოგვეცით
საწყავი და თუვინდ ცხრამთას იქით წა-
ვალთო.

როდის, როდის მოგრუხუნდა ბენ-
ზინით სავსე „ცისტერნი“. მძღოლებმა
მაშინვე ჩაასხეს მანქანებში საწყავი.

ერთი მანქანა უმაღლესად აშავდა. მეო-
რე კი ვერა და ვერ დაქოქეს.

კაპიტანი მძღოლს უყვიროდა,
ცხვირწინ მუშტს უქნევდა, რატომ ძრა-
ვი წესრიგში არ გავქვს, დახვერტის
ღირსი ხარო.

მძღოლი ძრავას ჩაჰკირკიტებდა,
კოლეგაც ეხმარებოდა. სანთლები გა-
სინჯეს, ელექტროფანჯარილობა შეა-
მოწმეს და, როგორც იყო, ძრავა ჩა-
რთეს.

კაპიტანმა მესაზიდრეები საბარ-
გულთან დატოვა, დამხმარე ჯარისკა-
ცებს კი გვიბრძანა, მანქანაში ჩასხე-
დითო. სიტყვის შეუბრუნებლად შევა-
სრულეთ ბრძანება, მაგრამ ჩემი არ
იყო, ეტყობა სხვებსაც გული ეთანაღ-
რებოდათ, ჩვენ სხვა საქმე გვავალა და
სად მივეყვართო. ერთმა ჯარისკაცმა ეს
წაილაპარაკა კიდეც, მაგრამ კაპიტანმა
ისეთი შეჰყვირა, შეასრულეთ ბრძანე-
ბაო, რომ აშკარა იყო ურჩობა უაზრო-
ბა იქნებოდა.

კაპიტანი პირველი მანქანის მძღო-
ლის გვერდით დაჯდა. მე კი სხვებს და-
ვასწარი და მეორე მანქანის კაბინაში
გამოვივითი.

სანამ ტყეში გამავალი ვიწრო გზით
მივდიოდით, თითო-ოროლა მანქანა და
საბარგული გვხვდებოდა. შარავნაზე
კი ალაღის, ქვემეხების, ტანკების ტე-
ვა არ იყო.

ტრანსპორტის მიმოსვლას არავინ
არეგულირებდა, ხილდებთან, გზაჯვარე-

დინებზე მანქანები, საბარგულები იქედებოდა და მალემალ ვერადებოდი.

როგორც იყო მივალწიეთ არსენალს. აქაც ერთი ალიაქოთი იღვა.

კაპიტანი არსენალის უფროსს შეეკამათა, ომია ამხანაგო მაიორო, რა საჭიროა ქაღალდების ბლაჯნა, უწყისების შედგენა, უმჯობესია დროზე გავვისტუმროთო. მოკლედ, იმდენი იყოჩაღა, სხვებზე აღრე მიუყენა საწყობს მანქანები, თვითონაც წამოგვეშველა და რაღაც ოციოდე წუთში ყუთებით გავაგესთ.

პოლკის საბრძოლო მასალების საწყობში მისვლისთანავე ყუთები პირდაპირ მანქანებიდან გადავტვირთეთ საბარგულებზე.

კაპიტანი ერთ წუთს არ გვცილდებოდა, გვაჩქარებდა, ყოჩაღად, ბრძოლაში გადამწყვეტი ტყვია-წამალია, უჭურვებოდ ქვემეხი იგივე ძირგავარდნილი სამოვარიაო.

დატვირთვას რომ მოვჩიროთ, კაპიტანს შეეჩივლეთ, დღეს პირში ლუკმა არ ჩაგვივლიაო.

კაპიტანმა ორი ჯარისკაცი გაიყოლა. ვეცდები, იქნებ სურსათის საწყობიდან პური მაინც მოვაციემინო.

ჯარისკაცები მალე დაბრუნდნენ და ათი გორგოლა პური მოიტანეს.

მე და პეტროვს ერთი პური გვერგო. ორივე საბარგულზე დავსხედით და ცხენები დავძარი. პური შუაზე გაიყავით. პეტროვმა ნახევარი შეჭამა, ნახევარი კი ჩანთაში შეინახა, მე კი მთლიანად გადავსასნლე.

— ცხენებს ვერ დავემღურებით, ხალისიანად იწვევენ! — ამბობდა პეტროვი და მათარახს ჰაერში ატყალაშუენბდა.

მართლაც ორივე ღონიერი, დაუზარელი ცხენი იყო. დაღმართში დინჯად ეშვებოდნენ, ოციოდე ნაბიჯი რომ დარჩებოდათ ჩასათავებელი, ოთხზე გადადიოდნენ და აღმართში სულმოუთქმელად აიჭრებოდნენ ხოლმე.

პანივერისთან ტანკების კოლონა წამოგვეწია. ცხენები რომ არ და-

გვერთხოზოდა, პეტროვმა მყუდრო ადგილი გამონახა და საბარგული გზიდან გადაიყვანა.

გადავწყვიტეთ მცირეხანს გავჩერებულყავით.

ცხენებმა ცოტა რომ შეისვენეს, წყალი დავალვეინეთ და თივა დავუყარეთ.

პეტროვმა პურის ნაჭერი ამოიღო, გატეხა და ნახევარი მე გამომიწოდა, ბარემ ჩვენც ვივასშმოთო.

პურს არ ვართმევდი, მაგრამ ხელში ძალით მომაჩნჩა, ნუ გერიდებო, აიღე, მალე ნაწილს დავეწვევით, მთელი დღის ულუფას მივიღებთ და გემოზე დავნაყრდებოთ.

ჩვენს ირგვლივ ფართო ველები გადაშლილიყო. აქ-აქ მოჩანდა განცალკევებით დაკუნტული სახლები. გზის ორივე მხარეს ატეხილი ქალები ზურგის ნაწილებით იყო სავსე.

მზე ერთბაშად დაქანდა ჰორიზონტზე. ისეთი მეწამული დაისი იყო, მეც და პეტროვიც დაბეჯითებით ვამბობდით, ნამდვილად ტყის იქით არეშარეს ცეცხლი უკიდაო.

შეღამდა. ჰორიზონტი უფრო აელვარდა, სისხლის ზღვას დაემსგავსა.

შეუმჩნევლად პატარა სოფელს მივადექით. სულ რაღაც ხუთი სახლი იდგა ერთმანეთისაგან ასიოდე ნაბიჯით დაცილებული. სახლებთან მეომრები ტრიალეზდნენ, მოზინადრეები კი არ ჩანდნენ.

ვიღას არ შეგვეკითხეთ, ეს და ეს პოლკი ხომ არ იცით სად იმყოფებაო. ჩვენიანების ადგილსამყოფელს ვინ ჩივის, საერთოდ არავინ არაფერი იცოდა.

ბოლოს ერთმა ჯარისკაცმა გვითხრა, აგერ, იმ საბძელში დაჭრილები წვანან, შეიარეთ, იქნებ ვინმეა თქვენს პოლიდანო.

კამეჩის ენასავით გრძელსა და ვიწრო საბძელში ერთადერთი ლამფა

ვანო ურჯუაშელაშვილი
მოხარვი ჰმეხნად მრთიდა

ბეუტადედა. ორივე მხარეს კედლის გაყოლებით ორმოცამდე მძიმედ დაჭრილი მეომარი იწვა.

მსუბუქად დაჭრილნი ლამფასთან შექუჩებულიყვნენ. იმათაც არაფერი იცოდნენ. ერთმა მითხრა, თქვენთანებს ვერ მიაგნებ, ჩვენი ნაწილები ერთმანეთში აჯახსანდალივით აირივნენ, ტყეებში გაიფანტნენო.

მეორემ დაუმატა, გერმანელებმა ყველანი გაჟლიტეს, მუხლუხებით დასრისეს. კალიასავით მოდიან ტანკებიო.

ანაზღად კლთხეში მოწოლილი დაჭრილი წამოვარდა, შესულივით რომ აბრიალებდა თვალებს, და დაიბღვლა:

— ტანკებიი!

საბძელში ერთი ალიაქოთი ატყდა, მძიმედ დაჭრილნი, ფეხზე ადგომას რომ ვერ ახერხებდნენ, ყვიროდნენ, ტანკები, გეიხსენით, დაგვეხმარეთო. რამდენიმე დაჭრილი გარეთაც გავარდა ყვირილით, ტანკები, თავს უშველეთო.

საბძელში ვიღაც ოფიცერი შემოვიდა. დაჭრილებმა შეჰყვირეს, ექიმო, გვიშველე სოფელს ტანკები მოადგენო.

ექიმმა ისინი დაამშვიდა, ნუ გეშინიათ, ჩვენმა ნაწილებმა მტერი მოიგერიათო.

დაჭრილები კაპიტანს ეჭვის თვალით უმზერდნენ. ერთმა ესეც კი შებუდა, სჯობია სიმართლე გვითხრაო, რა საჭიროა მოტყუებაო. მეორე დაჭრილი კი აყვირდა, დროზე გავავაზავნეთ ლაშარეთში, გერმანელთა ტანკებს კიდევაც რომ გადავურჩეთ, დილამდე ჩვენით ამოგვხდება სულიო.

ექიმმა მითხრა, თქვენმა პოლკმა ამ საღამოთი გაიარა სოფელში. ის კი არ ვიცო, სად დაიკავა საბრძოლო პოზიციაო.

რაც სიმართლეა, სიმართლეა, საბძელში ნახულმა და ვაგონილმა შემადრწუნა. ეტყობა სულ ახლო არიან მტრის ტანკები და ალბათ დილაზე თავს დაგვესმიან-მეთქი. ამ შიშს ისიც მიმწვევებდა, რომ ჩვენგან არც ისე შორს, ქვემეხები კანტი-კუნტად ის-

როდნენ და ჰაერში მჭროლავი ზეპირების მზარავი წივილი სოფლამდე აღწევდა.

პეტროვიც შეფიქრიანებული დამხვდა, თურმე დაჭრილებს ისიც შეუშინებიათ, სანამ ღამეა გაასწარიო, თორემ დილაზე თქვენი ბურტყლი აღარ იქნებაო.

ამას ისიც დაერთო, რომ სოფლის განაპირას რამდენიმე ჭურვი აფეთქდა. უცებ ავარდნილმა ცეცხლის ალმა არემარე გაანათა. რამდენიმე ყუმბარამ გაგვიშხილა და ჩვენს შორიასლო დაენარცხა. მიწას გავეკარით. ფოლადის ნამსკერევებმა გაიზუილეს, თავზე გორბები ვადმოგვეყარა.

დაფეთებული ცხენები გზაზე გაიჭრნენ. ჯერ საბარგულის უკანა თვალი ხეს წამოედო, მერე მარჯვენა მხარის ორივე თვალი რუში ჩავარდა.

პეტროვიც საბარგულს წამოეწია და ზედ შეხტა, კოფოზე გამობმულ სადავეებს დაეხლაუჭა და ცხენები ძლივს შეაკავა.

აღარ ვიცოდით, რა გზას დავდგომოდით. მე რომ ერთს ვიტყოდი, პეტროვიც მეორეს გაიძახოდა. ბევრი ვიმსჯელებო, ბევრი ვიდავეთ, და ბოლოს, რაკი ორივეს გვინდოდა, გადავწყვიტეთ ამ საშინელ ადგილს ვავცლოდით, უფრო სწორად უკან გავბრუნებულიყავით. ამის აუცილებლობას იმითაც ვასაბუთებდით, რომ ვითომ, თუ ცხენებს მყუდრო ადგილს არ გამოვუნახავდით, ხეირიანად ვერც ვაჭმევდით, ვერც დავასვენებდით.

ის იყო საბარგული დაეძარით, რომ სოფელში დასავლეთის მხრიდან ადალი შემორიხინდა.

პეტროვიც ცხენები შეაჩერა, ვნახოთ, რა ხალხია, იქნებ ჩვენი პოლკიდანაც არიანო.

უცებ ვიღაც მხედარმა ცხენი ჩვენს საბარგულთან მოავდო. ეს ზემდეგი ჩერჩინი იყო.

— ყოჩაღ, ბიჭებო, მარჯვედ გივლიათ! — შეგვაქო ზემდეგმა და მა-

შინვე დაუმატა — კი, მაგრამ, საით ამგზავრებულხართ?!

— მყუდრო ადგილს ვეძებთ, გვინდა ცხენებს წყალი დავაღვინოთ, ვაჭამოთ, დავასვენოთ! — მიუგო პეტროვმა.

— ამას კი ვერ მოგიწონებთ, ახლავე მიაბრუნეთ საბარგული!

— ცხენებს არაქათი გამოეცალათ, დილას აქეთი არაფერი გვიჰმევიას!

— ქერს მოგვცემთ, აჭამეთ, და უმაღლეს გზას გაუდგეჭით! ათ-თორმეტ კილომეტრზე ტყე შემოგზვდებათ! ტყერს რომ გააღწევთ, ორასიოდენ ნაბიჯზე პატარა ეკლესიასთან მარცხნივ გაუხვევთ და მესამე ბატარეის პოზიციას წაადგებით, ცოტა იქით კი ჩვენი ქვემეხები.

ჩერნიხის განკარგულებით ბოლო საბარგულის მესაზიდრემ ერთი ვედრო ქერი და ორი ილია თივა მოგვცა.

აღლმა რომ გზა განაგრძო, საბარგული სახლს მოვადგარეთ, რადგან სოფლის მიდამოებში კანტი-კუნტად ჭურვები სკდებოდნენ.

ცხენებს ლავები წაადრეთ, წყალი დავაღვინეთ, ქერი ვაჭამეთ და ცოტა თივაც დაუყარეთ. ისე გემრიელად ახრამუნებდნენ საჭმელს, რომ ისედაც აშლილი მადა გამიღიზიანდა, ეტყობა ეს გრძნობა პეტროვსაც დაეუფლა, დანებებით რომ წაილაპარაკა:

— ეჰ, ჩვენიც არ გვაწყენდა თითო ქვაბურა კარტოფილის პიურე!

— საწყალი კაცი ხომ ღმერთს ნატვრაშიც არ უქნია! ბარემ ირმის მწვადები მოისურვე, პიურე რა სანატრელია?!

— ოღონდ ნადი იყოს და წყალ-წყალა ბარდას წვნიანზეც უარს არ ვიტყვოდი.

მაღე ისევ გზას გავეუდგეჭით. მთვარიანი ღამე იყო. ცის კაბადონზე უძრავად იდგნენ ქათვათა ღრუბლის სიფრთხანა ფთილები. მათი ჩრდილები კი ვერცხლის ქამარივით მზვინავ გზაზე შავ ტალღებად მოიარწყოდნენ.

ქვემეხები ღუმდნენ. ტყის იქით მაღლი-მაღლი ცაში შეშხუნები იჭრებოდნენ

და მამლის ბიბილოსავით გალურჯებულ ჰორიზონტს უფრო შემზარავს ხდიდნენ.

მე და პეტროვს ვერაფრით აგვეხსნა, თუ რატომ ისროდნენ შეშხუნებს. ჯერ გვეგონა, ეს შეტევის დაწყებას მოასწავებდა, მაგრამ რაკილა ვარაუდი არ გავვიმართლდა, მერე დავსკვენით, ვერმანელები ვითომ იოლი გამარჯვების აღსანიშნავ გამართულ ღრეობას საზეიმო ელფერს აძლევდნენ.

განა ვტყუოდით?! გამოუცდელნი ვიყავით, ჯერ თოფის წამალი ხეირიანად არ გვეყენოდა?!

თავდახარი ცხენები მძიმედ მიიბიჯებდნენ, ქშინავდნენ, ფრუტუნებდნენ. ზურგზე გადაჭერილ ღვედებთან ოფლი თეთრ ხაზებად დააჩნდათ.

პეტროვს ერთხელაც არ გადაუკრავს მათრახი, ამბობდა, ცხენები ცდილობენ და არ მინდა გავანაწყენინო. ხომ ძნელია. როცა საქმეს ხალისით, სიყვარულით აკეთებ, ვიღაც უმაღლური კი არ გიფასებს, გიკიჟინებს, გაკილვით გულს გიკლავსო...

ცხენები კი ძალას არ იშურებდნენ, მოწვადინებული მიიბიჯებდნენ, მაგრამ გზას ბოლო არ უჩანდა!

პეტროვს ისიც კი შევჩივლე, ეს ოხერი, წინ მივდივართ, თუ უკან, მოახლოვების მაგივრად ტყე სულ უფრო გაცილდება-მეთქი.

თვალი ღამით მატყუარაა, აი ნახავ, რა ერთბაშად მივადგებით ტყესო, მაიმედებდა პეტროვი.

გზა ოდროოდრო იყო. საბარგული ჯანჯლარებდა, ღერძები გულისწამდებოდ კრიალებდნენ, თვლები რახრახებდნენ.

და უცებ... რაკი ვთვლემდი, მანძილი შეუმჩნევლად გაილია, და ჩვენს წინ ტყე აღიმართა.

ცხენები წახალისდნენ, ნაბიჯს აუ-

ვანო ურჯუაშელაშვილი
მოსკოვი ძველნად მსოფი

ჩქარეს. საწყლები! ალბათ, ეგონათ, ახლა მაინც დაგვასვენებნენო.

შორიდან ჩანდა ჩაბნელებული, პირქუში, თორემ შიგ რომ შევედით ტყე იყო ნათელი, შუქადი, მაგრამ მაინც მზარავი, შიშის აღმძვრელი. მღუმარედ შემოგვცქეროდნენ მაღალი ფიჭვები, ტოტებით რომ ერთმანეთს ეკვროდნენ და, თითქოს რაღაცას ჩურჩულებდნენ.

გზისპირას აყრილ ბუჩქებს ადამიანებს ვამსგავსებდი. ისე მეჩვენებოდა, ხეებს ვიღაცეები ეფარებოდნენ.

შუალამე გადასული იყო, გზიდან მარჯვნივ რომ გადავუხვიეთ და პატარა მდინარის პირას შევჩერდით. ცხენებს საღავეები წაყვარეთ, წყალი დავაღვინეთ და თივა დავეყარეთ.

ჩვენ კი ბუჩქის ძირას მივწექით.

ალბათ, საათნახევარიც არ მეძინა, მაგრამ ისე კარგად გამოვიძინე, თითქოს მთელი ღამე ბუმბულის ლოგინში მენებებოდა.

პეტროვი უკვე ზეზე იყო, ცხენებს საბარგულში აბამდა. გზას რომ გავუღექით, მესაზიდრე აღიღინდა. ალბათ ფიქრადაც არ მოსვლია, ჩემი გამხნევება. შესაძლოა ვერც ამჩნევდა, რომ მღეროდა. მე კი მისი სიმღერა მამხნევებდა, მანუგეშებდა, ძალას მმატებდა.

— ეჰ, რა ყოფილა ცხოვრება! — ამოიოხრა პეტროვმა და მცირეხნის მერე დაუმატა — გუშინ ამ დროს მშვიდად გვეძინა. დღეს კი ეს საღაჯათ. ვინ იცის, იქნებ უარესსაც გვიმზადებს ბედი!

— მაშ, მაშ! თავი სიზმარში მგონია! ისეთი წარმოდგენა მაქვს, გათენდება და ქვეყნად ისევ სიმშვიდე დამყარდება, — მივუვგე მე.

— ერიპა, ნეტავი თუ მოვესწრებით ამა! რახან ომი დაიწყო, უცებ არ დამთავრდება. ღამით არ ჩუმდებიან ქვემეხები და, ალბათ, დილაზე ისეთ სროლას ასტეხენ, ქვას ქვაზე დაადუღებენ!

— რა იცი, შესაძლოა რაიმე გაუგებრობას აქვს ადგილი! იქნებ კონ-

ფლიქტში მეზობელი ქვეყნები ჩაეროვნენ და დაგვაზავონ.

— ღმერთმა ქნას! სამი წელია ჯარში ვარ. მეგონა სამაისოდ შინ წავიდოდი! საცოლეს წერილიც მივწერე, მოვდივარ-მეთქი, მაგრამ სამსახური გაგვიხანგრძლივეს! ჯანდაბას ვფიქრობდი, ორ-სამ თვეს კიდევ ვიმსახურებ. მერე კი დავბრუნდები შინ, კოლმეურნეობაში ვიმუშავებ. ცოლს შევირთავ-მეთქი. ესეც შენი ქორწილი, ესეც შენი ოჯახური სიტკბოება!

ამ საუბარში ვერც კი შევნიშნეთ თავზე როგორ დავვათენდა... მაღე დასავლეთით თვითმფრინავების შორეული გუგუნე გაისმა. რაღაც ათიოდე წუთში სამ-სამად დამწყრივებულმა მძიმე ბომბდამშენებმა თავზე გადაგვიქროლეს და აღმოსავლეთით მიიმალნენ.

ჯერ ჭურვებმა გაიზუილეს, მერე დასავლეთით გაბმული გრიალი გაისმა. ჩვენს შორიასლო ცეცხლის ბორცვები აღიმართა, მიწა შეზანზარდა, აფეთქებათა გრიალმა ყურთასმენა წაიღო.

ფეხზე ამდგარი პეტროვი ცხენებს დასწყვიოდა, ვამეტებით მათრახს ურტყამდა, თუმცა ეს ზედმეტი იყო, რადგან ისინი ისედაც დაოთხილი გარბოდნენ.

ჩვენგან კილომეტრ ნახევრის დაცილებით ტყის პირას ქვემეხები გრილებდნენ. პეტროვმა ცხენები იქეთ შეაბრუნა, ეს ნამდვილად ჩვენი ბატარიაო.

ირვლივ ჭურვები სკდებოდა. ცხენები აქეთ-იქით გარბოდნენ. ანაზდად წინა თვალი ორმოში ჩავარდა. საბარგული დაყირავდა, კინალამ ამოვტრიალდით.

კვლავ გამოჩნდნენ სესტიკიანი ბომბდამშენები. საზენიტო ქვემეხები ალაპარაკდნენ. თვითმფრინავების შორიასლო ჭურვები სკდებოდნენ, მაგრამ ისინი ნირშეუცვლელად განაგრძობდნენ ფრენას... ბოლოს ბომბდამშენები ერთიგად ჩამწყრივდნენ... ჯერ პირველი

თვითმფრინავი დაყრდნობდა, მას მეორე, მესამე და დანარჩენები მიჰყვნენ... ისიც კი დავინახე, როგორ სწყდებოდა მათ პატარა შავი წერტილები, წივილით რომ მოექანებოდნენ დაბლა, და სულ უფრო იზრდებოდნენ.

ჩვენს შორიასლო ისეთი შემზარავი გრილი გაისმა, მგონი მიწამაც ამოიხვნიშა ამ საშინელი აფეთქებისაგან. კიდეც კარგი, კოფის ჩაგებლუქე.

პეტროვმა კი, ისე მომეჩვენა, იმარჯვა და ძირს გადახტა.

ერთმა ცხენმა წინა ფეხებით წაიფორხილა, ცხვირი მიწას წაჰკრა, რამდენიმე ნაბიჯი კიდეც გაიზრინა, მაგრამ ერთბაშად მუხლები ჩაეკეცა და გვერდით ძირს დაეცა.

საბარგულიდან გადავხტი და მიწას გავეკარი, რაღაც ყრუ შემზარავ წივილის მეტი აღარაფერი მესმოდა. „ნეტავი ეს რაღაა?!“ — ვეკითხებოდი ჩემს თავს და მერეღა მივხვდი, რომ ყურები მიწაზე იდგა.

კვამლი რომ გაიფანტა, მეორე ცხენიც დავინახე, დაწყვეტილი თასმები ფეხებში ჩასთრევდა და ტყისკენ დატრიალი გარბოდა.

პეტროვი ჩემგან ოციოდენ ნაბიჯზე პირქვე იწვა. თვალს არ ვაცილებდი, ის კი, რატომღაც ჩემსკენ არ იხედებოდა...

უცებ ძეგასავით წამოსული თვითმფრინავი დავინახე. თვალი შევასწარი მის ცხვირიდან გადმოფრქვეულ მანათობელ ტყვიების მრავალწერტილს. ისე მოვიცუქნენ, კაკლის ნაჭუჭში ჩავეტევი. ტყვიების ჯერმა ჩემს წინ უთვალავი პატარა ორმო ამოთხარა და მიწა სახეში შემომავარა. ბომბდამშენმა კამარა შეჰკრა და ისევ ჩვენსკენ გამოქანა. მის ზემო ბაქნიდან ქვემეხის ტუჩმა ზედიზედ გამოანათა. რამდენიმე ყუმბარა ჩვენს შორიასლო დაეცა. იმის შიშით, ვაითუ, საბარგულს ცეცხლი გაუჩნდეს და ჭურვები აფეთქდეს-მეთქი, მიწას ვეკვროდი, თავს მაღლა არ ვწევდი. თვითმფრინავები გაფრინდნენ, მაგრამ ქვემეხები ისევ გრუხუნებდნენ. ირგვლივ ჭურვები სკდებოდა.

არემარეს კვამლი დასწოლოდა. თითქოს ხანძარი გასჩენიაო, ტყე ბოლავდა, ალაგ-ალაგ ცეცხლის ენებს ამოეყოთ თავი.

მიკვირდა, ნეტავი, პეტროვი მიწას რაღას ეკვრის, ჩვეული სიმარჯვით რატომ არ წამოხტება და ცხენებს არ მიხედავს-მეთქი. გავძახე კიდეც, რაღასა წეხნარ, საშვი ალარაფერია, თვითმფრინავები თვალს მიეფარნენ-მეთქი, მაგრამ იგი უძრავად იწვა, კრინტს არ სძრავდა.

„ნეტავი რა დემართა!“ — გავიფიქრე და მისკენ გავიქეცი.

ოციოდენ ნაბიჯი რომ გავიზრინე, თეთრ გვირილებში გაგორებული პეტროვის თავი დავინახე.

ადგილზე გავქვავდი, თვალსთვის ვერ დამეჯერა, პეტროვი ხომ იქ წევს და იმის თავს აქ რა უნდა-მეთქი. ისე მომეჩვენა, თითქოს მისმა ღიად დარჩენილმა თვალებმა მორჩილად შემომხედეს. მერე ზევით ატრიალდნენ და სიცოცხლის ნიშანწყალი წაერთვათ.

გასისხლიანებული თავი ფრთხილად ავიღე და ტანთან მივიტანე.

ბავშვობაში და მერეც, მკვდრის დანახვა შიშის ზარს მცემდა. ახლა კი, ამ გრძნობის ნატამალიც არ იყო ჩემში. რატომღაც პეტროვი ისევ ცოცხალი მეგონა.

ამის მერე ბევრი რამ კარგად აღარ მახსოვს, ბავშვებით გულამომკლარი ვქვითინებდი. ლოყაზე ღაბა-ღუბით ჩამონადენ ცრემლებს ვცლაპავდი. პირველად მაშინ ვიგეგე ცრემლის სიმლაშე. გონება მერეოდა, ვერ მივხვდარყავი, რა მექნა, რა გზას დავდგომოდი.

ბოლოს ანგარიშმოუცემლად საბარგულისკენ გავიქეცი.

ფეხებგაფშეკილ ცხენს გაგლეჯილი ფერდიდან ნაწლავები გადმოსცვენოდა, გალურჯებული ენა გადმოეგდო, კბილები დაეკრიჭა და ქვედა ყბა აქაფებულ სისხლით შეღებოდა. შუაზე გა-

ვანო ურჯუშაშვილი
მოსკოვი მხედრულ მართი

დატეხილი ხელნა გვერდზე ეგდო. ორივე წინა თვალს გორგალაჟი დამსხვრეოდა. საბარგულიდან გადმოცვნილი ჭურვები ძირს ეყარა.

რატომღაც ისევ პეტროვის ცხედართან დაებრუნდი.

თვალეები თეთრ კენჭებად ქცეოდა. სახე დამანჭოდა, ვალურჯებული ტუჩები კბილებზე გაჰკროდა.

მთელი სიმწვაით მაშინ ვიგრძენი, თუ რა მსახვრალი, უღომბელი ყოფილა სიკვდილი! მერე რა უცებ სპობს, არარაობად აქცევს ადამიანს და აცილებს ამ ქვეყნიერებას!

„მშვიდობით, ძმაო!“ — ცრემლის წმენდით გამოვემშვიდობე პეტროვს და იქით გავეშურე, საითაც მეორე ცენი მეგულეობდა. საცოდავი პირუტყვი! ტყისპირას ბუჩქებში იწვია, აჩქარებით ქშინავდა, ბორბავდა, კისერს სჭიმავდა. ჩემი ფეხის ხმა რომ გაიგონა, წამოიწია, მაგრამ წამოდგომა ვერ შესძლო და თავი ისევ მიწაზე გადაუვარდა. ხორცგამოვლევადი მკერდიდან სისხლი თქრიალით გადმოსდიოდა. დანისლულ თვალეებით შემომცქეროდა, თითქმის დახმარებას მთხოვდა. გულით მეწადა, ჭრილობა შემეხვია, ტყვილები შემემსუბუქებია, მაგრამ, ვაგლახ, რომ მე ეს არ შემეძლო.

ანაზღად ტყისკენ მიმავალ ჯარისკაცებს შევასწარი თვალი. ერთმა მათგანმა, ამხანაგებს წინ რომ მიუძღოდა, დამიყვირა, რალას დასცქერი, ხომ ხედავ რომ სულსი დაფავს, ტყვია დაახალე და პირუტყვს ტანჯვა შეუშუსუბუქეო.

რას ამბობ, ამის ცოდვით ვიწვი და სიცოცხლეს როგორ მოვუშწრაფავ-მეთქი.

თუ შენ ვერ იმეტებ, აბა, მაშ მე ვესვრიო, შესძახა ჯარისკაცმა და თოფი მოიმარჯვა. ნუ ესვრი, ნუ, ვეხვეწებოდი, მაგრამ ჩემი ხმა თოფის გრიალმა ჩაახშო. ტყვიამ ცხენს შუბლი გაუზბრია და უმალ მოაკვდინა.

— ახლა რალას უდგებარ, თავს უშველე! საცაა აქ გაჩნდებიან გერმანელ-

თა ტანკები, გავსრესენ! — გამაფრთხილა ჯარისკაცმა და დაწინაურებულ ამხანაგებს სირბილით წამოეწია.

ამ სიტყვებმა ისე შემაძრწუნა, ვაღვეწყვიტე ჯარისკაცებს გამოვდეგნებოდი... რამდენიმე ნაბიჯი გადავდგი, მაგრამ იმ აზრმა გამიბრინა, გზაში ჩერნოხი რომ შემომხედეს, რა ვუთხრა, რით ვიმართლო თავი, მოკლული ამხანაგი და საბარგული რატომ მივატოვე-მეთქი. უცნო ჯარისკაცებთან წოწილას, ქვემეხებამდე არც ისე შორსაა და სჯობია ისევ იქით გავიქცე, იქნებ მართლაც ჩვენი ბატარეა-მეთქი, და ქვემეხები-საკენ გავეშურე.

ჩემს ირგვლივ ყუმბარებს ბათქაბუთი გაუდიოდა, ჰაერში ტყვიები ზუზუნებდნენ. მალი-მალ მიწას ვეკვროდი, მერე ისევ გავრბოდი.

საცეცხლე პოზიციიდან შემნიშნეს. განაპირა ქვემეხთან მდგომი ჯარისკაცები ხელს მიქნევდნენ, მამხნევებდნენ. ვიცანი ჩვენი ბატარეის მეოთხე გუნდის მებრძოლები იყვნენ.

სიხარულით თვალეები ამიცრემლდა, ამხანაგების იმედი მომეცა, მუხლში ძალა მომემატა და სირბილს მოვუმატე.

პოზიციაზე მივიბრინე თუ არა, კაპიტანმა ერმაკოვმა დამიძახა, სად ხარ აქამდე, ჭურვები გვითავდებო.

ჩვენს თავზე დატეხილი უბედურება რომ მოვახსენე, კაპიტანმა სამი ჯარისკაცი გამომაყოლა და გვიბრძანა მეკავშირეთა ორთვალათი და მეოთხე ქვემეხის წინართი საბრძოლო მასალა წამოვგვეღო და პეტროვის ცხედარი საცეცხლე პოზიციაზე გადმოგვესვენებინა.

ათიოდე წუთის შემდეგ ორთვალათი და ქვემეხების წინართი ტრიალ მინდორზე მივქროდი. ირგვლივ ფოლადის ნამსხვრევი ზუზუნებდა, ტყვია წიოდა.

საბარგულთან შეჩერებისთანავე, ჩვენს შორიხლო რამდენიმე ჭურვი ზედოხედ აფეთქდა. ქვემეხის წინარის ცხენები დაფრთხნენ, ტყისკენ გაიჭრნენ. მესაზიდრემ ძლიერ შეაკავა ისინი და უკან მოაბრუნა.

ორთვალას ძარაზე საბრძოლო მასალა დაეუღღეთ. მერე პეტროვის ცხედარი დაეასვენეთ. ბალახებში მიმოფანტული ჭურვები კი ქვემეხის წინარში შევალავეთ.

უფროსი ლეიტენანტი გერასიმენკო და მასთან ერთად სათვალთვალე პუნქტზე მყოფი მებრძოლები პოზიციაზე დაგვხვდნენ.

პეტროვის ცხედარი ტყის პირას დავასაფლავეთ.

მიწინავეზე კანტი-კუნტადლა ისმოდა ტყვიამფრქვევის სროლა.

დაჭრილები შარავზით კი არა, რატომღაც მინდორ-მინდორ მოაბიჯებდნენ. მათში თითოთორთა საღისალამათი ჯარისკაციც ერია, თავს დაჭრილთა გამოცილებლად რომ ასალებდა.

ერთბაშად, თითქოს მიწიდან ამოძვრნო, გამოჩნდნენ გერმანელთა მუქნაცრისფერი ტანკები, არა, ეს ტანკები კი არა, მიწაზე გართხმული ვეებერთელა ხოჭოების ღრუბელი იყო.

ქვეითებთან იოლი გამარჯვებით წათამამებულ ტანკისტებს სარქველები აეხადოთ და, ისე არხენიად ათვალიერებდნენ არე-მარეს, გეგონება ფრიდრიშშტრასეზე აღლუმი გაუმართავთ.

ერთბაშად ბატარეის მწერალი სანგრიდან ამოხტა და ტყისკენ გაიქცა. სანამ გერასიმენკოს ყვირილი არ გავიგონე, შესდექი შე შმიშარავ, შესდექიო, ვერ მივხვდი მის სამარცხვინო საქციელს.

მოღალატემ: უფრო მოუმატა სირბილს და ტყეში მიიმალა.

უცებ ვილაცამ ყურში წამიჭრჩულა, სანამ გვიან არაა, თავს უშველეო, თან კისერში ხელი მტაცა და სანგრიდან მექაჩებოდა.

და, თითქოს, ამ ვილაცის პასუხად, გაისმა უფროსი ლეიტენანტი გერასიმენკოს მუქქარე, რწმენის მომცემი ხმა.

— ქვემეხებთან!

სანგრებიდან ამოვცვივდით და ყველამ თავისი ადგილი დაიკავა ზარბაზნთან.

ტანკები შემზარავი გრუხუნით და

გაბმული ღმუილით გვიახლოვდებოდნენ.

მიწა იძროდა, ირყეოდა...

ქვემეხის გარშემო დარგული ტანმორჩილი ნაძვის ხის ტოტები ილუნებოდნენ, წიწვები წკრიალებდნენ, ფოთლი შრიალებდა. ღვანდგარებდა ქვემეხის ზედადგარი, ჟუოდა ლულა, ღრქიალებდა თვლები...

ამ საერთო ზანზარსა და რწმევას, თითქოს ადამიანებიც ავეტანეთ. ჩემი არ იყოს, მეჩვენებოდა, რომ სხვებსაც ხელფები უკანალებდათ, ყბები უძაგდავებდათ, კბილები უღრქიალებდათ.

ანაზღად ერთი ფიქრი ამეკვიატა, ვითომ ქვემეხებთან დაჩოქილი ჯარისკაცები ხეზე შებუღული ფრინველებივით საცაა იხუვლებდნენ და ტყეს მიაშურებდნენ.

— რაღას ველოდებით, ცეცხლს რატომ არ ვესნით! — დაიყვრა მესამე ქვემეხთან რომელიღაც ჯარისკაცმა.

— მართლაც დროა, თორემ მუხლუხებით დაგვსრესენ! — ჩემდაუხებურად შევძახე მეც.

— შესწყვიტეთ ლაპარაკი! — ბრძანა გერასიმენკომ. უნებურად, რაღაც სამიოდე დღის წინ საცეცხლე მეცადინეობაზე გერასიმენკოს ნაქთვამი სიტყვები გამახსენდა: „არ არის ჯავშანი, რომლის დამსხვრევა არ შეეძლოს არტილერიას! ტანკებთან ბრძოლაში ყველაზე შედეგიან საშუალებად ქვემეხების პირდაპირ დამიზნებით სროლა ითვლება. ქვემეხის გუნდი კარგად ხედავს მიზანს, პატარა ჭურჭრებებიდან მზირალი ვკიპაჟი კი მოკლებულია ამას. რაც უფრო ახლო მოგუშვებთ ტანკებს მით უფრო ვამციდრებთ ვკიპაჟის ხედვის არეს, ვუსაბოთ მანევრირებისა და ფლანგებიდან შემოვლის შესაძლებლობას. ტანკის ყველაზე ფაქიზი ადგილი მუხლუხებია. ამიტომ თავდაპირველად ტანკს უნდა ვესროლოთ მუხლუხებში. ეს იმიტაცაა მიზანშეწონილი, რომ ჭურვის

განო ურჯუმილავილი
მოსაოვი მკვანად მართი

მოხვედრისთანავე, ცალ მუხლუხზე შემოტრიალებული ურჩხული შეჩერდება და გზას გადაუხერგავს უკან მომავალ ტანკებს!

— ჯავშანგამტანი ჭურვებით, ფაშისტთა ტანკებს, ბატარეა ცეცხლი! — ბრძანა გერასიმენკომ ჩვეული, მოზეიმე ხმით.

— სამიზნე ათი! მეორე ორიენტირთან მომავალ ტანკს, ჯავშანგამტანი ჭურვით, პირველი ქვემეზო, ცეცხლი! — ბრძანა თავის მხრივ დუდუჩკინმა.

და უცებ ყველაფერი ერთმანეთში აირია: ტანკების შემზარავი გრიალი, ქვემეხების გრუხუნი, ჭურვების წივილი, ტყვიამფრქვევთა კაკანი, მეთაურთა შეძახილები.

კურდღლისა არ იყოს, სანამ გამომავტუნებდნენ უფრო მეშინოდით, ჩვენც ახლა გაბედულად მივრბოდით, მოვრბოდით, მარდად ვასრულებდით მოვალეობას. დღესაც არ ვიცო, რა გზნება აღანთებდა ჩვენს სულს, რა გვინერგავდა ძალასა და გამბედაობას, შემადრწუნებელი გრიალითა და ცეცხლის ფრქვევით შეტევაზე გადმოსულ უთვალავ ტანკს წინ რომ ვეღობებოდით და ცეცხლს ვუშენდით!

ქვემეხის გრუხუნი რაღაც გამოუთქმელ ნეტარებას მგვირდა. აქამდე ხომ გერმანელები ტრიალ მინდორზე, ვით სამიზნეს თვითმფრინავებიდან თუ ქვემეხებიდან ცეცხლს გვიშენდნენ. ახლა კი მტერს სამაგიეროს ვუზნდიდით.

ბრძოლის ველზე ხუთი თუ ექვსი ურჩხული იწვოდა. ძნელია იმის თქმა, რამდენი ტანკი დაამსხვრია ჩვენმა ქვემეხმა, ამ საშინელ ორმოტრიალში დათვლისათვის ვის ეცალა! უცებ ერთი ურჩხული კვამლიდან გამოხტა და ჩვენი ქვემეხისაკენ გამოემართა.

— ცეცხლი, ცეცხლი! — ყვიროდა დუდუჩკინი.

— ლულა მიწაყრილს დაეხვია! — უბასუხა მოსკვიტინმა, ქვემეხის საბურავ მექანიზმის დატრიალებას ამოაღრომ ლამობდა.

დუდუჩკინი სანგრიდან ამოხტა, იქვე

დაყუდებულ ბარს წამოავლო ხელი, მიწაყრილზე აიჭრა და ლულის ქვეშიდან მიწის გამოყრას შეუდგა.

— საკმარისია! — დაიყვირა მოსკვიტინმა, სამიზნეს თვალს რომ არ აცილებდა...

დუდუჩკინი ჩვენსკენ შემობრუნდა, ერთბაშად ბარი ჰაერში შემართა, თითქოს ვილაცას ემუქრებოდა, და სანგარში გადმოიჩნება.

ქვემეხმა დაიგრუხუნა. ჭურვმა მუხლუხი გაგლიჯა, ურჩხული ჭრილით შეტრიალდა, შავი ჯვარი ჩვენსკენ მოექცა.

მოსკვიტინმა ქვემეხის შორიახლო განჩირულ ტანკს უმაღ მეორე ჭურვიც მიაყვალა.

ურჩხული ცეცხლში გაეხვია. სარკველახდელ კოშკურიდან გენიამოდებულ გერმანელი ამოძვრა, უკან ბაქანზე გადაბობდა და ძირს გადახტა.

ათიოდე ნაბიჯი გაირბინა, ამან კიდეც უფრო გაუძვივნებარა ცეცხლი და მიწაზე პირქვე დაემხო.

ამ საშინელ გნიასსა და აურზაურში შევნიშნე, რომ მესამე და მეოთხე ქვემეხი დადუმდნენ.

ძლიერმა ტალღამ ძირს დამანარცხა. ისე მომეჩვენა, ჭურვი ზედ თავზე დავვეცა. მიწას ვეკვროდი, მეგონა კიდეც რაღაც საშინელება მოხდებოდა.

კვამლი რომ გაიფანტა, გავვოცდი: ზარბაზანი უენებელი ყო. ფეხზე მოსკვიტინი და ფედოროვილა იდგნენ. გრიგორიანი უძრავად იწვა. უსკოვს გაფატრულ მუცლიდან გადმოცვენილი წელები ხელით ეჭირა, კვნესოდა, იკლავებოდა.

პოზიციის მისადგომებთან დამწვარი ტანკები გაიჩნირნენ, ფაშისტებმა ფლანგებიდან შემოგვიარეს.

გერასიმენკო მეორე ქვემეხთან მიიჭრა და კაპიტან ერმაკოვს, მეხორთუმის ადგილი რომ დაეკავა, ზარბაზნის შემობრუნება უშველა. სწორედ ამ დროს, მათ შორიახლო ჭურვი აფეთქდა. მემიზნე და გამტენი ძირს დაეცნენ. გერასიმენკო ჩახახას ეცა, მარჯვედ

გაღო და ლუღიდან დაიწყო დამიზნება, მერე თვითონვე გატენა ქვემეხი და გაისროლა. ჭურვმა პოზიციაზე შემოსულ ტანკის კოშკური ახადა.

პოლიტხელი ვარზანი მეკავშირეთა სანგრის შორიასლო იწვა და ნიკიტა მკერდზე მიყენებულ ჭრილობას უხევდა.

ფედოროვთან მივირბინე, მინდოდა ხორთუმის აწევაში მივშველებოდი, მაგრამ ახლო არ გამიკარა, შენ ჭურვები მოიტანე, ამას მე მოვუვლიო.

საბრძოლო მასალების ორმოში ჩავხტი, ყუთიდან ჯავშანგამტანი ჭურვები ამოვიღე და ქვემეხთან მივარბენინე.

ფედოროვი მხრებით შესდგომოდა ხორთუმის სახელურებს და ქვემეხს მოსკვიტინის მითითებით აბრუნებდა.

— გატენე! — დამიძახა მოსკვიტინმა, სამიზნეს რომ თვალს არ აცილებდა.

ქვემეხი გაგტენე თუ არა, მე მიზნებ ჩახმახი გამოსწია, ჭურვმა გაიშხულია და ტანკის მუხლუხა გაგლიჯა. ურჩხული მეორე მუხლუხაზე შეტრიალდა და გაჩერდა.

კიდევ ორი ტანკი მობობდავდა ბუჩქებში.

მოსკვიტინი სამიზნეს მიჰყვოდა. უკან გამომვერილი ხელით ფედოროვს ანიშნებდა, ხორთუმი მარჯვნივ შეაბრუნეო.

სამჯერ ზედიზედ დაიგრაალა ჩვენმა ზარბაზანმა.

საბრძოლო მასალების ორმოთან რომ მივირბინე, ქვემეხის ხორთუმთან ჭურვი აფეთქდა. კვამლში გახვეულმა ფედოროვმა მკერდზე ხელი იტაცა, ნელა და მძიმედ დაუშვა ხორთუმი და თვითონაც მოჭრილ ხესავით მძიმედ გადაწვა მიწაყრილზე.

გვერდიდან ერთი ტანკი ჩუმად, ჭურღულად მობობდავდა, თითქოს სანგარში უნდა ისკუპოს და მარტოდ დარჩენილი მოსკვიტინი გასრისოსო.

მოულოდნელად ტანკი ჩემსკენ შემობრუნდა. ორში ერთი იყო: ან სანგრის მიწაყრილს აარიდა თავი, ან ქვემეხის დამიზნებულ ლულას გაეცქა.

უმალ ჭურვების შესანახ ორმოში გადავეშვი.

ფსკერზე გაკრული, ცალი თვალით მაღლა ვინებდებოდი. არე-მარეს შავი კვამლის ზეწარი ეფარა. ტყის თავზე მაღალ კენწურთა შორის, თითქოს ფანჯარა გამოუღიათო, ქათქათა ცა მოჩანდა. დღესაც არ ვიცი, მართლა დავინახე, თუ მომეჩვენა, ყვავის მსგავსმა რალაც შავმა ფრინველმა გადასერა ცის ეს პატარა ნაჭერი და კვამლში მიიმალა.

„ნეტავი მეც ფრინველად მაქცია-მეთქი“. — ვფიქრობდი და მშვიდად ველოდი აღსასრულს. არ გეგონათ რომ ვაჟკაცობით თავი მომქონდეს. კაცმა რომ თქვას, ან რა სიმამაცეა, სიკვდილისა არ გეშინოდეს?! მგონი, არც ისაა სიმბდალე, სიცოცხლე რომ გწყუროდეს!?

წამით-წამზე ველოდი ტანკი როდის შემდგებოდა. ჩემდაუწებურად თვლაც დავიწყე: ერთი... ორი... და სული მოვიტყვი. სამის დაძახებას მაშინ ვაპირებდი, როცა მუხლუხების ქვეშ მოვექცევოდი.

... შემზარავმა გრიალმა გამაყრუა, რალაცამ დაიჭეკა. ორმოზე გადმოშვერილ მუხლუხებს შევასწარი თვალს, ადგილზე რომ დატრიალდნენ და ერთბაშად გაჩერდნენ...

მაშინვე წამოვხტი.

ტანკის წინა ბაქანს ცეცხლი ეკიდა. სახურავახდილ კოშკურიდან ვით სვანური ბუხრიდან, სულისშემხუთველი დამწვარი ზეთის სუნით გაქედნითილი ბოლი ამოდიოდა.

მოსკვიტინი ბორბალს მხრით შესდგომოდა, ცდილობდა ქვემეხის შებრუნებას, რათა მიზანში ამოეღო ზურგიდან მომავალი ტანკი, ბზინავი, მოხჭრიალე მუხლუხებით ყველაფერს რომ ამსხვრევდა და პირდაღებულ ხაზაში ითრევდა. კიდევ ორიოდ წამი და, ალბათ, მოსკვიტინსაც სტომაქში მოიქცევდა.

ვანო ურჯუაშვილაშვილი
მოსკოვი მშენებელ მართია

— თავს უშველ! — რაც ძალი და
ლონე მქონდა უნებლიედ შევძახე.

და ჩემი თვალთ დავინახე, როგორ
ჩაითრია ურჩხულმა ქვემების ხორთუმი-
თან წაქცეული მოსკვიტინის ფეხები,
ტანი...

იმანაც, თითქოს ჩემსკენ გამოიხედა.
წამით ერთმანეთს თვალი თვალში
გავუყარეთ და ყველაფერი წყვდიადმა
შთანთქა.

ამის შემდეგ ბევრი რამ ბუნდოვნად
მახსოვს. ხეირიანად იმასაც ვერ ვიგო-
ნებ, ამბები, რაც მერე თავს გადამხდა,
დღისით ხდებოდა, თუ ღამით, სიზმარ-
ში ვხედავდი თუ ცხადლივ.

მგონი ჭურვების შესანახ ორმოსთან
ახლო ბუჩქებში ვიწექი. თავს მაღლა
ვერ ვწევდი, რადგან პოზიციაზე ტან-
ები დაბობლავდნენ, ვეებერთელა საფ-
ლავის ლოდებად რომ მეჩვენებოდნენ,
გვერდზე გამოსახული შავი ჯვრებით.

საოცრება მეტი გინდა? თვალებს
მაგრად ვხუჭავდი; არ მინდოდა ამ შემ-
ზარავი ურჩხულების დანახვა, მაგრამ
ქუთუთოები გამჭვირვალე გამხდომოდ-
ნენ და მაინც ვხედავდი.

ერთი ტანკი უხმაუროდ ჩემსკენ მო-
ბოზლავდა, თითქოს კლანჭები უნდა ჩა-
ევლო და გადავეყლაპე.

„ეს რა მემართება, რამ შემბორკა,
რამ წამართვა ძალი?! ან რატომ არ მეს-
მის ურჩხულის გრუხუნე, ჭურვების
აფეთქებათა გრიალი? სხვა რამ ხმა-
ურიც არ აღწევს ჩემს ყურთასმენამ-
დე?! ისე მეჩვენება, თითქოს მუწჯ კი-
ნოსურათს ვუმზერდე. ვაითუ მალე
თვალში სინათლე ჩამიქრეს, წყვდიადში
შთავინთქე?! ღმერთო ჩემო, სად წავი-
კითხე — სიკვდილი იგივე წყვდიადიო,
მაგრამ მე ხომ თვალში სინათლე არ
ღამიკარგავს. ვგრძნობ, ვაზროვნებ. აი,
ჩემს გვერდით ვიღაცამ გაირბინა. ფეხ-
დაფეხ მიჰყვა მეორე, მესამე... ვაიმე
დღეაჩემო, ესენი ვიღა არიან, პოზიცი-
აზე რომ დაბორიალობენ!“ — ეს ფიქ-
რი მიტრიალებდა, რომ გამიღვდა, გერ-
მანელები არიან, თავს უშველეო.

წყაუხული გაგიქეცი.

არც სროლის ხმა ისმოდა, არც ტყე-
ები წიოდნენ, მაგრამ ტყეში მაინც და-
ფეთებული ვაგრობდი, ხეებს ვეფარე-
ბოდი.

როგორც იყო ამხანაგებს წამოვეწიე.
ბოლოში ერმაკოვი მიაბიჯებდა, რა-
ღაც მითხრა, მაგრამ არაფერი მესმოდა,
თუმცა ტუჩების მოძრაობით მივხვდი,
ყოჩაღ, კახაბერო, რის გამოსახა-
ტავად მხარზე ხელიც დამარტყა.

ხელით ყური და ენა ვუჩვენე, არც
მესმის, ვერც ვლაპარაკობ-მეთქი. ის კი
რალაცას ჩამიციებოდა, მაგრამ რომ ეე-
რა გამაგებინა, ხელის წაბიძგებით გა-
მიძლოდა, თვითონ კი უკან მოგვეყა.

დაბურულ ტყეში, საცა მზის სხივი
ძლივს აღწევდა, უილაჯოდ მივაბიჯებ-
დით. თუმცა რას ვამბობ?! კი არ მივა-
ბიჯებდით, მეტწილად ხელშეშვასი და
კოლბოზების ბუჩქებში მივხიზავდით.

ჩახერგილ ხეებს ხან ზედ ვაფოფხ-
დებოდით, ხან ქვეშ ვძვრებოდით, წიწ-
ვოვანი ტოტები სახეს ვკეცაწრავდა, სა-
მოსს ვვახევდა.

ილაჯაწყვეტილს ფიქრიც აღარ შე-
მეძლო. არც საკუთარი თავი მახსოვდა,
აღარც არავინ მედარდებოდა. მთელი
ჩემი არსება ერთ სურვილს მოეცვა.
სადმე ბუჩქებში მიგვდებულებიყავი და
ფეხსახვევები, ფეხისგულებს რომ მტყე-
ნდა, ხეირიანად შემომეხვია.

ჩემ წინ მიმავალ მეკავშირე ივანოს
ზურგზე მაფეთულდახვეული ორი კოჭი
მოევლო, წელში ოთხად მოკეცილიყო
და ძლივს მილასლასებდა. მის წინ მე-
ორე ქვემების მეთაური კუზნეცოვი
მიდიოდა. მარცხენა ხელი ზანდით ჰქონ-
და შეხვეული, ნაფლეთებად ქცეულ
სახელოვან სისხლის წვეთები ჩამოს-
დიოდა.

ქვეყნად თურმე ცარიელ მუცელზე
მძიმე არაფერია! ძლივს მივაბიჯებდი,
მუხლი მეკვეთებოდა, თვალთ მიბნე-
ლებოდა, თან ისე მეჩვენებოდა, თით-
ქოს სხვებიც ჩემსავით დაყრუბულ-
დამუწვებულნიყვნენ.

გერმანელები ტანკებით, მანქანებით,
მოტოციკლებით შარავზაზე მიემარ-

თებოდნენ, ჩვენ კი ტყეში და ღრეში, ხნულებსა და ნათესებში უგზოუკელოდ მივბაიჯებდით.

გზაში ჩვენ ბატარეიდან ნიკიტა და ორი ჯარისკაცი წამოგვეწვივნენ. ხუთი მეტრძოლი სხვა ქვეგანყოფილებიდანაც შემოგვეერთდა. უსიერ ტყეში, პატარა ტბის პირას შევისვენეთ. ყველა შემომეხვია, გაკვირვებულნი მიმხერდნენ, რაღაცას მელაპარაკებოდნენ, მაგრამ ვერაფერს ვიგებდი.

მინდოდა მეტყვა, არ მესმის-მეთქი, მაგრამ კრიჭა ვერ გავესენი.

„რა დამეშართა, ჩემს თავს რა უბედურებაა?!“ — ეს ფიქრი გულს მიკლავდა, თან ის მოიკებდა, ამხანაგები ასე რამ გაასაცოლავა-მეთქი.

მხოლოდ უფროსი ლეიტენანტი გერასიმენკო გამოიყურებოდა მხნელ, ისევ ტანშემართული დაბაიჯებდა, თუმცა თვალები იმასაც ჩასცვენოდა, შუბლზე ღარი დამჩნეოდა.

გერასიმენკო ხელების ქნევითა და ტუჩების ცმატუნით რაღაცას მეუბნებოდა. ცნობისმოყვარეობით ვუმხერდი. გონებას ეძაბავდი, მაგრამ მის ნათქვამს ვერ ვიგებდი.

ბოლს კაპიტანმა საველე ჩანთიდან უბის წიგნაკი ამოიღო, და დაწერა, დღიერმა ჰაერის ტალღამ კონტუზია დაგმართა, ნუ გეშინია, მალე გავგიჯლის, სმენაც დაგიბრუნდება, მეტყველებაცო.

რა ბევრი რამ შესძლებია ნუგეშს?!

უცებ ისე მომეჩვენა, თითქმის ყურმა შეიღო დამიწყო. იმედი მომეცა. კრიჭას ძალა დავატანე, რომ გერასიმენკოსათვის მადლობა გადამეხადა, მაგრამ კრინტი მაინც ვერ დავძარი. ერმაკოვმაც მხარზე ხელი დამკრა, ვიძიე ნუ დარდობ, გაგივლისო. და უცებ ხელით თოფი მანიშნა, რა უყავიო.

გულა მეცა, გავშრი, გავფითრდი. მე ხომ თოფზე ფიქრი ისედაც ტვინს მიღრღნიდა!

ტანკების გამოჩენისთანავე, ქვემების გატენაში ხელი რომ არ შეეშალა, კა-

რაბინა ზურგიდან შევიხსენი და ხეზე მივაყუდი.

როცა ბოზიციიდან ტყისკენ გავხიზნდი, კარაბინა არც გამხსენებია. თუმცა კიდევაც რომ გამხსენებოდა, მაინც ხელში ვეღარ მოვიკლებდი. ტანკმა ხე გადათელა და, კარაბინა ალბათ მუხლუხების ქვეშ დაიმსხვრა.

ეს კი ასე იყო, მაგრამ განა ამით შემძლო თავის გამართლება?!

სმენის ხარჯზე მხედველობა გამიმახვილდა, მეათურთა არც ერთი მოძრაობა შეუმჩნეველი არ მრჩებოდა. სახის მიმიკით, ტუჩების მოძრაობით ვხვდებოდი, ვინ რას ლაპარაკობდა.

კაპიტანმა ერმაკოვმა უფროსი ლეიტენანტ გერასიმენკოს ეს ამბავი მიახლოებით ასე მოახსენა, რაც მერე მეტრძოლებმაც დამიდასტურეს:

— ამხანაგო უფროსო ლეიტენანტო, ჯარისკაცმა კახაბერმა ბრძოლაში კარაბინა დაკარგა!

— ცუდი ამბავია! — თქვა შუბლშეჭმუხვნით უფროსმა ლეიტენანტმა, მცირეხანს ჩაფიქრდა და, თითქმის თავის თავს ებასებო, განავრძო. — დიახ ცუდი ამბავია! თუმცა კახაბერის მიმართ ლმობიერება, შეწყწარება გვმართებს! პირველივე ბრძოლაში, სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში, არ შედრკა, სიმაძაღე გამოიჩინა. ესაა მთავარი, არსებითი. რა ვუყოთ ჩვენც ხომ დავკარგეთ ქვემეხები, საბრძოლო ქონება?! არ ვიცით რა ბედი ეწიათ ალაღა და ქვემეხის ცხენებს, განა ამის გულისათვის უნდა დაგვადანაშაულონ?! მაგრამ რას იზამ, ომი ხომ საბრძოლო იარაღის მსხვერპლსაც მოითხოვს!

თავზე გამუდმებით მტრის თვითმფრინავები დაგვბლუღნენ, და იმის შიშით, ჰაერიდან არ შევენიშნეთ, ზოგჯერ მუცლითაც კი მიგვფოხავდით.

ტყე ჯანაბრითა და ხმელი ფიჩხით იყო სავსე. ალაგ-ალაგ ქარისავან ძირფესვიანად მოგლეჯილი გამხმარი ხეები

ვანო შარაშენიშვილი

მოსაოგნი ძმუნად მართა

გაბერგილიყო. ალბათ ადამიანიშვილს ჯერ აქ ფეხი არ დაედგა.

თითქმის მთელი ღამე მუშლი არ ჩაგვიხრია. განთიადისას ხის ძირებში მივეყარეთ, ცოტა თვალისათვის რომ მოგვეტყუებოდა, მაგრამ დაწოლისთანავე ჩვენსავით დამშეული კოლო დაგვეხვია. ფარაჯებში შევიბუდეთ, მაგრამ ვერც ამან გვიშველა, თითქმის ეს მომაბეზრებელი მწერებიც გრძნობდნენ ილაგაწყვეტილი რომ ვიყავით, არ გვეპუებოდნენ, ძარღვებიდან სისხლს გვწოვდნენ, ლამის თავფეხიანათ შევეპამეთ.

უთენია წამოვიშალეთ. უფრო მშვევედ ვიგრძენით შიმშილი. მოსამკალი თავთავით თავდამძიმებულნი თვალებს ვაცუცებდით, იქნებ კენკრს ან სოკოს მივაგნოთო.

კენკრი ხანთლით საძებნელი იყო, ხის ძირებში ამოყრილი სოკო კი მოკრეფილად არ ღირდა.

ნიკიტამ რომელიცაც მცენარეს მიაგნო, ტოტი მოტეხა, ერთი მუჭა ფოთოლი გასხია და გემრიელად ჩაახრამუნა. თან ამხანაგებს არწმუნებდა, მყუნაო, თუ არ გჯერათ გემო გაუსინჯეთო.

რაკი ნიკიტა ავადმყოფად მთვლიდა, ჩემს ირგვლივ ტრიალებდა, მზრუნველობას იჩენდა. ამიტომაც ვანსაკუთრებით მე ჩამაცივდა, მცენარის ფოთოლი ჭამე, არ გაწყენსო. თვითონ ისე გემრიელად შეექცეოდა, სულმა წამძლია და ფოთოლი მეც მოვისინჯე. მართლაც მომეგავო იყო, მოგემრიელო.

მშიერს ხომ ღიდი თვალები აქვს. ჯარისკაცებმა მაშინვე შეგვნიშნეს მყუნას რომ შევექცეოდით. მცენარეს მიეხვიენ, ტოტებს ლაწა-ლუწი აუყენეს და ლამის ძირფესვიანად მოთხარეს.

ფიჭვებშემორტყმულ პატარა მდელოზე შევისვენეთ. ჩვეულებისამებრ ხის ძირებში როდი წამოვწყვეით. შიმშილმა, ამ ყველაზე ძლიერმა, დაუმორჩილებელმა გრძნობამ, ავადმყოფობასავით რომ მოიკალათა ჩვენს არსებაში, დასვენების უნარიც წავგართვა. ბუჩქებში დავძვრებოდით, ხეებს თვალს

ვავლებდით, იქნებ ტყის ფრინველთა ბუდე, ან სხვა რამ პირის გასაკვრელ ვიპოვოთო.

გერასიმენკო და ერმაკოვი რაღაც შეშფოთებით საუბრობდნენ.

მე არ მესმოდა მათი ნათქვამი, მაგრამ ვხვდებოდი, ისინი იმაზე მსჯელობდნენ რა ელანათ, საჭმელ-სასმელი როგორ ეშოვათ. ალბათ ოფიცრები იმანაც ჩაადიქრა, რომ სხვა ქვეგანყოფილებიდან შემოერთებული ჯარისკაცები ღამით ბანაკიდან გაიპარნენ და, არ იყო გამორიცხული, რომ სხვებიც მათ გზას დასდგომოდნენ.

ერთი მსუბუქად დაჭრილი ჯარისკაცი იმ განზრახვით, რომ ჩამოგვრჩენოდა, ბუჩქებში მიიმალა.

ერმაკოვმა მაშინვე შენიშნა იგი და უბრძანა გზა განაგრძეო.

ჯარისკაცი უძრავად იწვა, კრინტს არ სძრავდა.

ერმაკოვმა ბრძანება რომ გაუმეორა, აღექო, ჯარისკაცი ერთბაშად აქეითინდა, თვალთ მიბნელდებოდა, მუხლი მეკვეთებო... თუგინდ მოღალატეთ ჩამთვალეთ, დამსაჯეთ, სიცოცხლეს გამომასალმეთ, რა ვქნა, მეტი სიარული აღარ შემიძლიათო.

ერმაკოვი ბრძანებით რომ ვერაფერს გახდა, ჯარისკაცს თანაგრძნობით უთხრა:

— ვიცი, რომ ჭრილობამ დაგასუსტა, ძაღლონე წავართვა, მაგრამ სხვა გზა არაა, ცოტა კიდევ უნდა გაიჭიროვო. მალე სურსათს ვიშოვით, დაგნაყრდებით, დავისვენებთ და სიარული აღარ გავვიძინებდებო!

— რა ვქნა, ძაღლი გამომელია, წავიქცევი!

— ნუ გეშინია, თუ წაიქცევი, ხელით გატარებთ!

ეტყობა, ოფიცრებსაც მწარედ აწუხებდათ შიმშილი და სურსათის შოვნის თადარიგს შეუღვენენ.

სერჟანტ კუზნეცოვის მეთაურობით სამ ჯარისკაცს დაევალა ტყიდან სამიოდე კილომეტრის დაშორებით პატარა

სოფელში წასულიყვნენ და რაიმე საქმელი ეშოვათ.

ტყის პირას გუშავი დააყენეს, ჯგუფისათვის თვალი რომ ედევნებინათ. დანარჩენებს კი გვიბრძანეს იარაღ-საჭურველი გაგვეწმინდა.

რაკი არც თოფი მქონდა, არც სხვა რამ იარაღი, ხის ძირას წამოვწევი და თვალს მოვატყუე.

ერთბაშად თოფმა იგრიალა. მაშინვე თვლები დავაჭყიტე და დაფეთებული წამოვხტი.

ჯარისკაც ივანოვს, ხელში გაბოლილი თოფი რომ ეჭირა, ერმაკოვი რაღაცას უკიჟინებდა.

ივანოვი გაოცებით თავს აქნევდა, თოფს ხელში ატრიალებდა, ჩახმახს დასცქეროდა.

თურმე ივანოვს ვაზნა ლულაში ჩარჩენოდა, წმენდისას ჩახმახი გადაუტრიალებია, სასხლეტისათვის უნებლიეთ ხელი გამოუკრავს და თოფი გავარდნია. ტყეიას ჩემს ფეხთით მდგარი ბუჩქის ღერო შუაზე გაეხლიჩა.

— კარგი და, შენ როგორღა გაიგონე სროლის ხმა? — ხელებით მანიშნა ერმაკოვმა.

მუცელზე ხელი მოვისვი, ამით შევიგრძენი, ცხვირში კი თოფის წამლის სუნს მეცა-მეთქი.

კაპიტანი რაღაც დაეჭვებით მიმხედრდა, ბოლოს თავი ჩაიქნია, რაც ასე გავიგე, რაღაც დაუჭვრებელია შენი ყრუ-მუნჯობაო.

ოფიცრები გავცვილდნენ თუ არა, ერთმა ჯარისკაცმა თვალის ჩაყვრითა და ტუჩების მოძრაობით, მიახლოებით ასეთი რამ მითხრა, რა გინდა, ძმაო, შენთვის ომი დამთავრდა, ჩვენთანთან რომ გავადწევეთ, სანბატში გავგზავნიან. ალბათ, არც იქ დაიბნევი, საქმეს ჩააწყობ და საქართველოში ამოყოფ თავსო.

გერასიმენკო და ერმაკოვი რაღაცაზე დიდხანს პაექრობდნენ, თან მალმალ ჩემსკენ იხედებოდნენ.

როგორ? ნუთუ ეჭვი ეპარებათ ჩემს ყრუ-მუნჯობაში?! ალბათ ამხანაგები

ამიტომაც მიმხერენ დამცინავად, მე-ლაპარაკებიან აგლებით! ეს რა დაწყევლილი ბედი მაქვს?! მე ხომ ნამდვილად დაეყრუედი, დავმუნჯდი, მაშ, რატომ არ სჯერათ ჩემი?!

ვინ იცის, იქნებ ივანოვმა იმიტომაც გაისროლა თოფი, რომ გამომცადა, გავიგონებდი თუ არა ხმას?!

ნიკიტამ ბანაკში ექიმი მოიყვანა. თურმე ჩვენს შორიასლო ლტოლვილებს ტყისთვის შეუფარებიათ თავი.

მკურნალმა დაჭრილებს იარები შეუხვია და მერე მე გამსინჯა. პირი გამაღებინა, ყელში ჩამხედა, ორივე ყური გადამიტრიალ-გადმიმიტრიალა და გაეღიმა, რაც მე ასე გავიგე, უმნიშვნელო ამბავია, გაუფლისო.

ბოლოს ქაღალდზე დამიწერა. აბებს გამოგიგზავნა, ძილის წინ ორი ცალი დალიე, კარგად გამოიძინე, სმენაც დაგიბრუნდება და ალაპარაკდები კიდეცო.

ნუთუ მართლა?! — მეც ქაღალდზე დავწერე.

— სიმათლეს მოგახსენებ! წამალი უებარია, ასი ავადმყოფიდან ასივეს არჩენს. არაერთხელ გამომიციდია, აი ნახავ, შენც რა ერთბაშად გარგვებს.

მოხუცი მკურნალი რომ გამოგვემშვიდობა, მეგონა წასვლის წინ კიდევე მანუგეშებდა, იმან კი ვითომ ჩემი საქმე უკვე მოგვარებული იყო, აღარაფერი მითხრა.

ნიკიტა წამლის მოსატანად გაჰყვა ექიმს და ნახევარ საათში უკან დაბრუნდა. ორი აბი მომცა და ცერი გამომიშვირა, შენი საქმე, ასეო.

შე კაი კაცო, იქნებ ორმა არ ვასკრას, ცოტა მეტი ველარ წამოიღე-მეთქი, ქაღალდზე დავუწერე მე. ორს კი არა, თუგინდ ასს წამოგიღებდი, ექიმს ლიტრიანი ქილა აქვს ამ აბებით საღსე, მაგრამ მეტი არ გამომატანა, ესეც საკმარისია, ჩვეულებრივ ავადმყოფებს ერთ აბს ვასმევთ ხოლმე. სტაცი-

ვანო ურჯუმილავი
მოსკოვი მამანად მრთია

ონარში, ან ოჯახში რომ იყოს, მაგასაც ერთზე მეტს არ დავუნიშნავდით.

რატომღაც მეგონა ყურთასმენას ადვილად ვერ დავიბრუნებდი, მაგრამ თუ მთელი არსებით მოვიწადინებდი, თავს ძალას დავატანდი, ენას უთუოდ ამოვიდგამდი.

მალი-მალ ბუჩქებში ვიმალებოდი, პირს ფართოდ ვაღებდი, ხახას ძალას ვატანდი, დაყვირებას ვცდილობდი, თითქოს ბგერებს წარმოვთქვამდი, მაგრამ ვერ ვგებულობდი მართლა ეს ასე იყო თუ არა!

ამასობაში სოფლიდან სერჟანტ კუზნეცოვის ჯგუფი დაბრუნდა. ნახევარი ტომარა კარტოფილი და ათი მწვანე პური მოიტანეს.

სოფლის განაპირას ტონანახევრიანი სატვირთო მანქანაც უნახავთ, მცხოვრებლებს უთქვამთ უკან დახევისას უბუნზინობის გამო წითელარმიელებმა მიატოვესო.

კარტოფილი მოვხარშეთ. ცოტა რომ წავიხეშეთ, კუზნეცოვის ჯგუფი ბუნზინის საშოვნელად სოფელში წავიდა.

ნიკიტა მაშინვე ჩემთან გაჩნდა. ხელით მანიშნა, უკან გამომყევით.

ბანაკიდან განცალკევებით ხის ძირას ბალახი დაეგო, თავით ხის ტოტების კონა დაედო, ეს შენი საწოლია. წამალი დალიე და მშვიდად დაიძინეო.

ორივე აბი დავლიე და დავეწეი, თვალი დავხუჭე თუ არა, ძილი მომერია. ისე მომეჩვენა, თითქოს თავში ტვინის უჭრედები შემეკუმშნენ, გამიბრუვდნენ, გონებას რაღაც ბნელი ფარდა გადაეფარა და მთელი ჩემი არსება ვანუცდელ ნეტარებაში შთაინთქა. ვგრძნობდი, რომ მშვიდად, სიამის მომგვრელად მეძინა, თუმცა ვერ ვახერხებდი საკუთარ აზროვნებისთვის გონების თვალი გამეყოლებოდა.

დიცა! ეს რაღაა, რა გუგუნებს?!

მესმის მოსკვიტინის ჩურჩული:

— ტანკები, ტანკები!

გავიგონე ღუღუჩკინის ხმამაღალი ბრძანება:

— ქვემეხებთან!

ყველა სანგრებიდან ამოცვივდნენ, მეც მაშინვე ამოვბტი.

დაფეთებული აქეთ-იქით ვიხედები, ვერ გამიგია სადა ვარ. არც ქვემეხი, არც ღუღუჩკინი, არც გათვლა. ჩემს შორიასხლო ნიკიტა იდგა. „ნეტავი რას იღრეპება?“ — გამიელვა თავში და შევეკითხე:

— ნიკიტა, სად არიან ტანკები?!

— ვაშა! წამალმა ვასჭრა, ვაშა! — ყვირის ნიკიტა. — იზეიმე კახაბერო, ენა ამოიდგი, სმენა დაგბრუნდა! გესმის, არა?! ეს ჩვენი ბიჭები მოდიან მანქანით!

მართლაც ტყეს მანქანა უახლოვდებოდა. საჭეს კუზნეცოვი მისჯდომოდა. გვერდით ვიღაც წითელთავშალიანი ქალიშვილი მოჟსვამს. მეორე თეთრკაბიანი ვოგონა ძარაზე დგას.

— მომილოცავს, მომილოცავს! — მეუბნება ნიკიტა და ხელს მართმევს.

ახლალა მივხვდი, რომ მე უკვე ვლაპარაკობ, მესმის მანქანის გუგუნი, ამხანაგების შეძახილები.

ნიკიტას ვეხვევი, ვკოცნი.

ის კი აღტაცებით ყვირის:

— ამხანაგო უფროსო ლეიტენანტო, ამხანაგო კაპიტანო, ბიჭებო, კახაბერი ალაპარაკდა, სმენა დაუბრუნდა! ჯარისკაცები ჩემსკენ მორბიან, ხელს მართმევენ, მილოცავენ...

გერასიმენკომაც ჩამომართვა ხელი, ერმაკოვმაც.

ამასობაში კი მანქანა ასიოდე ნაბიჯზე მოგვიახლოვდა.

— ნეტავი, ეს ქალები რაღას აუკილიათ?! — ამბობს ერმაკოვი.

— მაშ, მაშ, სწორედ ეგენილა გვაკლდა! — იღიმება გერასიმენკო, მანქანისათვის თვალი რომ ვერ მოუწყვეტია.

ჩვენც ვითომ გაცეხებული თავს ვაქნევთ, მაგათთვის ვისა სცხელაო!

სინამდვილეში კი სუნთქვა გვეკრის და გაბრწყინებული თვალებით გავცქერით ქალიშვილებს... ის კი არა,

ზოგი ქამარსაც ისწორებს, თვალებს იფშენებს, თმაზე ხელს ისვამს.

აი, გაჩერდა მანქანა! ყველა გარს შემოეხევიეთ, მაგრამ ქალიშვილებმა ერთდროულად მოიძრეს თავიდან თავ-შალები და ხელში ბენზინის საშოვნე-ლად წასული ჭარისკაცები შემოგვრ-ნენ. არასოდეს დამავიწყდება, ერთბა-შად ყველამ როგორ მიიმედ ამოვიოხ-რეთ.

თურმე კუზნეცოვის წინადადებით სოფელში ქალის ტანსაცმელი უშო-ვიათ, ჭარისკაცებს ჩაუცვამთ და შარა გზის პირას ჩასაფრებულან.

როცა დაცარიელებულ გზაზე მარ-ტო მომავალი ნავიანი მოტოციკლი გა-მოჩნდა, ქალურად ჩაცმული ჭარისკა-ცები გერმანელებს დაენახნენ, ალერ-სით გაუღიმეს და ბუჩქებში მიიმალ-ნენ.

გერმანელები შეჩერებულან. ერთ-ხანს — „ქალიშვილებს“ დაეჭვებით უმხერდნენ. მერე თურმე უხმობდნენ, რუს დამა, რუს დამა, ჩვენთან მოდი-თო.

რაკი „ქალიშვილები“ ბუჩქებიდან არ გავიდნენ, გერმანელებს ცოტა კი უყოყმანიათ, მაგრამ ბოლოს მაინც სულს წაუძლევიან, მოტოციკლიდან ჩა-მომახტარან და ნერწყვის ყლაპვით ბუჩქებში შეძუძულდნებულან. თავით-ფეხამდე შეათვალიერეს კაბაში გამო-ქედილი „ქალები“ მოწონების ნიშნად ერთმანეთს თვალი ჩაუკრეს და „რუს დამებს“ შემოეხევივნენ.

ჭარისკაცები მოულოდნელად ხე-ლებში სწვდნენ. ბუჩქებში დამალული კუზნეცოვიც წაუშველა. თავგზააბ-ნეულ გერმანელებს პირში ცხვირსახო-ცი ჩასჩარეს და კონდახების თავში დარტყმით მოაკვდინეს.

მერე მოტოციკლიდან ბენზინი ამო-ულდათ, მანქანაში ჩაუსხამთ და ძრავი ჩაურთავთ.

ამბავის მოყოლას რომ მორჩნენ, კუზნეცოვმა, მკერდზე გერმანული ავ-ტომატი რომ ეკიდა, თავისი კარაბინა მე გადმომცა და გამაფრთხილა, ღმერ-

თი არ გაგიწყრეს და ესეც არ დაკარ-გოა.

სიხარულით გული ამიჩუყდა, თვა-ლი ცრემლით ამევსო. მინდოდა ამხა-ნაგების წინაშე დამეფიცა, რომ თოფს ამიერდიან თვალისჩინებით გავუ-ფრთხილდები, მისი ცეცხლით მტერს მუსრს გაეაფელდებოდა, მაგრამ ვიღამ და-მაცალა.

გერასიმენკომ ბრძანა, საჭურველი აისხით და მანქანაზე დასხედითო.

— ეს ყველაფერი კარგი, მაგრამ მოტოციკლიდან ამოღებული ბენზინი რა გაგვიხდება?! — იკითხა ივანოვმა, მანქანის ძარაზე რომ იფოფებოდა.

— ალბათ, ბედი არ გავგწირავს, ბენზინს კიდევ ვიშოვით! — და ბატა-რის მეთაური კუზნეცოვის გვერდით კაბინაში ჩაჯდა.

ერმაკოვი და ჭარისკაცები ძარაზე დაესხედით.

მანქანა დაიძრა თუ არა, კაპიტანმა გვიბრძანა, ჩაიჩოქეთ, მტერმა კიდევაც რომ შეგვნიშნოს, მანქანა ცარიელი ეგონებათ და არ გამოგვედავებიანო.

ჯერ ტყის პირას მივჭროდით, მერე პურის ყანაში გამავალ გზას დავადე-ქით. მანქანა ჯანჯლარებდა. მალი-მალ ბუქსავდებოდა. რამდენიმე ალაგას ხელით მისაწოლიც ვახდა, მაგრამ ფე-ხით ხეტილს მაინც ეს გვერჩია... წავ-ხალისდით, ჩვენი ნაწილების დაწევის იმედი მოგვეცა. ასე გასინჯეთ, ლაპარა-კისა და ხუმრობის ხასიათზეც დავდე-ქით.

ერმაკოვი მალი-მალ გვაფრთხი-ლებდა, შესწყვიტეთ ლაპარაკი, ყოველ წუთს მოსალოდნელია მტერს წავა-წყდეთო. მართლაც შარავზას, რომელ-ზედაც მტრის ტრანსპორტი განუწყე-ტლივ ნაკადად მოედინებოდა აღმო-სავლეთით ხან ისე მიეფანტოვდებო-დით ხოლმე, რომ საშიში იყო გერმა-ნელებს ავტომატებიდან ცეცხლი არ დაეშინათ.

ვანო ურჯუშელაშვილი
მოხსოვნი მშენებელი მართია

ერთ პატარა სოფელს მივადექით. გზაზე მცხოვრებნი შემოგვეხვივნენ. იმათგან შევიტყვეთ, რომ სოფელში გერმანელები არ იყვნენ.

ლტოლვილმა გლეხებმა რძე დაგვა-
ლევივნეს, ნაღები გვაჭამეს. ბენზინის
შოვნასაც შეგვპირდნენ, მაგრამ ერთი
სიძნელის წინაშე აღმოვჩნდით. სოფ-
ლის აღმოსავლეთით მდინარე ჩამოუ-
დრიოდა. ერთადერთი ხიდი იმ შარავზა-
ზე იდო, მტრის ჯარებს რომ ეკავათ.
მცხოვრებლების სიტყვით კი ახლო-
მასლო მდინარეზე ისეთი ფონი არ
იყო, სადაც მანქანა გავიდრიოდა.

ერთი სიტყვით ისლა დაგვრჩენოდა,
მანქანას გამოვშვიდობებოდით და
მდინარე გადავვეცურა.

ორი მეგზური ბიჭი გამოგვყვა, ბუ-
ჩქებში ნავი გვაქვს დამალული და გი-
ჩვენებთო.

წყალმცენარეების სურნელით გი-
ჟღენთილმა ნიავმა სახე გავვიგრილა.

თეთრ-ლურჯ ტალღების დუღუნს
მდინარის ზედაპირზე მონავარდე ჩი-
ტუნების ჟღერტული ერთვოდა.

მცხუნვარე მზე დასავლეთით გადა-
ხრილიყო.

სარკედ ქცეულ მდინარეში, ნაპირ-
ზე ატეხილი ჭალები რომ არეკლილი-
ყო, ჩვენი თავები გოლიათებად წარ-
მოგვიდგა.

მეგზურებმა ბუჩქებიდან ნავი გა-
მოაცურეს.

— ამხანაგებო, ვისაც შეგიძლიათ
მდინარე გადასცურეთ. ოღონდ იარაღს
გაუფრთხილდით, არ დასველოთ! —
თქვა გერასიმენკომ:

— განა არა სჯობია იარაღი ნავზე
დავაწყოთ?! — წავილაბარაქე მე.

— არა! იარაღი ყოველწუთს ხელ-
ში უნდა გვეჭიროს მომარჯვებული!

— რაც არ უნდა დიდი მოცურავე
იყო, ამოდენა მდინარეს ისე ვერ გადა-
ცურავ ერთი-ორჯერ არ ჩაყურყუმა-
ლავდე, საჭურვლისა და ტანსაცმლის
დასველებას ვინ ჩივის, მოგეცეს ლხე-
ნა, წყალსაც გემოზე ყლაპავ!

— რა უჭირს! თოფი თუ დასველ-

დება გასწმენდ, ტანსაცმელსაც გას-
წურავ, გაამშრალბ. აი, ისაა უბედუ-
რება შარვლები არ ჩავისვაროთ!
ვთქვით კიდევ მოგვიხდა მდინარის გა-
დაცურვა, ნავი ველარ ვიშოვეთ, მერე
რა გზას დავადგეთ?! ჰოდა, ომშიც სა-
ჭიროა წვრთნა-ვარჯიში!

ერთი სიტყვით, ვინც ცურვა ვიცო-
დით, ტანსაცმელი ხალათში გამოვკა-
რით და თავზე დავიმბარეთ. მარცხენა
ხელში თოფები დავიჭირეთ და მდი-
ნარეში შევეცურეთ.

მაშინვე დაეწინაურდი. ტალღებს
მსუბუქად მივაბობდი, მაგრამ მდინა-
რის შუამდე რომ მივადწიე, დავიღა-
ლე, ძირ-ძირ წავედი და თავი დამი-
სველდა. ერთხელ ჩავეყურყუმაღვი
კიდეც და წყალიც ვემოზე ვყლაპე, კი-
დეც კარგი მდინარე ღრმა არ იყო, ფე-
ხის წვერი ფსკერს მივუწვდინე, თო-
რემ ნამდვილად ტანსაცმელს გამოვე-
შვიდობებოდი და დედიშობილა ვი-
ტანტალებდი.

რის ვაივაგლახით გაცურე მდი-
ნარე. საჭურველიც დამისველდა, ტან-
საცმელიც და მოღლილ-მოჭანცული
ციცაბო ნაპირზე ძლივს ავფოფხდი.

არც სხვებს დაადგათ ნაკლები
დღე. იმათაც ბევრი იყურყუმაღვის,
წყალიც ძლივს ყლაპეს და ჩემზე
ნაკლებ არ წაერთვით არაქათი.

თოფებმა, დაჭრილებმა და იმათ,
ვინც ცურვა არ იცოდნენ, მდინარე ნა-
ვით გადმოლახეს.

ტანსაცმელი გავწურეთ, იარაღი
გავწმინდეთ და ბუჩქებში გამავალ ბი-
ლიქს დავადექით. ტოტებშია გამოშ-
კრთალი ჩამავალი მზის სხივები თვა-
ლებში გვიჭვრიტინებდა. მარჯვნივ ტყე
გვეკროდა. მარცხნივ კი გერმანელთა
ტრანსპორტით სავსე შარავზა...

მაღე გორაკზე რამდენიმე სახლი
დავინახეთ; თუმცა რას ვამბობ, ისინი
ნაცარტულად ქცეული სახლების შავი
ჩონჩხები იყნ.

უფროსი ლეიტენანტი სამი ჯარის-
კაცის გაგზავნას აპირებდა იმის გასა-
გებად, იყვნენ თუ არა ხუტორში გერ-

მანქანები, რომ შარავზიდან ჩვენს მხარეს მანქანების კოლონამ გადმოუხვია და მდინარის პირას გაჩერდა.

მანქანებში მსხდომი გერმანელები ფაცი-ფუცით გადმოხტნენ, ტანსაცმელი გაიძრეს და მდინარეში გადაეშენენ, უგუნურ ბიჭებივით ჭყუმპალაობდნენ, წუწიაობდნენ, ყვავებივით ჩხაობდნენ.

ბანაობით გული რომ იჯერეს, ბუჩქებში კარგები გაჭიმეს, სალაშქრო საწოლები გაშალეს.

ფავშმეს, მიმღები ჩართეს, ვინ ცეკვავდა, ვინ მღეროდა, ვინ მღელვოვანებივრობდა.

სულგანაბული ვუმზერდით გერმანელებს და სიმშრით კბილებს ვაკრავებდით.

— ამათი დედა, თითქოს დაპყრობილ მიწა-წყალზე კი არა, თავიანთ მამა-პაპისეულ მამულში ნებივრობდნენ! — ამბობდა კუზნეცოვი.

— ეგ არ მიკლავს გულს?! — თქვა გერასიმენკომ. — მეერ როგორ თამაშობენ, არაფრისა ეშინიათ!

— ეჰ, — ამოიოხრა ერმაკოვმა — ერთი ჩვენი ქვემეხები მოგვცა! აი, მაშინ ვნახავდით მაგათ ცეკვას!

— ამათ არც თოფების ბათქი აწყენთ! — თქვა კუზნეცოვმა.

— ასეც იქნება! — კვერი დაუკრა გერასიმენკომ, — როცა დაეყრებიან ცეცხლს მაშინ დაფუშენთ! მძინარეებს უფრო მეტ თავზარს დაეცემთ!

გერასიმენკომ რაზმი ორ ჯგუფად გაჰყო.

დამრტყმელ ჯგუფს სათავეში თვითონ ჩაუდგა, მოადგილე სერჟანტი კუზნეცოვი დანიშნა.

პირველი ჯგუფი ბანაკს მალულად მიუახლოვდებოდა და თოფებითა და ერთადერთ გერმანული ავტომატით ცეცხლს დაუშენდა.

მეორე ჯგუფს, რომელსაც მე, ხაკი-მოვი და ლუკარილები შევადგენდით, ერმაკოვი უმეთაურებდა. პოზიციას პატარა ბორცვზე დავიჭერდით და გერასი-

მენკოს ჯგუფს უკან დახევისას ცეცხლით დავიცავდით.

შედამდა თუ არა, გერმანელთა ბანაკში ხმაური მიწყდა.

გერასიმენკოს ჯგუფი მტრის ბანაკისაკენ გაუძართა.

ჩვენ კი ბორცვზე ჩავსაფრდით.

ბნელი ღამეა. ჩამი-ჩუმი არ ისმის.

ერთბაშად ატყდა თოფების ბათქა-ბუთქი.

ცაში აჭრილმა შუშუნებმა, ელვასავით რომ გაფატრა წყვილიად, არე-მარე გაანათა.

თავზარდაცემული გერმანელები საცვლების ამარა გამოცვივდნენ კარგებიდან, მირბიან, მორბიან, ერთმანეთს აწყვდებიან. ზოგი მკერდზე ივლებს ხელს, ზოგი მუცელზე, პაერში ტრი-ალდებიან და პანტაჟენტით ძირს ცვი-ვიან.

მტრის ბანაკიდან დაიჭექეს ავტომატებმა, აყაჟნდნენ ტყვიამფრქვევები.

გუნდ-გუნდად მოფრინავენ მანათობელი ტყვიები, ერთმანეთს უსწრებენ, ცეცხლის ხაზებს ავლებენ. აყეფდნენ ნალმშტყორცნებიც. ნალმები იმ ალაგის გარშემო სკდებიან, საიდანაც გერასიმენკოს ჯგუფმა ცეცხლი დაუშინა მტრის.

— ყურადღებით იყავით, ეტყობა ჩვენები უკან იხევენ! — გვაფრთხილებს ერმაკოვი.

სულგანაბული ვწევარ. თვალს არ ვაცილებ ბრძოლის ველს, ცეცხლის მრავალი წერტილით რომ ისერება. თითქოს მესმის მიწაზე გართხმულ მებრძოლთა გულების ბაგა-ბუჯი, რაც შიშით კი არა, განსაცდელში ჩაგარდნილი ამხანაგების დარდითაა გამოწვეული.

და უცებ მარცხნიდან მტრის ბანაკს ვილაყამ ავტომატით სროლა აუტეხა.

გერმანელებს მხოლოდ ორი ტყვია-მფრქვევის ცეცხლი გადააქვთ ფლანგ-

ვანო ურჯუშელაშვილი
მოხსოვნი ჭმენაღა მართია

ზე, მთავარ დარტყმას კი ისევ გერასიმენკოს ჯგუფს აყენებენ.

— ამხანაგო კაპიტანო, რაღას ველოდებით, ჩვენც გავხსნათ ცეცხლი! — მივმართე ერმაკოვს.

— არაა საჭირო! ამ სიმორეზე ჩა-საფრებული მტერს ვერაფერს დაე-კლებთ. ცეცხლის სისშირე მეტყვე-ლებს, რომ გერმანელები არ აპირებენ შეტევაზე გადმოსვლას. სროლით კი ჩვენი ჯგუფის უკან დახვევის მიმარ-თულებას გავამჟღავნებთ და მტერს ცეცხლის კორექტირების შესაძლებლო-ბას მივცემთ.

მართლაც გერმანელები ტყვია-მფრქვევებს აქეთ-იქით ისერიან. ნაღ-მები ხან ჩვენს წინ სკდებიან, ხან უკან, ხან მარცხნივ, ხან მარჯვნივ.

ბოლოს ტყვიამფრქვევების ცეცხ-ლით ტყის გაცხრილვა დაიწყეს. შხუი-ლით მჭროლავი ნაღმებიც ტყეში ეხეთ-ქებიან.

ასიოდენ ნაბიჯზე ადამიანთა ლანდე-ბი დავინახეთ.

წყაუტული მოეშურებოდნენ. ცაზე შუშუნა რომ დაეკიდებოდა, ან მათ შორიახლო ნაღმი ფეთქდებოდა, უმალ მიწას ეკვროდნენ, მერე კი, როცა არე-მარე შავად იმოსებოდა, ისევ მორბო-დნენ.

ისინი ათნილა იყვნენ. დაღლილ-და-ქანტულნი სულს ძლივს ითქვამდნენ. ჩვენთან მოირბინეს თუ არა, მიწაზე წამოწვნენ.

გერასიმენკო ერმაკოვის ორმოსთან მიწვა.

— ხომ არ სჯობია, ტყეს შევევრიოთ? — უთხრა უფროს ლეიტენანტს კაპი-ტანმა.

— რაკი მტერი არ გამოგვედევნა, უმჯობესია ცოტახანს აქ დავრჩეთ! იმა-თა ჰგონიათ ტყეში შევაფარეთ თავი და ამიტომაც უშენენ იქ ცეცხლს!

— კუზნეცოვი დაილუპა?

— გადაჭრით ვერაფერს ვიტყვი! — მიუვო გერასიმენკომ და მცირე ხანს შემდეგ დანანებით წაილაპარაკა. — თავად გამოთქვა სურვილი, თქვენს

უკან დახვევისას მტერს ფლანგიდან ავუტუნ სროლას, რომ ცეცხლი ჩემზე გადმოიტანონ!

გერმანელებმა როდის-როდის შე-წყვიტეს სროლა.

— ამხანაგებო, წითელი არმიის ნა-წილები არც ისე შორს არიან, ეს ჩანს იქიდან, რომ გერმანელები რაღაც ათი-ოდე კილომეტრის დაშორებით ისე-რიან შუშუნებს. ამაღამ რათაც არ უნდა დავგვიდეს, უნდა გავაღწიოთ ჩვენებამდე! — მოგვმართა გერასიმენ-კომ და გზას გავუღეით.

ტყის პირას ნაყუმბარევ ორმოებს წავაწყდით. ფოლადს ხეები დაუჩეხია, ტოტები დაუღეწავს, ბუჩქები ძირფეს-ვიანად ამოუტრიალებია. ტევრის სიღრ-მეში რომ შევედით, შევისვენეთ.

პირქვე ვწევარ. მინდა არაფერზე ვიფიქრო, როგორმე დავიძინო, მაგ-რამ ვერ ვახერხებ. განსაკუთრებით ეს ფიქრი არ მაძლევს მოსვენებას, ნეტა-ვი, რა ბედი ეწიათ მესაზიდრეებს.

დიდად მსიაოვნებდა, რომ, აქ, სა-ქართველოდან ცხრამთას იქით, გვერ-დით თანამემამულე მეგულებოდა, მარ-ტო ქართულად დალაპარაკება ერთ რა-მედ ღირდა. თურმე ადამიანი მაშინ აფასებს დედაენას, როცა თვისტომთ მოწყვეტილია!

გიგაურისა და მესაზიდრეების სიკ-ვდილი ვერ წარმომიდგენია! სისხლის-მღვრელი ბრძოლა გამოვიარეთ, გვბომ-ბავდნენ, არტილერიის ცეცხლს გვიშენ-დნენ, ტანკებით გვსრესდნენ, მაგრამ ზოგი უვნებელი გადავრჩით, ხომ ამბო-ბენ ომში ყველა ჯარისკაცი არ კვდე-ბაო! ვინ იცის, იქნებ ისინიც ცოცხ-ლები არიან?!

ამ ფიქრებიდან გერასიმენკოს ბრძა-ნებამ გამომიყვანა:

— აღვქით!

ზოზონითა და ზმორებით მივაბი-ჯებთ. წიწვოვანი ტოტები სახეს გვი-კაწრავს, თვალებს გვთხრის! ძილი გვე-რევა, ზეზეულა ვთვლებთ. მალიმალ, ჩემს წინ მიმავალ თავჩაქინდრულ ჯა-რისკაცს ვაწყევლები.

პორიზონტზე ჯერ კვამლის ღრუბ-
ლები დაეინახეთ. მერე პატარა ქოხმა-
ხების კონტურები გავარჩიეთ, ბოლოს
მალალი შენობებიც გამოიკვეთა.

— აბა, მარჯვედ, ბიჭებო, ჩვენ უკვე
კაუნასის მისადგომებთანა ვართ! —
გვამხნევენ გერასიმენკო.

გზაზე შემხედურ წითელარმიელე-
ბისაგან ვტყუბილობთ, რომ კაუნასის
მისადგომებთან ჩვენი ჯარის ნაწილებს
თავდაცვითი პოზიცია უკავიათ. იმასაც
ამბობენ, კაუნასში სამხედრო ოლქის
შტაბი იმყოფება და წითელი არმიის
მთავარი დამრტყმელი ძალები აქ ჩაე-
ბმებიან ბრძოლაში.

მალე გზის ორივე მხარეს ჯარისკა-
ცებით სავსე თხრილებს წვადვით.

წინ ვიღაც მალალი კაპიტანი გადა-
გვიღდა, შეჩერდით, რომელი ნაწილი-
დან ხართ და საით მიემგზავრებითო.

გერასიმენკომ მოახსენა — ვინც
ვიყავით.

— მე ვერაფერს გეტყვით! წავიდეთ
ბატალიონის მეთაურთან, ის ვანსჯის
თქვენს საქციელს!

უფროსი ლეიტენანტი კიდეც რაღა-
ცის თქმას აპირებდა, მაგრამ კაპიტან-
მა ყური აღარ გვათხოვა და წინ გავვი-
ძღვდა.

სანგრებიდან ორასიოდე მეტრის
დაშორებით, ჯარისკაცები მიწურისათ-
ვის ორმოს თხრიან, ტყიდან მორებს
ეზიდებიან.

აქვე ტრიალებს მხარბეჭიანი, წარ-
მოსადგები მაიორი, კაცი ვერ ვაიგებს
მის წლოვანებას, რადგან დანაოჭებუ-
ლი სახით, ჭაღარა უღვაშები რომ უმ-
შვენებს, მოხუცს ჰგავს, შემართული
მალალი ტანი და მიხრა-მოხრა კი ჭა-
ბუკური აქვს.

მაიორმა კაპიტნის მოხსენება რომ
მოისმინა, უცებ განრისხდა:

— მხდალნო, ლაჩარნო, რა უყავით
ქვემეხები, ცხენები, საბრძოლო მასა-
ლა?!

— ამხანაგო პოლკოვნიკო... — დაი-

წყო გერასიმენკომ, მაგრამ ბატალიო-
ნის მეთაურმა სიტყვა შეაწყვეტინა.

— წოდებით უფროსმა მომახსე-
ნოს!

— ამხანაგო მაიორო! უფროსი ლე-
იტენანტი ბატარეის მეთაურია, მე კი...

მაიორმა არც ერმაკოვს დააცალა
სიტყვის დამთავრება:

— რა ბატარეია, რის ბატარეია! რა
კაპიტანი, რის უფროსი ლეიტენანტი?!
მხდალები, პანიკორები, ღეზერტირე-
ბი ხართ!

მინდოდა, მაიორისათვის მეტყვა,
რომ ჩვენ ამას არ ვიმსახურებდით,
მაგრამ ენას კბილს ვაჭერდი. ოფიც-
რებს სიტყვას პირში სჩრის, არ უჯე-
რებს, მით უფრო მე რას მომისმენს, ან
ჩემსას რას ირწმუნებს-მეთქი.

— ამხანაგო მაიორო! — დაიწყო
მტკიცე, დამაჯერებელი ხმით ერმა-
კოვმა. — ჩვენ პირნათლად მოვიხადეთ
ჯარისკაცული ვალი. პირდაპირ დამიზ-
ნებით დავევით მტრის ტანკები, სი-
ცოცხლეს გამოვასალმეთ მრავალი გერ-
მანელი, ამაზე მეტს აღამიანიშვილი
ვერ შესძლებდა.

— მერე რატომ გამოიქეციდ, ია-
რალი ვის დაუტოვეთ?!

ველარ მოვითმინე და ვუღმოსულ-
მა შევძახე:

— ამხანაგო მაიორო, ჩვენ არ გა-
მოვექცეულვართ, მედგრად შევხვდით
ჯავშანიერებულ მტერს!

— ვაჩუმი! შენ ვინ რას გეკით-
ხება?! — დამიყვირა მაიორმა. — თა-
ვის მართლება გეხერხებათ! ვერ მოგა-
რთვით! თქვენ გუშინ ყველამ ბრძო-
ლის ველი მიატოვეთ, იარაღი მტერს
დაუტოვეთ, ვასამართლების ღირსი
ხართ!

— ესენიც, ამხანაგო მაიორო?! —
ეკითხება გერასიმენკო და ხელით და-
ჭრილებს უჩვენებს.

— არა! ის, ვინც სამშობლოსათვის

ვანო ურჯუმიშვილი
მოსკოვი ჰმენაღ ბრძოლა

სისხლი დაღვარა, დეზერტირად არ ჩაითვლება!

— ამხანაგო მაიორო, ჩემს ჯარისკაცურ სიტყვას ენდეთ! ჩვენ არ ვართ მხდლანი, დეზერტირები! — ეთქვა მე.

— რა ვქნა, რომელ ერთს ვენდო! ყველა, ვინც გამოიღობის გაიძახის მხდალი არა ვართ! ამიტომ აღარავის მჯერა! — თქვა მომხბალი ხმით მაიორმა, თვალი გამიშტერა და, თითქოს უცებ რაღაც გაახსენდაო, ისევ დამატანა. — აქ სხვები არიან უფროსები, გაჩუმდი, რა გოლაპარაკებს?

— ჯარისკაცური სინდისი! ვერ დავლემდები, რადგან ჩემს უფროსებს და ამხანაგებს ჰყადრებთ იმას, რაც არ დაუმსახურებიათ!

მაიორი მომიახლოვდა და ცნობის მოყვარეობით დამაცქერდა.

წარბშეუხრელად, თვალდაუხამხამებლად შევცქეროდი მას, მეგონა, გულმოსული იყო და, ან ახლა დამიწყებდა ყვირილს, ან ახლა. მან კი, ჩემთვის სრულიად მოულოდნელად, გულში ჩამწვდომი ხმით მითხრა:

— ყოჩაღ, ეს რა მგრძნობიარე სიტყვა თქვი! — და კაპიტანს მიუბრუნდა. — ამხანაგო კაპიტანო, მეზრძოლებს პირველ ასეულში ჩარიცხავთ. უფროს ლეიტენანტს ამავე ქვედანაყოფის, ხოლო კაპიტანს პირველი ოცეულის მეთაურებად ვნიშნავ! დაჭრილებს კი სანატში გაგზავნით!

— ამხანაგო მაიორო! — მიმართა გერასიმენკო, — გთხოვთ მე და კაპიტანს ადგილები შეგვიცვალოთ, მე არტილერიისტი ვარ, ამას კი ქვეითების სასწავლებელი აქვს დამთავრებული.

— თანახმა ვარ, კაპიტანმა ასეულს უმეთაუროს, თქვენ კი ოცეული ჩაიბარეთ.

მე და ივანოვი გერასიმენკოს ოცეულში მოვხვდით.

უფროსმა ლეიტენანტმა ოცეული ჩაიბარა, უფრო სწორად, თხრილები რომ შემოიარა, მე და ივანოვს ერთმანეთისაგან ხუთი მეტრის დაცილებით

ადგილი გვიჩვენა, სადაც ინდივიდუალური სანგარი უნდა გაგვეთხარა.

მთელი ღამის უძილონი ვიყავით, დაღლილ-დაქანცულნი, მაგრამ ორივე მარდად შევეუდექით სანგრის თხრას. ეტყობა, წინათგრძნობა გვიკარანახებდა, რა საშინელი დღეც გველოდა. და ცვდილობდით, რაც შეიძლებოდა ღრმად ჩავმარხულიყავით მიწაში.

ერმაკოვი ჩვენს ოცეულში მოვიდა. სანგრები დაათვალიერა. მერე კი გერასიმენკო განზე გაიხმო.

თავს ისე ვაჩვენებდი, ვითომ საქმით ვიყავი გართული, მაგრამ ყურებდაცქვეტილი ვიჭერდი მათ სიტყვებს, დილის ნიაფს ჩემამდე რომ მოჰქონდა.

გერასიმენკო: — ამხანაგო უფროსო ლეიტენანტო, საკითხავია, რითი აპირებს მაიორი ტანკების მოგერიებას!

ერმაკოვი: — შაშხანებით! თუმცა ზოგ ჯარისკაცს ესეც არა აქვს!

გერასიმენკო: — ვერაფერი გამიგია, სად ვართ, ეს რა ნაწილია?

ერმაკოვი: — როგორც მითხრეს, ომამდე ბატალიონი სამხედრო აეროდრომს აშენებდა!

გერასიმენკო: — გამოდის, რომ მუშაობა ბატალიონში მოვხვედრილ ვართ!

ერმაკოვი: — ზუსტად ასეა! ნაწილი დაკომპლექტებულია ახალბედებით. ზოგმა მეზრძოლმა ხეირიანად შაშხანის სროლაც არ იცის! ქვედანაყოფებს ტყვიამფრქვევები და ნაღმმტყორცნები არ გააჩნიათ!

გერასიმენკო: — ნეტავი თუ მართალია, მაშველი ძალები გვიახლოვდებიან?

ერმაკოვი: — მგონი ეს უფრო მეზრძოლთა სურვილია, ვიდრე სინამდვილე.

გერასიმენკო: — სანამ გვიან არაა, საჭიროა ხმის ამაღლება! რა ფასი აქვს ტყუილუბრალოდ სისხლის დაღვრას. მტერს შიშველი ხელებით კი არა, ცეცხლით უნდა შევხვდეთ!

ერმაკოვი: — ქეშმარიტებას ღაღადებ, მაგრამ რას გავხდებით, როცა

მაიორს უკან დახევასე სიტყვის გავო-
ნებაც არ უნდა! გაიძახის, ჩვენ მოვა-
ლენი ვართ, შევასრულოთ სამშობლო-
სადმი მიცემული ფიცი. დაე, მტერმა
ტანკებით დაგესრისოს, ამოგველიტოს,
მაგრამ არც ერთ მტკაველს უბრძოლ-
ველად არ დავთმობთო.

გერასიმენკო: ერთი მხრივ, მაიორი
მართალია, სულ ვიხვეთ და ვიხვეთ!
როდემდის უნდა გაგრძელდეს ასე?..

ერმაკოვი: — ჰოდა, მტერს დაე-
ხედეთ! სხვა ვა არცა გვაქვს! მაიო-
რის ბრძანება ჩვენთვის კანონია. ამხა-
ნავო უფროსო ლეიტენანტო, რაც შეი-
ძლება ღრმად გათხარონ ჭარისკაცებმა
სანგრები! მიწაზე გამძლე, აუღებელი
ფოლადი ქვეყანაზე არ მოიპოვება!

გერასიმენკო: — არის, ამხანავო კა-
პიტანო — უფროსმა ლეიტენანტმა
ისეთივე რიტუალებითა და მოხეიმი
ხმით მიუვო, როგორც ადრე ერმაკოვი
მას მოახსენებდა ხოლმე.

სანგრები გავთხარეთ, ტყისპირას
ყამირზე მოჭრილი ბელტებით მოვა-
პირკეთეთ, ხის ტოტებით შევნიღბეთ.
ამასობაში საუზმედ მოგვიტანეს. ირგვ-
ლიე სიჩუმე იდგა. ქვემეხები დუმდ-
ნენ, არც თოფების ბათქა-ბუთქი ის-
მოდა, მაგრამ მზარეულმა წვნიანი რომ
დავეისხა, ყველამ მაინც თხრილებს მი-
ვაშურეთ.

საჭმელს ნელა შევექცეოდი. მინ-
დოდა გამეხანგრძლივებინა ის სიამოვნ-
ება, რასაც ცხელი მუსუდოს წვნიანი
და შავი პურის ჭამა მგვრიდა.

თითქოს დილის მზის სხივებს ამო-
ჰყავო, ცაზე ერთბაშად გამოჩნდა
მტრის თვითმფრინავი, ჭარისკაცებმა
პირველი დლიდანვე „რამა“ რომ შევა-
რქვეთ. არც ბომბებს ჰყრიდა, არც
ტყვიამფრქვევით გვიშენდა ცეცხლს.
ვერ გავგვეო ქორივით ცაზე გაკრული
რატომ დაგვბლუოდა, მერე შევიტყვეთ,
ეს მეკორექტივე თვითმფრინავი იყო.
ისევე როგორც ქარიშხლის დაწყებას
ქარი გვამცნობს, „რამაც“ ბრძოლის
დაწყებას გვაუწყებდა ხოლმე.

შხულით თავზე გადაგვიქროლეს

ჭურვებმა, ჩვენს ირგვლივ გაისმა
აფეთქებათა გრილი.

ვერ ვიტყვი, რამდენხანს გაგრძელ-
და ცისა და მიწის ჭიდილი, ეს კი კარ-
ვად მახსოვს, შეწყდა თუ არა ქვემე-
ხების გრუნძენი, დასავლეთით, ჰორი-
ზონტზე ერთბაშად მტრის თვითმფრი-
ნავები გამოჩნდა. ალბათ იფიქრებთ, ეს
როგორ ჰყვარებია სიტყვა ერთბაშა-
დო. რას იზამ, ბრძოლაში ბევრი რამ
ხდება ერთბაშად, მოულოდნელად.

მარად გადავცლავე ხელში შემო-
რჩენილი ლუქმა, ქვაბურა თითით მო-
ვასუფთავე და წამოვდექი.

მოახლოებულმა გუგუნმა გამაყრუა.
სამ-სამად დამწყრივებული თვითმფრი-
ნავები, თითქოს უჭირთ ტვირთის ტა-
რებაო, ნელა და მძიმედ მოიძვრონენ.
ვერ გეტყვით მათ რაოდენობას, რად-
გან სიგრძე-სიგანე თვალი ვერ გავუ-
წვდინე და, აბა, როგორ დამეთვალა.

სანგარში ჩავიკუნჭე. ერთი ფიქრი
მანუგეშებდა, თუ ბომბი თავზე არ
დამეცა, ეს პატარა ორმო ნამსხვრევე-
ბისგან მაინც დამიფარავს-მეთქი...

უცებ თვალწინ წარმომიდგა: ვრცე-
ლი ველები, გოლიათი მთები, დიდი
მდინარეები, ცა და მიწა... მე კი ამ პა-
ტარა ორმოს ვიყავ შეხიზნული. ეს
იყო ჩემი ზესკნელიც და ქვესკნელიც.
აქედან ცაც კი ერთ ცილად მოჩანდა.
„ვაითუ, აქ არის ჩემი სამუდამო ად-
გილსამყოფელი?“ ტენში გამიელვა და
სანგრის კედლებს მივეხუტე.

თითქოს ცა ჩამოიქცაო, გახანგრძ-
ლივებული ძლიერი გუგუნი გაისმა.

ინსტინქტურად ყურებზე ხელი ვი-
ტაცე, სანახევროდ მოხუჭული თვა-
ლით გავცქეროდი ერთ ცილა ცას,
ნელ-ნელა შავად რომ იმოსებოდა.

ჩემს შორიასლო ცეცხლის მთა აღი-
მართა. ეს უხილავად შევივრქვინე. თუ
როგორ, რანაირად, ძნელია აღწერა,
ამას ის გაიგებს, ვისაც ასეთი რამ გა-
მოუცლია.

შუქის ელვარებამ თვალთ დამიბნე-
ლა, გრიალმა ყურები დამიხშო, თავზე

მიწის გორბები დამეყარა. სულგანა-
ბული უძრავად ჭიწიქი.

თვითმფრინავები კი ისევ დავებულ-
ოდნენ, გაუთავებლად ბომბებს გვა-
ყრიდნენ.

ვერ ვიტყვი, რამდენხანს გავრძელ-
და დაბომბვა. ეტყობა, ასეთი მძიმე
წუთები დროის ჩარჩოში ვერ თავსდე-
ბიან.

ამ საშინელ დღეში ვართ და ჩვენს
უკან, ხუთასიოდნე ნაბიჯის დაშორე-
ბით ცაში რამდენიმე შუშუნა აიჭრა,
აკაკანდნენ ტყვიამფრქვევები, მხარი
აუბეს ავტომატებმა.

ვიღაცამ იყვირა, გერმანელებმა დე-
სანტი ჩამოსხეს, კაუნასი ხელთ იგ-
დეს და უკან დასახევი გზა მოგვიჭრე-
სო.

ამან შიშის ზარი დავცა, რასაც ისიც
ღაერთო ზედ, რომ ჩვენამდე ტანკების
გუგუნმა მოაღწია. თვალებდაცეცებუ-
ლი ვიხედები აქეთ-იქით, მაგრამ ვერა-
ფერს ვხედავ. ბოლოს, მტრის მხარეს
კილომეტრის დაშორებით, გზის გაყო-
ლებით ატეხილ ბუჩქებში, თვალი მოვ-
კარი შავ მოძრავ ჯვრებს. ისე მეჩვენე-
ბა, თითქოს ბუჩქებმა ფეხი აიდგეს და
ჩვენსკენ გამოემართნენ, მაგრამ უცე-
რად ძირს დაეგნენ და მინდორზე ტან-
კები გამოვრუსუნდნენ.

ჩვენს მხრიდანაც აკაკანდნენ ტყვი-
ამფრქვევები, გაისმა თოფების ბათქა-
ბუთქი...

ირველი ჭურვები ფეთქდებოდნენ. ეს
ისეთივე ძრწოლას მგერის, სულს მი-
ფორიაქებს, როგორც საფლავში ჩასვე-
ნებულ ძვირფასი ადამიანის კუბოზე
ბელტებად მიყრილი მიწის დგაფა-
დგუფი.

ვიღაცა ყვირის:

— მიშველეთ ძმებო, მიშველეთ
ძმებო!

— ეს ივანოვია, ნუთუ დაიჭრა?! —
გვეკითხები ჩემს თავს, ხელეზს მიწიდან
ვყოფ, ფეხზე ვდგები. არემარე შავ
კვამლშია ვანეული, ტრუსისა და დენ-
თის სუნნი ტრიალებს, გაფანტული
თვითმფრინავები ტყის თავზე, თითქოს

მიიპარებიანო, დაბლა-დაბლა მოდი-
ნავენ. ერთი მათგანი კვამლის კული
რომ გამოზნია, უცებ ყირავდება და
ტყეში იჩენება. ჩემგან ათიოდნე ნა-
ბიჯზე ვეხებრთელა ორმოს კვამლი ას-
დის, ივანოვს ვერ ვხედავ, მაგრამ
კვლავ მესმის მისი ვედრება, მიშველეთ
ძმებო, მიშველეთ ძმებო.

ორმოსთან ყველაზე წინ ნიკიტამ
მიიბრინა. მაშინვე სანგრიდან ვბტები
და მეც იქ ვჩნდები.

ბომბის ნამსვრევს ივანოვისთვის
მკერდი შეუწერე. ჩაწითლებული
თვალები ნელ-ნელა უტრიალდება და
ზედ ყვითელი ლიბრი ეფარება.

სანგარში ჩავხტი, თოფი სასროლად
მოვიმარჯვე. ჩვენს მეზობელ თხრი-
ლებიდან გახშირებით ისვრიან. მეც
მინდა ვისროლო, ამხანავებს მხარი
ავუბა, მტერი მოვკვდინო, არ ვიცი,
რა ეუწოდო ამ სურვილს: შესაძლოა ეს
იყო ბრძოლის აზარტში შესვლა, ან
განგმიერულ ამხანავთა სისხლის აღების
წყურვილი!

დიახ, მტერს დავეძებ, მინდა ცეცხ-
ლი დაეუშინო, მაგრამ ტანკების მეტს
ვერაფერს ვხედავ. შაშხანებით ნასროლ
ტყვიებს კი სქელი ფოლადი ხოშკაკა-
ლასავით ისხლტეს!

და უცებ, ურჩხულთა ჯაჭვის მიღმა
ავარდნილ კვამლში ბუნდოვნად გავა-
რჩიე ისინი. ერთმანეთისაგან სამი-ოთ-
ხი ნაბიჯით დაცილებულნი მოაბიჯე-
ბენ და მკერდზე დაკიდებული ავტომა-
ტებიდან ისვრიან. ამ ვნაისსა და ალია-
ქითში, თითქოს ისიც გავიგონე, მოიე-
რიშენი რაღაცას ვაპყვიან და თან სულ
უფრო ჩქარი ნაბიჯით მოეშურებიან.

ყველაზე მაღალი გერმანელი გამო-
ვთოფე, ჩახმახს ფეხი ნელა გამოვუშე-
ლე, რადგან ხელი ოდნავ მიკანკალეს
და, ვშიშობ, ღმერთი არ გამოიყრეს და
არ ავადინო.

თოფმა დაიჭუბა თუ არა, გერმანელ-
მა მუცელზე ხელი იტაცა და პირქვე
დაემხო.

სიხარულით ლამის შეევძახე, მოვა-
ხვედრე-მეთქი.

მარჯვედ ვტენი თოფს, მაგრამ ვერ-
მანელებს ველარ ვხედავ. ვერ გამიგია,
სად გაქრნენ, მიწამ ხომ არ უყო პირი?!

ტანკები რაც უფრო გვიახლოვდე-
ბიან სიჩქარესთან ერთად ცეცხლსაც
უზშირებენ, მაგრამ ჭურვები პოზიცი-
ზე როდღა ვფოქდებიან, ტყეებიც
ჩვენს მალა წივიან.

გერასიმენკო დაწინაურებულ ტანკს
შეკრული ხელუფმარებს ესერის, მუხ-
ლუხის ძირას პატარა ორმო ითხრება.
ურჩხული ოდნავ ყირავდება, მაგრამ
მაინც განაგრძობს სვლას. მეგონა,
ზღუბლთან მოახლოებულ ტანკებს
დაეწვადით, დაეხუცადით. ამ სუ-
რათის დანახვა კი თავზარს მცემს. პის-
ტოლეტმომარჯვებული მაიორი თხრი-
ლებსკენ მორბის ყვირილით:

— ბიჭებო, არ შედრკეთ, დედას ვუ-
ტირებთ ამით!

რა თქმა უნდა, ყოველივე ეს
ღროს უფრო მცირე მონაკვეთში ხდე-
ბა, ვიდრე ამის აღწერა შეიძლება.

მაიორმა სანგრებამდე რომ მოაღ-
წია, შესძახა:

— ბატალიონო, სამშობლოსათვის
წინ!

რამდენიმე ჯარისკაცი ამოხტა სან-
გრიდან, წელში მოკუზულებმა ათიოდე
ნაბიჯი გაირბინეს, მაგრამ გაუვალ
ცეცხლს რომ წააწყდნენ, მოტრიალ-
დნენ და ისევ თხრილებს შეაფარეს თა-
ვი.

— სამშობლოსათვის, სტალინსა-
თვის, წინ! — უფრო ხმამალა შესძა-
ხა მაიორმა და გაიქცა ტანკების შესა-
ხვედრად.

სანგრებიდან ერთბაშად მთელი ბა-
ტალიონი წამოიშალა. შეტევაზე გადა-
სულმა მეომრებმა მაიორი უკან მოი-
ტოვეს.

მგონი, სხვებზე შეგვიანებით ამოვ-
ხტი სანგრიდან. თითქოს მხრებში
ფრთები გამომესხა, მუხლში ძალა მო-
მემატა. მთელი ხმით ვაშას ვყვიროდი
და უშიშრად წინ გავრბოდი.

ისე მომიჩვენა, გერმანელი ტანკის-

ტები სახტად დარჩნენ, უცებ გონს ვერ
მოგვდნენ. სიჩქარეს მოუტლეს და თით-
ქოს სროლა შეწყვიტეს.

მათ წინ ხომ ყუმბარებით გადა-
თხრილი, ძირფესვიანად ამოტრიალე-
ბული თხრილები იყო და თუ ვინმე
სასწაულით სიკვდილს გადაურჩა, სან-
გრებში იყო გართმული. ალბათ, ეგო-
ნათ სულით დაცემული, წამხდარი ჯა-
რისკაცები მივუახლოვდებით თუ არა,
მუხლის თავებზე დაიოქილნი შემოგვე-
ვედრებიან, ნუ გავგვსრესავთ, შეგვი-
ბრალეთ, სიცოცხლე გვაჩუქეთო. აბას
კი, ალბათ, ვერც წარმოიდგენდნენ,
რომ დასისხლიანებული ადამიანები
მინგრეულ-მონგრეული ორმოებიდან
კი — ქინით წამოიშლებოდნენ და ვა-
შას ძახილით, ხიშტებით ტანკებს ეკვე-
თებოდნენ.

აღარაფერი გამეგებოდა, ვერაფერს
ვხედავდი, მაგრამ ერთი სურათი დამა-
მახსოვრდა. პირტიტველა ქერა ჯარის-
კაცი, ჩემს მხარდამხარ რომ მორბოდა,
ფოლადის ურჩხულს, ვით სავარჯიშო
ჩუჩლას, წინა ბაქანის შვერილაზე
ხიშტი მთელი ძალით ატაკა, და, თან
რუსულად დედა შეუკურთხა. თითქოს
ასანთი გაკრესო, ფოლადმა ნაპერწკა-
ლი გაყარა. ხიშტი შუაზე გადატყდა.
ბალახივით მოცეცილ ჯარისკაცს კი
ტანკმა ზედ გადაუარა...

არ ვიცი ტანკისტებმა განწირულად
ჩაგვთვალეს, თუ ჩვენთან საქმე მოთა-
ვებული ეგონათ, ან იქნებ არ უნდო-
დათ ელატათ ელვისებური ომის ნა-
ცად ტაქტიკისათვის, გარდვედნენ თუ
არა თავდაცვით ზღუდეს, სწრაფად ან-
ვითარებდნენ შეტევას, წინ, სულ წინ
მიისწრაფოდნენ, რათა ალყაში მოე-
ქციათ მიხრწნილი, დაქსაქსული მოწი-
ნალმდეგე. ამჯერადაც ტანკებმა სანგ-
რები გადათელეს, მარცხნივ გაუხვიეს
და გრუხუნით გზატკეცილისაკენ გაი-
ჭრნენ.

თავდაცვითი ზღუდის გარდევით

ვანო ურჯუმაშვილი
მოსაოვი ჰმენად მართია

წათამამებული გერმანელები ავტომატების ბათქა-ბუთქით მოაბიჯებდნენ.

ჩვენ და ისინი ერთმანეთს დავერიეთ. უცებ მაიორს მოვკარი თვალი. პისტოლეტის ტარის თავში დარტყმით ძირს დასცა მაღალი სათვალისანი გერმანელი. იმას კი ვერ მივხვდი, თვითონაც მაშინვე მუცელზე რატომ იტაცა ხელი და ჩაიჩოქა.

— დასცხეთ, ბიჭებო, დასცხეთ! — ვვიროდა იგი და ყოველ სიტყვასთან ერთად პირიდან სისხლის შხეფებს ყრიდა. თან თითქოს ზემკლავს აკეთებდა, პისტოლეტს მაღლა სწევდა და უშვებდა, სწევდა და უშვებდა.

ჩემს ცხვირწინ საყელო გახსნილი გერმანელი აილანდა, ჩაფხუტი კეფაზე მოჰქცეოდა, თვალებს ისე მიბრიალებდა, თითქოს მემუქრებოდა, გიჩვენებ სერიხს, ასო-ასო აგუწყავო. ცალი წარბი მაღლა შეეგდო, პირი მოეკუმა და მრისხანე მბრძანებელივით მედიდურად მიმხერდა, მთელი მისი სიფათი, გამოხედვა ჩემში ზიზღს, სიძულვილს ბადებდა... ინსტინქტით, თუ შიშით განზე გავხტი. თოფი შევმართე და ის იყო ღუგლუგი სახეში უნდა მეთხლიშა, რომ გერმანელმა ხელი მუცელში იტაცა, დაიმანჭა და გულადმა გადავარდა. უფროს ლეიტენანტს გერასიმენკოს ფაშისტი წამოეჭია, ორივე ხელი ყელში წაეჭირა და ახრჩობდა. ცოტა იქით, მიწაზე გართხმული ნიკიტა და გერმანელი ერთმანეთს ჩაბლაუჭებოდნენ. ხან ერთი იყო ზევით, ხან მეორე და ნაყუმბარევ ორმოსაყენ მიგორავდნენ.

საიდანაც უწვევრულვაშო გერმანელი გამოტყვრა, არენაზე გასულ მოჭიდავეებივით ერთმანეთისაკენ გავექანეთ. რაც ძალი და ღონე მქონდა ხიშტი მკერდში ჩავცხე.

გერმანელის დაყვირება ავტომატის ტაკა-ტაკუტში შთაინთქა. მერე ორივე ხელთ ხიშტს ჩააფრინდა.

ისე ვივრძენი, თითქოს ვილაცამ ფეხი დამიდო და ძირს ზღართან გავიღე.

მეგონა გერმანელი კიდევ მესტრისა თავი მისკენ შევაბრუნე, მაგრამ უმალ გავშეშდი, მთელი გულმკერდი დამეწვა.

ცა ნელ-ნელა ღრუბლებით დაიფარა, ირგვლივ ყველაფერი გაბუნდოვანდა. მკერდის მარცხენა მხარეს ჭვალი დამადგა, რაც უცებ სულისშემბუთველ, ყრუ ტივილად გადაიქცა. თუმცა ეს ტივილს კი არა, ძვლების მტკრევას, დანაკუწებას უფრო ჰგავდა. თვალში სინათლე მაკლდებოდა. ცა, მიწა, ყველაფერი, რასაც კი ვხედავდი ბნელ ჭურღმულში იძირებოდა და ნელ-ნელა მეც წყვიდადში ვინთქმებოდი.

„ეტყობა, ასე იწყება სიკვდილი“, — გავიფიქრე და სულგანაბული გელოდი აღსასრულს.

თითქოს ყველაფერი დაღუმიდა, ყველაფერი გაქრა. მაშ, საოცრება არაა? თვალებს მაგრად ვხუჭავ, არაფრის დანახვა მწადია.

„კარგი და თუ ვკვდები, ჰკუთ რატომ არ მერთმევა? ან ყელი რატომ მიხურს?! ოჰ, ნეტავი წყალი დამალუვინა, თუნდა ერთი ყლუბი, თუნდ ერთი წვეთი?!“ — და გონებას ვძაბავ, მინდა ფიქრს ჩავუღრმავდე, მაგრამ მაინც ვერ ვგებულობ ჩემს თავს რა ამბავია, ან ისე რამ შემბორკა, რამ გამთანგა.

ჰო, მე დავიჭერი. მეგონა, ვკვდებოდი, მაგრამ ეტყობა გადავრჩი, ღმერთმა არ გამწირა.

ნეკნებთან ყრუ, გულის მღრღნელ ტივილისა ვგრძნობ, რაც თანდათან მთელ სხეულს ედება. იმის გასაგებად, თუ სად მომხვდა ტყვია, ოდნავ ვიშმუშნები და უმალ ისე ხმამაღლა ვკივი, თავად მზარავს ჩემი ხმა.

ფრთხილად ვისვამ გვერდზე ხელს, თითქოს თაბაშირში ამოუვლიათო, პერანგი და ხალათი ტანზე შემხმობია! თვალს ფრთხილად ვახელებ, მინდა გავიგო, სად ვარ, ჩემს თავს რა ამბავია.

მწუხრის ქამია. ისეთი მეწამული დაისია, თითქოს ტყის მიღმა ჭიაკოკო-

ნები აუნთიათ. ყუმბარებით გადა-
თხრილ, ცეცხლით გადაბუგულ მინ-
დორზე საბჭოთა და გერმანელ მეომარ-
თა გვამები ყრია. მაშ, ეს საქმეა?! სა-
ნამ სული ედგათ, ღმერთის ნაბოძარ
მიწაზე ვერ ეტეოდნენ, სისხლმოწყუ-
რებულნი ერთმანეთს სასიკვდილოდ არ
ინდობდნენ. ახლა კი სისხლდაშრეტილ-
ნი, დასახიჩრებულნი, მშვიდად, უდრტ-
ვინველად წვანან. იმის გაგებაც ძნელ-
დება, ვინ რომელი ერის შვილია. ნე-
ტავი რა ბედი ეწიათ ჩემს თანამებრ-
ძოლეთ?! ვის შევღალადო, ვინ გამცემს
პასუხს?! ნუთუ ისინიც აქ არიან, უძ-
რავად წვანან დამცხრალნი და დადუ-
მებულნი? თვალში სინათლე მემატება
და დაჭრილებს უფრო გარკვევით ვხე-
დავ. ჩემს შორიახლოს მეორე ქვემეხის
მემიზნე წევს გულადმა. ხელი თავქვეშ
ამოუღვია, სწორედ ისე, როგორც ძი-
ლი იცოდა.

აგერ მაიორიც. თავი აქვს გაჩეხი-
ლი. აწეწილ თმაზე სისხლისა და ტვი-
ნის შეხედე შეხმობია. მის აქეთ-იქით
ორი გერმანელის გვამი გლია. ორივეს
პირიდან ენა გამოსჩრიათ. თვალის კა-
კლები მოხარშული თევზივით გადმოს-
ცვენიათ.

ისეთი შეგრძნება მაქვს, თითქმის
უკაცრიელ სასაფლაოზე ვარ. თუმცა,
ეს სასაფლაოს კი არაა, უფრო ადამიან-
თა სასაკლაოს ჰგავს. ყუმბარებით გა-
დახნულ, ცეცხლით გადამწვარ მიწას
სისხლის ნაგუბრები ატყვია. აღარ გაი-
სმის ბრძოლის ნაღარა. ირგვლივ დუ-
მილი, უძრაობაა გამეფებული. ჩრდი-
ლიც არ იძვრის. ყველაფერი ჩამქრა-
ლა, ჩამკვდარა. ხელის ვანძრევა არ
ქალმძის, სუნთქვაც შემზარავ ტკივი-
ლებსა მგვრის! „ღმერთო, მეტი მოთმე-
ნა აღარ შემიძლიან, დღე შემიმოკლე,
მომკალი, მომასვენე!“ — ვბუტბუტებ
გულში და ვარსკვლავებით მოჭედულ
ცას შევცქერო.

მეჩვენება, რომ ჩემი მსხვერპლი
დაჟინებით მაქცერდება. ნუთუ ისიც
ცოცხალია?! ჰო, მგონი, ცოცხალია!
თვალეზახელილი მომშტერება! ნე-

ტავი გული რამ ამიძგერა?! მე ხომ იგი
არ დავინდე, სასიკვდილოდ გავიმეტე,
რადგან თუ მე არ დავასწრებდი, ის
მომკლავდა. რაში მენადვლება, რატომ
მინდა მისი სიცოცხლე?! ეტყობა, გა-
ჭირების ქამს მარტოობაში კაცს მხო-
ლოდ ადამიანი აიმიედებს, ძალას მა-
ტებს. ჩემზე ნაკლებ ალბათ, არც ის
წვლობს, იტანჯება და მალე სული
ამოხდება!

ნეტავი ხელში რაღა უჭირავს. ნუ-
თუ პისტოლეტია? არა! ხელში პისტო-
ლეტი კი არა, ინდივიდუალური პაკეტი
უჭირავს, დიას პაკეტი... საოცარია!
თითქმის ხელსაც მიჭნევს, იქნებ ჩემი
მიტყუება განუზრახავს? ჯანდაბას, ვა-
ნა სულერთი არაა, სისხლისაგან და-
ვიცლები, თუ გერმანელი მომიღებს
ბოლოს?!
ნადაყვებზე დაყრდნობილი მივხიზავ,

მაგრამ საშინელი, შემაწუხებელი ტკი-
ვილი მაიძულებს შევჩერდე. ერთხანს
უძრავად ვწევარ. ტკივილი მიუჩრდება
და ისევ მივილტვი, გვმინავ, ვაიმე დე-
დას ვყვირი, მაგრამ მაინც ჭიაყელასა-
ვით ნელ-ნელა მივსრიალებ.

მოიცა! თვალი ხომ არ მატყუებს.
მგონი ისიც ჩემსკენ მობობდავს, ოდ-
ნავ, შეუმჩნევლად, მაგრამ მაინც, მო-
ბობდავს! მერე რა საცოდავად გმინავს,
კენესი! მალი-მალ ჩემთვის რაღაც გა-
უგებარი სიტყვას წარმოთქვამს. ვინ
იცის, იქნებ დედას ეძახის, დედას
სთხოვს შევლას!

და აი ჩვენ ერთმანეთისგან ხელის
გაწვდენაზე ვწევართ.

მეგონა ფაშისტები ოთხფეხა მხეცე-
ბი იყვნენ, შუბლზე გამოსხმული რქე-
ბით, დაჭრილი გერმანელი კი ჩვეულებ-
რივი ადამიანია, ჩემი კბილაა, შეიძლე-
ბა ახალგაზრდაც. საბრალოდ შემომც-
ქერის ცასავით ლურჯი თვალებით. პა-
ტარა ბავშვურ ტუჩებს აცმაცუნებს, რა-
ღაც გაუგებარს მეჩურჩულება. თან
ხელით მანიშნებს ახლო მოიწიეო!

ეჭვიც არ მეპარება რომ წასიკეთოდ
მიხმობს, მისი როდილა მეშინია და სოხ-
ვით ვუახლოვდება.

ოფლში ვიწურები, სისხლში ვცურავ, მაგრამ გერმანელის ოფლისა და აშშ-მორბული სისხლის სუნი მაშინვე ცხვირში მეცა!

ცალ წიდაყვზე წამოწეული გერმანელი პაკეტს ხსნის, სისხლშემხმარ ხალათსა და პერანგს მიწვეს და ბინტს წელზე მახვევს.

ექიმივით მარჯვედ, გაბედულად მუშაობს.

ნახევარი ბინტი რომ შემომახვია, ხელით ვანიშნე, მეყოფა, დანარჩენი შენ შეგიხვევ ჭრილობას მეთქი. უარის ნიშნად ხელს აქნევს, თან ჩანთაზე მიითივებს, ალბათ იმის თქმა უნდა, მეორეცა მაქვს, მე იმითი შემისხვიეო.

გერმანელი ფერდშია დაჭრილი. ჯერ ხალათი, მერე ტანზე მიკრული პერანგი აფუწიე. ჭრილობაზე ბამბა დავადე და ბინტი შემოვახვიე.

— გმადლობ! — მეუბნება ოჯი დამახინჯებული რუსულით და ოვალებს ხუჭავს.

მეც მადლობას ვეუბნები. თვალები თავისით მებუქება, ძილა თავს მართმევს.

ვერაფერი გამიგია, მძინავს, მაგრამ მაინც ვაზროვნებ. იღუმალი ღამეა. თავზე ვარსკვლავნი დაგვნათიან. ქვეყანა ძილს მისცემია. მხოლოდ ჩემი ხვრინვა არღვევს ჩამოვარდნილ სიჩუმეს. დრო და დრო ეხროტინებ, რაღაც გაუგებარ სიტყვებს ებურტყუნებ! მხოლოდ იმას ვნატრობ, ნეტავი მალე მაინც გათენდეს, ერთხელ კიდევ ვედირსო დღის სინათლეს-მეთქი.

„ჰი, მაგრამ რის იმედი გაქვს, საიდან იცი, რას მოგიტანს ხვალისდელი დღე?“ ვეკითხები ჩემს თავს და თითქოს ვიდაც ჩურჩულით მეძასუხება, მორჩა, ვეღარ ეღირსები განთიადს, ამ წყვედადში ამოგხდება სულიო.

კენესა მესმის. გაოგნებული ვარ, ვერ ვიგონებ ჩემს გვერდით ვინაა?! იქნებ მე ვკენესი?! და უცებ მახსენდება გერმანელი ჯარისკაცი!

თვალს ვახელ. ბნელა, თითქოს ვარს-

კვლავებსაც მისძინებოთ, ოღონდ შეუტავენ.

ანაზღად ირგვლივ ჩამოვარდნილ სიჩუმეს აღამიანთა ფეხის ხმა არღვევს. ყურს არ ვუჭერი, რატომღაც მგონია, რომ მეჩვენება.

არა, არ შევმცდარვარ, ფეხის ხმა მართლა ისმის, ვიდაცეები გვიახლოვდებიან. ნამდვილად გერმანელები არიან!

დაჭრილ ამხანაგს დახმარებას აღმოუჩინენ... მე კი ტყვიას დამახლიან, სიცოცხლეს მომისწრაფებენ.

სხვა საშველი არაა, თავი უნდა მოვიმკვდარუნო! მერე დაჭრილი ჯარისკაცი არ გამამხელს?! ვაითუ თავისიანებს უთხრას, რომ მე ცოცხალი ვარ. შესაძლოა მან ეს კეთილი განზრახვით გააკეთოს, რათა მეც დახმარება გამოიწიონ, სიკვდილისაგან მიხსნან. მე და დაჭრილი გერმანელი მზაკვრულმა ბედმა დაგვაახლოვა?! სხვები რას გაიგებენ ჩემს ტანჯვა-ტყვიელს, ფეხებზე დამოკიდებენ, ჭიანჭველასავით გამსრესენ! მაგრამ ვინ იცის, იქნებ ჩვენები არიან?! ადვილი შესაძლებელია. ასეცაა. გამარჯვებულნი ფეხაკრეფით ქურდულად როდი დადიან?!
ნეტავი რატომ ღუძან, რა იქნება ერთი მაინც დაილაპარაკონ?!

და უცებ, სულ ახლო დავინახე ისინი. თავჩაღუნულნი, ქანცაწყვეტილნი მოაბიჯებენ. როცა დაგვიპირისპირდნენ ერთი მათგანი შეჩერდა. ჩემსკენ გამოიხედა და ქართული აქცენტით თქვა:

— ბიჭებო, მკვდრები! საველე ჩანთები გავუსინჯოთ იქნებ რაიმე ჰქონდეთ საჭმელი!

— მემშარიაშვილო, სულ ჰამაზე უნდა ილაპარაკო, თუ კაცი ხარ, ფეხი გამოადგი, გამოიარე! — მიუგო გიგაურმა ქართულად! სიხარულით გული ამიჩუყდა, თვალში ცრემლი მომაწვა და რაც ძალი და ღონე მქონდა, შევძახე:

— შაქრო, მიშველე!

ხმა ისე წამრთმევია, ისე დაესუსტებულვარ, რომ ძალიან ხმადანლა გამო-

მივიდა და ჩემი ძახილი ამხანაგებს ვერ მივაწვდინე.

გარკვევით მესმის მწვერავი სიღო-
როვისა და მწერლის ლაპარაკი. ისინი
ნელ-ნელა გვეცილდებიან და, ალბათ,
მალე მისწყდება, მინელდება მათი ფე-
ხის ხმა.

გული მიკვდება! მართლაც ეს რა
უბედურებაა ჩემს თავს?! ასე ახლო
არიან ჩემიანები, მე კი ვერ ვაგებინებ,
რომ მათ შორიახლო ვწევარ დაჭრილი,
სასიკვდილოდ განწირული.

ძაღვს ვიკრებ, ვცდილობ ნიდაყ-
ვზე წამოდგომას, მაგრამ ვერ ვახერ-
ხებ.

და ისევ ყვირი:

— ძმებო, ძმებო! — მაგრამ ამჯერა-
დაც ჩემი დასუსტებული ხმა ამხანა-
გებმა ვერ გაიგონეს.

— ძმებ, ძმებ! — უცებ აყვირდა
ჩემს გვერდით მშოლი გერმანელი.

შევკრთი. ვერაფერი გამიგია. ამას
რალა აყვირებს, რისი იმედი აქვს!

ჩემს გამახვილებულ ყურთასმენას
არ გამოეპარა სახტად დარჩენილ მებრ-
ძოლების ლაპარაკი:

სიდოროვი: დაჭრილია დავებმართო!
მეძმარიაშვილი: ჩვენი თავისთვის
ვერ მოგვივლია, მაგისტვისა გეცხელა!..

სიდოროვი: ჭრილობას მაინც შევუხ-
ვევთ!

მწერალი: რითი, ცარიელი ხელებით!
გიგაური: ჯერ ენახოთ, ვინ არის, რა
გაჭირვება ადგია!

აი ისინი უკვე ჩემგან ორიოდ ნა-
ბიჯზე არიან. წინ გიგაური მოაბიჯებს
ფრთხილად, ფეხაკრფით. უკან სხვები
მოსდევენ.

— ბიჭებო მე ვარ, მიშველეთ! —
ვეუბნები აქვითინებული ხმით.

— რას ამბობ, ეს შენ ხარ? — მე-
კითხება გიგაური.

— მე ვარ, შაქრო, მიშველე!

— ვედარაფერი გამიგია, ეს ვილაა?!
— ამბობს მეძმარიაშვილი.

— გერმანელია, დაჭრილი! — ვე-
უბნები მე.

— მერე, რა ღმერთი გაგიწერა, ან-

დერძი ვეღარ აუგე! — ამბობს სიდო-
როვი და მხრიდან თოფს იხსნის.

— არ ესროლო, გეხვეწები, გემუდა-
რები, ჭრილობა შემისხვია, სიკვდილს
გადამარჩინა!

— მერე რა, ფაშისტი მაინც ფა-
შისტია და უნდა ჩაძლდეს! — და
თოფს იმარჯვებს.

გერმანელმა განწირულივით შეჰკიე-
ლა:

— არბაიტერ... ტელმან... — და სრო-
ლის მოლოდინში მოიკუნტა, დიძაბა...

— თუ არბაიტერი ხარ, ტელმანს თა-
ნაუგრძნობ, აქ რა გინდა, რაღას გვე-
ომები?! — ეუბნება სიდოროვი და ჩახ-
მასს აჩაქუნებს.

— შეჩერდი! — შესძახა გიგაურმა
მბრძანებლური ხმით და სიდოროვს
თოფზე ხელი აუკრა: — წაქცეულეს
არ ურტყამენ!

— ეს აღამიანებზე ითქმის, და არა
ფაშისტებზე!

— დაჭრილი, დაჭრილია, სულერთია
ვინც არ უნდა იყოს!

— მერე, რატომ ფაშისტები არ გვინ-
დობენ? ამიტომ ისინი არც ჩვენ უნ-
და შევიბრალოთ.

— რას იზამ? კაცთმოყვარეობა გვი-
კარნახებს დაჭრილზე ხელი არ აღე-
მართოთ, თუ სიკვდილი უწერია, დე,
თავისით მოკვდეს!

ხარიხები მოძებნეს, ზედ ლაბადა და-
ამაგრეს და სახელდახელოდ საკაცე გა-
მართეს.

ჭრილობა ცოტა თითქოს დამიამდა,
მაგრამ საკაცეზე რომ მაწვენდნენ, ტკი-
ვილისაგან კინაღამ გული შემიღონდა,
სიმწრით კბილებს ვაკრაჭუნებდი, ამ-
ხანაგებს ვეხვეწებოდი, ფრთხილად, თუ
ღმერთი გწამთ, ფრთხილად-მეთქი.

როცა ორმა ჯარისკაცმა საკაცე ას-
წია და ხარიხები მხრებზე გაიდო, გერ-
მანელმა ოდნავ ხელი შეათამაშა.

ხელი მეც დაუტყნიე.

ბნელოდა... და აბა ამას როგორ და-

ვანო ურჯუმილაშვილი
მოსკოვი მამყნად მრძითა

გინახავდი, მაგრამ ისე მომეჩვენა, გერმანელს თვალში ცრემლი მოადგა! დღესაც არ ვიცი, რის ცრემლი იყო ეს?! ჯარისკაცებს რიგრიგობით მიაქეთ საკაცე. თითქოს გრძნობენ, რომ როგორც კი ნაბიჯს მოუმატებენ ტკივილები მიმძაფრდება, ამიტომ ფრთხილობენ ნელა, ფეხბაკრეფით მიდიან. თანაბარი რწვევა კი ძილსა მგერის, მაგრამ თვალებს ფართოდ ვახელ, ვახველებ, არ მინდა ამხანაგებმა იფიქრონ დახე, ამას, ჩვენ მისი ტარებით წელი გვწყდება, თვითონ კი ძილით იბერებაო.

ტყეს ბოლო არ უჩანს!

მესაზიდრეები გაბმული ბარდებში მიაბიჯებენ, ჩახერგილ ხეებზე სანახეროდ მიფოფხავენ, გზას ძლივს მიიკვლევენ! თუმცა სად არის გზა?!

ირგვლივ უსაზღვრო უძირო სიჩუმეა, არ გაისმის ტუის ფრინველთა კრიამული, ნადირთა ფუსფუსი, კივილწრიბინი.

რამდენხანს იარეს ვერ ვიტყვი, რადგან სანახევროდ უგონოდ ვიყავი. თანდროის გრძნობა დაკარგული მქონდა. ალბათ შუალაშე გადასული იყო, რომ ხის ძირას დადგეს საკაცე.

გიგაური ახლო-მახლო ბუჩქებში ბალახს გლეჯს და თავქვეშ მიგებს, თან მამხნეებს მშვიდად დაიძინე, საშში აღარაფერია, ალბათ ხვალ გავალწევთ ჩვენიანებამდე და ლაზარეთში გავზავნიოთ.

გიგაურის სიტყვამ გამამხნევა, დამაიმედა. თითქოს ტკივილებიც შემიმსუბუქდა. ერთი რამ მაფიქრებს, მოსვენებას არ მაძლევს, გერმანელებს რომ გადავეყაროთ, გაითუ ამხანაგებმა ბედის ამარად მიმატოვონ, თვითონ კი თავს უშველონ! მწერლისაგან ყველაფერი მოსალოდნელია! ის ხომ დეზერტირია. მტერს ზურგი უჩვენა, ბრძოლის ველიდან გამოიქცა, ვერ გადამიწყვეტია, ეუთხრა ამხანაგებს მისი საქციელის შესახებ თუ არა?! ახლა მგონი ამაზე ლაპარაკის დრო არაა. ვართუ ამხანაგებს უსიამოვნება მოუვიდეთ, გაითიშონ, დაიქსაქსონ, ჯერ გავიდეთ ჩვენიანებთან,

მერე ამოვიღებ ხმას, მწერალს ვეცხმე ხელ, ყველას გავაგებინებ რომ იგი მშიშარაა, მხდალია, მოღალატე!

საღდაც ტუის იქით მთვარემ ცხვირი ამოყო. ჯერ ხის კენწეროები გაბრწყინდნენ, მერე ტყესაც მოეფინა შუქი. ავის მომასწავებლად როდილა მეჩვენება ტვერი. ირგვლივ ყველაფერი ძილს მისცემია. მცენარეები მშვიდად ფშვინავენ.

და მე შეენატრი დაღუშებულ ტყეს. მაშ, ეს საქმეა?! ხეებს, ბუჩქებს, ბალახს, მწერებსაც კი მშვიდად სძინავთ. მე და ჩემი ამხანაგები, და ალბათ, ჩვენსავით მილიონებით ადამიანი ამ სიმშვიდესა და ნეტარებას მოკლებული ვართ.

როდის, როდის ვიძინებ, მაგრამ ეს ძილი კი არა, კოშმარია. ჩემს გარშემო ქვეწარმავალნი დასრიალებენ, ილღიში მიძვრებიან.

ღილით უთენია მეღვიძება.

ამხანაგებიც უტუნებოდ არიან. ვანსაკუთრებით მეძმარიაშვილია დამძარბული. შუბლმეკრული ხის ძირას ზის. მწერალსაც თავი ჩაულუნია.

გიგაური ყველაზე მაღალ ხის კენწეროზე ცოცდება და ყურადღებით ათვალეირებს გარემოს.

თურმე ჩვენგან რაღაც ხუთასიოდენ ნაბიჯზე გერმანელთა რომელიღაც ნაწილია დაბანაკებული...

გიგაურმა და მეძმარიაშვილმა საკაცის ხელნები მხარზე შეიდგეს და გზა განაგრძეს.

წინ სიდოროვი მიგვიძღვის, მწერალი კი უკან მოგვდევს.

ამხანაგები ერთმანეთს სულ უფრო მალი-მალ სცვლიან, მაგრამ მაინც საკაცე გოჯი-გოჯით დაბლა იწევს. ამასთან მესაზიდრეები სულ უფრო გახშირებით სუნთქავენ.

ტყე თხელდება, ბარდები გაუფალი ხდება. ნიადაგი დამბალია, ალაგ-ალაგ ტბორები დგას, მესაზიდრეებს ხან ფეხი უტურდებათ, ხან ტალახში იფლობიან. რყევა და ჭანჭლარი ტკივილებს მიმწვავებს, გულს მიღრღნის, ლამის

ვიყვირო, რომ მეტი აღარ შემძლია, ან
ნელა მატარეთ, ან სადმე ბუჩქებში
მიმაგდეთ-მეთქი, მაგრამ პირს ვკუთხე,
ენას კბილს ვაჭერ, რადგან ვამჩნევ,
რომ ამხანაგები თვითონვე ძალიან
ფრთხილობენ, რომ არ მანჯღრიონ.

ჭაობს წავაწყდით.

მესაზიდრეები საკაცეს მშრალ ადგი-
ლას დგამენ, გარემოს ათვალეირებენ,
მსჯელობენ. მწერალი ამბობს, დალ-
ლილ-დაქანტულები ვართ, თან დაჭირილი
ამხანაგიც ჩვენი გასაყვანია. ჭაობის
გადალახვა ძალიან გაგვიძნელებდა, ვა-
ითუ ჩავიფლოთ, ჭუკებივით ჩავიხრჩო-
თო. უმჯობესია უკან გავბრუნდეთ,
ტყეს შევაფაროთ თავი, დავისვენებთ,
სურსათ-სანოვავეს ვიშოვით, ამასობა-
ში მდგომარეობაც გაირკვევა. ის მაინც
გვეცოდინება სად ჩვენები არიან, სად
მტრები და ასე უგზო-უკვლოდ აღარ
ვიხეტიალებთო.

სიღოროვი მტკიცედ მოითხოვს, ჭა-
ობი გადავლახოთ, თორემ უკან რომ
გავბრუნდეთ, ნამდვილად გერმანე-
ლებს ხელში ჩავუვარდებითო.

მემპარიაშვილი გიგაურს შესცქერის,
ეტყობა ჭერ მისი ზრის გაგება სწა-
ლია.

გიგაური კი ამბობს, ბიჭებო, ამ ლა-
პარაკს ისა სჯობია ჭაობი მოესინჯოთ,
იქნებ, არც ისე ძნელია მისი გადალახ-
ვაო. აირწინაღს და სავლელე ჩანთას იხ-
სნის, თოფს იმარჯვებს და ჭაობში ტო-
პავს. გვესმის წყლის დგაფუნი, რაც
ნელ-ნელა კლებულობს და იკარგება.

სიღოროვი ჩემს გვერდით ზის. მამ-
ხნეებს, რაღაც გული მეუბნება, ჭაობს
იქით ჩვენები იქნებიანო. მერე მეკი-
თება, — ხომ არაფერი გესაჭიროებო,
— იქნებ წყალი დამალვივინო, წყურვი-
ლით ყელი მიშრება-მეთქი.

წყალს ახლავე მოგიტანო მეუბნება
და, მართლაც, ნახევარი კარდალი წყა-
ლი მოაქვს, თავს მიწვეს და ყელს მის-
ველებს. მემპარიაშვილი და მწერალი
კენკარს კრეფენ, ერთმანეთს რაღაც სა-
ეჭვოდ ეტუტუნებიან, ცალი თვალი
ჩვენსკენ უჭირავთ, ყურს ხომ არ გვიგ-

დებენო. ცხადია, საიდუმლო მოლაპა-
რაკებას აწარმოებენ.

წინათგანობა როდი მღალატობს.
როცა წელამდე სველი და მთლად ოფ-
ლში გაწურული გიგაური ბრუნდება,
მწერალი მკვახედ, გამომწვევად ეკი-
თება:

— რა ჰქენი, რა დაადგინე?

— ჭაობი ღრმა როდია, მგონი არც
განიერია.

— საიდან იცი, იქითა კიდემდე მიაღ-
წიე?!

— არა, მაგრამ ისეთი წიწვის სუნი
ვიგრძენი, ნამდვილად ტყე ახლოა!

— ალაზნელზე სიარული როგორ
შეიძლება, საიდან იცი, ჭაობის იქითა
ნაპირზე იქნებ ცხენიანი კაცი ჩაიფ-
ლოს!

— ეს შეუძლებელია! ჭაობი არც ისე
ვრცელია და მიახლოებით რაწაირი
გრუნტიც აქეთ აქვს, იქითაც ისეთივე
იქნება.

— კი, მაგრამ, რა აუცილებელია ჭა-
ობში ტოპვა? — კითხულობს მწერალი.

— მაშ, რა ვქნათ, გერმანელებს
ტყვედ ჩავბარდეთ?! — ცოტა არ იყოს
აღელვებით პასუხობს გიგაური, რომე-
ლიც ეტყობა მიხვედრილია, რომ მის
აქ არ ყოფნაში მემპარიაშვილმა და
მწერალმა პირი შეკარეს.

— ვითქობოთ, იქნებ უკეთესი გზა
გამოვინახოთ!

— გზა ერთია, აღმოსავლეთით, წი-
თელი არმიის ნაწილებისაკენ!

— ნეტავი რა ლოზუნგებით ლაპა-
კობ, რას მამლაყინწაობ?!

— უფროს უმცროსობას დედა მო-
უკვდა, აქ ყველა ერთნი ვართ! — ამ-
ბობს თავის მხრივ მემპარიაშვილი.

— შესწყვიტეთ ლაპარაკი! — ხმას
აუწია გიგაურმა.

— დახე ამას, რომ გვიყვირის კიდევ.
ნეტავი გამაგებინა, ვისზე რითი ხარ
მეტი?!

— ააა... ახლა კი მიგხვდი... რაშიცაა

ვანო შრეშელაშვილი
მოსკოვი კვანდად მართი

საქმე! გიგაური ხომ ძირეული მესა-
ზიდრეა... მაშ უნდა ვემონოთ და ფეხ-
ქვეშ გავევლოთ! — დამცინავად ამბობს
მწერალი.

— ბოდიში უფროსო! — აგდებით
ეუბნება გიგაურს მეძმარიაშვილი და
მერე მწერალს მიმართავს. — კი, მაგ-
რამ ცხენები აღარ გვყავს და სადაური
უფროსია?!

— უჯარისკაცო გენერალია, მორჩა
და გათავდა! — უფრო მომაკვდინებ-
ლად იცინის მწერალი.

— კმარა ლაზლანდარობა!... წასასვ-
ლელად მოემზადეთ! — ისეთი რიხი-
თა და სითამამით ბრძანებს გიგაური,
როგორც მიმართავენ ხოლმე ხელქვე-
ითებს თავიანთ ძალაუფლებაში გულ-
დაჯერებული მეთაურები.

ეს კი მის მოპაექრებისათვის ისეთი
მოულოდნელი და მკვეთრი იყო, ორი-
ვე მაშინვე ფეხზე წამოდგა.

ჭაობში შეტოპვისთანავე მესაზიდ-
რეები მუხლებამდე იფლობიან, ბორძი-
კობენ, საკაცეს ანკლრევენ, აქანავენბენ.
ტყვილისაგან კბილებს ვაკრაჭუნებ,
ლამის გული შემიღონდეს.

ამასობაში მზე შუბის ტარზე ამოიწ-
ვერა. ჩამოცხა. სული გვეხუთება. თან
უთვალავი კოლო გვეხვევა. ეს სატია-
ლენი ყველაზე უფრო მე მეტანებიან,
თითქოს გრძნობენ, რომ დავრდომილი
ვარ და არ ძალმიძს მათი მოგერიება.
ყურებსა და ცხვირში მიძვრებიან, მწა-
რედ მკბენენ, სისხლს მწოვენ.

წელში ოთხად მოკეცილ მეძმარია-
შვილსა და გიგაურს ფეხები უკან რჩე-
ბათ, გაუთავებელი ბუზღუნებენ, ცდი-
ლობენ დავა ატეხონ, ამხანაგებს წა-
ეკინკლან. ალბათ, უნდათ შეცდომა
გამოასწორონ. რაც ეს-ეს არის მოუვი-
დათ, გიგაურის ბრძანებას რომ დაე-
მორჩილნენ.

განსაკუთრებით მწერალი აქტივობს.
სულ იმას გაიძახის, კაცმა სხვის სიტყ-
ვაზე არ უნდა გაიაროს, ეს რამხელა
სისულელე ჩავიდინე, ამ უკიდევანო
ჭაობში რამ შემომიყვანა. აი ნახავთ,

თუ რაღაც დიდი უბედურებას აღმოვაჩინებ
დავეყაროთო.

გიგაური ყურს იყრუებს. საქმის გამ-
წვევებს გაურბის, მაგრამ რაღაც ხომ
უნდა თქვას და, ამხანაგებს ამხნეებს,
ბიჭებო, არა უშავსრა, ცოტა კიდევ გა-
ვიჭივროთ, საცაა ნაპირზე ვავადწევთო.

ბატარა მეჩენს მივადევით. საკაცეს
სდგამენ და ოთხივე ჩემს ირგვლივ
წვება. ისე არიან მოღლილ-მოქანცულ-
ნი ლაპარაკიც ეზარებათ. ეტყობა თვი-
თოეულ მათგანში გაქრა ყოველივე
აზრი, არ გააჩნიათ რაიმე წადილი, მა-
თი არსება დაუფლებია მხოლოდ ერთ
სურვილს — დასვენების სურვილს!

მიწა ნოტიოა.

ცივი სინესტე ძვალსა და რბილში
მიჯდება, რაც ტყვილებს კიდევ უფრო
მიმდაფრებს.

ერთბაშად დაბნელდა. ვერც ვგებუ-
ლობ, მართლა დაღამდა, თუ თვალში
სინათლე წამერთვა.

და აი, ამ ბურანსა და უგონობაში ამ-
ხანაგების ლაპარაკი გავიგონე.

— ბიჭებო, წავიდეთ! — ამბობს გი-
გაური.

— რა გეჩქარება, ცოტა კიდევ და-
ვისვენოთ! — ბურტყუნებს მწერალი.

— ასეთი ადგილი იქნება აღარც შეგ-
ვხვდეს! — თავის მხრივ ამბობს მეძმა-
რიაშვილი.

— მაშ აქ, ხომ არ გავათენებთ და-
მეს?! — კითხულობს სიდოროვი.

— არა უშავს რა, ცოტაც გავიჭირ-
ვოთ! — ეუბნება ამხანაგებს გიგაური.

— თუ გინდა, თქვენ წადით, ჩვენ
ცოტას კიდევ დავისვენებთ! — ამბობს
მწერალი.

— დაჭრილს რაღა ვუყოთო? — კი-
თხულობს სიდოროვი.

— აი ესაა საკითხავი?! — და მცირე
ხნის მერე უმატებს — რახან გული
გერჩით, ვინ გიშლით, წადით!

— ჰოდა, რა, წადით! ჩვენ აქ დიდ-
ხანს არ დავრჩებით, მალე დავეწვით!
— მხარს უბამს მწერალს მეძმარიაშვი-
ლი.

— ბიჭებო, მე აქ დამტოვეთ, თქვენ

კი წადით, თავს უშველეთ! — ამოდ
ვცდილობ დამშვიდებით ვილაპარაკო,
მაგრამ ჩემივე ცრემლნარევი ხმა ისე
მიჩუყებს გულს, ლამის ავტირდე... —
ჰო, წადით, ძმებო, მე ისედაც ვკვდები,
თქვენ მაინც უშველეთ თავს!

— დამშვიდდი, დაწყნარდი, მსუბუ-
ქად ხარ დაჭირილი, აი, ნახავ, რა აღ-
ვილად განიკურნები! — მაიმედებს გი-
გაური.

— ჩემი თავისა მე უკეთ ვიცი! —
ფეხის თითები გამეყინა. სიცივე სულ
ზევით-ზევით გულისაკენ მოიწვეს და
აღბათ მალე მთლად გავცივდები. ჰო-
და, გეხვეწებით, გემუდარებით, თქვენ
წადით, თავს უშველეთ, მე კი აქ დამ-
ტოვეთ.

— იცი, რა გითხრა, ვახტანგ, საკუ-
თარ სიცოცხლეს გავწირავთ, შენ კი
ვერ გიღალატებთ. ამას გვიკარნახებს
ჯარისკაცური მოვალეობა და ურთი-
ერთ პარტიისციემის გრძნობა, — მეუბ-
ნება გიგაური და მერე ამხანაგებს უფ-
რო თხოვნით, ვიდრე ბრძანებით მო-
მართავს — ამხანაგებო წავიდეთ, დროს
ნუ ვკარგავთ!

გიგაური და სიდოროვი საკაცეს
სწევენ, ხელნებს მხრებზე იდგამენ და
ფრთხილად მიტოვებენ.

მემძვარევილი და მწერალი ბუზ-
ლუნით მოგვდევენ უკან.

მე მათ ვერ ვხედავ, მაგრამ წყლის
დგაფუნით ვხვდები, რომ წელმოწყვე-
ტილი მოაბიჯებენ და ნელ-ნელა უკან
რჩებიან.

ჰაობი გაღრმავდა. ალაგ-ალაგ მე-
საზიდრეებს წელამდე სწვდებათ. მცე-
ნარეებიც გახშირდა.

წყლის შხეფები მესხმება. რაკი გა-
უნძრევლად ვწევარ, სიცივე ძვალსა და
რბილში მატანს, ციებიათივით ვაძგა-
ვებ. ორივე ცდილობს ფრთხილად მა-
ტარონ, მაგრამ ბორძიკობენ, ხან ფეხი
ორმოში უვარდებათ და სადღებელი-
ვით აქეთ-იქით მაქანავებენ. ძვლები სა-
შინლად მიელავს, შემადრწუნებელ ტკი-
ვილებს ვგრძნობ, ტუჩებს ვიკვნეტავ,
სახეს ფრჩხილებით ვიკაწრავ და ქვითი-

ნით ამხანაგებს ვევედრები, შეჩერდით,
ძმებო, სიკვდილი მირჩევნია ამ გაუთა-
ვებელ ტანჯვა-წვალებას-მეთქი.

ერთი-ორჯერ თვალზე ბინდი გადა-
მეკრა, გონება მიბნელებდა. ისე მეჩე-
ვება, თითქოს რაღაც ზღაპრულ, იდი-
ლიურ სამეფოში ვიძირები.

ერთი ფიქრი ამეკვიატა, ვაითუ ასე
იწყება სიკვდილი-მეთქი. და თუ ეს
ასეა, არც ისე შემზარავი ყოფილა კა-
ცის აღსასრული. მაშ, რაღას ვწვალობ
და ეტანჯები, განა, არ მირჩევნია მოვ-
კვდე და მოვისვენო-მეთქი.

და ამ აზრს, როგორც საშინელი
მდგომარეობიდან ერთადერთ გამოსა-
ვალს მთელი არსებით ვეჭიდები, თვა-
ლებს ვხუჭავ, თავს ძალას ვატან, მინდა
ალარაფერზე ვიფიქრო, აღარ ვიანზო-
ნო, საკუთარი გრძნობები ჩავიხშო და
როგორმე მოვკვდე. მაგრამ ახლა უფ-
რო გარკვევით მესმის საკუთარი გუ-
ლის ძეგრა. თან თითქოს გონება მეხს-
ნება და იმ დასკვნამდე მივდივარ, რომ
სიკვდილისათვის მარტო გადაწყვეტი-
ლება კი არ კმარა, საჭიროა, მისი სის-
რულეში მოყვანა.

„მაგრამ, როგორ?“ — აი კითხვა
ერთბაშად რომ მებადება და პასუხს
მაშინვე ვპოულობ: ღრმა გუბებს რომ
მივადგებით, როგორმე ხელეზზე წამო-
ვიწიო, საკაციდან გადავარდე და ჭაობ-
ში თავი ჩავიხრჩო.

ნანატრი წუთიც დგება.

მესაზიდრეებმა წელამდე წყალში
შეტოპეს.

ვცდილობ საკაცეზე წამოვჯდე, მა-
გრამ ძალი არ მყოფნის. თან ისე საშინ-
ლად მიელავს ნეკნები, ლამის გული
შემიღონდეს. სულს ვითქვამ, ძალო-
ნეს ვიკრებ და, რის ვაი-ვაგლახით, ხე-
ლებზე ვიწვები. კარავლაბადა ისე ღრმა-
დაა ჩაწეული, ხელნაზე გადაფოფხე-
ბას ვეღარ ვახერხებ, ბედზე სიდოროვს
მუხლი ეკეცება, საკაცე ყირავდება,
წვალებით გვერდზე ვიხრები და თა-
ვით ძირს ვეშვები.

ვანო ურჯუშელაშვილი
მოსაოპი ძმებნად მართია

ამხანაგების შეძახილებს წყლის დგაფუნე ახშობს, ღრმად ვყურყუმალავდები, მთელი სხეულით წყლის ფსკერისაკენ მივიღტევი. სუნთქვა მეკვრის, ვიბრჩობი, მაგრამ თავს მაინც მაღლა არ ვწევ, ისე მეჩვენება, თითქოს ნელ-ნელა ჭურღმულში ვინთქმები...

მზიანი საღამოა. აშრიანლებულ არყის ხეების ქვეშ ჩრდილში ვნებიერობ. ცელქი ნიაკი გულმკერდზე მელამუნება. ჩემს გარშემო ფოთლები ცვივა. ტოტებშუა გამომკრთალი მზის სხივები თვალეში მიჭკრიტინებს. ტბილად უსტევენ ხეებზე შემომსდარი ჩიტუნები. ცის ტატნობზე მზის სხივებში ვახეული მერცხლები ნავარდობენ.

უცებ ფეხის ხმა მესმის. ვილაც ქალი მორიდებით მიახლოვდება. ყურის ძირში მქროლავ ტყეიას, ან შორი-ახლო აფეთქებულ ჭურვს ისე არ შევფშინებოვარ, როგორც მისი თეთრი კაბის შრიალი მაკრთობს.

ქალი ჩემს გვერდით ჯირკვზე ჯდება, შუბლზე ნაზ, ფაფუკ ხელს მისვამს, მერე სანთელივით თბილი თითებს მაჯაში მავლებს.

ვერძნობ, ვაზროვნებ, მაგრამ ჩემს გვერდით მჯდომ ქალს მაინც ბუნდოვნად ვხედავ: „ნუთუ სიზმარში ვარ?“ — ვფიქრობ და თვალის გახელვას ვლამობ.

ნელ-ნელა ქალის სახეს ნათელი ეფინება და ჩემს წინ სკამზე ჩამომჯდარ ნატაშას ვხედავ, მაგრამ რაღაც დაეჭვებით შევცქერბი, თითქოს ის არის და არც ის არის!

იერით, ცისფერი მოელვარე თვალეებით, მაღალი შუბლით ზედგამოჭრილი ნატაშაა. თმაც მასავით თავზე გვირგვინად აქვს შემოვლებული.

„ის არის, ის!“ — ვიმეორებ გულში, თუმცა თან შეფიქრძანებულიც ვარ, გამხდარი, კაფანდარა გოგონა ასე მოკლე დროში როგორ გაივსო და დასრულდა. ან გატყეცილი შუბლი წვრილი ნაოჭებით რამ დაუზერა?!

ალერსიანად გამიღიმა, რამაც კიდეც უფრო შეამკო მისი სიკეკლუცე, და დაბალი, მყდერადი ხმით მითხრა:

— ლაზარეთში ხარ! ტყვიით გაქაწრული ნეკნი გავიწმინდეთ, კრილობა შეგიხვეით. ახლა ნულარაფრისა გეშინია. ნაჭრილობევი ცოტა ხანს კიდეც გეტკინება, უსიამოვნო შეგრძნებები გექნება, მაგრამ მალე იარა მოგიშუშდება, გამოჯანმრთელდები!..

თუ უძრავად ვწევარ, ტყვილი მიყურდება, მაგრამ გული მაინც მერევა, პირიდან ბაღდას ვიღებ.

ჩემს პირდაპირ ზემდეგი წევს. დათაბაშირებული ფეხი დამგრავლებულ საბანზე ქვემების ლულასავით გაუშვერია. ომამდე კულტმუშაკი ყოფილა იალტის რომელიღაც სანატორიუმში. თავი ყველაზე ჭკვიანად, ყველაზე მცოდნედ მოაქვს. სიტყვის თქმას არავის გვაცდის, თან ყველაფერზე თავის აზრს ისე დაბეჯითებით გამოთქვამს, თითქოს ურყევ ჭეშმარიტებას ღაღადებდეს.

ზემდეგის გვერდით მუცლის არეში ყუმბარის ნამსხვრევით დაჭრილი კაპიტანი წევს. უგონოდაა, კენესის, ოხრავს, ვილაცის სახელებს წარმოთქვამს. დროდადრო აბნეულად გადმოგვხედავს ხოლმე და მაშინვე თვალი ეხუჭება.

კაპიტანთან მედდეები მორიგეობენ, ნემსებს უქეთებენ, წამლებს ასმევენ, ფეხებზე სათბურს ადებენ.

ნასტიაც კაპიტანთან ტრიალებს. ესეც შევნიშნე: იგი შუბლზე ხელს რომ უსვამს, კაპიტანი აღარ კენესის, წყნარდება, ძილს ეძლევა.

არც ერთს ადგომის უფლებას არ გვაძლევენ, თუმცა რა გაფრთხილება გვინდა, როცა ყველა საწოლსა ვართ მიჯაჭვული.

შედარებით უქეთაა კეფაში დაჭრილი პოლიტხელი, კაპიტნის გვერდით რომ წევს. უწვერულვამო ჩვიდმეტითვრამეტი წლის ყმაწვილკაცია. ნეტავი ასე ახალგაზრდა როგორ გახდა პოლიტხელი. როცა ამის შესახებ შევეკითხე, ღიმილით მომიგო, ბატალიონის

კომორგად ემუშაობდი და ომის დაწყებისთანავე მომცეს წოდება.

მე, პოლიტგელი და სხვა დაჭრილები კაპიტანს თვალს არ ვაცილებთ, თანავეუგრძნობთ, გვებრალება.

არ ვიცი, შეიძლება ვცდებოდე, მაგრამ ჩემი დაკვირვებით, ყველა დაჭრილს სხვისი იარა მიმედ ერგებოდა, თავისი ჭრილობა კი მსუბუქი, იოლი გასაყურნებელი ჰგონია.

ეტყობა, ასე იმიტომაცაა, რომ ყველას სიცოცხლე სწყურია, სასიცვდილოდ თავი არავის ემეტება.

პოლიტგელი დანაწევებით მეუბნება, საწყალი კაპიტანი კვლთმობრძავია, აფსუს, რა ვაქცატი ვეძებო. მერე იმასაც მაგებინებს, იგი ჩვენი ლეგიონის ბატალიონის მეთაური იყო, ხელჩართულ ბრძოლაში ბევრ გერმანელს დაუზნელა მზეო.

გულადმა წოლით მხრები დამებეჭა, წელმა ტეხვა დამიწყო. ხანდახან ნეკნები ისე საშინლად მტკივა, თვლებიდან ცრემლი მცვივა, გონზე მოსვლიდან მეხუთე თუ მეექვსე დღეს გაჭირვებით გვერდზე გადავბრუნდი, „ვაი ვეღა“ კი ვიძახე, მაგრამ მაინც დიდი შველა ვიგრძენი.

დღითიდღე უკეთ ვხდები. თითქოს იმასაც ვგრძნობ, ჭრილობა როგორ მიშუშდება.

ნაოპერაციებიდან ძაფები რომ გამომიღეს, ლოგინზე წამოჯდომა მოვახერხე. ოთახში გავლაც ვცადე, მაგრამ ნასტია ნება არ მომცა, ცოტა კიდეც მოითმინე, ჯერ საშიშაა, ვაითუ ჭრილობა გაგეხსნასო.

ნასტია ხშირად შემოდის ჩვენს ოთახში, ალერსით გადმოხედავს, მომიკითხავს, როგორ ხარ, ხომ არაფერი გინდაო, და მაშინვე კაპიტანთან მიდის.

კაპიტანის მდგომარეობა დღითიდღე უმჯობესდებოდა. პოლიტგელმა კი ერთბაშად მოიწყინა, დანადვლიანდა, დილობით ძლივს აღვიძებენ, უხალისოდ სვამს წამლებს. თერმომეტრს რომ ჩაუდებენ ილიაში, ძილს თავს გედარ ართმევს. ერთთავად თვალდახუჭული

წევს. ისე ჩუმად სუნთქავს, ვერ გაიგვს სძინავს, თუ ღვიძავს. ერთი-ორჯერ ჩვენთვის რაღაც გაუგებარი სიტყვები წაიბურტყუნა, მერე გარკვევით წამოიძახა, გერმანელები ტყვეს შეესივნენ, ცეცხლი, ცეცხლიო.

ექიმი ექიმზე მოდის პოლიტგელის სანახავად. მაჯას უსინჯავენ, ფილტვებს და გულს უსმენენ, ქუთუთოებს უწევენ და აბნეულ თვალებში ჩასცქერიან.

ნასტიამ კაპიტანისაგან პოლიტგელთან გადმოინაცვლა. ერთ ღამეს მასთან იმორიგევა კიდეც. იგი პოლიტგელს ბევრი ეხვეწა, ბევრი ემუდარა, ნემსი გაიკეთე, წამალი დალიეო, მაგრამ ვერ დაითანხმა.

ოთახში შუქის ჩაქრობისთანავე პოლიტგელმა წამოიძახა, ძმებო, თავს უშველეთ, ტანკები ალყას გვარტყამენო.

ნასტიამ სნეულის ხელი მეკერდში ჩაიკრა. ნუ გეშინია, გერმანელები აქედან შორს არიან, დაწყნარდი, მშვიდად დაიძინეო.

— ვალოა, ძვირფასო, ეს შენა ხარ? — წარმოთქვა შემკრთალი ხმით პოლიტგელმა.

— ჰო, მე ვარ, შენი ვალოა!

— მერე, სახეს რატომ მარიდებ, მაკოცე, მაკოცე!

— რატომაც არა, გაკოცებ, საყვარელო! — და ნასტია დაწვზე ეამბორა, მერე ლოყა ლოყაზე მიაღო, თმაზე ხელი გადაუსვა.

პოლიტგელს რომ ჩაეძინა, ნასტიამ თავი ასწია და წამოიჭრელა:

— ვანტანგ, შენ რაღას შფოთავ, რატომ არ იძინებ?

— მაგის ცოდვით ვიწვი და რა დამაძინებს!

დღითი პოლიტგელი საკაცზე დააწვინეს და ჩვენი ოთახიდან წაიყვანეს. მერე გავიგეთ, თურმე ფსიქოზი დასწყებოდა და სპეციალიზებულ ჰოსპიტალში გააგზავნეს სამკურნალოდ!

როგორც კი ფეხზე წამოვდგებოდი,

ვანო ურჯუშელაშვილი
მოსკოვი მკვლელად ემთხვევა

ნეკნები ისე საშინლად მტეხავდნენ სიკვდილი მენატრებოდა, თვალთ მიბნელებოდა, თავბრუ მეხვეოდა. იმის შიშით მუხლი არ ჩამეცვოდა და იატაკზე არ გავშლართულიყავი, უმალ საწოლს მივაშურებდი ხოლმე.

ნასტიას შეეჩვილე, როდემდის უნდა მტკიოდეს გვერდი, ან ასე რამ დამასუსტა-მეთქი.

— მოთმინებაა საჭირო, უცებ ვერ განიკურნები, ნეკნის შეხორცება ადვილი როდია! — მეუბნება მედლა და ერთბაშად სახე უფითრდება.

— რას ამბობ, ნუთუ ნეკნი მაქვს ჩამტვრეული?

ნასტია გამოსავალს უმალ პოულობს:

— ჰო, ნეკნი ცოტა გაბზარული გქონდა! მაღლობა დმერთს, უკვე შეგიზოვრცდა და მალე მთლად განიკურნები.

— ვინ იცის, იქნებ არც შემიზოვრცდეს?

— მაშინ საშინელი ტკივილები გექნებოდა, გაუნძრევლად იწევოდი. შენ კი უკვე ღებები, ოთახში დადიხარ, მაღე, ალბათ, გარეთაც გაისეირნებ.

დავრდომილისათვის ნუგეში ძვირფასი ყავარჯენია. მით უმეტეს ნასტიასთანა ლამაზი არსების ნუგეში. გარეგან მომხიბლობასთან ერთად ხომ შინაგანი კეთილშობილებაც გააჩნდა. არც მანამდე, არც მერე ქალს არ შეეხვედრივარ მისებრ მაგიური ძალა რომ ჰქონოდა, მამაკაცები ანდამატივით მიეზიდა თავის ნებისათვის დაემორჩილებია.

ათივე დაჭრილი ნასტიაზე ფარულად გამიჯნურებული გახლდით. სიყვარული კი ისეთი რამ არის, ბევრიც რომ მოინდომო, ვერ დამალავ.

დაუცხრამელი ინტერესით ველოდით მის გამოჩენას. ზღერბლზე ფეხს გადმოვდამდა თუ არა, თვალები გვიბრწყინებდა, ვმხიარულდებოდით, ენად ვიკრიფებოდით. ქათინაურებით ვამკობდით, სიტყვითა თუ მხერით ვვალერსებოდით, მისი გულის მოგებას ვნატრობდით.

ნასტია ზოგიერთი ქალივით თავს როდი იკატუნებდა, არა, ეს ასე არ

არის! თითქოს თვითონვე იცოდნა თავისი სილამაზისა და ანბანურ ჭეშმარიტებას ვეუბნებოდით. თან იმ მაღლიერების გრძნობით გვიმზერდა, რაც ყველა მამაკაცს აღაფრთოვანებს და გულში გამარჯვების ნეტარ იმედებს უწერგავს.

ყველაზე უფრო კაპიტანი აქტივობდა. ის ერთბაშად გამოკეთდა. ჭრილობიდან ძაფები რომ გამოუღდეს, მეორე თუ მესამე დღეს წამოდგა და ოთახში გაიარ-გამოიარა. წარბოსადგვი ვაჟყვია, მაღალი, მხარბეჭიანი, მკლავებზე, წვივებზე კუნთების ჯაჭვი დასათამაშებს...

●

ჩვენთან, საქართველოში, ფოთოლცვენა იანვრამდე გრძელდება. ტყეებსა და მინდვრებს თანდათანობით ეპარებათ სიყვითლე... დამე ცივა, მაგრამ დილით მზე ამოიწვევრება თუ არა, უმალ ჩამოთბება ხოლმე.

აქ, მოსკოვის მისადგომებთან, კი სექტემბრის ბოლო რიცხვებში სუსხიანი ამინდი დაიჭირა. ხეები მაშინვე გატივლდნენ. ხან წვიმა, ხან თოვლ-ჰყავი იდგა... ერთ მშვენიერ დღეს კი არე-მარე თოვლით გადაიპენტა.

სათადარიგო პოლკში, სანახევროდ გადამწვარ ტყეში რომ იყო დაბანაკებული, სულ რაღაც ოთხი-ხუთი დღე მომიწია ყოფნა.

ფრონტზე ქვეყანას სანგრიდან შეეყურებდი და მხოლოდ იმას ვგებულობდი, რაც ჩვენს ათეულში, ოცეულში, ბევრი-ბევრი ქვევანაყოფში ხდებოდა. აქ კი ჯარისკაცებმა მთელი ქვეყნის ასავალ-დასავალი იცოდნენ. პირველად აქ გავიგე, ჰიტლერი რომ იკვნინიდა, შვიდ ნოემბერს წითელ მოედანზე გამარჯვების აღლუმს უნდა მოეაწყო. თითო-ორიოლა ჯარისკაცი მოშსაც გამოთქვამდა, მტრის ჯარები ისე ახლო არიან მოსკოვთან, ვაი თუ გერმანელებმა მართლა შესძლონ მისი აღება.

ერთ დღეს, ნასაუზმევს, მინდორში წაგვიყვანეს.

წინ პოლკის მეთაური მიგვიძღოდა. ჩემს გვერდით უზბეკი ჯარისკაცი იდგა. იგი პოლკში ყველაზე სტაჟიანი იყო და აქაურ ცხოვრებაში გათვითცნობიერებული გახლდათ.

ნეტავი სად მივყავართ! — შევეკითხე მას.

— ვინმე მოლაღატეს დახვრეტენ! — ისე დაბეჭდილებით მომიგო, თითქოს ნამდვილად იცოდა, რომ ეს ასე იქნებოდა.

გზისპირას თოვლით დაფარულ მინდორზე მოჩარდაებული სატვირთო მანქანა იდგა. იქვე ტრიალებდა ოთხი თუ ხუთი ოფიცერი და რამდენიმე შეიარაღებული ჯარისკაცი. შორიანლო გამხმარ ბუჩქებში, უქუდო და უფარაჯო ჯარისკაცი მიწას თხრიდა.

გზიდან გადაგვიყვანეს, ბუჩქებისკენ შეგვებრუნეს და გაგვაჩერეს.

მანქანას თვალს არ ვაცილებდი, მეგონა ის, ვინც უნდა დაეხვრიტათ, ძაბაზე იწვა ხელფეხგაერთიანებული. რას ყელყელობ, ვის ეძებ, წამჩურჩულა უზბეკმა ჯარისკაცმა, საფლავს რომ თხრის, იმას დახვრიტავენ.

სამარეში მდგარი ჯარისკაცი ჩქარობდა. მიწას სულ უფრო სწრაფად ყრდა, მაღიმილ ხალათის სახელოთი სახიდან წურწურით ჩამონადენ ოფლს იწმენდდა. თითქოს დროის დაკარგვას გაურბისო, ჩვენსკენ ერთხელაც არ გამოუხედავს.

გამიგონია, ვითომ კაცის სიკვდილით დასჯაში რაღაც არის რომანტიკული, ამაღლეგებელი. არა, ასეთი რამ არ მიგრძნია. ის, რაც აქ ხდებოდა, განსაკუთრებით კი ირგვლივ ჩამოვარდნილი სამარისებური ღუმელი, შემადრწუნებელი იყო.

ჯარისკაცმა საფლავი წელამდე რომ ამოთხარა, ოფიცრებმა უბრძანეს მალე ამოდიო.

იგი მარჯვედ ამოხტა. პირს გვარიდებდა. როცა სამარისკენ შეაბრუნეს, ერთი წამით ქვეშ-ქვეშ ჩვენსკენ გამოიხედა და დაღუმებულ ჯარისკაცებს ქურღულად თვალი გადაგვაფლო.

სახეზე დავინახე თუ არა, გულში შევძახე, ღმერთო ჩემო, ეს ხომ მწერალია-მეთქი.

თვალს არ ვუჯერებდი. მე იგი მხდელი, ლაჩარი მეგონა. ის კი საფლავის პირას უშიშრად იდგა. მის არც ერთ მოძრაობაში, არც გამოხედვაში შიში, ძრწოლა არ იგრძნობოდა. ეგ არის, ფენებს ატყუებდა, ალბათ უკანალებდა და არ უნდოდა, რომ ეს ჩვენ შეგვემჩინა.

გაისმა ბრძანება:

— სწორდი!.. სმენა!

ტანმალალი ოფიცერი, ხელში რომ ტყავის საქალაღე ეჭირა, მწყობრი ნაბიჯით გამოემართა, ჩვენს წინ შეჩერდა, საქალაღე გაშალა და ხმამაღლა მოგვმართა, ყურადღება, მოისმინეთ სამხედრო ტრიბუნალის განაჩენიო. მერე სათვალე მოირგო, ჩაახველა და ბოხი ხმით კითხვას შეუდგა.

ძნელია ჩემთვის დადგენილების შინაარსის აღდგენა, ყოველივე ეს ისე მოულოდნელი და თავზარდამცემი იყო, ყურადღებას ვერ ვამახვილებდი და თითქოს ხეირიანად სიტყვებიც არ მესმოდა. მხოლოდ ბოლო წინადადება გავიგონე გარკვევით და სამუდამოდ დამამახსოვრდა:

— სამშობლოს მოლაღატე, — და ოფიცერი ორი წამით შეჩერდა, მწყობრისაკენ გამოიხედა. ახალა დავინახე, რომ ჩვენს რიგებიდან შვიდი თუ რვა ჯარისკაცი წინ გასულიყო, ოფიცერმა ხელი შემართა.

წინ გასულმა ჯარისკაცებმა თოფები გატენეს და მწერალს დაუმიზნეს.

ოფიცერმა კი ხმამაღლა, მოზეიმე ხმით დაიძახა:

— დაიხვრიტოს!

და თოფებმაც დაიჭუხეს.

ისე მომეჩვენა, თითქოს მწერლის შუბლიდან ცეცხლის ნაპერწკლებთან ერთად ტენის შხეფებიც გამოცვივდა.

ვერ გავიგე, სიკვდილით დასჯილი

ვანო ურჯუყაშვილი
მოსკოვი კვამნად მართია

უცებ ტყვიის ძალამ შეატრიალა თუ თავად შეეცადა შემობრუნებას. ალბათ უნდოდა დაენახა ის, ვინც თოფი დაახალა. ან იქნებ ეს ინსტინქტივად გააკეთა! ასე იყო თუ ისე, ტყვიადგარული უმაღლესი საფლავში გადაიჩინა...

●

ფრონტისაკენ უწყვეტ ნაკადად მოედინებოდნენ ჯარის ნაწილები. მანქანა მალი-მალ ბუქსაობდა. სიცვიით გათოშონი ხალისით ვხტებოდით ძირს, უკნიდან ვაწევებოდით და, მერეც, როცა მანქანა ამოძრავდებოდა, სირბილით აველენებოდით, რომ ფეხები გავკეთობო და გავხუტებულყავით...

ერთ პატარა სოფელში, გზისპირას რაღაც ათიოდე წუთი შევისვენეთ. ბინები ზურგის ნაწილებით იყო სავსე; რაკი თბილი კუთხე ვერ გამოვნახეთ, გზისპირას მივრბოდით, მოვრბოდით, ვბღლანძუნობდით.

გამყოლმა ლეიტენანტმა ის იყო გვიბრძანა, მანქანაზე დასხედითო რომ გვერდით მანჯიკამ ჩავვიქროლა, რომელშიც „ყაზბეგა“ ება. უკანა სკამზე უფროსი ლეიტენანტი გერასიმენკო იჯდა.

მეეტლე გიგაური იყო, ყურებიანი თბილი ქუდი ყალმუხის გალიბანდივით გვერდზე მოექცია. გზისპირას ვაჩერებულ მანქანაზე მსხლამ მელიცინის დებს გასცქეროდა, და გრძელ შავ ულვამებს თავმომწონედ იგრესდა.

რატომღაც მეგონა, ფრონტზე ამხანაგს თუ ერთხელ განშორდებოდი, ამოდენა ზღვა ხალხში მეორედ ვეღარ შეხვდებოდი, ამიტომ თვალს არ ვუჯერებდი და შეგვიანებით დავიყვირე:

— ეი, გიგაურო, ეს მე ვარ, კახაბერი!

ქარი იმ მხრიდან უბერავდა, საითაც მანჯიკა მისრიალებდა, თან გზაზე ტანკებიც მიგრუხუნებდნენ და ჩემმა ხმამ გიგაურამდე ვერ მიაღწია. კიდევ რამდენჯერ დავუძახე, მაგრამ ამაოდ. ეს კია, „ყაზბეგამ“ ზურგიდან ოხმვარი რომ ასდიოდა და ფერდები საბერვე-

ლივით აუღ-ჩაუდიოდა, ყურები ცქვითა, თავი შემართა, შეჩერდა.

გიგაურმა ცხენს შეუტია და გამეტებით მათრახი გადაუჭირა. განაწყენებულმა პირუტყვმა წიხლები ისროლა, თან უკან შემოტრიალებას შეეცადა.

გიგაური ღონივრად ჩაბლაუჭებოდა სადავებს, ცხენს თავს მალა არ აწევინებდა. კუდგაბზეკილი, ძუა-ფაფარაშლილი „ყაზბეგა“ კი ტორს მიწას ურტყამდა, ცალი თვალთ გვერდულად იმზირებოდა, ჭიხვინებდა.

ქუდმოგლეჯილი გავქანდი და ორიოდე წუთში მათთან გავჩნდი.

სმენაზე გამოვიჭიმე. ხელი საფეთქელთან მივიტანე და მივესალმე:

„გამარჯობათ, ამხანაგო უფროსო ლეიტენანტო!“

გიგაურმა ნაძალადევად ჩაახველა, მისკენ რომ მივიხედე, თვალთ მანძინა, ვერ ხედავ, გერასიმენკოს ხალათის საყელოზე კაპიტნის ნიშანი აკერიაო.

მეც არ დავიბენი და პატარეის მეთაურს მივმართე:

— ამასთანავე გილოცავ კაპიტნის წოდებას!

— გმადლობ, ამხანაგო კახაბერო.

რაკი დაინახა, რომ „ყაზბეგა“ დამშვიდდა, გიგაური კოფოლან ჩამოხტა, სად ხარ შე ღმერთძაღლო, სად დაიკარგეო, თან გადამეხვია და გადამკიცნა.

— რა ქარმა მოგიტანა, ან საით მიდიხარ! — შემეკითხა ბოლოს გერასიმენკო.

ჩემი ამბავი რომ მოვახსენე, პატარეის მეთაური გამცილებელ ოფიცერთან გამომყვა.

— ამხანაგო ლეიტენანტო, მე ვახლავარ 695 საარტილერიო პოლკის პირველი პატარეის მეთაური კაპიტანი გერასიმენკო. ამხანაგი კახაბერი ჩვენი კადრის ჯარისკაცია! არტილერისტების ნაკლოვანებას განვიცდით. ვთხოვთ, კახაბერი ჩვენს განკარგულებაში გადმოგვცეთ! — მისალმების შემდეგ უთხრა გერასიმენკომ გამცილებელ ოფიცერს.

— ამხანაგო კაპიტანო, მე დავალბუ-

ლი მაქვს ჯარისკაცთა ჯგუფი მივიყვანო შესაქრებ უბანში, რათა იქიდან გაგზავნონ მომქმედ ნაწილებში. რამდენადაც ჯარისკაცი კახაბერი არტილერისტია, მერე ისიც კადრის არტილერისტი, ნებას ვრთავ დაბრუნდეს თავის ნაწილში.

ლეიტენანტს მადლობა გადავუხადე, გამოვემშვიდობე. მერე ამხანაგებთან მივირბინე. ერთმანეთთან განშორების სიმწარე რომ გამექარვებინა, ხმამაღლა შევძახე: ბიჭებო, არ დაგავიწყდეთ, გამარჯვების დღეს, ბერლინში გხვდებით რაიხსტაგთან.

კაპიტანმა თავის გვერდით შემომთავაზა ადგილი. უარი ვუთხარი, მითხარით ბატარეის ადგილსამყოფელი და ფეხით წამოვალ-მეთქი.

აქედან შორსაა, ჩვენთან წამოდი, თორემ გზა აგერევა და ვერ მოგვაგნებო.

გიგაური გვერდზე გაიწია, მაშ ჩემს გვერდით დაჯექიო.

ყოფოზე მოვიკალათე თუ არა, ყაზბეგამ ცალი თვალთი გადმოხედა. თავი დაიქნია, თითქოს წასვლის ნება ითხოვა. მერე კისერი მოიდგრა, დაიჭიბინა და წინ გაიჭრა. მის ფეხქვეშ მიწა აგუგუნდა, თოვლის ბუქი ავარდა.

ლეიტენანტსა და ამხანაგებს ხელით კოცნა გავუგზავნე. გულში კი გავიფიქრე, ეს რა, სასტიკი, უღმრთელია ფრონტული ცხოვრება! ამხანაგებთან მხარდამხარ იბრძვი, ათას ჭირვარამს ინაწილებ, მაგრამ უცებ, მოულოდნელად დაკრავს ქამი მათთან განშორებისა. თუმცა ისინი გულში სამუდამოდ რჩებიან, წარმოუდგენელიც კია მათი დავიწყება. გიგაურის გვერდით ვიჯექი. კაპიტან გერასიმენკოს სიახლოვე მამხნევებდა, აღმაფრთოვანებდა. „ყაზბეგ“ ამხანაგებისკენ მიმაქროლებდა. სიხარულით ლამის ცას ვწეოდი. მინდოდა ხელები გამეშალა, მეყვირა, ცასა და მიწისათვის მემცნო, რომ ბედნიერი ვიყავი. გიგაური კითხვებით შევაჯერე, იგი ცივად, გულგრილად მპასუხობდა. ბოლოს წამჩურჩულა, კაპიტანი წუხანდელი უძილოა, ცოტა მოკეტეო.

მართლაც გერასიმენკოს თავი ჩაექნდა, თვალებს ბლიტავდა. ვერ გაიგებდი, თვლემდა, თუ ფიქრს მისცემოდა.

ენას კბილს ვაჭერდი, გზისპირას ტყეებში დაბანაკებულ ქვეითებს, არტილერისტებს, ტანკისტებს გავცქეროდი და გულში ვფიქრობდი, ეს ამოდენა ჯარებს რომ უყრიან თავს, ნამდვილად დიდი შეტევა მზადდება მეთქი.

●
პოლკის სამივე დივიზიონს ვოლგის წყალსაცავის ნაპირზე სოფელ სლობოდას მიდამოებში ეკავა საბრძოლო პოზიცია.

ქვემეხები, სანგრები, თხრილები, საბრძოლო მასალების ორმოები, მიწურები, მანქანები, თეთრი გადასაფარებლებითა და ხის ტოტებით შეენილბათ. ფრონტისათვის უჩვეულო სიჩუმე იდგა. არც თოფის სროლა ისმოდა, არც ქვემეხების გრუხუნია. თითქოს ყინვას ყველაფერი გაეთოშა, ყველაფერი გაეკვავებინა.

პოზიციებზე გხვდავდი ნაცნობ მეომართა სახეებს?! მე კი მეგონა უთანასწორო ბრძოლებში მტერმა ჩვენი ლეგიონი ერთიანად მოსპო, გაანადგურა. თურმე როგორ ვცდებოდი.

თავს ისე ვგრძნობდი, თითქოს მშობლიურ ოჯახში დაებრუნდი ახლობლებთან, ღვიძლებთან, გულშემატივრებთან.

გზისპირას გაჩერებულ სანინსტრუქტორ ნიკიტასაც შევასწარი თვალი, დამინახა თუ არა, ბავშვური მიაშიტობით ტაში შემოჰკრა, აყვირდა:

— ამხანაგო, კახაბერი მოვიდა, კახაბერი!

გვერდით რომ ჩავუარეთ, მარხილს აედევნა, ხელი გამომიწოდა და წამჩურჩულა, შენთან საქმე მაქვს, დღესვე გინახულებო. გულში გამკრა, ეტყობა, ნატაშას ხვდება ხოლმე. ვინ იცის, იქნებ იმის პირით რაიმეც შე-

ვანო ურჯუაშვილი
მოსკოვი მშენებელი

მომთვალა. ან იქნებ წერილიც გამო-
მიგზავნა-მეთქი.

თანამგზავრებს მოვერიდე, არ მინ-
დოდა იმათთვის გამეგებინებინა მე და
ნატაშას ინტიმური ამბავი. მართლაც
რას იტყოდნენ? ეს ვილაც მოცლილია,
ამ გახსურებულ ომში რა დროს სიყვა-
რულობანააო.

ნიკიტას ცერი ვუჩვენე, საქმე ხომ
ასეა-მეთქი. კი, კარგადაო, ცერის გამო-
შვერითვე მომიგო და ეშმაკურად თვა-
ლი ჩამიკრა.

ღივიზიონი შეიარაღებული იყო
122 მლ. ჰაუბიცებით.

ამით გამოწვეული სიხარული რომ
გავუზიარე, გიგაურმა ერთგვარი სია-
მაყის გრძობით მომიგო, ჩვენს შეიარა-
ღებაში კიდევ ბევრი რამ შეიცვალა.
ახლა ცხენებით კი არა, ავტომანქანე-
ბით დაგვაქვს ქვემეხებიო!

გულდასაწყვეტი ამბავიც მითხრა,
შემდეგი ჩერნისი ერთ-ერთ ბრძოლაში
მძიმედ დაჭრილა. ლაზარეთიდან წერი-
ლი მოუწერია, ჭრილობები მიშუშდება
და მალე ფრონტზე დაებრუნდებაო.

გერასიმენკო მარხილიდან გადავი-
და თუ არა, მასთან კაპიტანმა ერმაკოვ-
მა მოიხრბინა და მოახსენა, ბატარეაში
თქვენი არ ყოფნისას, მნიშვნელოვანი
არაფერი მომხდარა, ყველაფერი წეს-
რიგშიაო.

გერასიმენკომ კაპიტანს ხელი ჩა-
მოართვა და უბრძანა შედამდგება თუ
არა, საცეცხლე ოცეულები პოზიციი-
დან მოხსენით და სალაშქროდ გაამზა-
დეთო.

სანგარში მჯდომ მეკავშირეს კი და-
ავალა, „ოცდაროს“ გადაეცი ჩემი გან-
კარგულება სათვალთვალე პუნქტიდან
მოიხსნან, სატელეფონო ხაზი აპკეცონ
და საცეცხლე პოზიციაზე გამოცხად-
დნენო. ბოლოს, შემდეგი ხოხლოვი
მოიხმო და, უბრძანა, მოვიყვანეთ ჩვე-
ნი ბატარეის კადრის ჯარისკაცი, დრო-
ებით ჩემი „ორდინარეცი“ იქნება, ტან-
საცემელი ჩააცვი, დააპურეო.

„ყაზბეგა“ გამოუშვით და ფაცხაში

დავებით. ზურგზე ჩულია გადავაფა-
რეთ, თვია დავუყარეთ.

გიგაურმა მორიგე ჯარისკაცს ჩემი
თავი გააცნო, ჩვენი ბატარეის კადრის
ჯარისკაცია. ცოტახნით შემდეგთან წა-
მოვა, ტანსაცმელსა და საჭურველს მი-
იღებს და მალე დაბრუნდებაო.

გიგაურს ორიოდ სიტყვით ჩემს
თავზე გადამხდარი ამბავი ვუამბე. მე-
რე კი შევეკითხე, გამაგებინე, როგორ
გამომიყვანეთ ჭაობიდან-მეთქი. როგორ
და... მე და სიდოროვმა გონებადაკარ-
გული ამოვიყვანეთ წყლიდან და საკა-
ცეზე დაგვწვინეთ. დიდხანს აღარ გვი-
ტარებია, მალე ნაპირზე გავედით, და
ერთ სოფელს მივაღწიეთ, მცხოვრებ-
ლებმა ოთხთვალა შეგვიბეს და იმით
წაგაყვანეთ სანბატმო.

სიდოროვი როგორღაა, ხომ უგენე-
ბელია-მეთქი. ჯანმრთელადაა, მზვერა-
ვიაო. მერე კი დაუმატა, ჰო, მართლა,
მზვერავეებზე გამახსენდა, სერჟანტი
კუზნეცოვიც აქ არის! ეს-ეს არის უმ-
ცროსი ლეიტენანტის წოდება მისცეს
და ჩვენი ბატარეის მართვის ოცეულს
მეთაურობსო.

ბატარეია უკვე სალაშქროდ იყო გა-
მზადებული.

ქვემეხები საბრძოლო მასალებით
დატვირთულ სატვირთო მანქანების-
თვის გამოებათ. მარჯვენა ფლანგზე
მართვის ოცეულის ჯარისკაცები ფუს-
ფუსებდნენ.

ბოლოში კი ორი საბარგული და
საველე სამზარეულო იდგა.

მანჯიკში ცხენის შებმას რომ მოვ-
რჩი, შემდეგმა დამაფრთხილა, შენ
აღალთან ერთად წამოხვალო.

კაპიტანმა გერასიმენკომ ბატარეის
შემადგენლობა თავისთან მიიხმო. მე-
ეტლეებიც ვაპირებდით მისვლას, მაგ-
რამ შემდეგმა გვიბრძანა ცხენებს
უპატრონოდ ნუ მიატოვებთ, აქედანაც
კარგად გაიგონებთ ბატარეის მეთაუ-
რის სიტყვასო.

მართლაც გერასიმენკომ ხმამაღლა
დაიწყო:

— ამხანაგებო, ორმოცი კილომეტ-

ოის დაშორებით, სოფელ ვიდოგოშის მიდამოებში მეზობელი არმიის პირისპირ სამი კილომეტრის სიგანეზე არის გაუმარგებელი უბანი. საპაერო დაწვერვის ცნობით ამ მიმართულებით მოემართება ფაშისტთა ორმოცამდე ტანკი და მოტორიზებული შენაერთი.

მსროლელობა ბატალიონი და ჩვენი დივიზიონი ამაღამ უნდა გამოცხადდეთ სოფელ ვიდოგოშთან, დავიკავოთ საბრძოლო ზღუდე და მტერი შევაჩეროთ.

დრო ვიხელთე და ნიკიტა ვინახულე. რასა იქ, ჯანზე როგორა ხარ, ჭამის მადას ხომ არ ემდური-მეთქი.

ეშმაკურად ჩაივინა, თვალი ჩამიკრა და, ვითომ რაღაც დიდ საიდუმლოებას მიმიხვდა, წამჩურჩულა. ბედი გქონია, ძმაო! ის სულ შენზე მეკითხება, კახაბერისა ხომ არაფერი გაგიგიაო, ან წერილი ხომ არ მოუწერიაო.

რა ქარაგმებით მელაპარაკები, ვინ ის, თუ კაცი ხარ გამაგებინე-მეთქი.

ვინ და მედიცინის დაო. ვაჰ, ეს ვინ ყოფილა, პირდაპირ მითხარი, რომელი მედიცინის და-მეთქი, ცოტა არ იყოს გულმოსულმა შეგუთიე. ნატაშა!.. დღეის სწორსაც გამომელაპარაკა, კახაბერი ხომ არ გამოჩენილაო. ვერ გამოგია, რომელ ნატაშაზე ამბობ-მეთქი. მა ეშმაკი ხარ... ვითომ არ იცი?! არც გამტყუნებ! ყოჩაღ! შენს ადგილზე მეც ასე მოვიქცეოდი... ტყუილად კი არ უთქვამთ, სიყვარულსა მალვე უნდა, ვითა ცხენსა ნაპარავსაო.

შებინდლა თუ არა, ბატარეა დაიძრა.

ზემდეგი მანჯიკში კაპიტან გერასიმენკოს ადგილზე გამოიჭიმა.

აღალი ქვემეხების კვალს გაჰყვა.

გზა მოყინული იყო. მანქანები ნელა მიდიოდნენ, მაგრამ სიბნელეში ერთბაშად გაუჩინარდნენ, ერთხანს ძრავების გუგუნე ისმოდა, მერე თანდათან ესეც მიწყდა.

ცა თხელი, სიფრიფანა ღრუბლებით დაფარულიყო. ყინვა გააყვებული ძალ-

ლივით აგვედევნა, ბასრი კბილებით იკბინებოდა.

ცხენს ვამხნევებდი, ვეჩურჩულე-ბოდი, ყოჩაღად იარე, „ყაზბეგა“, ფეხი არ დაგიცურდეს-მეთქი.

ზემდეგი მალი-მალ უკან იხედებოდა, მეტრელებს აჩქარებდა. მარჯვედ, მარჯვედ... ჩემთვის ერთხელაც არ უთქვამს, ან ჩქარა იარე, ან სვლა შეანელეო.

კოჭლობით მიმავალ ჯარისკაცს წამოვეწვიეთ.

ჩვენი ბატარეიდან მეგონა და დავუძახე, რა დაგემართა, მანქანიდან ხომ არ გადმოვარდი-მეთქი. არაო, მიპასუხა, მე მსროლელობა ბატალიონიდან ვარ, ფეხზე მახოლი მაქვს და ქვეგანაყოფს ჩამოვჩიოო.

ამხანაგო ზემდეგო, დავსვით, მალელია-მეთქი და ცხენი დავასადავე.

ზემდეგმა პასუხი დააყოვნა.

ჯარისკაცი ზემდეგის თანხმობას აღარ დაელოდა, მანჯიკზე შემოხტა და მის გვერდით დაჯდა.

უკან არ ვიხედებოდი, მაგრამ ვგრძნობდი, რომ გულმოსული ზემდეგი ამრეხით მიმწერდა.

მეგონა დამიყვრიებდა, რას მეტიჩრობ, რატომ შენს ტყავში არ დაეტევიო, იმან კი ნაძალადევი სიმშვიდით თქვა:

— გაჭირვებაში მყოფი ჯარისკაცის დახმარება კეთილშობილური საქმეა, მაგრამ არმიას თავისი წესები აქვს. ნაბრძანებია, ფეხით წასვლა, ფეხით უნდა იარო.

— ამხანაგო მეთაურო, ფრონტზე ბევრიც რომ გინდოდეს, წესდებებსა და დებულებებს ვერ შეასრულებ, რადგან ომი უწინარეს ყოვლისა, უწესობაა, უსამართლობა, ქაოსი! — თქვა მორიდებით ჯარისკაცმა.

— სცდები! — ყველაზე უფრო ახლაა საჭირო წესრიგი, დისციპლინა, ორგანიზებულობა.

ვანო შარაშვილაშვილი
გოსკოპი მშენებელ მართი

— ამხანაგო მეთაურო, კარგი და, რომელ წესდებაში სწერია ასეთი რამ, მთელი ღამე სანგრებს ვთხრიდით. ღღისით სანგრები გადავხურეთ, შევნიღბეთ, ამ საღამოთი კი გვიბრძანეს, პოზიცია მიატოვეთო და გზას გავგიყენეს. ალბათ, დანიშნულ ადგილზე შუალაგამდე ვერ მოვალთ, პოზიციას დავიკავებთ, სანგრებს გავთხრით, შევნიღბავთ და ამასობაში თავზეც დავგათენებთა?!

— რას იზამ, ომია!

— მართალს ბრძანებ, ომია! ამიტომაც, რომ არც ძაღლონეს ვიშურებთ, არც სიცოცხლეს! თუკი შესაძლებელია, ჯარისკაცსაც რატომ არ უნდა გაუწიოთ ცოტაოდენი შეღავათი!

ზემდეგმა ვერაფერი უბასუხა. ეტყობა ეს ჯარისკაცმა ისე გაიგო, სიტყვა მოეუგევო და უფრო თამამად განაგრძო:

— ან ეს საქმეა?! ორი ღღის წინ სანბატში ვიყავი. სოფლები, ტყეები, ჯარებითაა გატენილი. საითაც არ უნდა გაიხედო, ტანკები, ქვემეხები, ნაღმ-მტყორცნები... მოწინავეზე კი ხიშტების ნაკლოვანებაა. ფაშისტებს ცოცხალ ძალასა და ტექნიკაში ისევ უპირატესობა აქვთ... ამიტომაც მოიწვევენ წინ! იქნებ ეს დაუღვევრობაა, ან იქნებ ღალატია?!

— არა, ასე ნუ იფიქრებ! უმაღლეს მთავარსარდალს არაფერი შეეშლება. ალბათ, ამ ჯარებს სხვა დანიშნულება აქვთ! ვინ იცის, იქნებ დიდი შეტევა მზადდება.

— დროცაა. სულ იმას გავიმძნოდით, თუ მტერმა გაბედა ჩვენი საზღვრების ხელყოფა, მომავდინებელ დარტყმას ვაგეგმებთ და თავისივე ტერიტორიაზე გავანადგურებთო. გერმანელებმა კი ორი ათასი კილომეტრი გამოიარეს და უკვე მოსკოვს მოადგნენ, მოსკოვს!

— ნაბოლენი მოსკოვშიც შევიდა, მაგრამ ბოლოს კულამოძულებული გაიძუტრწა.

ამასობაში ქვეითურებს წიეთ.

ჯარისკაცი მანჯიკიდან გადახტა, გმადლობთ, ახლა როგორც იქნება, ფეხით ვივლიო.

ძილმორეული მებრძოლები, საჭურველი ზურგზე მძიმე ტვირთად რომ აწვით, უილაჯო, მოშვებული ნაბიჯით მიდიოდნენ. ისინი ასნი, ათასნი, ან შეიძლება მეტნიც იყვნენ, მაგრამ შორიდან ერთმანეთისაგან არაფრით განსხვავდებოდნენ. რა ვუყოთ, რომ ყველას ერთი ძალა განაგებდა. ყველა ერთ ბედქვეშ იყო? ისინი აღამიანები იყვნენ, მკერდქვეშ გული უძგერდათ, სხვადასხვა გრძნობები, განცდები, აზრები ჰქონდათ.

ეჰ, ჯარისკაცის გული, კეთილი, სათნო, ფიქრთა ზღვაო, ქვეყნის წონავ, ღამით, მერე ისიც ლაშქრობაში, რაღას არ წარმოიდგენ, რაღას არ მისწვდები ოცნებით!

როცა სანგარში ხარ, იცი, რომ მტერი შენს წინაა. გადმოვა შეტევაზე, ცეცხლს შეავებებ, უკუაქცევ, თუ შენ გიზმეს იერიშზე, ამხანაგების მხარდამხარ გარბიხარ. მტერს ესვრი, სასიკვდილოდ არ ინდობ, რადგან იცი, რომ იმას შენი სისხლი სწყურია. თუ შენ არ დაასწარი, ის დაგასწრებს, დედასა და გულის სწორს აგიტირებს!

სულ სხვაა ლაშქრობისას, ყოველ წუთს, ყოველი ნაბიჯის გადადგმისას საშიშროებას ელი, არ იცი მტერი როდის გამოტყცრება, საიდან გიყელებს!

იქნებ ილაჯაფყვეტილ ჯარისკაცებს ეს ფიქრი უტრიალებდათ?! ან, იქნებ უპატრონოდ მიტოვებულ ცოლ-შვილს ნაღვლობდნენ. ალბათ, ზოგი იმასაც სწუხბა, ნეტავი ოჯახური სიტკბობას მაინც ვღირსებოდითო. შესაძლოა იყვნენ ისეთებიც, ვისაც არ განეცადა პირველი სიყვარული, ქალის ხელის მოჭერით გამოწვეული აღტაცება?! და აი, ახლა ოცნებით შექმნილ ქალიშვილზე ფიქრობდნენ და ამითაც უსაზღვრო ნეტარებას ეძლეოდნენ.

ვინ იცის, იქნებ, ზოგი იმ საშინელ

ფიქრსაც შეეპყრო, ძალუენებურად რომ აეკვიატება ხოლმე ბრძოლაში მიმავალ კაცს: რას მიქადის ბედი, მოვკვდები, დავიჭრები, თუ ცოცხალი გადავრჩებიო.

აღბათ, ბევრი მათგანი ჯარისკაცის უტყუარი გუმანით ხვდებოდა, რა საშინელი ჯოჯოხეთიც ელოდათ, რომ დილით ქვეყანა გაიღვიძებდა, ისინი კი სამუდამოდ დახუჭავდნენ თვალებს, რომ ეს მძიმე, მომქანცველი ლაშქრობა მათი ცხოვრების უკანასკნელი აღმართი, უკანასკნელი გადასარბენი იქნებოდა.

თითქმის სამი საათი ვიარეთ შეუსვენებლივ. შეგვცვიდა, ხელ-ფეხი მოგვაზრა, მეც და ზემდევიც მალი-მალ მანჯიკიდან ჩავდიოდით და ცოტა რომ გავსურებულყავით, სირბილით მივდედით „ყაზბეგას“.

ასევე იქცეოდნენ ჩვენს უკან მომავალი ალაღის მეეტლებიც.

შუალამე გადასული იყო, რომ დანიშნულ ადგილზე მივედით.

ბატარეიამ ტყისპირას დაიკავა საცეხლე პოზიცია.

ცხენები ქვემეხებიდან სამსიოდვ მეტრის დაცილებით, ტყის სიღრმეში გავაჩერეთ.

ზემდეგმა გვიბრძანა, ფეხების ქვეშ ცხენებისათვის ფაცხები მოგვეწყო. ამ საქმეს რომ მოვრჩით, მერე მიწური გავაკეთეთ.

ორი ჯარისკაცი ცხენებთან მორიგედ დავტოვეთ, დანარჩენები კი მიწურში დავწყქით.

განთიადისას უზბეკ თუ ყირგიზ ჯარისკაცთან მომიხდა ცხენებთან ღვომა.

ყინვა ვის არ გასტეხს, ხელ-ფეხს ვის არ გაუთოშავს, ძვალსა და რბილში ვის არ გაუჭდება?!

რა დასამაღია, სიცივეს მეც ვერ ვიტან, მაგრამ ამ უზბეკ, თუ ყირგიზ ჯარისკაცისთანა მცივანა მეორე არ მიხანავს.

მიწურიდან გამოვედით თუ არა, აძაგაგადა, ფაცხებს სირბილით გარს უვლიდა, ბუქნავდა, მოკრივესავით ხე-

ლებს აქნევდა, თან გულისგამაწვრილებლად წუწუნებდა, კაცო ეს რა ღვთის რისხვაა, ძარღვებში სისხლი მიშრება, სული მეხუთებაო.

არც მე ვიყავი ნაკლებ დღეში, ხელ-ფეხი დამეწვა, წარბ-წამწამზე ალმასის ეკალი ამესხა, მაგრამ ამხანაგის დასანახავად თავი ყოჩაღად მეჭირა, ჩემს გასაჭირს არ ვამხელდი.

ყინვას მაინც თავისი გაჰქონდა. ბოლოს სიცივემ მეც დამაბეჩავა, ფეხის თითები გამეთოშა, ცხვირპირი ამეწვა, ხელებში მეკრდს ტყაპა-ტყუბი ავუყენე. მწყობრი ნაბიჯით დავდიოდი. „ყაზბეგასაც“ დავხდე. თავდახრილი იდგა, თვალებს ახამხამებდა. პირუტყვს მუხლის თავები უკანკალვდა. თივა დავუყარე. ჩულია შევუსწორე, ფეხქვეშ თოვლი გამოვუღავე... მერე ჯაგრისი და საბურველი მოვძებნე და ცხენის გაწმენდა დავიწყე.

სწრაფად ვამოძრავებდი გაფიჩხულ ხელებს, ჯაგრისსა და საბურველს მარჯვედ ვუსვამდი ცხენს ზურგზე, ტლოკებზე. გავთბი, სხეულში სიმხურვალემ დამიარა.

„ყაზბეგამაც“ იგრძნო სითბოს მაცოცხლებელი ძალა, თავი შემართა, ატოკდა, ტორი მიწას დასცხო.

ჯარისკაცი ჯერ შორიდან მიმზერდა, მერე მომიახლოვდა, აღბათ უკვირდა, რა ღროს ცხენის წმენდააო.

— ეი, მეგობარო, რა ზეზეულა იყინები, ხელი გაანძრიე, გახურდები! — დავუძახე მე.

ჯარისკაცი ერთხანს ყოყმანობდა, მერე კი უნაგირის ჩანთიდან ჯაგრისი და საბურველი ამოიღო და ცხენის წმენდას შეუდგა. გაფიჩხულ ხელებს ჯერ ნელა აქნევდა. ცოტა რომ მეხურდა, სიჩქარეს მოუმატა, და ბოლოს, ჩემზე ნაკლებად როდი ყოჩაღობდა.

ყინვა კი მძვინვარებდა, ხამუშ-ხამუშ ჰახანი გაუდიოდა, ფეხქვეშ თოვლი ხრამუნობდა.

ვანო ურჯუმილაშვილი
მოსკოვი კმევნად მართია

— აი, ყინვაც ამას ჰქვია. ტანისა-
მოსს ბურღავს, კუნთებში ძვრება! —
წაილაპარაკა ჯარისკაცმა და შეჩერდა.
ორივე ხელი ცისკენ აღაპყრო და, თი-
თქოს ღმერთს ევედრებო, შეღალდა:
— ყინვავ, შეგვიბრალე, შეგვიწყნარე,
შეგვეშვი! განა არ ემჯობინება, გათო-
შო, უვნებელყო ის ძალა, რაც ამ შე-
მზარავ სისხლისმღვრელი ომის ჩარხს
ატრიალებს, და თუ არ ძალგდის ეს, მაშ
ქვეშევნების გრუხუნი, ყუმბარების
აფეთქებათა გრიალი, თოფების ბათქა-
ბუთქი, დაჭრილ-დავრდომილთა კენე-
სა-გოდება მაინც გაყინე და მომავალ
თაობებს შემოუნახე. მერე კი, როცა
ქვეყნად ომები აღარ იქნება, დაე, ეს
ყველაფერი გალხვეს, გაცოცხლდეს.
რა სამარცხვინო მდგომარეობაში აღ-
მოვჩნდებით! ალბათ, შთამომავალნი
იტყვიან, რა უღმობელნი, სისხლის-
მსმელნი ყოფილან ჩვენი წინაპარნიო.
— ვინ იცის, იქნებ ამით ისინი
ვერც გააკვირვო, ალბათ მერე უფრო
შემზარავი ომები იქნება. ამაზე მეტყ-
ველებს ისტორია.

— მე კი მინდა, რომ ეს უკანასკნე-
ლი იყოს!

— ბარემ ეს მეც მინდა! ქვეყნად
კაცი არ მეგულება, ამასვე არ ნატრობ-
დეს, მაგრამ გავა წლები და იქნებ ომი
კიდევ ატყდეს.

— რატომ გვონია?!

— იმიტომ, რომ გაქნილი, დიდების
მაძიებელი სახელმწიფო მოღვაწენი
უძლეველი მხედართმთავრის სახელზე
ოცნებობენ. მოტყუებული ადამიანები კი
უღრტევენელად ასრულებენ მათ სის-
ხლიან ზრახვებს! აბა, მიპასუხე, რის-
თვის იბრძვიან გერმანელები?

— ჰიტლერისათვის!

— ჰიტლერი კი ტირანია, ჯალათი,
სახელისა და დიდების მაძიებელი.

დავიღალე, სიარულით ფეხები და-
მაწყდაო, თქვა ბოლოს ჯარისკაცმა და
ხეს მიეყრდნო. მე კი ისევ მივდი-მოვ-
დიოდი.

იგი დადუმებული იდგა, თითქოს

ბუნების ნეტარ სიმშვიდეში ჩანთქმუ-
ლიყო.

გვერდით რომ ჩავუარე, ხმადაბლა
წაილაპარაკა:

— ჩემს სიცოცხლეში ასე არასო-
დეს შემცივნია, მაგრამ მაინც გამოუ-
თქმელ სიამოვნებას განვიცდი! აღარც
კი მჯეროდა, თუ ქვეყნად კიდევ არსე-
ბობდა სიჩუმე. ეჰ, რა წყნარი, მშვიდი
ღამეა! ნეტავ სულ ასე იყოს!

— ამის იმედი ნუ გექნება, ეს სი-
ჩუმე მოჩვენებითია! შეტევის წინ გერ-
მანელები მახეში გაბმული მელასავით
თავს განგებ იმძინარებენ, ინაბებიან!

ბუჩქებში შუქმა გამოანათა. გაისმა
თოვლის ხრამა-ხრუში და ხმელი ტო-
ტების მსხერევის ხმა. ჩვენი შემცვლე-
ლი მებრძოლები მოაბიჯებდნენ.

მიწურში შევედით თუ არა, პატარა
მოვიზგიზე ღუმელს მივუსხედით, ხელ-
ფეხი გავითბეთ და დავწყეთ. ალბათ,
ორი-სამი საათი მეძინა, როცა ზემდეგ-
მა გამაღვიძა და მიბრძანა, მზარეულ-
თან წადი, ბატარეის მეთაურის სა-
თვალთვალე პუნქტზე სადილს გაგა-
ტანსო.

მზარეულმა ქვაბურა წვნიანით გა-
მივსო და პატარა ნაჭერი პური მომცა,
შენ აქ დანაყრდი. კერძით სავსე თერ-
მოსი და ორი გორგოლა პური კი სა-
თვალთვალე პუნქტზე წაიღეო.

თერმოსი და თოფი მხარზე მოვი-
გდე, ღმერთო დიდებულო, კარგ ფეხ-
ზე მატარე-მეთქი, გულში პაპაჩემის
საყვარელი სიტყვები გავიმეორე და
გზას გავუდგეძი.

შუალამე გადასული იყო. ბნელოდა.
მსუსხავი ყინვა თარეშობდა.

საცეცხლე პოზიციიდან სათვალ-
თვალე პუნქტამდე გაქიმულ ტელეფო-
ნის ხაზს მივდევდი, ეს ყველაზე მოკ-
ლე მანძილი იყო და არც გზა ამერეო-
და. ტყის წინ აყრილი ბუჩქები რომ
გავლიე, თოვლით დაფარული ტრიალი
მინდორი გადაიშალა, რაღაც დიადისა
და საოცარის მოლოდინში რომ განა-
ბულიყო. ცივი ქარი ბუბუნებდა. ანა-
პერწყლებული ყინვა სახეს მიკაწრა-
ვ-

და, თოვლის ფიქვი წარბ-წამწამზე
ჭირხლად მესხმოდა.

უცებ, რაღაც ხუთასიოდენ ნაბიჯზე
ცაში ზედიზედ აღჭრენ კაშკაშა შუშ-
ხუნები.

პირქვე დავემხე...

პორიზონტზე, აბოზოქრებული ცეც-
ხლის კედელი აღიმართა. ყუმბარებმა
წივლით თავზე გადამიქროლეს, რა-
საც ნალმტყორცნებისა და ქვემეხების
გაბაყრუებული გრუხუნნი მოჰყვა. აშვე-
ბული ძაღლებივით აყეფდნენ ტყვია-
მფრქვევები. ერთბაშად ჩემს შორი-
ახლო თეთრ-მოშავო ბორცვი წამოი-
მართა, თოვლი და მიწა თავზე გადამე-
ყარა.

უმალ ყუმბარით ამოთხრილ ორ-
მოში ჩავხტი. ეს ყველაზე საიმედო
თევზსაფრად ჩავთვალე, რადგან ჯა-
რისკაცებისაგან მსმენია, ნაყუმბარეც
ჭურვი აღარ დაეცემაო.

არტილერიის კანონადა მალე მი-
ყუჩდა, ტყვიამფრქვევები კი ისევ კა-
კანებდნენ. მანათობელი ტყვიების მრავ-
ალ წერტილი მინდორს გარდიგარდმო
სერავდა.

იმის შიშით, გზაში თავზე არ დამ-
თენებოდა, ორმოდან ამოვცოცდი და
წაუხუთი ხაზს გავეყვი.

გათენებული იყო, სათვალთვალო
პუნქტზე რომ მივედი.

კაპიტანმა გერასიმენკომ უმცროს
ლეიტენანტ კუზნეცოვს უბრძანა, დროს
ნუ ვკარავთ, მტერი ალბათ შეტევაზე
გადმოვა და ჭამა მაინც მოვასწროთო.

ერთბაშად თვითმფრინავების გუ-
გუნმა არემარე გააყრა. ისინი ისე
დაბლა მოფრინავდნენ, თითქოს იმ
ტყვიდან იხუფლეს, რომლის პირას
მტრის მოწინავე ხაზი გადიოდა.

სამ-სამად დაშფოვებული იუნ-
კერები მძიმედ და ნელა მოფრინავ-
დნენ. იმათ მაღლა ღრუბლებში გამა-
ნადგურებლები ღმუროდნენ.

ნირწამხდარნი გავცქეროდით ამ
სურათს, კაპიტანი გერასიმენკო ისე
გადმოგვხედავდა ხოლმე, თითქოს უნ-
დოდა ეთქვა, ბომბდამშენებთან გერა-

ფერს გავხედებით, ამიტომ მოთმინებით
უნდა ველოდოთ იმ საშინელებას, რაც
მალე თავზე დაგვატყდებოდა. მაღი-მაღ
ნერწყვს ყლაპავდა და ოდნავ გამობე-
რილი ყანყარატო ჩვეულებრივზე უფ-
რო მეტად ებერებოდა.

ძრავების მძლავრ გუგუნში გავიგო-
ნეთ მზარდი, შემზარავი წივილი.

თითქოს მიწა ყალყზე შედგა, მყის-
ვე ძირს ზღართანი გაიღო და წელგა-
დატეხილივით ერთი საშინლად ამოი-
ხენეშა.

მიწურში ბნელოდა. სახურავიდან
ხრიალით ცვიოდა მიწა. გარედან შე-
მოჭრილი კვამლი თვალებს გვწვავდა,
ცრემლს გვაღენდა.

— ამხანაგო კაპიტანო, ტანკები
მარცხნივ! — მოახსენა გერასიმენკოს
სიღოროვნება.

სიტყვა ტანკი აღრინდელივით შე-
მზარავად როდიდა გაისმა. სათვალთვა-
ლე პუნქტზე არავინ დაფეთებულა.
არც მტრისათვის შეუქცევია ვინმეს
ზურგი. ქვეითებსაც აურზაური არ
აუტეხიათ. მშვიდად იდგნენ სანგრებში
და ხარბად ექაჩებოდნენ პაპიროსს.
„ტანკების გამანადგურებლები“ კი თა-
ვიანთ მრისხანე იარაღს ამზადებდნენ
სასროლად.

გერმანელი ტანკისტები სარქველ-
ახილი კოშკურებიდან როდიდა გას-
ცქეროდნენ ბრძოლის ველს. ოთხად
მოკეცილი ფაშისტი მეავტომატეები კი
ჭურღლულად მოსდევდნენ ხოჭოებივით
გარბნულ ურჩხულებს.

— ორიენტირი ექვსი, ბატარეა
ოთხი ფოლადის მჭრელის ჭურვით,
ცეცხლი! — ბრძანა გერასიმენკომ,
მშვიდად რომ გასცქეროდა ბრძოლის
ველს.

ტანკების რიგებში ზედიზედ აფეთ-
ქდნენ ჭურვები. ერთ ურჩხულს ცეც-
ხლი გაუჩნდა და გაჩერდა. დანარჩენე-
ბი კი ისევ მომობლავდნენ.

კიდევ ერთი ტანკი გაეხვია ცეცხ-

ვანო ურჯუმაშვილი
მოსკოვი ქვეყნად იმითი

ლის ალში. ტანკისტმა კოშკურის სარ-
ქველი ახადა, მაღლა ამოფოფხდა. ბაქ-
ნიდან გადახტომას ლამობდა, მაგრამ
შუბ მუცელზე ხელი იტაცა, შეტრი-
აღდა და ძირს ბრავვანი გადო.

ასეთივე ბედი ეწია მის ორ ამხა-
ნავსაც...

და ბოლოს, ფაშისტთა ტანკები,
რაკი გაუვალ ცეცხლს წააწყდნენ, უკან
გაბრუნდნენ, მეავტომატებზე სირ-
ბილით ტყისაგან მოუსვენს.

მტრის უკუშტევიდან ნახევარი სა-
ათიც არ იყო გასული, რომ გერმანე-
ლებმა ისევ დაიწყეს საარტილერიო
მომზადება.

თითქოს ჩვენსკენ მჭროლავე ჭურ-
ვებს მოჰყვენო, ქორებივით თავზე
დაგვაცხრნენ მტრის იუნკერსები.

ისეთი საშინელი გრიალი გაისმა,
მეგონა ზესკნელი ჩამოქცა-მეთქი. სა-
თვალთვალე პუნქტი საქანელასავით
ცისკენ გაქანდა, უმაღლესი უკან გამოქან-
და, მერე ისევ ცისკენ აიჭრა და თით-
ქმის ნახევარი საათი შავ ღღეში ვიყა-
ვით.

გერმანელები ისევ გადმოვიდნენ
შეტევაზე.

ერთი გნაისი და აურზაური ატყდა.
ყვირილ-ღრიანცელი ხან მისწყდებოდა,
ხან უცებ იფეთქებდა.

ამბრაზურას შავი ფარდა ჩამოეფა-
რა.

მიკვირდა. კაპიტანი გერასიმენკო
მიზანს როგორ ხედავს, ან როგორ ახ-
დენს ცეცხლის კორექტირებას-მეთქი.

სახის გამომეტყველებით ვერ გაი-
გებდით, აღფრთოვანებული იყო ბატა-
რის სროლით, თუ — უკმაყოფილო.
ოღონდ ჩვეულებრივზე უფრო ხმა-
მაღლა, ყოველი სიტყვის მეფიო გა-
მოთქმით იძლეოდა ბრძანებას.

სამაგიეროდ უმცროსი ლეიტენან-
ტი კუზნეცოვი და გიგაური, დურბი-
ნდებით რომ უთვალთვალდნენ
ბრძოლის ველს, შეძახილებითა და ტა-
შით გამოხატავდნენ იმ დიდ სიხა-
რულს, რასაც მტაცებელი ცხოველის
მოკვლა იწვევს ხოლმე მონადირეში.

უცებ ძრავების გუგუნით გავიგონე.

„ნუთუ ასე ახლოს არიან ტანკე-
ბი?“ — გულში გამკრა და მაშინვე
წამოვდექი. მაგრამ ისე მოვაჩვენე, ვი-
თომ ფეხი გამიბეზვდა და სახსრების
გაშლას ვცდილობდი.

ტანკები ქვეითების თხრილებისა-
კენ მოემართებოდნენ.

ჩვენგან მარცხნივ, ხშირ ტყე-ქალი-
დან გერმანელთა კიდეც ოცამდე ტანკი
გამოვრუხუნდა, უკან გრძელ ჯაჭვად
გაშლილი მეავტომატები მოს-
დევდნენ.

ბატალიონის მარცხენა ფლანგზე
მესამე ასეულის თხრილიდან რომე-
ლიდაც ჯარისკაცი ამოხტა და ტყისა-
კენ მოკურცხლა. მისივე უკან მეორე
ჯარისკაცი მიჰყვა. მესამეც, და ერთბა-
შად მთელი ასეული წამოიშალა.

შეშითა და პანიკით თავზარდაცემუ-
ლი ქვეითები ერთმანეთს უსწრებდნენ,
თავს ხმელ ბუჩქებს აფარებდნენ, მაგ-
რამ ხომ-კაკალასავით წამოსულ
ტყვიას, ან სად დაემალეობოდნენ, ან
სად გაექცეოდნენ. ნატყვიარნი ძირს
პანტა-პუნტით ცვივოდნენ.

— ამხანაგო კაპიტანო, ნება მომე-
ცით, შევაჩერო ასეული! — მიმართა
გერასიმენკოს კუზნეცოვმა.

— მიდი, მიდი, კუზნეცოვ!

— ამხანაგო კაპიტანო, მეც უმც-
როს ლეიტენანტს გავყვები! — თქვა
გიგაურმა და, თითქოს წინასწარ იცო-
და, რომ კაპიტანი დასთანხმდებოდა,
ავტომატს წამოავლო ხელი და კუზნე-
ცოვს გამოედევნა.

რაკი სათვალთვალე პუნქტში უკ-
ვე ხალკათობა იყო, წამოვდექი და ტე-
ლეფონიანად ამბრაზურასთან მივედი.
ბრძოლის ველზე ხუთი თუ ექვსი ტან-
კი იწვოდა. ქვეითების პოზიციებზე მა-
ლი-მალ თოვლის ბორცვები იმართე-
ბოდა.

სირბილით მიმავალი კუზნეცოვი
და გიგაური გამოქცეულ ქვეითებს წინ
გადაეღობნენ.

— მომყევით, სად გარბიხართ!
შესძახა კუზნეცოვმა, ავტომატი მაღლა

შემართა, და წინ გაიქცა. ეტყობა, დარწმუნებული იყო, რომ ჯარისკაცები შეასრულებდნენ მის მოწოდებას, მაგრამ ყური არავინ ათხოვა.

ბატალიონის სამეთაურო პუნქტიდან გამოჭრილი ოფიცრებიც გადაეღობნენ ქვეითებს, შეჩერდით, ამხანაგებო, შეჩერდითო, მაგრამ მეზრძოლებს არაფრის გავონება არ უნდოდათ, გამობრუნდნენ, ლამის ერთმანეთი გადაეტელათ. ჩანთებს, აირწინალებს ყრიდნენ. ერთმა-ორმა თოფიც გადააგდო.

უფრო მეტი არეგ-დარევა, პანიკა რომ შეეტანათ, მტერმა უკუშეცეულ ასეულს ნაღმსატყორცნების ცეცხლი დაუშინა.

ჯარისკაცები, ოფიცრები თოვლში ჩაწვნენ.

გერასიმენკომ, პირველი ქვემეხით რომ მოასწრო გამიზნვა, ბრძანა:

— მარცხნით 00-15, მიზანი 15 ნაკლები, ბატარეა, ექვსი ჯავშანმჭრელით, ცეცხლი!

ცაში თოვლნარევი მიწის მთები აღიმართა. არემარე კვამლში გაეხვია.

გერმანელებმა მცირე ხნით სრულა შეწყვიტეს. ამით ისარგებლა კუზნეცოვმა, ფეხზე წამოხტა და ძირს ვართხმულ ასეულს მიმართა:

— კომუნისტებო! წინ!

კუზნეცოვი თოფმომარჯვებული, მტკიცე, მხედრული ნაბიჯით გაემართა წინ. ქვეითების ოფიცრებიც მას გაჰყვნენ. გიგაურიც ამოუდგათ მხარში. უმაღლესი ჯარისკაცი წამოდგა, თოფები მოიმარჯვეს და მოიერიშეებს აედევნენ. ხუთიოდე ნაბიჯი რომ გაიარეს, ქვეითების ოფიცრმა უკან მოიხედა და საზეიმო ხმით შესძახა:

— სამშობლოსათვის, წინ! ვაშა!

— ვაშა! — გაისმა წამოშლილ ჯარისკაცთა ერთობლივი შეძახილები.

ბრძოლის ველზე სკდებოდნენ ჭურვები, ხელყუმბარები... იწვოდა ფოლადი, შიშინებდა თოვლი... და ისეთი შავი კვამლის ბუდი ტრიალებდა, მიჭირდა ჩვენებისა და გერმანელ მეავტომატ-

თა გარჩევა, ხიშტითა და კონდახით ერთმანეთს რომ ჩხვლელდნენ, ჩეხდნენ, კულწავდნენ! ამასობაში მარცხენა ფლანგიდან მომავალი მტრის ტანკები ასიოდნენ ნაბიჯზე მოგვიახლოვდნენ. კიდევ ათიოდე წუთი და ისინი მუხსლუხებით ზედ გადაგვივლიდნენ.

მეც არ ვიცი, რა დამემართა, რა გრძნობა დამეუფლა, მუხლები ამიკანკალდა და ათრთოლებული ხმით გერასიმენკოს მივმართე:

— ამხანაგო კაპიტანო, სანამ დრო გვაქვს, უკუვიქცეთ!

— კრინტი, ეს აღარ გამავნო! დაე, დავიხოცოთ, მაგრამ არც ერთ ნაბიჯს უკან ვეღარ დავიხვეთ! — და უმაღლესი ლაშქარის კახაბერი, და შენც სიღოროვ, საცეცხლე პოზიციაზე წადით, თქვენ აქ ზედმეტი ხართ!

— ამხანაგო კაპიტანო, ჩვენც თქვენთან დავრჩებით! — მიუგო სიღოროვმა.

ჩემთვის გაუგებარი იყო, რა ჰქონდა კაპიტანს განზრახული, რატომ გვაგზავნიდა საცეცხლე პოზიციაზე. ან სიღოროვი რად მოითხოვდა მასთან დარჩენას. თავი ისე დავიჭირე, ვითომ ყველაფერი ვიცოდი, რაკი სირცხვილნაჭამი ვიყავი, მინდოდა შეცდომა გამომეწვრილებინა და ბატარეის მეთაურს მივმართე:

— არა, ჩვენ აქედან ფეხს არ მოვიცვლით!

— გიბრძანებთ! თქვენ საცეცხლე პოზიციაზე საჭირო ხართ! იქ დადებით, მედგრად, არც ერთი ნაბიჯი არ დაიხიოთ! — თქვა კაპიტანმა და თავი ისე აიჭინა, თმის უკან გადაყრა რომ იცოდა ხოლმე, და ქუდი ოდნავ გვერდზე მოექცა.

უძრავად ვიდექით. ვდუმდით. კაპიტნის მიტოვება გვიძმძიდა.

— შეასრულეთ ბრძანება! სირბილით! — გერასიმენკომ ისე მკვეთრად

ვანო ურჯუშელაშვილი
მოსაოვრი ძველად მართია

და შეუპოვრად შესძახა, ორივე უმაღ-
ლაყვევით მის ნებას.

გარეთ უფრო მკაფიოდ ისმოდა
ძრავების ღმუილი, ქვემეხების გრუხუ-
ნი, აფეთქებათა გრიალი.

ტელეფონის ხაზს გავყევით სირბი-
ლით. ჭურვებმა თავზე გადაგვიქროლეს
და სათვალთვალე პუნქტის ირგვლივ
აფეთქდნენ. როცა ჩვენი ქვემეხების
ბათქა-ბუთქი გავიგონე, სიღოროვს შე-
ვეკითხე:

— რაშია საქმე, ეს ხომ ჩვენი ბა-
ტარეა ისვრის?

— ჰო, ჩვენი ბატარეაა, არტილე-
რიის ენით ამას ჰქვია სროლა თავის
თავზე.

ქვემეხები ფიცხელ ცეცხლს ის-
როდნენ. ზუილით მჭროლი ჭურვები
ძირს რომ ენარცებოდნენ, ისე მეჩვე-
ნებოდა, თითქმის გულზე მეცემოდნენ.

საცეცხლე პოზიციაზე რომ მივე-
დით, ქვემეხები ღუმდნენ, ღუმდნენ
თავდახრილი ჯარისკაცებიც.

ამხანაგებისაგან შევიტყუეთ, სა-
თვალთვალე პუნქტს ჭურვი მოხვედ-
რია, კაპიტანი გერასიმენკო დაჭრილა,
მაგრამ ტელეფონით მაინც გადმოსცემ-
და ბრძანებას, ცეცხლის კორექტირე-
ბას ახდენდა. მისი უკანასკნელი სიტყ-
ვები ყოფილა: „ძმებო, იდექით მელდ-
რად! არც ერთი ნაბიჯი უკან! რუსეთი
დიდია, მაგრამ მოსკოვი ქვეყნად ერ-
თია!“.

ბატარეა ყველასაგან მოწყვეტილი
იყო. აღარც ბატალიონის სამეთაურო
პუნქტთან გვჭონდა კავშირი. არ ვიცო-
დით, რა ბედი ეწოა კაპიტან გერასი-
მენკოს, უმცროს ლეიტენანტ კუზნე-
ცოვსა და გიგაურს.

მოწინავედან მომავალი დაჭრილები
გვარწმუნებდნენ, ბატალიონი განად-
გურდა, გერმანელებმა ქვეითების თავ-
დაცვითი ზღუდე გაარღვიეს, დაუ-
ბრკოლებლივ წინ მოიწევენ და საცაა
აქ გაანდებინათ.

ქვემეხები შევნიღბეთ... ჭურვები
მოვიმარაგეთ. ბატარეის ფლანგებზე
ორი ხელის ტყვიამფრქვევი დავდვით.

ყველა ქვემეხთან გუდაგი დამა-
მასთან, ერმაკოვმა სიღოროვის მეთა-
ურობით მზვერავები გაგზავნა მტრის
ადგილსამყოფელის დასადგენად.

ღალამდა თუ არა, იმედი მოგვეცა,
რომ გერმანელები შეტევას აღარ გად-
მოვიდოდნენ. დღამდე კი ჩვენი სარდ-
ლობა ალბათ დამხმარე ჯარებს მოგვა-
შველებდა.

ნავახშმევს მიწურში შევიყუყუნით
და ღუმელებს მივუსხედით.

— რა კაცი დავკარგეთ! — წაილა-
პარაკა დანადგლიანებულმა ნიკიტამ,
და, მცირე ხნის შემდეგ დაუმატა, ვაი-
თუ ერმაკოვს გაუძნელდეს გერასიმენ-
კოს შეცვლაო.

სულ იმას ვცდილობდი ნიკიტას
ლაპარაკში არ ავეოლოდი, რადგან თა-
ვი სოლომონ ბრძენივით ეჭირა, ათას
სისულელეს კი რომავდა. თან ჯიუტი,
თავის ნათქვამა იყო. თუ იტყოდა რაი-
მეს, რამდენიც არ უნდა გემტკიცა, ვერ
გადაათქმევინებდი. ახლა კი თავი ვერ
შევიკავე და მივუხე:

— ნიკიტა, ძვირფასო, ბრალი გერა-
სიმენკოსი, თორემ ამ ქვეყნად შეუცე-
ლელი არავინაა:

— ეს კი ასეა, მაგრამ კაპიტანი, გე-
რასიმენკოსი უფრო მჭეროდა, გამო-
ცდილი, მომთხონი, ყველაფრის მცო-
დნე მეთაური იყო.

პირველი შემთხვევა იყო, რომ ნი-
კიტას სიტყვებმა ჩამაფიქრა.

„ნუთუ კაპიტანი ერმაკოვი ვერ
გავგიწევს გერასიმენკოს მაგიერო-
ბას?!“ — ესვე ამოვიკითხე ღუმელის
გარშემო ჩაფიქრებულ მებრძოლთა
თვალეში.

სიღოროვს მუხლისთავეებზე რვეუ-
ლი გაეშალა, ხელში ფანქარი მოემარჯ-
ვა და ცეცხლს მისჩერებოდა.

როგორც ყველა ფრონტელს, ჩვე-
ნი ბატარეის მებრძოლებსაც ნაცნობ
თუ უცნობ ქალიშვილებთან მიწერ-
მოწერა გვჭონდა გაჩაღებული. სიღო-
როვს ამ საქმეში ვერავინ შეედრებო-
და. ჩვენი ქვეყნის რომელ კუთხეში არ
გააბა ნაცნობობა.

იგი ისე გაიწაფა სატრფიალო წერილების წერაში, ამხანაგებსაც გვეხმარებოდა. სამარისი იყო ადრესატის შესახებ ცოტა რამ სცოდნოდა, რომ უმალ მშვენიერ წერილს გამოაცხობდა.

ამიტომ, რა დავმართა, ასე რამ ჩააფიქრა-მეთქი, და შევეცითხე:

— შენ რა, სიღოროვ, ქალიშვილს წერილს გალექსილს ხომ არ უგზავნი?

— არა, პარტიული ორგანიზაციის სახელზე განცხადებას ვწერ პარტიაში შესვლა გადავწყვიტე!

— მერე რა დავემართა, ამდენს რას ფიქრობ?

— მინდა კარგად დავწერო. აზრი მოფიქრებული მაქვს, მაგრამ სიტყვები ვერ მომიძებნია.

— შენც ადექი და ისე დაწერე, როგორც მოფიქრებული გაქვს! აი, ნახავ, თუ კარგად არ გამოგივიდეს!

სიღოროვმა ცოტახანს იფიქრა და გაკვრით რამდენიმე წინადადება დაწერა. განცხადებას თვალი გადაავლო, მერე კი ხმაძალა მხოლოდ ეს წაიკითხა:

— გთხოვთ მიმიღოთ პარტიის რიგებში. მინდა ვიყო ისეთი კომუნისტი, როგორებიც არიან კაპიტანი გერასიმენკო, უმცროსი ლეიტენანტი კუზნეცოვი და ჯარისკაცი გიგაური! — და სიღოროვმა შეშვითხავად თვალი გამიშტერა, რას იტყვი, როგორიაო.

— კი, მაგრამ გიგაური ხომ უპარტიაო?

— რას ამბობ, მე ის კომუნისტი მეგონა!

„კარგი და მე რაღას ველოდები?! მეც ხომ მინდა ვიყო კომუნისტი. ბარემ აქ, მოსკოვის მისადგომებთან შევალ პარტიის რიგებში“. — ეს გულში გავიფიქრე, სიღოროვს კი ვუთხარი.

— ქალაქი და ფანქარი მომაწოდე, მეც დავწერ განცხადებას!

— ჭკუაში დაგიჯდა ჩემი სიტყვა?! — მომიგო სიღოროვმა და ქალაქ-ფანქარი მომცა.

კომუნისტები პირველი ქვემეხის სანგართან შეიკრიბნენ. კრებას კაპიტანი ერმაკოვი თავმჯდომარეობდა. მდი-

ვანი არ აურჩევიათ. პოლიტბელმა ორჩინიკოვმა ითავა ოქმის დაწერა.

ჯერ სიღოროვის განცხადება წაიკითხეს. სამმა კომუნისტმა გამოთქვა აზრი. თითქოს წინაწარ იყენენ შეთანხმებულნი, სამივემ ერთი და იგივე განაცხადა, სიღოროვი წესიერი, გამგონე, დაუზარელი, თავის საქმის მცოდნე ჯარისკაცია. საბრძოლო დავალებებს პირნათლად ასრულებს. მტერთან ბრძოლაში არაერთხელ ისახელა თავი, მოქმედობს უშიშრად, თავგანწირულად. პარტიის რიგებში მიღების ღირსიაო.

ამ წინადადებას კრებამ ერთხმად დაუჭირა მხარი.

პოლიტბელი ჩემს განცხადებას რომ კითხულობდა, კაპიტანი ერმაკოვი რაღაც თვალს მიშტერებდა. ეს ან კარგს მოასწავებს, ან ჩემი საქმე წასულია-მეთქი, ვფიქრობდი, და სულგანაბული პოლიტბელს ვუსმენდი.

პირველი სიტყვა ერმაკოვმა აიღო.

რაღაც სიმართლეა, სიმართლეა, არც მეგონა, თუ ასე კარგად დამახასიათებდა, ამდენ კეთილ სიტყვას გამოიმეტებდა, მაგრამ... დახე, ჩემდაუნებურად მეც არ წამომცდა ეს დაწყევლილი, მაგრამ! დიახ, პოლიტბელმა დიდი ქების შემდეგ განაცხადა, ამხანაგებო, ეს ყველაფერი ასეა, მაგრამ...

ელდა მეცა, ძლივსლა ამოვისუნთქე. ნამდვილად ერმაკოვი მომდგება და ძველსა და ახალ ცოდვებს გამიხსენებს-მეთქი. თუმცა უმალ თავი დავაიმედე, ძველი ამბები ვიღას ახსოვს, რაღა სალაპარაკოა, ახალ ცოდვებზე კი ნურას-უკაცრავად, ბევრიც რომ მოინდომოს, ვერაფერს გამომინახავს! თუ ბრძოლებში დიდი გმირობა არ ჩამიდენია, არც თავი შემირცხვენია-მეთქი.

ერმაკოვმა კი განაცხადა:

— ჩვენ არ შეგვიძლია ამხანაგ კახაბერს გულახდილად, პარტიული პრინციპულობით არ მივეუთითოთ იმ ნა-

ვანო ურჯუშელაშვილი
მოსკოვი მშენებელ მკობი

ლოვანებებზე, რაც მას ჯერ კიდევ სამწუხაროდ გააჩნია. ერთ-ერთ ბრძოლაში მაშხანა დაკარგა, ასეთი რამ საბჭოთა მეომრისათვის, მით უმეტეს კომუნისტისათვის, დაუშვებელია. თუმცა, ისიც უნდა ითქვას, ჯარისკაცი კახბერი ბრძოლებში გამოიწრთო, დავაჟკაცდა, მხნე, უშიშარი მეომარი გახდა! იგი შეურიგებელი, დაუნდობელია საბჭოთა ქვეყნის მოსისხლე მტრებისა! ჩემი წინადადებაა ამხანაგი კახბერი მიღებული იქნას კომუნისტური პარტიის წევრობის კანდიდატად.

სიტყვა ნიკიტამ აიღო. ისე გულთბილად გამიღიმა, მეგონა შემაქებდა, ცაში ამიყვანდა, ხოტბა-დიდებას შემასხამდა.

ასეც იყო... კარგად დამახსიათა, ყოველმხრივ წესიერი, გამგონე, თითოთ საჩვენებელი ჯარისკაციაო. და ბოლოს ერმაკოვს დაემოწმა, რა კარგად ბრძანეთ, ამხანაგო კაპიტანო, კახაბერი ბრძოლებში გამოიწრთო, დავაჟკაცდა! მართლაც, კახაბერი ახლა უფრო ჯანსაღი, და საღსალამათია, ეს ჩემზე უკეთ არავინ იცის, მშვიდობიანობისას, როცა ყაზარმებში ვცხოვრობდით, ცისმარე დღე სანიტარული ნაწილის სტუმარი იყო. რაც ომი დაიწყო კი, კახაბერს კბილი არ წამოსტკივია, ცხვირი არ დაუცემინებია!

კრების მონაწილეებს გაეღიმათ. ის კი არა, კინალამ მეც გამეცინა და თავი ძლივს შევეკავე.

ნიკიტას კი, ეტყობა, ეგონა, ყველას მოეწონა ჩემი ნათქვამიო, და უფრო თამამად განავრძო:

— მართლაც, ამხანაგებო, კახაბერი შეიცვალა, ძალღონე მოემატა, გაკაჟდა, მე მხარს ვუჭერ კაპიტან ერმაკოვის წინადადებას!

შევცქეროდი სანიტარს და ვფიქრობდი, ეჰ, ნიკიტა, ნიკიტა, რა გულუბრყვილო, რა გაუგებარი ყოფილხარ! ჩემთვის ვითომ სიკეთე ვინდოდა, შენ კი თავი მომჭერი-მეთქი.

სიტყვა არავის მოუთხოვია.

პოლიტბელის იმედილა მქონდა, მე-

გონა ჩემზე ორიოდ კეთილ სიტყვას იტყოდა, ერმაკოვის წინადადებას მხარს დაუჭერდა!

პოლიტბელი ოზჩენიკოვი კი შემეკითხა:

— რატომ კომკავშირელი არა ხარ?

— რა ვიცი, რატომ არა ვარ?! — მივუგე კუშტად. იმაზე მომივიდა გული, ეს საიდანაა გაიგო-მეთქი. ვისი რა საქმეა, ომამდე რანაირი ვიყავი, ან კომკავშირში რატომ არ შევედი! სჯობია იმაზე ილაპარაკონ, დღეს როგორი ვარ! ერიპა, ამათ ისე ვატყობ, ახლა ჩემს პოლიტიკურ მომზადებასაც შემამოწმებენ. აი, მაშინ კი დადგება შენი გასაჭირი ვახტანგ კახაბერო, პარტიის წესდება და პროგრამა ხომ თავიდან ბოლომდე არც წაგიკითხავს.

და მართლაც პოლიტბელი შემეკითხა:

— ამხანაგო კახაბერო, ვის ღებულობენ პარტიაში?

მინდოდა მკვახედ, გამომწვევად მეპასუხა, რაღა ჩემთვის მოიცალეთ, თუ გულით გეთანადრებათ; არ მთვლით ღირსად ვატარო კომუნისტის მაღალი სახელი, რა მიკიბულ-მოკიბული მელაპარაკებით, ადექით და პირდაპირ მოთხარით, ვერ მიგიღებთ. ამ დიდ ნდობას ჯერ არ იმსახურებო. სიღოროვს ერთი შეკითხვაც არ მიეცით, მე კი გამოცდებს მიწყობთ-მეთქი.

სხვა ვერაფერი მოვიფიქრე და გულმოსულმა ესლა მივახალე:

— პარტიაში იმას იღებენ, ვინც წინ იხედება და არა უკან!

— ეს როგორ გავიგოთ?!

— აი, ასე: უკან ცხოვრებაზე გულაყრილი, ურწმუნო, იმედდაკარგული ადამიანები იხედებიან. წინ კი ის იმზირება, ვისაც მომავლისა სჯერა, ვისაც სწამს ჩვენი სიმათლეს და სწამს ჩვენი გამარჯვება! ამას გარდა, ვისაც თვალეზი კისერზე ასხია, უკან აღვიღადაც გარბის. წინ მზირალი კი, დამახებისთანვე შეტევაზე გადადის, ფაშისტებს ცეცხლს უშენს, ხმუტითა და კონდახით

თავბრის ამტკრევს, გულღვიძლს უტ-
რიალებს, სპობს, ანადგურებს!

— საკმარისია, ყველაფერი გასაგე-
ბია, — თქვა პოლიტბელმა და კრების
მონაწილეებს მიმართა: — ამხანაგებო,
კახაბერი კარგად ერკვევა ჩვენი ხალ-
ხის, ჩვენი პარტიის მთავარ სადღეი-
სო ამოცანებში, მეც მხარს ვუჭერ კო-
მუნისტური პარტიის წევრობის კანდი-
დატად მისი მიღების წინადადებას!

მოსადამოვეებისას ბურუსი ჩამოწვა.
ცა მოციმციმე, პატარა ვარსკვლავებით
აივსო.

მოწინავედან დაბრუნებულმა მწვე-
რავებმა გვაცნობეს, ბატალიონს არც
ერთი ნაბიჯი უკან არ დაუხევია, და
გერმანელები უკუქცეულანო.

სათვალთვალე პუნქტის შორიახ-
ლო ოთხი მტრის ტანკია დამწვარი. მი-
წური ჭურვებს დაუხგრევია და კაპი-
ტანი გერასიმენკო დაღუპულაო.

ქვეითების თხრილებში მოკლული
მეომრების ცხედრები უფრო მეტია,
ვიდრე ცოცხლები. უმცროსი ლეიტე-
ნანტი კუზნეცოვიც მოუკლავთო.

მწვერავებს კაპიტან გერასიმენკო-
სი, უმცროსი ლეიტენანტ კუზნეცოვის
და მეკავშირე ჯარისკაცის ცხედრები
მარხილით მოაქეთ და საცაა მოვლენო.
გიგათრის შესახებ არაფერი იცოდნენ.
ქვეითების თხრილები შემოვიარეთ, ვი-
საც არ შევეკითხეთ, მაგრამ ვერ მი-
ვაკვლიეთ. მკვდრებშიც ამოდ ვეძე-
ბეთ, მისი გვამი ვერ ვიპოვეთო.

ამ ცნობამ ყველა შეგვაძრწუნა,
ყველას ცრემლი მოგვგვარა.

გერასიმენკოსი და კუზნეცოვის სიკ-
ვდილი ვერ წარმოგვედგინა. ვისაც
ისინი ბრძოლაში უნახავს, მართლაც
ამას ძეღლად დაიჯერებდა.

გზაზე გამოჩნდა მარხილი. მეეტლე
ცხენს ასდევნებოდა. სიღოროვი და
ორი მწვერავი უკან მოსდევდნენ მარ-
ხილს თავდახრილნი.

კაპიტანის ცხედარი ფოლადის ნამ-
სხვრევებით იყო დაჭრილ-დასახიჩრე-
ბული. გასისხლიანებული თმა ასწოწო-
და. მკვდარსაც შეემართა თავი, გეგო-

ნება საცაა აიჭნევს და სქელ ქოჩორს
უკან გადაიყრისო.

კუზნეცოვისათვის მკერდი ავტომა-
ტის ცეცხლით დაეცხილაო. ტყვია
ზევითა ტუჩშიც მოხვედროდა. პირი-
დან გამონადენი ნერწყვნარევი სისხლი
ტუჩებზე შეჰყინოდა.

გზაში მეკავშირეს გვამიც ეპოვათ,
საცოდაცს, ჭურვის ნამსხვრევი მუცელ-
ში მოხვედროდა. ეტყობა, ბევრი იწვა-
ლა სანამ სულის დაღევდა, მკვდარსაც
გადმოყრილი წელები ხელებით ეჭირა.

პოლიტბელმა ოჩენიკოვმა კაპიტან
გერასიმენკოს ხალათის ჯიბე გაუხსნა
და მუყაოდან გაკეთებული ყდა ამოი-
ღო. მასში პარტიბილეთთან ერთად პა-
ტარა სურათი იდო: დნებრის ტალღებ-
ში შეტურებული ნავის კერძოე ახალ-
გაზრდა ქალი იჯდა. აქეთ-იქით გოგო-
ნები უსხდნენ. პატარა ხუთი წლისა იქ-
ნებოდა, დიდი — შვიდისა. დედას თმა-
ხუჭუჭა ცეროდენა ბიჭი ხელში ეჭი-
რა. ნიჩბათან გერასიმენკო იჯდა, თეთ-
რი შარვალ-ხალათი რომ ეცვა.

ბავშვებს სახეზე შიში აღბეჭდო-
დათ, მაგრამ ისე შესციცინებდნენ
მზრუნველ მამას, თითქოს ეუბნებოდ-
ნენ, შენთან არაფრისაც არ გვეშინიაო.
გერასიმენკოც ცოლ-შვილს უღი-
მოდა, რისა გეშინიათ, აქა არა ვარო,
და ნიჩბებს ღონივრად უსვამდა.

უმცროსი ლეიტენანტი კუზნეცო-
ვის პარტიბილეთი სისხლით იყო შეღე-
ბილი. მასში ცისფერთვალეა პირ-
თეთრი, ცხვირაპაჭუა გოგონას სურათი
იდო.

მეკავშირეს კი წითელარმიელის წი-
გნაკის მეტი არაფერი აღმოაჩნდა.

ძმათა სასაფლაო პატარა გორაკზე
გავთხარეთ. შიგ ნაძვის ტოტები ჩავ-
ფინეთ.

დასაფლავების წინ გამართულ მი-
ტინგზე პირველი ქვემეხის მემიზნემ,
სიღოროვმა და პოლიტბელმა ილაპა-
რაკეს.

ვანო ურჯუშაშელაშვილი
მოსკოვი მამანაფ მართი

ბოლოს ოგენიკოვმა წარმოსთქვა
სიტყვა:

— დაღუმებულო ძმებო! თავდახ-
რილნი ვდგავართ თქვენი ცხედრების
წინაშე. თქვენ პირნათლად მოიხადეთ
სამშობლოს ვალი. და აი, გაბარებთ იმ
მიწას, რისთვისაც თავი გასწირეთ!
მშვიდად, თბილად იძინეთ მეგობრებო!
როდი გემშვიდობებით, ვინ იცის, იქ-
ნებ, ჩვენც აქ, ბრძოლის ველზე გვიწე-
რია სიკვდილი. და თუ ცოცხლები გა-
დავრჩით, ჩვენ არაერთხელ მოვალთ
თქვენ წმინდათა-წმინდა საფლავთან!

სამივე ცხედარი ერთმანეთის გვერ-
დით ჩავაწვინეთ სამარეში. ზევიდან
ნაძვის ტოტები დავაფარეთ და მიწა მი-
ვაყარეთ. ასე იმიტომ კი არ დავასაფ-
ლავეთ, რომ ვინმემ მათდამი უპატივ-
ცემულობა გამოიჩინა. არა, ეს არ იფი-
ქროთ. ძმათა საფლავში მხოლოდ
ბრძოლის ველზე დაცემულ გმირებს
ასაფლავებენ. ამას მოითხოვს ჯარის-
კაცული ძმობა და საერთო ბედი.

და ბოლოს გაისმა შაშხანების ზალ-
პი. ცაში კი არა, მტრის პოზიციების-
კენ გაიზუზუნეს ტყვიებმა.

შენი თავისუფლების დედაბოძი აქა დგას,
შენი შვილის აკვანი, შენი ფუძე აქ არი.
მგერი მოდის, კისერზე რომ უღელი დაგადგას,
ვაჟკაცურად დაუნვდი, არ მოუშვა, დაჰკარი!

აღ. აბაშელი

ეს იყო ომი ჩვენი..

ომში წასული მამა!
 ცუდსიზმრიანი ძილი!
 შინდარჩენილი დედა, —
 ხუთი პატარა შვილით!
 გამოლეული ნაფთი
 და ნასესხები ფეხილი!..
 ჩვილხბოიანი ძროხის
 გაყიდვა ადრე დილით!..
 და დედისაგან თქმული:
 „ცოდვა მაქვს ჩადენილი!“
 უსაფუძვლობით — სოფლის
 წისქვილი დაკეტილი!
 ზამთარში — დიდთოვლობით
 გამცდარი გაკვეთილი!
 სამკუთხა ბარათები —
 მამისგან მოწერილი!
 გამოუკლებლად ყველა
 ოჯახი — მოწყენილი!
 მთელი დღე — მძიმე შრომა!
 სადილ-გახშამი — მწირი!
 ადრე დაწოლა ღამით!
 მიწური სახლი — ცივი!
 ფრონტზე გაგზავნა ხილის,
 წინდის, ტანსაცმლის თბილის!
 მამის დაღუპვის ცნობა!
 სოფელი — დაღვრემილი!
 დღეები — დაძაძული
 და ღამეები — თეთრი!
 დედის მტკივანი გული! —
 ომი ეს იყო ჩემთვის!

დანკოს გულის ნვით!..

კეთებას ითხოვს
 საქმე ურიცხვი —
 გასაახლებლად
 ცისა და მიწის!..
 და კომუნისტი
 დანკოს გულის წვით
 და დანკოს გულის
 ნათებით იღვწის!

ხალხის ნებაში,
ხალხის სურვილში
გაიდგა ფესვი
ლონის და სიბრძნის!..
წინ კომუნისტი
დანკოს გულის წვით
და დანკოს გულის
სიღლით გვიძღვის!

დაგვებდებია
წინსვლა რთული გზით,
ბრძოლა და შრომა —
ცხოვრების აზრად!..
და კომუნისტი
დანკოს გულის წვით
და დანკოს გულის
ხიცხულით გვრამავეს!

გმირებად მისი
დიდი ხული გვზრდის!
ნიჭს იგი აძლევს
ახპარჯს ფართოს!..
და კომუნისტი
დანკოს გულის წვით
და დანკოს გულის
ხინათლით გვათბობს!

ვამრავლებთ ხალხის
სიხარულისთვის —
დაბრკოლებათა
არნახულ ძლევას!..
და კომუნიზმში
დანკოს გულის წვით
და დანკოს გულის
გიზგიზით შევალთ!

საინგილოვ, მათრობელავ!
მონატრებავ, ნათელმფენო!
დიდი დედასაქართველოს
კელაპტრებად ამნთებელო!

გამოცეცები მწვანე გზებით
მწკრივს მწყურვალე წეროების!..
მოვალ, მოგვალერსები,
მოგესაქართველოები!

ბალაგაიონი

ლექსის კითხვა აცალა, —
შეებრალა შვილივით!..
მოსმენილი წაშალა
უმშვიდესი ღიმილით!

„პატარა უფლისწული“ —
ეკზიუპერის ფიქრი —
ქვეყნად ყველაზე ნაზი
და ნაღვლიანი წიგნი...

ცენტრში — პატარა პრინცი,
მთელი სამყარო — ირგვლივ!..

აპრილი აფეთქდა!.. მზე იქცა თაფლად!..
და სასაფლაოზე ბალახი აყვავდა!..
საფლავი სულ ახლოს მივიდა საფლავთან!..
მეწყინა: იქ მკვდარი არავინ არ მყავდა!

ნაცნობ ბიჭებთან ვიყავი გუშინ,
ატყდა დავა და გაჩნდნენ იტყვები!..
იმდენი შხამი ჩამასხეს გულში, —
რწმენა დაჟაარვე მე იმ ბიჭების!

მაგრამ გადავწევ ყორნისფერ ფარდას
და სულ სხვა წრეში გადავიჭრები...
და ველარ ვფარავ სისარულს, რადგან
მე იქ მხედებიან ნაღდი ბიჭები!

კაცს ელოდება, ეძახის
და მიწას უთვალთვალეზს!..
როგორც უკაცო ოჯახი, —
ისეა ახლა მთვარე!

პ ე ჯ ე ლ ა

ერთი დღით რომ აცოცხლებს, —
ღმერთს მადლობას უთვლის!..

გაუმარჯოს სიცოცხლეს! —
თუნდაც ერთი წუთის!

მ ა მ ა

მას ჯარისკაცის ფარაჟა ეცემა,
იგერიებდა მომხდურის ტყვიებს,
მან თვითონ ნახა ბერლინის ზეცა,
ბრანდენბურგს კარი რომ შეუმტვრიეს.

დაბრუნდა მამა ნატყვიარ მკერდით,
მტკივანი გულით დაბრუნდა იგი,
თუმც ცხადად ედგა სიკვდილი გვერდით,
ის მაინც იყო იმდენად მშვიდი,
იმდენად კარგი,
იმდენად ტკბილი,
რომ ქვეყანაზე ვიდრემდე ვივლი,
უბით ვატარებ ხსოვნას და ტკივილს.

თითქოს იმისთვის დაბრუნდა მხოლოდ,
რომ ჩვენ სიკვდილი გვენახა თვალით,
ფერმკრთალი სახით, ომის სიმბოლოდ
დაბრუნდა იგი ივლისის ღამით.

და ახლა, სადაც მდინარის პირას,
ეკლის ღობესთან თვალს ახელს ია,
სამარადისო ჭრილობას სძინავს
და მამაჩემის საფლავი ჰქვია.

მედი ჯოხაძე

კოცოლა

ავისტოს ის ჩახუთული საღამოც ჩვეულებრივად დაიწყო. სტეფანეს გარდა ყველამ მოეცა ერთ თავი. ყველანი მზად ვიყავით მოგვესმინა მორიგი ამბავი, მაგრამ უცებ ტელეფონი აწკრიალდა, სტეფანე გვირეკავდა: სახლიკაცი ჩამომივიდა სოფლიდან და თუ აღმიანობა გწამთ, ნახევარი საათი დამიცადეთ, არაფერს მოყვეთ და მეც აუცილებლად მოვალა.

მეტი რა გზა გვქონდა? ნახევარ საათს როგორ არ მოეუცდიდით იმ ადამიანს, რომელიც ჩვენი შედუღებულ კოლექტივის უცვლელი წევრი იყო და თბილისური დამეგობის ტეხვაში ჩვენი თან ერთად იხაშებოდა.

თითქოს ყველასათვის გამოინახა საქმე: ზოგი ნარდს მიუჯდა, ზოგი ჭადრაკს, ზოგიც დომინოს და ზოგმაც შეჯიბრების თვალყურის დევნება და მოპაექრება შეხმანება-შეგულისანება ამჯობინა.

ავისტომ ერთი საქმეც გააქეთა, — სულ სხვადასხვა ასაკის მამაკაცები ვიყავით, მაგრამ ამ ერთმანეთის სულით ხორცამდე გაცნობამ ისე დაგვაახლოვა, რომ ასაკობრივი ზღვარი სრულიად წაიშალა.

თითქმის ერთი საათი გავიდა. უკვე ეჭვიც შეგვეპარა იმაში, რომ სტეფანე მოვიდოდა, მაგრამ...

— ბიჭებს გაუმარჯოს! — თავისე-

ბური, მძიმე-მძიმე დამარცვლით წარმოსთქვა სტეფანემ, რომელსაც კარები უხმაუროდ გამოეღო და მოლიმარი სახით გვათვალიერებდა.

ჩვენ ხეირიანად არც კი მიგვიხედა მისკენ, ისე ვუბასუხეთ — სტეფანეს ვახლავარ-თქო და გავაგრძელეთ ჩვენი ჩვენი საქმე.

ასე კი შევხვდით, მაგრამ სტეფანემ ხმა რომ აღარ ამოიღო და ვერც ნაბიჯების ხმა გავიგონეთ, ყველამ ამ ამბავს მივაქციეთ ყურადღება. სტეფანეს ახლან ტანს მთელი კარი ჩაეხერგა და თითქოს შიგ გაჰყვებოდა, არ იძვროდა.

— რას უყურებ, კაცო, შემოდი, რა პატიჟი გჭირდება?

სტეფანემ შეგვათვალიერა და თითქოს იბოდიშებდა, გვითხრა:

— მარტო კი არა ვარ, და...

ყველა გამოცოცხლდა, ყველა აფორიაქდა. არ ვიცი, ვინ რას ფიქრობდა, მაგრამ მე კი ისე მომეჩვენა, რომ თვითელმა ჩვენგანმა გულში გაიღო: ვინ არის ის, სტეფანეს მხლებელი, ჩვენს წრეში, ჩვენს ერთობაში რომ უნდა შემოიჭრას და დაარღვიოს ის ინტიმი, რომელსაც ამ დადუღება ზაფხულის თვეში ასე რომ ვაკოწიწებდით. ღირსია თუ არა ჩვენი ავან-ჩავანის გაგებისა, ანდა გაიგებს მერე ჩვენს ფიქრებსა და ზრახვებს? ანდა სიცილს ხომ არ დაგვაყრის: ამხელა კაცებს, რაღაც

ბავშვური თამაში გამოგონებით და ერთმანეთს ზღაპრებს უყვებოდნენ.

მაგრამ იგი უკვე კარგებთან იდგა ალბათ და სტუპორის უკან გაბრუნება როგორი საკადრისი იქნებოდა, ან დაკითხვის მოწყობა: ჩვენ ესენი ვართ და აბა ჩამოყაჭე, შენ თვით ვინ ხართ?

— მერე და რას უცდით, შემოდით! — თითქმის ერთხმად მივაძახეთ და ნელ-ნელა სკამებიდან წამოვიმართეთ უცხო ადამიანის შესახვედრად.

სტეფანემ ერთი კიდეც, თითქმის ბოდიშის მოხდასავით, ყველას მოგვავლო თვალი, მერე უკან მოჰყოლს მიაძახა, მოდიო და ისინი ოთახში შეშვიდნენ.

— გაიცანით, ჩემი ბიძაშვილია კოსტა, სოფლიდან ჩამოვიდა...

სტეფანეს მხრებამდე ძლივს სწვდებოდა კოსტა, მაგრამ მის ჩია ტანადობას რაღაც ავსებდა და პირველად მნახველს არ ათქმევინებდა, დაბალი არისო. იდგა ასე სამოცდაათიოდე წელს მიღწეული კაცი და მისი მზერით ვერ გაძლებოდა ადამიანი. თმადათოვლილი, საამო და ალალი, მეტისმეტად დიდი, კეთილი ღიმილი უციაგობდა სახეზე. ეს ღიმილი ბევრ ჭირ-ვარამში გამოვლილი კაცის ღიმილი იყო და თანაც ისეთიას, რომელსაც ნამდვილი გული, უტყუარი გული ექნებოდა. წინ ჩამოშლილი მოკლედ შეკრეჭილი თმა მარჯვენა წარბამდე დაუყვებოდა და ეს თმა თვალისკენ მიანიშნებდა მნახველს, რომელიც ქუთუთოებდაშვებული იყო და ოდნავ ჩაჰყლებილი. კოსტა ცალთვალა იყო. სამაგიეროდ მარცხენა თვალი ისე უბრღლეიალებდა, თითქმის ამბობდა, მე ვწევ ორივეს მაგივრობასო. ერთი რამაც შეენიშნე კოსტას სახეს:

ბევრი ცალთვალა ადამიანი მინახავს, ბევრისთვის ამირიდებია მზერა, ზოგი შემეცოდებია, ზოგისთვის ყურადღებაც არ მიმიქცევია, მაგრამ ამის მსგავსი არაფერი მენახა, მას თითქმის უხდებოდა ცალთვალობა. ერთი წუ-

თით დავფიქრდი კიდეც, ეს ცალთვალობა ხომ არ ხდის ასეთ მომხიბვლელს-მეთქი?

ერთი სიტყვით ჩვენთან ცალთვალადევი მოვიდა. ლამაზი და ბაჭბაჯანა, სასურველი ცალთვალადევი.

— კაი გამარჯობა, თქვენი! — გვითხრა კოსტამ და სათითაოდ ყველას ჩამოგვართვა ხელი.

ყველამ მიიწ-მოიწია, ყველას სურდა თავისი შინაურულობა გამოეხატა და ყველა სიხარულით ეგებებოდა.

— თქვენზე უკეთესებთან აბა ქვესა წაიყვანდი? — თითქმის მობოდიშებით თქვა სტეფანემ და დაუმატა. — ისე, ამანაც კი მოინდომა შენი ძმაბიჭები გამაცანიო.

ჩვენ ყველა ერთად ავყაყანდით, რა გაქვთ საბოდიშოო და კოსტას სკამი შევთავაზეთ.

საუბრის დაწყება თითქმის გვიჭირდა, მაგრამ ამ უხერხულობიდან თვითონ კოსტამ გამოგვიყვანა და გვითხრა:

— ჩემი ბიძაშვილი ყველაფერს მომიყვება, ვიცი, რისთვისაც იკრიბებით ხოლმე. ვიცი, რომ ამ თაკარება სიცხეში ერთმანეთს გულის წუხილსა და სიხარულს უხვდელ. მე ხელს არ შევიშლით, მეც ისე, ვათომ ერთი მსმენელი შემოგმემატაო. თუ ძმები ხართ, ნუ მამერიდებთ.

მოსარიდებელი აბა რა გვქონდადა ერთ-ერთმა ჩვენგანმა მართლაც დაიწყო ამბის მოყოლა, მაგრამ ჩვენი გულისყური მაინც კოსტასკენ იყო. რაღაც გრძნობა ყველას გვეჩურჩულებოდა, რომ ეს კაცი შემთხვევით არ იყო მოსული ჩვენთან. ეს თვით ამბავი მოვიდა ჩვენს წრეში და გადაუშლელი არ დარჩებოდა, ანდა მეტი რა გვინდოდა? თვითონ კოსტას გარეგნობა, მისი მარცხენა თვალით გამოხედვა, მისი მარჯვენა თვალით უფრო მეტის ხილვა, რაც მის სახეზე იხატებოდა, ერთ ამბად ღირდა. მაგრამ მაინც, მაინც უფრო მეტს მოველოდით ამ საამურ უცხო კაცისაგან, რომელიც სულ მალე

ჩვენს გუნდაში მოულოდნელად შეიკრა და საკვირველად ის გვრჩებოდა, აქამდე რომ არ ჩანდა.

მთხრობელმა ამბავი დაასრულა. არავის არაფერი უთქვამს. ამ ამბავს თითქოს შევეზილეთ და წამოძახილები „ვაჰ“, ან „უჰ“ დიდი ხანია უკან მოვიტოვეთ.

მერე სულ სხვა რალაცეებს მივედმოვედეთ. უკვე გვიანი ღამეც იყო და ჩვენ ჩვენს სახლებში წასასვლელად წამოვიშალეთ. მოულოდნელად წამოიპარათ ცალთვალა დევი და მოგვმართა:

— ბოდიში, მეგობრებო, სტუმარი ვარ და თანაც სოფელი, ბოდიშს ვიხდი, რომ ასე დაუკითხავად შემოვიჭერი თქვენს სიმყუდროვეში. სახლიაკისაგან ვიცი ბევრი რამ თქვენს შესახებ, თქვენი მონათხრობებიც მოუყოლია ჩემთვის. ყველა თავის გულისტკივილსა და სიხარულზე ლაპარაკობთ. აი, დღესაც, ვუსმენდი ამ მეგობარს და მისხროდა, რომ თავის სიხარულის და წუხილის ნაწილი თქვენ გაგიზიარათ. კაცს თუ მეგობარი ჰყავს, ყველაფერს ხომ უფრო იოლად იტანს.

სოფელი კაცი ვარ-მეთქი, მაგრამ სოფელ კაცსაც ხომ აქვს თავის ცხოვრებაში ჭირი თუ ლხინი, თავის მოსაგონარი. იქნებ მე ჩემი სათქმელი ისე დლაგებით ვერ ვთქვა, როგორც თქვენ, მაგრამ შეც მათქმევინეთ: ხვალის საღამო მე დაძიმეთ, თუ ეს შეიძლება და მოგიხერხდებათ ხვალ სტეფანესთან, ჩემ სახლიაკთან შეიკრიბეთ, იქ მოგიყვებით. მე ჩემი ამბავ-ნობათი მაქვს მოტანილი და ის მინდა გიწილადოთ.

არა, ეს კაცი შემთხვევით არ იყო მოსული. ვინ იტყოდა უარს. და მეორე დღის საღამოს მოლოდინში დავიშალენით.

... იმ საღამოს პირობადათქმულე-ბივით არც ერთს არ დაგვიგვიანებია.

— სტეფანია, ბიჭო, ეს ხალხი რო მოვაციდინე, დამალოციე მაინც! — ასე დაიწყო კოსტამ ის საღამო.

სტეფანე თითქოს ამას ელოდაო, ბავშვივით წამოდგა და მაცივრიდან მოზრდილი დოქი გამოაბრძანა, ყველას ჩამოგვისხა თითო ჭიქა ღვინო.

— ჩვენებურია, რაჭული, შრომისა და ოფლის მადლით მოწეული, ალა-ლია. დამილოცინხართ და მაპატიეთ, თუ ეს საღამო დაკარგულად ჩათვალოთ. ჯერ არაფრის სადღეგრძელოს არ ვამბობ, გემო გაუსინჯეთ მაინც. ამ საღამოს სადღეგრძელო იყოს. — სტეკა კოსტამ და სასმისი ძირამდე გამოსცალა...

— მე ერთი უბრალო სოფელი კაცი ვარ. სოფელი მიყვარს. სოფელიც ვერ მელევა მგონი. არ ვშორდები მას. ხანდახან თუ რამე საქმე გამომიჩნდება, ან ნათესაები მომენატრება, ქვე დავხედავ ხოლმე ამ მადლიან თბილისს, ყველას საყვარელს და სთაყვანოს, ქალაქელისასაც და სოფელელისასაც, მაგრამ მე მიწის შვილი ვარ და ძვალსა და რბილში მაქვს მისი სიყვარული გამჯდარი. მიწის ფერებამ და სიყვარულმა ცოტა გულჩვილობა იცის და მეც ასეთი ვარ. ზოგი ამბავი ზოგიერთებს წარბს რომ არ შეახრევინებს, მე თვალს ცრემლით მივსებ და პატივებს. ნუ გიკვირთ, ამხელა კაცი ვტირი ხოლმე სულ ერთი ბეწო რამეზე. სულ ცოტა რამეს შეუძლია ამაფორიაქოს. ალბათ ამიტომაცაა, რომ ამბავი, რაც ახლა უნდა მოგიყვებ, მე უფრო მალეღვებს და თქვენში იქნებ ვერავითარი ქოძავი ვერ ენახო.

მაგრამ მაპატიეთ. ეს ისე, ვინ იცინი. იქნებ შევძლო და დალაგებით მოგიტხროთ.

ჩემგან რა გესწავლებათ, მაგრამ შეხსენებისათვის ესეც უნდა გითხრათ, კი ნუ გეწყინებათ და მარტო ქალაქელები კი არ კითხულობთ წიგნებს, ჩვენც ვიცით მისი ყადრი, არც გაზეთია ჩვენთვის უცხო ხილი და არც ჟურნალი, კინოც ვიცით და თეატრიც.

გივი ჯოხაძე
აგოვლა

თუმცა ყოველთვის თქვენსავით არ მიგვიწვდება ხელი მათზე, მაგრამ ჩვენ სოფელებს თქვენთან განსხვავებით ერთი კარგი ზნე გვჭირს. ჰოდა, ნუ გეწყინებათ: თქვენ რომ რამეს წაიკითხავთ საინტერესოს, მეორეს არ უმხელოთ, ეს ასე სწორიაო, ანდა ფიქრობთ, რაღა მე ვუთხრა, თვითონაც ხომ წაიკითხავდაო და რჩებით ასე — თქვენ თქვენ თავთან მარტო. სოფელში კი ასე არ არის, თუ ვინმემ რაიმე საინტერესოს მოკრა ყური ან თვალი, უმაღლესე მოედება მთელ სოფელს, საღამოს კი სანახაშოზე იმართება სჯა-ბაასი, მის გარშემო და ყველა იქ მყოფს თავისი აზრი ალაპარაკებს.

არა, თქვენს საწყენად კი არ ვაშბობ, მაგრამ ეს ასეა.

ჰოდა, ამას წინათ ერთმა ჩვენებურმა ბიჭუნამ ერთი ჟურნალი ააფრიალა სანახაშოზე და ყველას წაგვიკითხა. თქვენც გეცოდინებათ ეს ამბავი: რომელიც ქვეყანაში მგლისთვის დაუდგამთ ძეგლიო, რომელიღაც ქვეყანაში კურდღლისთვისო, აქ ცხვრისთვისო, იქ კენგურუსთვის თუ რაღაც ჯანდაბისთვისო, და კიდევ იცით რა ეწერა: რწყილისთვის და ბაყაყისთვისაც დაუდგამთ ძეგლი.

ჰაი დედასა, რისთვის არ დაუდგამთ ძეგლი. ჰოდა, თქვენ ჩემგან რა გესწავლებათ, მაგრამ ეს ხომ დაცინვაა, დაცინვაა ჩვენი. მე, კოსტას, გულდინჯ კაცს მეძახიან, მაგრამ იმ დამეს ვინმეს რომ დავენახე არა მგონია ჩემი სიღინჯე დაეჯერებია. რული არ მოჰკარებია, გულზე ცეცხლი მეკიდა. მერე იცით რატომ? ყველანი ჩვენ დაგვცინოდნენ, თითქმის იმ ფარატინა ქალადიდან გვეუბნებოდნენ: აი, ჩვენ ჩვენი კერპები გამოვიგონეთ, ჩვენი სათაყვანებლები და თქვენ რა გპირთ, თქვენ ხომ გამოგონება არ გპირდებათო.

ე, მეგობრებო, ხალხი ბრძენია, ხალხი ტყუილად არაფერს შეიყვარებს და არაფერს უმღერებს ტყუილად. მე სოფლის კაცი ვარ-მეთქი, შეიძლება დალაგებით ვერ მოვყვე, მაგრამ ღმერთს

გაფიცებო, სანამ სათქმელს არ ვიტყვი, ნუ გამეჩქევით, ნუ მიმატოვებთ. ხმაც გაქვთ და ყველგანაც მიგიწვდებათ. ბევრი წავიკითხავთ და ალბათ ესეც გავიგონიათ:

ორშაბათობით აშენდა, ციხე ქალაქი ქაზხედა. სამშაბათ იყო ყრილობა, დიდი მეუფის კარზედა.

ვლები კაცისა შენახვა არავინ იდო თავზედა. წამოდგა ხარი რქიანი: „მე დამაწერეთ მხარზედა“.

წამოდგნენ ანგელოზები, აკოცეს ორთავ თვალზედა“.

— წადი და, ხარო, იხარე, ცაზე და მვეყანაზედა,

მეწის დღე უღელში ები, მეშვიდეს დაწექ მხარზედა.

ვინც კვირა უქმით შეგაბას, რისხვა მიადგეს კარზედა!

ხალხს უთქვამს, ხალხო, ეს და ხალხი ბრძენია. ქართველ კაცს უმღერია ხარისათვის და სწორედ ეს არის ჩვენი სიბეჩავე თუ ღვთის წყრომა, რომ ჩვენ სხვაზე აღრე ვერ გამოვიგონეთ ჩვენი შემნახველისათვის, ჩვენი ჭირისა და ღვთის მოზარესათვის, ძეგლი არ აგვიგია. რჯულიანმა და ურჯულომ კი რწყილსა და ბაყაყს, მგელსა და რაღაც ჯანდაბას აუგო ძეგლი.

კოსტას ცოტა გაცხარება დაეტყო და ეს რომ შენიშნა, მოიბოღიშა. ასე არ მინდოდაო, მაგრამ ჩვენს თვალბეჭდში უწყინარობა რომ ამოიკითხა, განაგრძო:

— ქართველ კაცსა და ხარს ერთად უბრძოლიათ და ერთად დაუცავთ სათაყვანებელი სამშობლო.

ე... ხ, დავიწყება ვიცით, გულის ჩრდილში ამოფარება ზოგიერთი წარსული ამბისა. არა, ყველას არ დავიწყება წარსულის არც მაღლი და არც სიკეთე.

წიგნი მიყვარს, წიგნის გარეშე ვერ ვძლებ და ამას წინათ ერთი კარგი ქართველი კაცის, კარგი პოეტის ლექსი წავიკითხე. აი ზოგი რამ რაც ამ ლექსში იყო თქმული: აგრემც ვალმოხდილ ნაჯაფარ ბებერ ქედს ვენაცვალებო, სულ ნაღვლიანი რადა გაქვს ჯილა საცერა თვალბეჭდო!.. ჩემო ლაბავ და გი-

შერაც, ჩემო ნიშაც და ნიკორაც, ტიალი წუთისოფელი უთქვენოდ არა იყო რაო. — რა კარგი ნათქვამია, არა! უთქვენოდ არა იყო რაო. — ურმულით, გუთნისდელურით სულს ლევდენ მაშაპაზანი, და მათთან ერთად შენც სწიე ქართლის ცხოვრების ჭაპანიო, აშენე ციხე-ქალაქი, ააგე ბევრი საყდარი, რომ ქართველს, აბჯარგაუხდელს მტერი ჰყოლოდა წამხდარიო... და ჩემი პატარა ქვეყნისთვისო შეეცდოო ხარისოდენაო.

ზომ კარგი ნათქვამია. ვენაცვალე ამის დამწერსა!

იციო რა გითხრათ, გაიხარდა. გამიხარდა ისე, რომ კინალამ ფეხი დაეკარი და ქალაქში გამოვიქეცი, რომ ის გულმადლიანი და კალამადლიანი კაცი მენახა და გადავხვედი. მადლობაც მეთქვა და ჩემიც მომეხსრო. არა, ყველას არ დავიწყანია ჩვენი ნიშა და ნიკორა, ჩვენი წიქარა და ლაბა.

ჰოდა, ჩვენ ქართველებს რა გვჭირს სხვისი დასაცინი. მოვიდნენ ყველა ის ძეგლები და დაეტოლონ ჩვენს ზღაპარ-ძეგლს — წიქარას. ყველა ქვეყნის ზღაპართა მეფეს, ყველაზე ნამდვილ ზღაპარს, რაც ვინმეს ოდესმე გაუგონია. განა მარტო წიქარასთვის არ ღირდა ძეგლის აგება? ვინ წასწვდის მასთან ფეხს, ვინ არ მოიტყეს მასთან ჭიღოლში რქას.

ჰოდა, ეს ზღაპარიც ხალხის ნათქვამია, თვით ხალხის ცხოვრების ჩამონაწევით. და მაინც ხალხს ხელთქმნილი წიქარას ძეგლი სჭირდება, წიქარასი და ნიშასი, ნიკორასი და ლაბასი. დე, ყველამ იცოდეს, რომ ქართველი კაცი ისე არ გადარჯულდება, რომ ამაგის დაფასება დავიწყებოდეს... დიდი ძეგლია საჭირო მისთვის, რომ ყველა ამ ხარმა ერთში მოიყაროს თავი და რქებზე მუდამ ენთოთ წმინდა სანთელი.

ეს იქნება ყველაზე დიდი დაფასება ამ უკეთილშობილესი არსებისა, რომელსაც ლაპარაკი არ შეუძლია, თორემ ყველაფერად ჩვენ გვგავს, შრო-

მით, წუხილით, სიხარულით, სიყვარულით, სიძულვილითაც და რაც მთავარია, ცრემლით, დიდი და ბრჭყვიალა ალალი ცრემლით...

ყველა ხარის ქედის გამარჯვების მინდა შემოგთავაზოთ, ყველა ხარის და აღამიანობის მეგობრობისა. სტეფანე შეავსე ჭიქებო...

ყველამ შევსვით ეს სადღეგრძელო და აღარ ვიცოდით კოსტამ მოამთავრა თუ არა თავისი სათქმელი. იგი გარინდული იჭდა. ხმას ვერავინ ვიღებდით. მართალი იყო კოსტა. რატომ მოგვაგონა ამ კაცმა ის, რაც ჩვენც შეიძლება მოგვეგონებოდა. მოგვეგონებოდა... თუ გვახსოვდა კიდევ, მაგრამ გონებაში ვერ ჩამოგვეყალიბებინა. ვინ იცის ვფიქრობდით კიდევ, მაგრამ...

კოსტა ფიქრიდან გამოერკვა და შეგვათვალეირა. მერე შეიცადა და რომ შეგვატყო ცოტა დაზნეულები ვიყავით, გვითხრა:

— მე ჩემს კოწოლაზე მინდა მოვიყვეთ, ჩემს კოწოლაზე...

— ერთი ფარდელი ძროხა გვება ბაგაზე, ქულანას ვეძახდით. ხბოობაში ფეხი ეღრძო და საბალახოდ ხშირად ვერა ვდენიდით, გვეშინოდა არსად ჩაჩხერილიყო. კარგი ჯიშის იყო და დანისთვისაც ვერ ვიმეტებდით. ჰოდა, ამ ფარდელ ძროხას ეყოლა სახარე, ალისფერი ხბო. უნიშნო ხბო იყო, თითქოს ერთი საღებავით გულდაგულ გადაუღებიათო. რატომ მოგვივიდა აზრად არ ვიცი, მაგრამ ხბოს კოწოლა დავარქვით. ალბათ იმიტომ, რომ ალისფერი იყო, მქრალი წითელი და რატომღაც ჭია-კოკონას მოგვაგონებდა შეიძლება იმიტომაც, რომ მე კოწიას მეძახდნენ და ხარიც თავისებური სეხნია მეყოლებოდა. ერთი სიტყვით, არ ვიცი როგორ მოხდა, მაგრამ ის კი კარგად ვიცი, რომ როცა ამ ხბოს ხარი და-

გივი ჯოხაძე
აოწოლა

ერქვა და ძალა მოიცა, მისი მოსახლე-
ები ჩვენშიაც მომრავლდნენ და მეზო-
ბელ სოფელშიაც. აღამიანური ზედია
და ყისმათი: ყველა ხომ იმას ცდი-
ლობს კარგს წაეტოლოს, კარგის სახე-
ლი ატაროს, მაგრამ როგორ შეიმშვე-
ნებს, ეს სულ სხვა საქმეა.

დაბტოდა და დაკვინტრიშობდა კო-
წოლა ეზოში კონინდარზე და მაცქერა-
ლი თვალს ვერ მოსწყვეტავდა. ყვე-
ლას გვიყვარდა ჩვენი კოწოლა და ვიც-
რას მოვიხელთებდით დაჩეჩქვილ ხილს,
ჭადის თუ პურის ნატებს ხელისგულით
ვაჭმევდით და ისიც ისე მოგვეჩვია,
რომ კიბეებზე ამობაჟუნდებოდა ხოლ-
მე და თუ რამე უნდოდა, შემოგვზმუფ-
ლებდა.

როგორც ბავშვი, ისე გვეცოდებო-
და დაობლებული კოწოლა. დედამისი
ერთ ზაფხულის დღეს შეწყერში ჩაიხ-
რჩო და რაც შეგვეძლო ვანებვირე-
ბდით. ვანებვირებდით, მაგრამ ეს განე-
ბივრება უფრო და უფრო გვიხაროდა,
რადგან ვატყობდით, რომ კარგი ხარი
და ოჯახის იმედი გვეზრდებოდა. ანდა-
ზა არ მინდა გავიმეორო, ყველაფერად
კარგი იზრდებოდა: ტანადი, თვალადი
ქედგანიერი...

იზრდებოდა კოწოლა ჩვენდა სასი-
ხარტლოდ და სოფლის სათვალსაჩი-
ნოდ.

... პირველად უღელი რომ დავად-
გით, შეხტა, იუცნოვა. იუკადრისა.
ოჯახის ნებიერას ეს როგორ მაკადრე-
თო, მაგრამ მერე და მერე მიხვდა, რომ
ბავშვობა განვლილი იყო და ახლა მას
უნდა ეწია ჩვენთან ერთად შრომის
უღელი. დინჯი და ჭკვიანი ხარი დადგა.
როცა ჩვენში რომელიმე მოზგრის ან
ხარის შედარება უნდოდათ, იტყოდ-
ნენ, სულ კოწოლას ალი-კვადიო, ან
ეგ კოწოლობას ვერ გასწყესო.

ერთი რამით იყო კიდევ გამოჩეუ-
ლი კოწოლა: როცა რომელიმე მეზო-
ბელი მოზგრის გახედვას დააპირებდა,
აუცილებლად კოწოლას გვთხოვდნენ:
მაგასთან შევაბამთ უღელში, ეგ უფ-
რო კარვად აკურთხებს ხარადო. ასეთი

იყო კოწოლა ჩვენთვისაც და მთელი
სოფლისთვისაც.

დიდი ხარი იყო კოწოლა და მთი-
დან თევით დატვირთული ყველაზე
დიდი ურმები მას ჩამოჰქონდა. თუ რო-
მელიმე ხარი მხარს ვერ აუბამდა და
მასთან ერთად ურმის ზიდვა გაუჭირ-
დებოდა, კოწოლას მხარეს გადავა-
დებდით საზიდს და ისიც უდრტვინვე-
ლად ატარებდა თავისა და სხვის
ხვედრს.

ჩვენი მხარის საურმე გზები ხშირად
ნაპრალეხსა და ხრამების გასწვრივ გა-
დის. კოწოლასთანა საიმედო აბა ვინ
უნდა ყოფილიყო და იმასაც ყოველთ-
ვის ქვედა მხარეზე ვაბამდით, რომ კა-
ცი და ხარი, ურემი და ტვირთი არსად
ჩაქცეულიყო. ბიჭი იქნებოდა და რო-
მელიმე ხარი გვერდით უზბიგებდა ულ-
ლიანად და ფეხს ვაგლახად მოაცვლე-
ვინებდა.

ერთი რამეც ემჩნეოდა კოწოლას.
უფროსების ხომ იყო და იყო გამგონე,
მაგრამ ბავშვები უყვარდა ძალიან. ყვე-
ლა ეთამაშებოდა და ყველას ეალერსე-
ბოდა. აღამიანივით იყო, აღამიანის გუ-
ლი ჰქონდა და აღამიანებთან უნდოდა
ყოფნა. ბავშვს რომ დაინახავდა მის
პირდაპირ მომავალს, გზას უქცევდა,
გვერდზე გადადგებოდა, გაატარებდა
და მეტე თვითონ გაივლიდა. ბავშვო-
ბაში, ბავშვივით ევთამაშებოდით და ის
ახსოვდა. ახლა კი თვითონ იქცეოდა
ასე.

... ერთხელ ერთი მეზობლის ბავშვი
შარაზე გამოიბოდა აბლაღლებული, მის
წიოკობაზე ეზოებიდან ყველანი გარეთ
გამოცვიდნენ. ის იყო ჩემი ხარებისა-
თვის უღელი უნდა დამედგა, რომ ხმა-
ური შემომესმა. გავიხედე და რას გე-
დავ: ბავშვს თვალეზანთებული, გრძნო-
ზადაკარგული მეზობლის ჯორა ხარი
მისდევდა. მსხვერპლი გარდაუვალი
იყო. ყველა ხედავდა ამას, ყველა მო-
ნუსხულივით იდგა და ვერავინ ბედავდა
მიშველებას. სულ ცოტაც და უბანში
წივილ-კივილი ატყდებოდა, ბავშვი გა-
ველურებული ხარის წერა ვახდებოდა.

ვერაფერი მოვისაზრე, მეც, მეც, რომელსაც სოფლად და საქონელთან მქონდა ჭიბი მოჭრილი. გახევებული ვიყავი და არ ვიცოდი, რა მექნა.

უცებ ხელის ტკივილი ვიგრძენი, ხელისა, რომელშიც საბელი მქონდა ჩაბლუჯული. წუთით გამოვერკვიე. კოწოლა ჯიუტად იქნევიდა თავს და ურჩად მექაჩებოდა.

მივხვდი! მივხვდი! მაშინვე მივხვდი. მაპატიეთ. კოწოლაზე პირუტყვს ვერ ვიტყვი, ჩემმა მეგობარმა ჩემზე ადრე მოისაზრა ყველაფერი.

მივხვდი და მეორე ხარს ვადაბმული საბელი ზურგიდან ამოძრობილი წალდით ჩავჭერი. კოწოლა გავარდა დაუზოგავად და წინ გამოვარდნილ ბავშვის ავლა და იმ მეორე ხართან შეჯახება ერთი იყო.

გამხეცებულმა ხარმა მოულოდნელი ძვრებისაგან უკანა ფეხებზე ჩაიჩოქა. ჩაიჩოქა და აღარც კოწოლამ დაზოგა. აბურთავა, აგორავა და კუდამოძუებული გაავლო.

ქვეყნად ბევრი რამე ხდება საკვირველი. ბავშვი მოესულეირებინათ, წყალს ასმევდნენ, შუბლს უსრისავდნენ, მაგრამ ყველას თვალი კოწოლასაკენ ჰქონდა. იგი ღობესთან იდგა და ქელავდა. დასკდომამდე ებერებოდა ფერდები და მერე ეჩუტებოდა.

ღელავდა.

ადამიანი იყო, აბა რა?

ვიდექი და ორთავ თვალებიდან ცრემლი ჩამომდიოდა. მტკივან თვალიდანაც მოგორავდა მარილიანი ცრემლი და ეს ცრემლი უმადურობის იყო. — შე დალოცვილო ღმერთო, რა იქნებოდა, რომ ამასაც ჩვენსავით ესმოდეს და ენა ჰქონდეს. ხომ უფრო გავაგებინებდით ერთმანეთს.

მაგრამ კოწოლას ჩვენი უფრო ესმოდა, ვიდრე ჩვენ იმისი.

იმ დღეს კოწოლა უღელში არ შემიბამს. ბავშვის შშობლებმა, რომლებიც ქვედა უბანში ცხოვრობდნენ და მომხდარი ამბავი შეიტყვეს, ამოცვივდნენ: დაუკოცნეს რქები და ქედი, ვე-

ება ბუღული აბრეშუმით თივა მოართვეს, მაგრამ კოწოლას ზედ ტუჩიც არ დაუკარებია, მხოლოდ დაცინვით გადმოგვხედავდა, თითქოს გვეუბნებოდა: ეჰ, განა ყველაფერი ჯილდოსათვის კეთდება?

მაგრამ რაც მოხდა მოხდა. ამაზე საოცარი კი ის იყო, რომ იმავე საღამოს ხალხმა სულ სხვა სურათი იხილა:

ყანის გარე მინდორში, რომელსაც საქორიას ვეძახით, კოწოლა და ის ჯორა ხარი დიანახეს ერთად. ორივე გარინდული იდგა. ხანდახან შეაბრუნებდა კოწოლა კისერს და შუბლსა და ღრუნჩს ულოკავდა თანამოძმეს.

ვინც რა უნდა ის თქვას, მაგრამ ბევრმა კი ასე იფიქრა: კოწოლა თან არიგებდა იმ ხარს, ასე აღარ მოიქცეოდა თან მიყენებულ ჭრილობებს უშუშებდა.

ვინ იცის, აბა რა ჰქონდათ სასაუბრო?

კოწოლა ხომ ხარი იყო, რომელსაც ადამიანის გული ჰქონდა, შეიძლება აღდამიანზე უკეთესი გულიც, რომელიც თანამოძმეს ტკივილს რაც შეეძლო უმსუბუქებდა.

ეჰ... კოწოლა... გაგიგონიათ: ხარო, ხარი ვინ დაგარქვაო...

ამ ცალთვალა დევს ცალი თვალიდან ობოლი ცრემლი ჩამოუგორდა.

●

— ეჰე... სტეფანე, მგონი სტუმრები მოგიწყინე და მაპატიე, თითოც დაასხი და გული გაგვინდლე. ჩემს თხრობას, მგონი, ღვინის წრუპვა სჯობია და ჰა, ეგ ღვინო და ეგ ჭიქები. თუ კაცი ვარ, ღვინის უგემურობას ვერ დამწყალებთ. დაასხი, სტეფანე!

სიპართლე გითხრათ, ღვინის დაღევა არც ერთს არ გვებიტნავებოდა. კოსტას მონათხრობს ჩვენი გულთასმენა დაეპყრო და მისი გაგარქვლებაც გვინდოდა.

გივი ჯოხაძე
კოწოლა

მერე ყველამ ერთად ვუთხარიო ჩვენს ახალ წევრს, რას ბრძანებთ, აშბავი გააგრძელებთ, ასე სჯობიაო და ჩავჩუმდით.

კოსტამ გადმოგვხედა, გადმოგვხედა გულში ჩასაძრომად, ხომ არ მატყუებთ, სასაცილოდ ხომ არ მიგდებთო და ჩვენს სიმართლეში დარწმუნებულმა, კვლავ გააგრძელა.

●

— მერე რა? — მერე ის, რომ დაღვა 1941. მაღლა მთას მოდგა უცხო ფრინველი... სოფელი გაიფხიკა, სოფელი დაცარიელდა, ჩაკვდა. ახალგაზრდა ვაჟებს სამშობლომ დაუძახა. ქალიშვილები და ქალები დაეჯკაცდნენ: სახენელს და უღელს მოკიდეს ხელი. ქალის და კაცის საშრომი განურჩეველი შეიქმნა. ხალხს, ქვეყანას, ჯარს, ფრონტს, ზურგის გამაგრება უნდოდა. თავს არ იზოგავდნენ ქალები. მე კი სათაკილოდ ის მჭონდა, რომ მათში და დღა-ზებში ვერჩეი.

მეგონა აი, აი, აგერ მომაკითხავდნენ კომისარიატიდან, მაგრამ ჩემი ჩაბეჭუტული თვალის შესახებ იქაც სცოდნოდათ. არადა, სიმართლე გითხრათ ორმოცდახუთი წლის კაცს, მაშინ როცა მტერი აგერ-აგერ საცაა შემოგინგრევდა სახლის კარებს, შინ ჯდომა რაღაცნაირად მერცხვინებოდა.

მაგრამ არა, თურქე აქაც საჭირო ვიყავი, მტერი მამისონის უღელტეხილს აწყდებოდა. იქ ატეხილი ბათქაზუთქი ჩვენს სოფლამდეც აღწევდა.

ჯერ იყო და მე, ჩემსავით ცალთვალდავსებული, მხოლოდ იმას მარცხენა თვალი ჩაჭუტოდა, ნოე ხომასტურიძე, ქუთაის-ონის გზაზე, „ყირამალა“ და „ოდელია“ დუქნებს შორის ღამე საყარაულოდ გაგვგზავნეს, სადმე დივერსანტი არსად გადმოხტესო და თან ჩვენი ჯარის ბიჭებისათვის მეგზურობა უნდა გაგვეწია.

აბა ჩვენზე კარგად ვინ იცოდა ეს ადგილები. დავდიოდით ეს ორი კაცი და ჩვენი ორი თვალით იოლას მივდი-

ოდით. ხან ერთი თვალი წათვლილად ღამით, ხან მეორე, გულისძირამდე შინაარეებსაც ყურები დაცვეტილი გვქონდა.

... მაშინ ცხინვალზე სამანქანო გზა არ იყო ონამდე. ტყვია-წამალს ჩვენი ბიჭები ქუთაისიდან ეზიდებოდნენ და ამარაგებდნენ ფრონტის ბიჭებს. მაგრამ შეატყვევს, რომ მანქანები ვერ აღდიოდა ამ საქმეს, მეორეც ის იყო, რომ ყველგან ვერ უდგებოდა ტექნიკა უგზო ადგილებს.

ჰოდა, ბიჭებო, დავჭირდით ქვეყანას. დავჭირდით ჩვენ და ჩვენს ქვეყანას დავჭირდა წიქარა, ნიშა, ნიკორა და ჩემი კოწოლა.

ხარებიც ჩადგნენ ქვეყნის სამსახურში.

ერთ დღეს ონიდან კაცი ამოვიდა და გვითხრა, ამაღამვე ჩამოდით ხარურმით ონში, ზვალ დილით ქუთაისში უნდა წახვიდეთ და იქიდან მამისონამდე ტყვია-წამალი უნდა აიტანოთო.

„ჯარში წასვლა მას უხარის, ვისაც კარგი ცხენი ჰყავსო...“ არა, არა მართო ცხენი, ჯარში წასვლა ჩვენც კაცობას გვძენდა და შიშნარევად გვაძამებდა, რომლებსაც კარგი ხარები გვყავდა.

ჩვენი სოფლიდან ექვსი უღელი უნდა გასდგომოდა გზას, მე, ნოე, მუნჯი სილუა ზვედელიანი, ზამთარ-ზაფხულ უქედოდ მოსიარულე ვასო, რომელსაც განიერი ფეხის ტერფი ჰქონდა და ამიტომ ჩამოწერეს, და ორიც ჯერ კიდევ ყლორტი ბიჭუნა ილია გონგაძე და ვალიკო ხომასტურიძე, რომლებსაც ის-ის იყო თხუთმეტი წელი უსრულდებოდათ, მაგრამ უკვე ვაჟკაცურად ეჭირათ თავი. ის კი არა, თავი უკვე ჯარისკაცებად მიაჩნდათ და ამაცობდნენ კიდევ.

ქალებმა შეგვამზადეს, მოგვცეს საგზალი და ექვსი უღელი ხარ-ურემი და ექვსი ადამიანი ქედზე გამოვდიოდით. საღამო იყო. მთელი სოფელი ჩვენ მიგვაცილებდა, თუმცა რა, ვინდა იყო მთე-

ლი სოფელი: ბებრები, ქალები და ღლაბები...

— მოდით ბიჭებო, — კოსტამ ხმა შეიცვალა — სოფლის, თვითნებური ჩვენთაგანის სადღეგრძელო შეესვათ. სოფელია ყველას მოტირინაჲს, სოფლის, რომლის ერთი სულ პატარა, სულ პაწაწინტელა ნაწილი ხარ და ამ ნაწილის მოცილება ისე გიჭირს, როგორც ხელისა, თვალისა და... სიცოცხლისა.

ჰოდა იმას ვამბობდი, მთელი სოფელი მიგვაცილებდა. ზოგს ცრემლიც მოსწოლოდა თვალეზში, მაგრამ არ ტიროდა და თან ჩვენთვის რაღაც რაღაცეებს ანაწილებდა ურმებზე, გზაში გამოვადგებათო.

ჰეი ბიჭებო... მიგრძელებდა საუბარი, მაგრამ მაინც უნდა ვთქვა.

ძველად ქართველი გლეხი სახნავად რომ გავიდოდა, თავისი ხარების რქებზე სანთელს ანთებდა, ლოცავდა პირველ გაყვანილ კვალს, ყამირის გატეხვას, რომ მისი მოწეული სასიკეთოდ გამოსდგომოდა ოჯახს, ხალხს, ქვეყანას...

კარგი იყო ეს ჩვეულება. თქვენი არ ვიცო და მე ასე მგონია...

აი, ხალხს მოხუცი, ასწელგადაცილებული გამოეყო ხელში სანთლებით: მან ყველა ხარის რქაზე დაამაგრა წმინდა სანთელი და აანთო... მერე პირველი გადაგვსახა ყველას: მეტურმეებსაც, ხარებსაც, ურმებსაც, და აბა მომყვითო, წინ გაგვიძღვა, სოფლის ბოლომდე მიგვიძღოდა წინ, კარგი ფეხისა ვართო...

რქაზე ციციანთელებივით მობეჭტავე სანთელანთებული ხარები მიდიოდნენ და ეს სულაც არ გვეშუზოვებოდა: ჩვენც, ჩვენებურებს, ხომ ახალი კვალ გაგვქონდა ხელში, ხომ ახალ ყამირს ვტეხდით, რომელსაც სამშობლოს დაცვა ერქვა.

წინ ჩემი უღელი მიდიოდა: კოწოლა თავისი მეწყვილე ნიშათი მიუძღოდა ჩვენს ამაღლას.

ასე ჩავდექით თითქმის ფრონტის

ხაზის სამსახურში ორი ცალთვალა კაცი, ერთი მუწი, ერთი ფეხებს გამო ჩამოწერილი და ორიც ყლორტივით ახალგაზრდა ბიჭუნა.

ჩვენსავით სხვა სოფლებიდან წამოსულნი ონში შემოგვხვდებოდნენ.

გრძელი გზაა ქუთაისიდან ონამდე. გრძელი გზაა ონიდან მამისონამდე. ექვსჯერ გავიარ-გამოვიარეთ ტყვია-წამლით დატვირთულგზა ეს გზა. ჩვენებურს, ან მეზობელს თუ მოგვრავდით თვალს ამხელა გზაზე, ვაბარებდით კარგად ვარ, არაფერი გვაჭირს-თქო და ხარი და კაცი ერთად ვზიდავდით იმ მძიმე ტვირთს, რასაც ომი ჰქვია. ჩამოვხმით ჩვენ, ჩამოხმნენ ხარები, არც საჭმელი იყო ყოველთვის თავის დროზე და არც სასმელი, მაგრამ ფარხმალი არავის დაგვიყრია, ხარი და კაცი სამშობლოს გადასარჩენად ვშრომობდით.

ბევრი გაჭირვება დაგვადგა. ბევრი ავღარი გადავიტანეთ, მაგრამ ქედთან უღელი არ მოგვიცილებია, ცის ჩამოქცევას ჩვენი ზურგით და რქებით ვამაგრებდით.

ბევრი გაჭირვება გადავიტანეთ, ბიჭებო, მაგრამ ყველაზე მეტმა კოწოლას უწია. საღაც რომელიმე ხარს გაუჭირდებოდა, ხელად გამოვსნდით და მის უღელს კოწოლას ვადგამდით, ის სწევდა სხვის გასაწევს და თუმც უკვე ძვალი და ტყავი იყო, ერთხელაც არ დაუოჩნია.

მეცოდებოდა ჩემი კოწოლა, მაგრამ კოწოლასაც ვეცოდებოდით. იგი ხვდებოდა, რომ ასე იყო საჭირო და არასოდეს ქედი განზე არ გაუწევია. აბა ჩემზე უკეთ ვინ შეატყობდა კოწოლას გახდომას: მის აპეურს თანდათან ვუმბტებდი ნასკევებს.

და თუ გვერწოდა ხანდახან დრო მცირეოდენი მოსვენებისა, ვეალერსებოდი ჩემს ორივე მეგობარს და ვესაუბრე-

გივი ჯოხაძე
კოწოლა

ბოდი, როგორც მეტყველო. ვუყვებო-
დი, თუ რა გაჭირვება ადგა ქვეყანას
და ისინიც, თითქოს ყველაფერი გვეს-
მისო, თავს მიკანტურებდნენ.

კოწილა... ჩემი კოწილა...

უკუნი ღამე იყო. ჩვენებურებმა და
მეზობელი სოფლიდან წამოსულებმაც
ხარები უღლიდან გამოვუშვით და ვეე-
ბა ნაძვის ქვეშ ურმებზე მიგწეკით. ცი-
ოდა, ტანსაცმელი სულ ერთიანად სვე-
ლი გვექონდა. პაჭიქებზე უამრავი ბირ-
კა აგვექონდა. ფეხის სითბოს ქალამნე-
ბში ჩატენილი თომის თივა ოდნავ თუ
გვინახავდა. ტანში გვაძტვრევდა და
რალაც უარესის მოლოდინს გვეჩურ-
ჩულებოდა. ჟინელავდა, მაგრამ ხეს
შეფარებულები ამ ჟინელვას აღარა-
ფრად ვადგებდით. ესეც არ იყოს, ჰაე-
რი ისეთი დანესტიანებული იყო, რომ
თქორი უკვე ამ ვაი-ყოფასთან უმნიშ-
ვნელოც კი იყო.

თუმცა უკუნი ღამე იყო, მაგრამ
განთიადის ნიაფა დაკრა და შიგვდით,
ვათენებას ბევრი არ აყლდა. მოულოდ-
ნელად ჩვენთან ერთი წითელარმიელი
მოგვარდა.

— რომელი ხართ მანდ?

ჩვენ ვუბასუხეთ, ვინც ვიყავით და
მივაჩერდით, კიდევ რას იტყოდა.

— რომელსა გყავთ ღონიერი ხა-
რები, სასწრაფოდ წამოდით, ზარბაზა-
ნი ჩაგვივარდა თბრილში და უნდა
ამოვზიდოთ.

უმაღლე მივხვდი, რომ ეს ბრძანება
თუ შემოთავაზება ჩემი და ჩემი ხარე-
ბის შესასრულებელი იყო. ვალიკო გა-
ვიყოლე თან. მივედით ცხვრადეთ, რომ
ათიოდე წითელარმიელს თოყები ჩა-
უბიათ ზარბაზნისათვის და მიუხედა-
ვად იმისა, რომ წინ კიდევ ორი უღე-
ლი ყვეარი ხარი ებათ, ძვრას ვერ უშ-
ვრებოდნენ.

უცებ თითქოს ცამ იქუხაო, მთის
გადაღმიდან გერმანელების ზარბაზნები
ახმაურდნენ. საიდანღაც, შორიდან,
უმისამართო ჭურვები მოჰქროდა, გა-
დაგვიშვებდნენ თავზე, ხეებს ტო-
ტებს წამატვრევ-წაატრუსავდნენ და მე-

რე ზოგი ახლოს, ზოგი კი მოშორებულ-
ეცემოდა და ფეთქდებოდა, გარშემო
დაფქვილი მიწის კორიანტელს აყენებ-
და. დაგვიანება აღარ შეიძლებოდა. ვინ
იცის, მტრის ბრძალ ნასროლ ჭურვს
ჩვენც მოვეძებნეთ და ამ გამთენიისა
შეიძლება მზეც დაგვზნელებოდა.

სასწრაფოდ ჩავაბი ჩემი ხარები
მესამე ყვერად და პირველსავე გაწე-
ვაზე ცქიფი ვუყავი ზარბაზანს.

ჯარისკაცები სულ „მოლოდინე, მო-
ლოდინე!“ იძახდნენ.

საღლაც ხეებში მტრის ერთი ჭურ-
ვი ჩაიკარგა. ხის ნაშსხვრევები თავზე
დაგვაცივებდა. ყუმბარის ერთმა ნაშს-
ხვრევმა თავზე თვალის შესავლებად
გადაგვიარა. იცით როგორ? ყავრის ნა-
ტეხი თუ ვისვრიათ მინდორში ოდნავი
ნიავის დროს, აი ისე, როგორც ცალ
ფრთა მოგლეჯილმა ფარვანამ. ერთი-
ორი გაწევაც და ზარბაზანი ზევით ამო-
ვიტანეთ. კიდევ დაიქუხა ზარბაზანმა
და ჭურვი სულ ახლოს დაეცა. მამისო-
ნის უღელტეხილს პირველად დაჰკრა
მზის სხივებმა. და ის იყო წავედი წინა
ხარების გამოსახსნელად, რომ...

— Ложись! — დაიყვირა ვიღაცამ
და ჩვენც პირქვედამხოვილებს, ქვეყ-
ნის ღვართქაფი დაგვცვივდა ზურგზე.

როგორც იქნა წამოვიმართე და...

ხარებს ზარბაზნებზე მობმული ჰა-
ნები დაწეკითათ და ტყისთვის მიეცათ
თავი. ზეზე მხოლოდ ნიშა იდგა და სა-
ბრალოდ ზმუოდა. ჩემი კოწილა, ჩემი
ძვირფასი კოწილა — სოფლის თვალი
და სიამაყე გულმკერდდაღეწილი ძირს
ეგდო. აღარ იძროდა...

კოსტა წუთით შეჩერდა. ვეღარ
ლაპარაკობდა. ყელში რალაც ეჩხირე-
ბოდა და ნერწყვის ყლაპვას უშლიდა.

... პირველი ვალიკო ეცა ჩემს კო-
წილას. თავი აუწია და აქ კი ვეღარ
ივაჟკაცა ჯარისკაცობას დიჩემებულმა
ყმაწვილმა, ატირდა, ატირდა ალბათ
იმიტომაც, რომ ასე მოულოდნელი
სიკვდილი პირველად ნახა. მე იქვე ვი-
დექი, მაგრამ კოწილასთან მისვლა მე-
შინოდა. ჯარისკაცები კი შემოგვცქე-

როდნენ და მათ ვაოცებულ თვლებში
თითქოს იკითხებოდა: რა მოხდა, ომში
აღამიანები ილუპებთან და ერთი ბი-
რუტყვის სიკვდილმა როგორ აგაღელ-
ვათო?

რა პასუხი უნდა გამეცა მათთვის?
ვაჯობე თავს. მივედი ჩემს კოწო-
ლასთან და ჩემთვის არა ვაქაცობაში
რომ არ ჩამოერთმიათ, მხოლოდ დასი-
სხლიანებულ შუბლზე გადავუსვი ხე-
ლი.

ვალიკოს ვანიშნე. ჩაება ცალად და-
რჩენილი ნიშასათვის საბელი და გზას
გავდგომოდით. ჩვენ აქ უკვე აღარა-
ფერი გვესაქმებოდა. ერთი ფიქრი კი
ვიფიქრე, გამოვართმევ რომელიმე ჯა-
რისკაცს საველე ნიჩაბს და დავმარბავ
ჩემს კოწოლას-მეთქი... მაგრამ ომი
იყო და ახალი ზორცი, ხომ იცით...

სხვა მეზრეებისთვის არც კი დავვი-
ცდია, ისე წამოვდილი მე, ვალიკო და
ცალად დარჩენილი ნიშა. მოვდიოდით
და გულს ვარამი, თვალს ცრემლი არ
სცილდებოდა. მხარი მომწყდა, თვალი
სულ დამეკსო, ჩემი კოწოლა სოფელში
არ შემიძღვებოდა...

... ოთახში სიჩუმე ჩამოვარდა. ყვე-
ლას ხმა წაგვერთვა და ვერც ნუგეშს
ვცემდით ახლად დაჭირისუფლებული-
ვით ჩამომჯდარ ცალთვალა დევს...

... კარგი მანძილი გვქონდა გამოვ-
ლილი, რომ წინ მიმავალი ვალიკო მო-
მიტრიალდა და საბელი ხელში მომაჩე-
ჩა.

— კოსტა ბიძია, ა... კოსტა ბიძია..

— რა იყო, ბიჭო?

— აჰა, შენ და ნიშამ იარეთ და მე
ახლავე დაგვეწვიეთ.

— სად მიხვალ, ბიჭო!

— ახლავე, კოსტა ბიძია, ახლავე.
ზევით რაღაც დამავიწყდა და ახლავე
მოვალ! — იმ ბატაბუთქის შემდეგ
სამარისებური სიჩუმე ჩამოწოლილი-
ყო.

— რას სულელობ! რა დაგრაჩა, რის
დაგრაჩა?!

მაგრამ ვალიკო უკვე ყურს აღარ

მიგდებდა და აღმართში თავქუდმოგზავნილი
ლუჯილი არბოდა.

ჩამოსულმა ჩვენებისთვის ვერც კი
მოვასწარი ამბის მოყოლა, რომ ვალი-
კოც მოვიდა. ერთი ხანი ურემთან იბო-
რიალა და მერე ჩვენ შემოგვევრთა.

ყველა მწუხარე იყო.

დავდეთ ჩემი ურემი ერთ-ერთ
ურემზე და ზღაზნით გავუდექით
გზას სოფლისაკენ, შინისაკენ, სადაც
მიგვექონდა ჩვენი სევდა და ნალველი,
ჩვენი დაღლილობა და ცრემლი. მაგ-
რამ იყო კიდევ რაღაც ადამიანური შე-
გრძნება, სიხარული თუ ამის მსგავსი
რაღაც, — ხომ შეიძლებოდა იმ ჭურვს
კოწოლას ნაცვლად აღამიანის, თვითე-
ული ჩვენთავანის მზე ჩაესვენებინა.

ადამიანი მაინც ადამიანია.

ეჰ, ჩემო კოწოლა, რა ადვილია ახ-
ლა ამის თქმა. შენ ხომ მაინც... ხარი
იყავი.

... სოფელში ჩასულებს ხალხი შე-
მოგვესია. ყველა გვილოცავდა მშვიდო-
ბით დაბრუნებას. ისე, სხვათა შორის,
ზოგიერთი თუ შეინაკლისებდა კოწო-
ლას და ვიშვივით თუ გადააქნევდა
თავს, თან კი დაუმატებდა, — უჰ, რა
ხარი იყო. რა ხარი!

გავიდა რამდენიმე ხანი. მტერი ჩვე-
ნი მთებიდან კულამოძუებული გარბო-
და. აღარ ისმოდა ზარბაზნების ყრუ ბა-
თქა-ბუთქი კავკასიონის დათოვლილი
მთებიდან. და ამ საერთო სიხარულში,
ამ საერთო გამარჯვების დაწყებაში მეა-
მაყებოდა ისიც, რომ ჩვენც, ჩვენებუ-
რებმაც, თითქოს-და ჩამოწერილმა აღა-
მიანებმაც შევიტანეთ ჩვენი წვლილი.
მსხვერპლიც ხომ გავიღეთ და ეს მსხვე-
რპლი იყო დიდი საქმობლოს საკუროთე-
ველზე მიტანილი წმინდა საღვთო. ამაზე
წმინდას რომელი მორწმუნე მოიგონებ-
და?

კოწოლა. ასე მეგონა, მარტო ჩემს
გულში დაბოვინებდა, მარტო მე მასო-
ვდა ანდა ამ ცოდვა-კითხვის ქამს, რო-

გივი ჯოხაძე
კოწოლა

ცა ყველა ოჯახს თავისი საგლოვი ჰქონდა, კოწოლა ვის უნდა მოჰგონებოდა?

მაგრამ კოწოლას დაკარგვით თითქმისდა მივიწყებული სიმწარე ერთხელ კიდევ განმიახლდა, ერთხელ კიდევ გადმომვარდა მის სახელზე თბილი ცრემლი და სხვის შეუმჩნევლად ამ გახსენებამ პური ღვინოში ჩამაწობია.

— ქვეყანა გამარჯვებას ზეიმობდა. მაისის დილა იდგა. ყველა ოჯახში ქვევრებს ახდობდნენ სარქველი. ზოგის ოჯახში სიხარულთან ერთად ცრემლი იფრქვეოდა, ზოგში იმედი დაბოვნიებული ჯარში წასულის დაბრუნებისა...

ჩვენშიაც იყო ღვინო და გადაძახილი, მეზობლები ჩემთანაც შემოვიდნენ. ვინც კი სოფლად იყო, თითქმის ყველა ჩვენთან შემოვიწვიე. ასე უბან-უბან დავდიოდით და ვმასპინძლობდით ერთმანეთს.

შექიფიანებულმა კარებში ჩამდგარი ვალიკო შევნიშნე. იდგა და ილიმებოდა. უკვე საუფროსი და შიშველი ბიჭი დიდი კაცის სიბრძნე ეტყობოდა.

— კოსტა ბიძია...
— რა იყო ბიჭო, ხომ მშვიდობაა?
— შეშფოთებით შევძახე და გულისფანცალად წავიდა მისკენ.

— კოსტა ბიძია, მშვიდობაა, მშვიდობა, და ამიტომაც მოვედი!

— მერე-და მოდი! რას უღვებარ?

— კოსტა ბიძია, ყველაზე კარგი ღვინო რომელი გაქვს ის მინდა!

— რატომ მეკითხები მაგას, ჩემს ქვევრებში ყველაში კარგი ღვინო ასხია, რომელიმესთვის ჭანგი ხომ არ შეგიმჩნევია?

— მაშ აჰა, ეს სასმისები და ერთს ჩემთან გადმოდი ალავერდს, ამ სასმისებით ჯერ ღვინო არ დალეულა და მინდა პირველები მე და შენ ვიყოთ.

ვალიკომ ორი მოზრდილი ყანწი გამომიწოდა.

— ვალიკუნა, ბიჭო! შენ გენაცვალე!

— და სახელეწილ ვაჟკაცს გადავხვები.

— შენ გენაცვალოს შენი კოსტა ბიძია, ბიჭო. ეს რა ბიჭი ყოფილხარ?

— ჩემი ხელით გამოვიყვანე, კოსტა ბიძია, ჩემი ხელით.

და იმ ყანწებით პირველად ჯარში წასულთა და შინმოუბრუნებელთა სადღეგრძელო დაილია.

კოწოლაც ხომ შინმოუხსენებელთა შორის იყო.

ასე დაამთავრა ცალთვალა დევმა ამბის მოყოლა. სევდაც და სიხარულიც მოგვეგვარა ყველას. რაღა გვეთქმოდა. ასეთი ამბავი ზოგს ზღაპარში ეგონება, მაგრამ ცალთვალა დევი მოჰყვა ამას, ცალთვალა დევი, რომლის ცალ თვალში უფრო მეტი სიმართლე იდგა, ვიდრე ყველა ზღაპარსა და ლეგენდაში.

— ასე იყო ყველაფერი, თქვენ ხართ ჩემი ბატონი. წლები გადიან, მაგრამ როგორ თქვა პოეტმა? გულსაო ერთხელ რაც დაჩანდებისო, საშვილიშვილოდ გადაეცემო, ხომ.

ასლა კი, ჩემო სტეფანე, მომიტანე ის ყანწი ერთი, შენ რომ ჩამოგიტანე.

სტეფანემ ხარის ვეება რქა მოიტანა, რომელიც მონდომებით, მაგრამ უხეშად იყო გამოყვანილი.

— ეს ერთი აქ წამოვიღე, სახლიკაცთან. მინდა ჩემი კოწოლას რქით, სოფლადაც ისმებოდეს სადღეგრძელო და ქალაქადაც, სადღეგრძელო ჯერ არ დავიწყებული შინმოუხსენებელისა. ეს ყანწები ჯერ არ მომივერცხლია, არც მოვერცხლავ, დე ისეთი იყოს, როგორიც ვალიკომ გამოიყვანა. ამ ყანწებს გალამაზება არ უნდა.

ყანწზე უარი არავის უთქვამს. ბოლოს კი იგი კოსტას დაუბრუნდა, დილოცა და როცა ღვინით შეფერილ ულვაშებსა და ტუჩებს იწმენდდა, თითქმის მომესმა:

— ძეგლი დაუდგამთო მგლისთვისო, ცხვრისთვისო, ჭანდაბისთვისო, ოხრობისთვისო... ეჰ... ჩემო ქედმაღლიანო კოწოლა!

ბენიკ სიკრანიანი

ხევ-ხევ წვიმა მიიპარება

ჩვენ ჭაღრაკს ვთამაშობდით. ამხანაგს ოდასახლის კარი ღია დაეტოვებინა. გარეთ დავიწყეთ ყურება, გარეთ კი წვიმა მოდიოდა. გაზაფხულის შხაპუნა განთიადიდან მოყოლებული კოკისპირულად ასხამდა ნორჩი ბალახით დაფარულ მთებს, ჭიუხებად და ზრამებად დაჩეხილ ხეობებს, ჩაბნელებულ ტყეებს. ყველაფერს რწყავდა, ასველებდა და ნესტიან სიციფეში ახვევდა.

ვიღაცა თავისი ვეებერთელა ტანით კარებს აეკრა, სინათლის ერთადერთი გზა დაახშო და ოთახში ერთბაშად ჩამოხვლდა.

ბუხართან ჩაცუცქული დედა ოსანა, რომელიც ჩვენთვის სადილს ამზადებდა, მაშინვე წამოდგა.

— ნაზან, შენა ხარ? — მიმართა ხმადაბლა — ეგ რა დღეში ჩავარდნილხარ, შე გულმკვდარო?..

ახალმოსული ფაშფაშა, ახოვანი მთიელი ქალი ისე იყო სველი, იტყობოდა, ეს-ეს არის ადიდებული მდინარის ტალღებიდან გამოსულაო. კაბის ყველა ნაოჭიდან, ყველა ნაკერიდან წყლის წვეთები ჩამოსდიოდა.. კალთა აეწია, შიგ რაღაცა ჰქონდა, კალთის ნაპირებიდან წვეთები ისე ჩამოსდიოდა, გეგონებოდათ, გარედან კალთით წვიმის წყალი შემოუტანიაო.

ფეხშიშველი იყო, ფეხსაცმელები ამოედლიაგებინა. განიერი ტერფები ბალახისაგან გამწვანებოდა, ფეხის თითებში ყვითელი ფოთლები გაჩორდა

ეტყობოდა, შორებელი იყო. ზეგანზე წვიმას მოესწრო და ვიდრე ადგილას მოაღწია, თავშესაფარი ვეღარ უპოვია, თავსხმაში უვლია, — ფეხსაცმელებს შეუწუხებია, გაუხდია, ამოუდლიაგებია და დარჩენილი გზა ფეხშიშველას გამოუვლია.

— აქეთ მოდი, შე გულმკვდარო, — ბუხართან მჯდომი დედა ოსანი გვერდზე გაჩოჩდა, ნაზანს მკლავში ხელი წაავლო, — მოდი, გათბი, საიდან მოდიხარ?..

ნაზანმა კითხვაზე არ უპასუხა, ჭურჭელი მოსთხოვა. დედა ოსანმა ქვაბი მისცა. ნაზანმა კალთით მოტანილი სარძევეში ჩაცალა და ოთახში მაშინვე ნაწვიმარი სოკოს სუნი დატრიალდა — რძის ქაფივით თეთრი სოკოს სასიამოვნო სუნი.

შემდეგ სველი თავშლის ბოლოთი წვიმისაგან დასველებული სახე შეიწმინდა, მერე თავშლის ბოლოები დაახვია, დაწურა, უკან გადაიგდო და წარბშეშტუხვნილმა ჩვენსკენ გამოიხედა — შეგვაძინია.

— უი, ქალო, არც მეუბნები, — ფეთიანივით მუხლზე დაიარტყა ხელი, მერე ტუჩებთან მიიტანა და გააგრძელა: — ვინ არიან? ერთი მათგანი რაზმიკა არ არის?

ჩემმა ამხანაგმა გაიცინა.

— ჰო, ის არის, რაღა... როდის ჩამოხვედი, რაზმოჯან? — მოვიდა, გულში ჩაიკრა, შუბლზე აკოცა და მერე მე

მომიბრუნდა, — ესეც... მოიცათ, არ მო-
თხრათ, — ცნობისმოყვარედ დამაშტე-
რდა, ალბათ თავის რომელიმე ნაც-
ნობს უნდოდა მივემსგავსებინე.

— ერთი აქეთ მოდი... — მკლავში
ჩამჭიდა ზელო, კართან მიმიყვანა და
სინათლეზე კიდეც შემომხედდა.

შევერცხლილი თმა რომ არა ჰქო-
ნოდა, ორმოცდაათ წელზე მეტს არავინ
მისცემდა. სახეზე ერთი ნაოჭიც არა
ჰქონდა, ეტყობოდა, ცხოვრების დიდი
გზა უკვე გაველო და ბევრი რამის მო-
მსწრე იყო.

— ტყუილა ეწვალე, დეიდა ნა-
ზან, — ღიმილით უთხრა რაზმიკმა. და
თან ცხვირსახოცით შეიმშრალა სახე
და ხელებზე შემორჩენალი სისველე,
— ჩვენი მხრიდან არ არის. გაიცანი,
ჩემი ამხანაგია, ვლარშაკი. შესანიშ-
ნავი აღამიანია. დამსახურებული ინ-
ჟინერია, თანაც მხატვარია...

აუტანელი ხასიათი აქვს ჩვენ რაზ-
მიკას, პირდაპირ აღმავლობებელი. თი-
თქოს კმაყოფილებას გრძნობს აღამი-
ანის სულთან თამაშით. რომელი დამ-
სახურებული ან რომელი მხატვარი მე
ვარ! ნუთუ ვინც ფანქარს აიღებს, მხა-
ტვრად ჩაითვლება.

და გგონიათ, მხოლოდ ჩემს მიმართ
არის ასეთი? არა, ყველასადმი, სხვა
ამხანაგების მიმართაც ასე იქცევა.
უნებურად გაფიქრებინებთ, თითქოს
მას არც ერთი, „უბრალო მოკვდავი“
მეგობარი არა ჰყავს, ყველა თანამდე-
ბობის პირია, ყველას რაღაც წოდება
აქვს.

— გეზუმრება, დედა, არც „დამსა-
ხურება“ მაქვს და არც „მხატვარი
ვარ“, — ვთქვი მე.

— უყურე ამას, უყურე ამას! —
გაცეცხლდა რაზმიკა და, როგორც სხვა
დროს იცოდა ხოლმე, მაშინვე გამოა-
ცოცა უბის წიგნაკი. მის ერთ-ერთ ფუ-
რცელზე, გართობის დროს ჩემს მიერ
ჩახატული თავისი პორტრეტი მონახა,
— აბა შეხედეთ, მე ვარ თუ არა? მა-
გისი ნახატია. მე არა ვარ?

დეიდა ნაზანმა გამოართვა წიგნაკი,

თავი დახარა, უყურა, უყურა და მკრთო-
ლიმა, ღიმილის დროს ლურჯი, წიგნის
თვალები ისე ჩაუდგრა უბეგში, რომ
ორ პატარა ლაქას დაემსგავსა.

— შენა ხარ, რაზმიკან, — უთხრა,
— გეგხარ მაგრამ...

— მაგრამ, რა?..

— სად შენი ცხვირი... სად ამისი
ცხვირი... — თქვა და თავსახვევის ბო-
ლო პირზე მიიფარა, რომ არ გასცინე-
ბოდა.

— ეგ არაფერია, დეიდა, ნამდვილი
ხომ არ არის. ამხანაგური შარჟია. თუ
მოინდომა, ისე დახატავს, ფოტოგრაფი
ღმერთმა შეარცხვინოს მაგასთან.

დეიდა ნაზანმა უბის წიგნაკი რაზ-
მიკას დაუბრუნა. ბუხარში მოვარვარე
ცეცხლთან მივიდა და დედა ოსანას მი-
ჩნეულ ადგილზე დაჯდა.

— ტანისამოსი მაინც გამოიცვალე,
შე უღმერთოვ, შეგცივა. ავად გახდე-
ბი, — გულშემატკივარი დის კილოზე
უსაყვედურა მან.

— არაფერია, მიჩვეული ვართ... —
უპასუხა დეიდა ნაზანმა და გალურჯე-
ბული ხელები ცეცხლის ალს მიუშვი-
რა.

ვიდრე თბებოდა, იქვე გვერდით
ჩამუხლული დედა ოსანა ტანისამოსის
სველ კალთებს უწურავდა, წყალი წუ-
რწყურით დიოდა ბუხრის სიახლოვეს
დაყრილ ნაცარზე.

— ღმერთმა აცხონოს ამ წვიმის
მომყვანი, ეგ რომ არა, ჩვენკენ არც
გამოიხედავდი. სადა ხარ, ამდენი ხანი,
შე უსინდისოვ, ნატვრისაგან თვალეზი
დამევსო, შენ კი...

შუბლი შუბლზე მიედოთ და ჩუ-
მად მუსაიფობდნენ. საოცარი მეგობ-
რობა აკავშირებდათ მათ, ყოველ სიტ-
ყვაში, ყოველ ბგერაში იგრძნობოდა
საზიარო სიყვარული და გულშემატ-
კივრობა.

რაზმიკმა შენიშნა, რომ თვალ-ყუ-
რი იმათკენ გამიბრუნდა.

— ქალიშვილობისდროინდელი ამ-
ხანაგები არიან, — მითხრა. — ღვიძლი
ღებივით არიან...

მე არ ვიცოდი ქალიშვილობისას როგორი ურთიერთობა ჰქონდათ, ახლა კი ისე მოჩანდნენ ისინი, როგორც დიდი მონასტერი და პატარა სამრეკლო.

დღედა ნაზანი ზონზრობი, მკერდგანიერი იყო. დედა ოსანა კი სამოსელში გახვეული ერთი მუჟა ძვლები.

დაჩუმდნენ. დღედა ნაზანმა სევდიანად გაიხედა გარეთ და ოცნებით წარმოთქვა:

— ნეტა იმ დროს, წვიმის დროს ტანსაცმელს გაიძრობდა ზოლმე და ტიტველი დარბოდა. ვიყვებოდა წვიმისათვის.

რაზმიკმა ჩამჩურჩულა.

— შვილის ბავშვობა გაიხსენა ისევ. მერე იცი, რა ბიჭი იყო?.. წავიდა, დაიკარგა...

— საღ?

— ომის ქარიშხალში. გვეგონა დარდისაგან გაგიუღებოდა, მაგრამ შენგე...

დღედა ნაზანმა სარძევე ახლოს მიიჩია, სოკოებს მარილი მოაყარა და ნაკვერცხლებზე მწკრივად დალაგა. სოკოების მიხაკისფერ ნაკეცებიდან ნაქონმა წვენიმა შიშინი დაიწყო — სოკო იწვებოდა.

რაზმიკმა თვალთ მანიშნა დღედა ნაზანზე.

— აი, სწორედ ასეთ ქალზე უთქვამთ, უბედურია, მაგრამ მაინც გმიჩრულებს სულისაო...

— კიდევ?... კიდევ?..

— ჰო, ჰო, მერე რა? ვერ გაიგე? უბედურიც არის და გმიჩრულებს სულის პატრონიც-მეთქი.

დავას აზრი აღარ ჰქონდა. ვიცოდი მისი ზისიათი — სულერთია, თავისას გაიტანდა და ამიტომ გავჩუმდი.

დღეებმა განვლეს და მე დავრწმუნდი, რაზმიკა მართალი იყო. ეს ქალი ნამდვილად უბედურიც იყო და გმიჩრულებდა. ალაგაზრდობაში მეუღლე დაეკარგა, სამამულო ომის დროს — ერთადერთი შვილი და მარტოდ მარტო დარჩენილა თავის მწუხარებასთან, მაგრამ არც ერთი დღე უქმად არ გაეტა-

რებინა, მის თვალზე ცრემლი არავის უნახავს.

ამბობდნენ, თავის დროზე მხარდამხარ იბრძოდა პარტიზან მეუღლესთან ერთად, შაშხანა ექირა ხელშიო. პატრონტაშს ატარებდა, ყაბალახის ბოლოებს ქარი უფრიალებდა თურმე, როცა ცხენს ელვასავით მიაქროლებდა მთის ფერდობებზე.

მაისის აჯანყების დამარცხების დროს მისი მეუღლე მოუკლავთ. მეუღლის გვამი მტერს ხელში რომ არ ჩავარდნოდა, წამოუკიდია, ხუთი ვერსი მთებამდე ზურგით უტარებია, სამი დღე და ღამე ერთ მიყრუებულ ყიშლაყში დაუმალავს, მერე განთიადისას საკუთარი ხელით მიწა გაუთხრია და დაუმარხავს მაღალ კონცხზე. სოფელში დღისით. დაბრუნებულა, წელში გამართულს გაუვლია „პარლამენტის“ შენობის წინ და თავის სახლში მისულა. იცოდა, ყოველ წუთს შეეძლოთ დაექირათ, ესროლოთ, მაგრამ განსაცდელს არ გაჰქცევია. გაბედულად გაუვლია და მტერს გზა ვერ გადაუღობავს.

ასევე ვაჟაკურად გადაუტანია ერთადერთი შვილის დაკარგვაც. თავი თურმე იმით უნუგეშებია, რომ ბრძოლის ველიდან საღსალამათად დაბრუნებულან მეზობლებისა და ნათესავების შვილები.

ამ დღეს დღედა ნაზანი სადილად არ დარჩა, ძალიან ეჩქარებოდა, ფერმაში იყო ქასასვლელო და როგორც კი წვიმამ გადაიღო, გამოგვემშვიდობა და წავიდა, მაგრამ ჩვენ მაინც არ დავვიწყებიათ, თითქმის ყოველ დღე შემოგვევილია ზოლმე.

— ზომ კარგადა ხართ, თქვენ შემოგვევლეთ! — გულწრფელად გვეტყოდა, მერე კი რაზმიკას ეკითხებოდა: — კაქავაენქში იყავით? ან ძენაწოლში? არა? რატომ? წადით, თქვენ შემოგვევლეთ, რაზმიკჯან, წაიყვანე, უჩვენე...

გენიკ სპირანდანი

ხმვ-ხმვ წვიმა მიიპარება

ჩვენ უკვე შენიშნული გვაქონდა, რომ მის ყოველ სიტყვაში, ყოველ გამოხედვაში სითბოსთან ერთად ღრმა მწუხარება და იღვწილი სევდა ერია, რადგან მეტწილად ჩაფიქრებული და დაბნეული იყო, თითქმის რაღაცის თქმა სურდა, მაგრამ გვერდებოდა.

მხოლოდ ჩვენი გამგზავრების წინა დღეს გაანდო რაზმიკას თავისი გულისწუხილი, იმან კი მე მითხრა.

— უნდა, რომ ერვანდას სურათი დაუხატო, გთხოვ, უარი არ უთხრა, — თვითონაც შემეხვეწა.

ეს მთლად მოულოდნელი ამბავი იყო ჩემთვის, დაკბენი.

— ისევ დაიწყე სისულელეების რომება?

— მოიცა, მოიცა, რას წამოხტი? დამწუხრებული დედაა. განა შეიძლება მისი სიტყვა არ შეასრულო?

— კი, მაგრამ...

— არავითარი „მაგრამ“, დახატე, მიეცი და ეს იქნება შენი ყველაზე დიდი „მაგრამ“...

— შენ ისევ შენსას გაიძახი, შე კაცი კაცო, სადაური მხატვარი მნახე, რა ხანია ფუნჯი არ ამიღია ხელში, ან როგორ უნდა დავხატო, როდესაც ის კაცი არ მინახავს, არ ვიცნობ...

— მაგას მოველემა, გამოსავალს ვიპოვნით, — მკლავში ჩამკიდა ხელი რაზმიკმა.

— რამდენიმე წლის წინ ფრონტიდან გაზეთი გამოგზავნეს. გაზეთში ერვანდას სურათი იყო. ეს ერთადერთი სურათია დეიდა ნაზანი ამ გაზეთს უბით ატარებს ავგაროზივით, ტყავის პარკი შეუკერია და შიგ უდევს, ძაფით კისერზე ჰკიდია. მართალია, სურათი ცოტა გახუნებულია, მაგრამ მაინც შეიძლება იქიდან გადაღება.

რალა ბევრი ვავაგრძელო, იმ დღითვე ფრონტული გაზეთის ნომერი ჩვენს ხელთ იყო... გახუნებულ სურათზე თითქმის აღარაფერი დარჩენილიყო. თვალების ადგილზე რამდენიმე ბუნდოვანი ხაზი მოჩანდა. მაგარი და ძლიერი ნიკაბი, მომღიმარე ტუჩ-პირი.

ოდნავ შესამჩნევი, შემოვლებული ზოლი სახეზე. აი ყველაფერი. რაც შეგნებოდა შეგვემჩნია სურათზე.

როდესაც უუთხარი, უთვალეზოდ შეუძლებელია სურათის აღდგენა-მეტი, რაზმიკმა გაიცინა.

— გამოსავალს აქაც ვიპოვით, — თქვა მან, — ერვანდას თვალები დეიდა ნაზანის თვალებივით წვრილი და ცისფერი იყო. გადაიტანე დედის თვალები ამ სურათზე და სურათი გაცოცხლდება. სხვა რაღა გინდა, თქვი...

— ისა რომ, ამ გადაკარგულ მთებში სად იშოვი ტილოს და ზეთის საღებავებს. ანდა სულ უბრალო ფერად ფანქარსა და ქაღალდს? ახლა თუ გრძნობ, სადამდე მიგიყვანა შენმა სულელურმა ხუმრობამ.

— არავითარი ხუმრობა, უნდა დახატო, დიახ. თუ მოინდომე, კიდევაც დახატავ. რა შუაშია აქ ხუმრობა! მერე შე კაცი კაცო, მუხუშუმისათვის ან გაზეთისათვის ხომ არ უნდათ? დედაა დედის გულის წადილია. დახატე. მივცეთ და წავიდეთ.

— ისევ თავისას გაიძახის... რითი დავხატო? რაზე?

— აი ეგ სხვა ამბავია... — ამ ერთ საკითხში დამეთანხმა რაზმიკა. — ამაზე სერიოზულად უნდა ვიფიქროთ.

რა იყო საფიქრებელი? იაილანი საესეა მოსწავლეებით.

აღმოჩნდა, რომ აქ ყველაფერი არის, სახატავი ქაღალდიც, ფერადი ფანქრებიც, ტილოც და ზეთის საღებავებიც.

ტილოს და ზეთის საღებავებზე უარი ვთქვი, დიდი ხანი იყო გასული, რაც ხელში ფუნჯი არ მჭეროდა. ქაღალდი და ფერადი ფანქრები ავიღე და საქმეს შევუდექი. ერთი დღე ოთახში ვიყავი ჩაკეტილი, არავის არ ვიკარებდი. ვხატავდი და ვშლიდი. ვხატავდი და ისევ ვშლიდი. ყველაზე ძალიან თვალბის დახატვა გამიჭირდა. ვერ ვახერხებდი დედის თვალბის შვილის სახეზე მექანიკურ გადატანას. საქმე მხოლოდ გაღიმებულმა ტუჩ-პირმა გამაადვილა.

ამიტომ, დეიდა ნაზანის ღიმილი უფრო მომეხმარა, ვიდრე მისი თვალები სურათი თითქოს გამოვიდა.

პირველად რაზმიკმა ნახა, სიხარულისაგან ბავშვივით აცმუკდა და აღარ იცოდა, რა ექნა.

— ბიჭო, შენ რაფაელი ყოფილხარ, პიკასო, სარიანი... — მეუბნებოდა და გარე-გარე მივილიდა, რომ თავში არ ჩამეფარებინა.

ერვანდი თავიანთი მთების ფონზე დაეხატე, მის უკან მოჩანდა ერთი მეორეში ჩახლართული მწვანე ტყეები. ალისფერი კლდეები. ჭიუხებად და ხრამებად დაჩეხილი ხეობა, უფსკრულები. ცა არ ჩანდა, იგი მნახველს სურათის გარეთ, ძალიან მაღლა უნდა წარმოედგინა.

როდესაც სურათს ვამთავრებდი, მოვისახრე, რომ მის ერთ კუთხეში, სადაც მუქი იისფერა ხევის ნაწილი მოჩანდა, შხაპუნა წვიმა დამეხატა, მზის სხივებით შევერცხილი, ირიბად წამოსული სხივების ნაკადი.

მნახველს ისე ეჩვენებოდა, რომ ომის შემდეგაც ცხოვრობდა და დღეგრძელობდა ერვანდი. აი, ჭარისკაცის ტანსაცმელით დაბრუნებულა სამშობლოში, შეხვედრია ერთ-ერთ ნაცნობს, თითქოს წამით შეჩერებულა, მომდიბარი სახით უყურებს მას და ეკითხება: „გამიხსენე?“, „მიცანი?“.

მის ზურგს უკან კი, როგორც მარადიულობის სიმბოლო, აღმართულა მშობლიური კლდეები, მთები, ხე-ხევე კი წვიმა მიიბარება, გაზაფხულის შხაპუნა წვიმა.

ჩემს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა, როდესაც დეიდა ნაზანმა სურათი ხელში აიღო, უყურა, უყურა, მერე გახარებულმა გულზე მიიკრა და დაიჩურჩულა:

— ჩემო შვილო, ერვანდ... ჩემო საყვარელო შვილო!..

სურათი რაზმიკას დედასაც ძალიან მოეწონა და სხვებსაც.

— თითქოს ცოცხალია და სუნთქავსო, — ამბობდნენ ზოგიერთები. „მერე

თვალები, თვალები!“ — მოხიბლული ამბობდნენ ისინი, ვინც ახლოს იცნობდა ერვანდს.

„ესე იგი, კარგი გამოვიდა!“ — გავიფიქრე და კმაყოფილი დავრჩი, რომ შრომამ უქმად არ ჩამიარა.

საღამო ხანს მე და რაზმიკამ სურათისათვის ლამაზი ჩარჩო გავაკეთეთ, მერე მინის ზომაც ავიღეთ, რომ სოფელში მოეჭრათ. დეიდა ნაზანმა აღარ იცოდა, როგორ გამოეხატა თავისი აღტაცება, მლოცველივით დამტრიალებდა.

— ღმერთმა გამომიგზავნა შენი თავი, — იმეორებდა აღელვებული, — მთელი სიცოცხლე შენი მოვალე ვიქნები.

მაგრამ ჩემს გაკვირვებას საზღვარი არ ჰქონდა, როდესაც მეორე დილას დეიდა ნაზანი ჩაფიქრებული და დაღონებული მოვიდა ჩვენთან. თეთრ ნაჭერში გახვეული სურათი უკან მოიტანა და რაზმიკას ლოგინზე დადო.

რა მოხდა? ნუთუ პირველი შთაბეჭდილება შეცდომა იყო? ნუთუ ღამით შეიცვალა და ახლა უკან მოიტანა სურათი? ცმობისმოყვარეობამ მძლია და ვკითხე:

— რა მოხდა, დეიდა? თუ რამე აკლია, ახლავე მითხარი, ვიდრე აქა ვარ. სოფლიდან „ვილისს“ ველოდებით. დღეს უნდა წავიდეთ.

დეიდა ნაზანმა თავი დახარა. უსიტყვოდ გასაგები იყო, რომ რაღაცა აკლდა სურათს, მაგრამ გამხელას ერიდებოდა.

— მითხარი, ნუ მერიდები, არა ჰგავს?..

— უი, დამიბრმავდეს თვალები, ეგ რა მითხარი, პირწავარდნილი ჩემი ერვანდაა...

— თვალ-წარბი, შუბლი, თმა...

— ყველაფრით, ყველაფრით...

— აბა, რა ამბავია?

ბოლოს მითხრა. თავდაპირველად

გენიკ სპირანიანი

ხმ-ხმ წვიმა მიიპარება

მეცნაურა მისი სიტყვები, შემდეგში კი — ძალიან ამადლევა.

მას უნდოდა, რომ შვილის მკერდზე აუცილებლად დამეხატა ოქროს ვარსკვლავი, უნდოდა, შვილი გმირად დენახა, რადგან ყოველთვის ასე ჰყავდა წარმოდგენილი თავისი შვილი.

იქნებ დედის გულის წადილი იყო? ან ოცნება? ანდა ნუგეში? — არ ვიცი. შეიძლება სამივე ერთად.

ღიახ, ის მოთხოვდა. მე კი არ შემეძლო. მორიდებით ავუხსენი, რომ არ შემეძლო. ეტყობოდა, არ ირწმუნა, თავდალუნულმა მომისმინა და სევდანარევი ხმით მითხრა:

— აღამიანს ამ მზიურ ქვეყანაზე ერთადერთი სიცოცხლე ჰყავდეს, ეგ სიცოცხლე სამშობლოს შესწიროს და მინც გმირი არ იყოს?..

მე ვუთხარი, რომ ის მართალი იყო, ერვანდა ნამდვილად გმირია, მაგრამ არის ისეთი რამეები, რომელსაც გვერდს ვერ აუხვევ, — გმირის წოდება განსაკუთრებული ბრძანებით ეძლევა ერვანდას დაჯილდოების შესახებ ასეთი ბრძანება არ ყოფილა, თუმცა ის ამის ღირსი იყო.

— განა ჩემი ბაღი ბრძანებით მოკვდა? — თქვა და წავიდა. მიდიოდა არეული ნაბიჯით, წახრილი, კაბის კალთებს მწვანეში მიათრევდა. ვინ იცის, იქნებ მთელ თავის ცხოვრებაში პირველად მიდიოდა ასე. თავდახრილი.

ურთის იქით ამწვანებული და ბილიკებით დასერილი ბორცვი მოჩანდა. ბორცვს იქით კი არც თუ ისე ღრმა ნაპრალი, სულ დაბლა კი კოლმეურნეობის ფერმა.

დედა ნაზანი იქით მიდიოდა.

დაბნეული, თვალს ვაყოლებდი დანადვლიანებულ დედას. თავში ფიქრები მერეოდა, ვიცოდი, სწორად მოვიქციე, მაგრამ მაინც კმაყოფილი არ ვიყავი ჩემი თავისა.

ვიღაცამ მხარზე ხელი დამადო, მივბრუნდი. რაზმიკა იყო.

— კიდევ რა აწუხებდა დედა, ნაზანს? — მკითხა.

ვუთხარი. დაღონდა, გუნება გაუფუჭდა.

— შენც დახატე, რაღა, — მითხრა.

— რას მეუბნები, რა სინდისით. მე რომ მეკითხებოდეს, პატიოსნებას გეფიცები, ფრონტზე დაღუპულ ყველა ჯარისკაცს მიცემდი გმირის წოდებას. იმასაც კი, ვინც ერთი ტყვიის გასროლაც ვერ მოასწრო. ისინი ყველანი ისტორიული გმირები არიან. ღიახ, ღიახ. მარადიული მოგონების ღირსნი.

— მერე?..

— მერე? მერე ისა, რომ ხომ უბრძოლია? უბრძოლია. ხომ დაუბეჭდილია გაზეთში? დაუბეჭდილია. მაშასადამე, კარგად უბრძოლია. ღმერთის ნაწუქარი ერთადერთი სიცოცხლე ხომ შეუწირია სამშობლოსათვის? შეუწირია. ჰოდა, სხვა რაღა საჭირო, რომ შენი მადლიანი ხელით ერთი ოქროს ვარსკვლავი გაუკეთო მკერდზე. დახატე, გთხოვ. კიდევ გიმეორებ, გაზეთისთვის ან მუზეუმისთვის ხომ არ უნდათ? შე კაი კაცო, გაახარე დედის გული და მორჩი.

ის ისევ ლაპარაკობდა, მე კი აღარ ვუსმენდი. თავში ცოტა ხნის წინ ნათქვამი მისივე სიტყვები მიტრიალებდა: „ისტორიული“, „სამარადისოდ მოსაგონარი და ღირსეული“.

ნამდვილად უზაღო ქეშმარიტება იყო მის სიტყვებში.

მთებისა და ხეობის გამყოფ ჩალისფერ გზაზე მწვანე ბუზანკალივით რაღაცა გამოჩნდა.

— აგერ „ვილისი“ მოდის. წავიდეთ, — მითხრა გახარებულმა რაზმიკამ და ოთახში შემიყვანა.

ბედზე სურათი იქ იყო. ალბათ მღელვარებისაგან ლოგინზე დავიწყებოდა დედა ნაზანს. ფერადი ფანქრებიც ისევ იქ იყო. მე გმირის ოქროს ვარსკვლავი ერვანდას მკერდზე მივახატე და ეს ძალიან კარგად და მოხდენილად გამომივიდა.

გიორგი ყარაშვილი

თადარიგის გენერალ-მაიორი.

ქართველთა დიდ სამამულო ომში

დიდ სამამულო ომში ქართველი ხალხის მონაწილობას მაღალი შეფასება მისცა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალურმა მდივანმა ლ. ი. ბრეჟნევმა. თავის სიტყვაში საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკისათვის ლენინის ორდენის გადაცემისადმი მიძღვნილ საზეიმო კრებაზე მან განაცხადა:

„დიდი სამამულო ომის მრისხანე ეპოს ქართველი ხალხი, ყველა მოქმე საბჭოთა ხალხთან ერთად, აღსდგა საბჭოთა სამშობლოს დასაცავად, ოქტომბრის დიად მონაპოვართა დასაცავად. საქართველოს თითქმის 600 ათასი შვილი — კომუნისტები, კომკავშირლები, უზარტოები — იბრძოდა ფრონტებზე გერმანელ ფაშისტ დამპყრობთა წინააღმდეგ, რუსების, უკრაინელებისა და ბელორუსების, სომხებისა და აზერბაიჯანელების, ჩვენი მრავალეროვანი სამშობლოს ყველა ხალხის შვილების მხარდამხარ ისინი მონაწილობდნენ მოსკოვისა და ლენინგრადის დაცვაში, იცავდნენ მშობლიურ კავკასიას, სამეცდრო-სასივოცხოლო იბრძოდნენ ლეგენდარული სტალინგრადის კედლებთან და კურსკის რკალზე, ძლევამოსილი მარშით შევიდნენ ბერლინში“.

ფაშისტებს საბჭოთა კავშირის ტერიტორიის დაპყრობისა და დანაწილების ფართო გეგმა ჰქონდათ. 1941 წლის 16 ივლისს ჰიტლერმა სპეციალურ თათბირზე განიხილა საკითხი — „როგორ მოვექცეთ საბჭოთა კავშირს“ და უტიფრად განაცხადა: „პრინციპულად საქმე ეხება იმას, რომ სწორად დავყოთ უზარმაზარი ღვეზელი, რათა შეგვექლოს, ჭერ ერთი, მისი დაუფლება, მეორე — მისი მართვა, მესამე — ექსპლოატაცია“.

თავისეი მტრის ვარაუდით, ფაშისტური ჯარების მიერ დაპყრობილი საბჭოთა ტერი-

ტორია უნდა დაყოფილიყო ოთხ გერმანულ რაიხსკომისარიატად. მოსკოვის, ბალტიისპირეთის, უკრაინისა და კავკასიის რაიხსკომისარიატებად. თავის უთუო გამარჯვებაში დარწმუნებულმა მტერმა ამ ტერიტორიების რაიხსკომისარებად კი წინასწარ დანიშნა. ასე, კავკასიის რაიხსკომისარის სავარძელი უკვე მიკედანცისათვის იყო გამზადებული და ეს არამზადა დღე-დღეზე ელოდებოდა თავის „რეზიდენციაში“ — თბილისში „შემობრძანებას“. მან უკვე ისიც იცოდა, როგორ დაეყო „თავისი საბრძანებელი“. ფაშისტების მიერ წინასწარ შემუშავებული გეგმის თანახმად უნდა შექმნილიყო ყუბანის, ყალმუხეთის, სტავეროპოლის, საქართველოს, სომხეთის, აზერბაიჯანისა და მთიულეთის გენერალური კომისარიატები. ამავე დროს, ჰიტლერელებს განზრახული ჰქონდათ ქართველები შუა აზიაში გაესახლებიათ, საქართველოს ტერიტორია კი გერმანელი „ბატონების“ აგარაკებად გადაექციათ.

საბჭოთა კავშირზე ჰიტლერული გერმანიის თავდასხმის ბოროტი სიზარულით შეხედნენ ამერიკისა და ინგლისის იმპერიალისტები. მათი ვარაუდით, ფაშისტური გერმანია 1941 წლის ზამთრამდე შეძლებდა საბჭოთა კავშირის ვეებერთელა ტერიტორიის დაპყრობას. ამერიკელი და ინგლისელი მტაცებლები, პირველ რიგში, დანტერესებული იყვნენ საბჭოთა კავშირის დამარცხებით, მაგრამ ისინი ფაშისტური გერმანიის დასუსტებაზეც ოცნებობდნენ. ამერიკის მშინდელმა ცივე-პრეზიდენტმა ტრუმენმა საქვეყნოდ განაცხადა: „ჩვენ უნდა შევეცადოთ, რომ საბჭოთა კავშირი დასუსტდეს და მაშინ უნდა მივეხმაროთ მას, ხოლო თუ გერმანია დადგება დამარცხე-

ბის წინაშე, მაშინ გერმანიის უნდა დავებო-
როთ. საბჭოთა კავშირმა და გერმანიამ უნდა
ქოლტონ ერთმანეთი“. ეს თქვა ტრუმენმა
1941 წლის ივლისში, როდესაც ფაშისტური
გერმანიის ჯარებს დროებითი წარმატებები
პროვინციულ მოპოვებულა.

პიტლერის ავანტურისტული „ელვისებუ-
რი“ ომის გეგმის საბჭოთა კავშირის შეიარა-
ღებული ძალების უმადლესმა მთავარსარდალ-
მა ი. ბ. სტალინმა, შექმნილი სამხედრო მდგო-
მარეობის შესაბამისად, დაუბრუნებია თავი-
სი გონივრული სტრატეგიული გეგმა — აქ-
ტიური მოგერიების შემდეგ გადამწყვეტ შე-
ტევებაზე გადასვლის, მტრის სრული განადგურე-
ბის გეგმა.

შოშოლიური კომუნისტური პარტიისა და
საბჭოთა მთავრობის მოწოდების პასუხად ჩვე-
ნი ქვეყნის ხალხები მტკიცედ დაიარსებენ დი-
დი ლენინის უძლეველი დროშის ქვეშ. ხან-
მოკლე დროში ქვეყანა ერთ მთლიან ძლევამო-
სილ სამხედრო ბანაკად გადაიქცა.

1941-1942 წლების ზამთარში მტერმა იგე-
მა საბჭოთა არმიის მრისხანე დარტყმები მოს-
კოვთან, ლენინგრადთან, როსტოვთან, ყირიმში
და ფრონტის სხვა გადამწყვეტ უბნებზე: ეს
იყო საბჭოთა არმიის პირველი სერიოზული
გამარჯვებანი, რომელმაც გააცამტვერა მითი
ფაშისტური არმიის „უძლეველობის“ შესახებ.

1942 წლის შემოდგომიდან 1943 წლის შე-
მოდგომამდე საბჭოთა არმიამ უკვე გრანდიო-
ზული გამარჯვებები მოიპოვა. ამ პერიოდში
მან ბრწყინვალედ განახორციელა სტალინგრად-
ისა და კურსკის ოპერაციები, მწერ მარცხი
აგება მტერს კავკასიის მისადგომებთან. ისტო-
რიის არ ასხვს, რომ ასეთი მასშტაბის ოპე-
რაციები ასე მოკლე დროში განხორციელე-
ბინის რომელიმე ქვეყნის არმიას. ამ ოპერა-
ციებმა ერთხელ კიდევ ცხადყვეს ჩვენი ქვეყ-
ნის, მისი სახელმწიფოებრივი წყობისა და სა-
ზოგადოებრივი სისტემის უპირატესობა კაპი-
ტალისტურ სისტემასთან. ამ გამარჯვებებით
დაიწყო დიდი სამამულო ომის მსვლელობაში
პირველი გარდატეხა. ჩვენმა სახელგანმა არ-
მიამ შეუპოვარ და მძიმე ბრძოლებში საბო-
ლოოდ გამოვლიჯა მტერს სტრატეგიული ინი-
ციატივა და 1944 წელს განახორციელა ათი
გამანადგურებელი დარტყმა, რამაც მთლად
დააზნია პიტლერული სარდლობა და წაართვა
მის ჯარების ორგანიზებულად მართვის უნარი.
დარტყმების შედეგად საბოლოოდ გაიწმინდა
საბჭოთა კავშირის მიწა-წყალი ფაშისტთ არა-
მზადებისაგან და საომარი მოქმედება გადატ-
ნილ იქნა მტრის ტერიტორიაზე. პიტლერულ
გერმანიას ჩამოსცილდნენ ევროპის მთელი რი-
გი ქვეყნები — ბუშინეთი, ბულგარეთი, ფინეთი
და უნგრეთი. ბოლოს კი საბჭოთა შეიარაღე-
ბულმა ძალებმა გაანადგურეს ფაშისტთა გეე-

ბერტელა დაჯგუფებები ვენასა და ბუდაპეშტ-
ში, მოსეს ფაშისტური გერმანიის ჯარებმა
მოსავლეთ პრუსიაში, შემუსრეს მტრის ცენტ-
რალური დაჯგუფება ვარშავა-ბერლინის მი-
მართულებით, აგრეთვე ჩეხოსლოვაკიაში, და
კაცობრიობის ისტორიაში უსასტიკესი ომი
ძლევამოსილად დამთავრეს ბერლინის აღე-
ბით.

საბჭოთა არმიამ გამარჯვების დროშა აღ-
მართა დანგრეული რაისტაგის თავზე. ფე-
შისტური გერმანიის სარდლობა იძულებული
გახდა ხელი მოეწერა უსიტყვო კაპიტულაცი-
აზე.

გამარჯვა საბჭოთა ხალხმა, მისმა შეიარა-
ღებულმა ძალებმა, საბჭოთა სამხედრო მეცნე-
რებმა, გამარჯვა კომუნისტური პარტიის
ბრძნულმა, შორსმჭვრეტელმა პოლიტიკამ.

ამ დიდ სახალხო ომში ერთმანეთის მხარ-
დამხარ თავგანწირვით იბრძოდნენ ჩვენი დი-
დი სამშობლოს ყველა ერის შვილები. ომის
გამოცხადების პირველი დღიდანვე მოძმე სა-
ბჭოთა რესპუბლიკების მშრომლები კიდევ უფ-
ლად იბრძოდნენ დაიარსებენ სოციალიზმის
დროშის ქვეშ და რუსი ხალხის წინამძღოლო-
ბით სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში შეე-
ბნენ გერმანულ ავაზაკებს.

სხვა ერებთან ერთად დიდი წვლილი შეი-
ტანა სოციალისტური სამშობლოს დაცვაში
ქართველმა ხალხმა.

ქართველი და რუსი ხალხების ერთობლივ
ბრძოლას უცხო დამპყრობთა წინააღმდეგ დი-
დი და სახელოვანი ტრადიცია აქვს. „გაბირ-
ვების დროს ქართული დროშა რუსეთის დრო-
შასთან ერთად არაერთხელ გამოსულა საო-
მარ ველზე და მისი წინამძღოლობით და სა-
ხელით ქართველობას არაერთხელ დაუდგრა
სისხლი რუსეთთან ერთად“, — წერდა ილია
შაველაძე.

რუსი და ქართველი ხალხების საბრძოლო
თანამეგობრობის ისტორიის ახალი ბრწყინვა-
ლე ფურცლები დაიწერა საბჭოთა კავშირის
დიდი სამამულო ომის მრისხანე დღეებში. სა-
ქართველოს შვილები, ჩვენი მრავალეროვანი
ქვეყნის შვილები მხარდამხარ, თავგანწირვით
იბრძოდნენ გერმანულ ფაშისტ დამპყრობთა
წინააღმდეგ ბარენცის ზღვიდან შავ ზღვამდე,
მათი ალალი სისლი უხვდა და დაღვრილი მოს-
კოვსა და ლენინგრადთან, სტალინგრადსა და
ოდესასთან, ყირიმსა და კავკასიის მისადგო-
მებთან.

გაეცატურად იბრძოდა მტრის წინააღმდეგ
სპეციალურად შექმნილი ქართული დივიზიები,
რომელთა გმირობა მუდამ წარუშლელი იქნება
ჩვენი სახელოვანი არმიის ისტორიაში.

ქართველი ხალხი, დიდი და პატარა, ქალი
და კაცი, ფეხზე დაბდა გერაგი მტრის შესა-
მუსრავად. რესპუბლიკის რესურსები მთლიან

ნად მოზილებული იყო ფრონტის ინტერ-
კლასობის. ჩვენი რესპუბლიკის ყველა ქარ-
ხანა, ფაბრიკა, მცირე სახლსნო ფრონტი-
სათვის საჭირო მასალებს ამზადებდა და აწე-
დიდა მშობლიურ არმიას. ენთუზიაზმით ატ-
ყებული საქართველოს მოსახლეობა ფოლადის
მოჭირვებსაც კი ხსნიდა სახლსნო აივნებს და
იქ მიჰქონდა, სადაც ავტომატები, ზელუშმა-
რები, ნაღმები და სხვა სამხედრო იარაღი
მზადდებოდა.

1942 წელს, როდესაც ჩვენი სამშობლო
დიდი საფრთხის წინაშე იდგა, საქართველოს
მშრომელებმა 231 თვითმფრინავი შეიძინეს სა-
კუთარი სახსრებით და ჩვენი ქვეყნის სახელო-
ვან შეიარაღებს გაუზზავნეს.

მაგე, 1942 წელს ქართველმა პატრიოტმა
მუშებმა, გლეხებმა და ინტელიგენციამ — 10
დღეში პროდუქტებითა და ფხილი ტანსაცმლით
დატვირთული 50 ვაგონი გაგზავნეს ფრონტ-
ზე: 45 ვაგონისაგან შემდგარი ეშელონი, რო-
მელსაც ცენტრალური კომიტეტის მდივანი
ი. კ. თავაძე და კინორეჟისორი ლ. ესაკია
ხელმძღვანელობდნენ, სამხრეთის ფრონტზე გა-
იგზავნა, ხოლო მეორე ასეთივე ეშელონი ამი-
ერკავკასიის ფრონტის სამხედრო საბჭოს წევრ
ა. საგაიასა და პოეტ ირ. აბაშიძის ხელმძღვ-
ნელობით — ყირიმის ფრონტზე.

როდესაც მტერმა საბჭოთა კავშირის ცენტრს
სამხრეთისაკენ რკინიგზა გადაუჭრა, მისთვის
საწვევი მასალის მიწოდება მხოლოდ ქალაქ
კრასნოვოდსკიდან შეიძლებოდა, მაგრამ ამი-
სათვის საჭირო იყო მილსადინარის დაუყოფ-
ნებლად გაყვანა ქვეყნის ცენტრებისაკენ. სა-
ქართველოს მშრომელებმა ამჯერადაც წამდვი-
ლი პატრიოტული შემართება გამოიჩინეს. მათ
სასწრაფოდ, შვიდ დღეში, ამოიღეს ბაქო-
ბათუმის ნავთობსადენის ხაზის მილები და
კრასნოვოდსკში გაგზავნეს.

სათუთად ეპყრობოდა საქართველოს მშრო-
მელი ხალხი და ჩვენი საექიმო პერსონალი
რესპუბლიკის ტერიტორიაზე გაშლილ უამრავ
ჰოსპიტალში მოთავსებულ დაჭრილ და დაავ-
ადებულ მებრძოლებს, დღეღამე ზრუნავდა მათ
განსაკურნავად. მოამე რესპუბლიკებიდან ევა-
კუირებულ ასობით და ათასობით მშრომელს
ღებულობდნენ ყოველდღიურად საქართველოს
ქალაქები და სოფლები. მათ თბილად ხედ-
ბოდნენ ჩვენი მიწაწყლის შვილები და ყო-
ველწინადად ეხმარებოდნენ.

განსაკუთრებით დიდია ქართველი ხალხის
წვლილი, კავკასიაში მოსახლე სხვა მოამე
ერებთან ერთად, გერმანულ ფაშისტ დამპყრო-
ბითაგან ევკასიის ტერიტორიულ დაკავშირ. ამ ბრძო-
ლებში ერთხელ კიდევ მკაფიოდ გამოვლინდა
ჩვენი ხალხის მაღალი პატრიოტიზმი და ქედ-
უხრელობა.

ჩვენი ჭარბების თავგანწირული ბრძოლების

შედეგად მტერს ქანცი გამოეღია, სისხლიდან
დაიცილა, და მოსკოვის მისაღვამებთან მათი
წინსვლა მთლიანად შეჩერებულ იქნა, ჩაეყა-
რა საფუძველი ჩვენი ჭარბების კონტრშეტევზე
გადასვლის საქმეს.

1941 წლის მიწურულში, როდესაც ჩვენი
ქვეყნის დედაქალაქზე შავი ღრუბლები ჩაო-
წყა და მას ფაშისტთა ბრძოლა ვანადგურებას
უქადდა, არმიის არტილერიის უფროსის თანა-
მდებობაზე ქ. ტულის მისაღვამებთან გენე-
რალი კონსტანტინე ლესელიძე გახლდათ, რო-
მელმაც მტერს მოსკოვისაკენ გზა გადაუღო-
ბა. მისი ზუსტი და მძლავრი ცეცხლის შედე-
გად გუდერიაშის ტანკები და ჯავშნაინი მანქა-
ნები რკინის ნაგლეჯებად იქნა ქცეული, ოს-
ტატურად ურტყამდნენ მტერს და არ აძლევ-
დნენ მას მოსკოვისაკენ გაჭრილობა.

პორფირე ჩანჩიბაძის ხელმძღვანელობით
ბევრი საგმირო ეპიზოდები შესანიშნავად გან-
ხორციელდა, მოსკოვის მისაღვამებთან. ის
მოულოდნელად ახდენდა მტრის ზურგში შეუ-
მჩნევლად შეჭრას და დიდ ზიანს აყენებდა
მტრის ურდოებს.

დივიზიისადმი მოქნილი და უნარიანი ხელ-
მძღვანელობისათვის, საბრძოლბის დავალებს
სანიშნულად შესრულებისათვის სსრკ უმაღლესი
საბჭოს პრეზიდიუმის 1942 წლის 12 იან-
ვრის ბრძანებულებით პორფირე გიორგის ძე
ჩანჩიბაძე წითელი დროშის ორდენით დააჯილ-
დოვნეს, ხოლო სსრკ სახალხო კომისართა საბ-
ჭოს 1942 წლის 23 მაისის დადგენილებით, მას
გენერალ-მაიორის წოდება მიენიჭა.

არტილერიის გენერალ-მაიორ მიხეილ კიკ-
ნაძის ხელმძღვანელობით მეზენიტებმა უკუნი-
ბი სახელი მოიხვეჭეს მოსკოვის მისაღვამებ-
თან გერმანული ოკუპანტების ავიაციის გაფ-
თრებულ თავდასხმით ბრძოლებში. მათი ზუს-
ტი ცეცხლის შედეგად მტრის ავიაციამ დიდი
ზარალი განიცადა.

მოსკოვთან ბრძოლების კრიტიკულ პერი-
ოდში პოლკოვნიკ გრიგოლ კანჩიძის დივი-
ზიამ ოსტატურად ურტყა მტერს და მას დიდი
ზარალი მიაციენა.

1941 წლის 22 ივნისს დილის გარიგრაზე
ქალაქ პერემოშლის მისაღვამებთან ჩაება გა-
აფთრებულ ბრძოლაში გამხეცებულ გერმანულ
ურდოების წინააღმდეგ დივიზიის მეთაური,
ქართველი პირველი გენერალი პავლე ივლია-
ნეს ძე აბრამიძე. იგი ავტოკატურად შეხვდა
პიტლერელ ავაზაკებს. თეთრფენელთა წინააღ-
მდეგ ბრძოლაში მიღებული გამოცდილება მან
მოხერხებულად გამოიყენა ფაშისტთა ჭარბ
ძალების წინააღმდეგ ბრძოლაში. პავლე ხში-

ბიოგრაფიული

პარტკომის დიდ სამამულო ომში

რად კონტრშეტევაზე გადადიოდა და საკადრის პასუხს აძლევდა მომხდურ მტერს.

არ ჩამორჩებოდა თავის თანამებრძოლთა ანტონ ნაკაშიძე, რომელსაც ზედნოსანი მიჰქონდა ღარტყმები მტრის ურდოებზე.

მოსკოვის დაცვის საქმეში თავი ისახელა პოლკოვნიკმა კონსტანტინე მამარდაშვილმა, პოლკოვნიკმა მითაიშვილმა, ჯეშნოსანი მატარებლის ეკიპაჟმა: ე. კვაჭანტირაძემ, შ. ქელიძემ, კ. ვაბუნიამ, გ. გოკოშვილმა და სხვა უამრავმა ქართველმა ვაჟკაცმა.

საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის ისტორიაში ოქროს ასოებით არის ჩაწერილი სტალინგრადის დაცვისათვის წარმოებული ბრძოლები.

სტალინგრადის დამცველთა რიცხვში იყვნენ მრავალი ქართველი მეომრები, სახელმოხვეულები მხედართმთავრები. გენერალ ნ. თავართქილაძის დივიზიამ უქცნობი სახელი მოიხვეჭა სტალინგრადთან გაჩაღებულ სამცხედრო-სასიცოცხლო ბრძოლებში, გერმანელთა ჯარების ვარშემორტყმასა და მის საბოლოო განადგურებაში. საკმარისია ითქვას, რომ თავართქილაძის დივიზიის პირადი შემადგენლობის დამსახურება სამშობლოს წინაშე საბჭოთა მთავრობამ ღირსეულად დააფასა, ცხრაათსამღელე ქარისკაცი, სერგანტი და ოფიცერი დაჯილდოვდა ორდენებით და მედლებით, ხოლო ნიკოლოზ თავართქილაძე დივიზიისადმი უნარიანი ხელმძღვანელობის გაწევისათვის დაჯილდოვებული იქნა სუფოროვის მეორე ხარისხის ორდენითა და მედლით „სტალინგრადის დაცვისათვის“. მისი გმირობა და სიმამაცე ამერიკის შეერთებული შტატების მთავრობამაც აღნიშნა ამერიკის ჯვარით დაჯილდოვებით.

გმირობისა და სიმამაცის ნიმუშები გვიჩვენებს სტალინგრადთან გაჩაღებულ ბრძოლებში დივიზიის მეთაურებმა, გენერლებმა: პორფირე ჩანჩიბაძემ, კირილე ჯახუამ, ნიკოლოზ კალაძემ, ვლადიმერ ნანიშვილმა, ესტატი ტატანაშვილმა, ვლადიმერ ჯანჭავამ და სხვა.

ბევრი საგმირო საბრძოლო ეპიზოდები განხორციელა ლენინგრადის ბლოკადის დროს ავიაციის გენერალ-მაიორმა დიმიტრი შანშაშვილმა.

ვის არ სმენია კონტრადმირალ ლეიფავს საგმირო საქმენი ლენინგრადის დაცვისათვის წარმოებულ ბრძოლებში.

ლენინგრადის დაცვისათვის სახელოვნად იბრძოდა პოლკის მეთაური კურაკიშვილი, აგრეთვე მელქაძე, რომლებიც მრავალჯერ იქნენ დაჯილდოვებული საბჭოთა მთავრობის მიერ ორდენებითა და მედლებით.

1942 წლის 1 ივნისს პიტლერმა სასწრაფოდ მოიწვია თათბირი „სამხრეთ“ არმიის ჯგუფის შტაბში, სადაც მან განუცხადა თავის გეგმურებს: „ჩემი ძირითადი მიზანია — დავიკავო

კავკასიის მხარე, რაც შეიძლება განადგურდეს რუსების ძალა... გერმანიის შემოეღოს სტრატეგიული ნედლეული, როგორცია: ნავთი, მარ-განევი, ვოლფრამი, მოლიბდენი, პური და სხვა... ესენი ბევრია კავკასიაში და ამიერკავკასიაში. ამიტომ გირძანებთ, უახლოესი დღეების განმავლობაში დაიპყროთ კავკასია და ამიერკავკასია. თუ ამას თქვენ ვერ შეძლებთ და ვერ მივიღებთ ხსენებულ ნედლეულს, მე იძულებული ვიქნები შეეწყვიტო საომარი მოქმედება“.

ფაშისტები უახლოეს ამოცანად ისახავდნენ ჩრდილოეთ კავკასიაში მოქმედი ჯარების აღ-ყვამი მოქცევას და მათს სრულ განადგურებას, შემდეგ ოკუპანტების ერთი ჯგუფი უნდა გაქრილიყო ნოვოროსიისკისა და შავი ზღვის სანაპიროებზე, განეითარებინა შეტევიით მოქმედებდა, ოკუპანტების მეორე დღეულგება, უმთავრესად სატანკო და მოტორიზებული, მიზნად ისახავდა ჩრდილოეთ კავკასიის თვალუწყედნელი ველების გავლით ქ. გროზნოს და მახაჩკალის მიმართულებით გაქრას, რათა ერთი ღარტყმით მოეწყვიტა თავის ბინძურ კლან-კებში ბაქო და ხელთ ეგდო მისი უზარმაზარი საწვავი მარაგი.

ფაშისტური გერმანიის სარდლობას არც ჯალარა კავკასიონის მთები დაეწყებია. მან განიზარაზა ჩერქეზეთის მიმართულებით გადაე-ლაზა კავკასიონის ქედი და დაეპყრო საქართ-ველი, ერთი ღარტყმა უნდა განვითარებულიყო საქართველოს სამხედრო გზის მიმართულებით თბილისზე, მეორე კი — მამისონის უღელტეხილზე, ოსეთის სამხედრო გზით, ქუთაისზე. ამავე დროს, პიტლერებმა იერიში მიიტანეს კავკასიონის ქედის ცენტრალურ უღელტეხილზე და ცდილობდნენ სოხუმისაკენ გაქრას, რომ უმწეო მდგომარეობაში ჩაეყენებინათ ნოვოროსიისკის დაჯგუფება და იარაღი დაეყრევინებინათ მისთვის. კავკასიონის უღელტეხილზე ამ ავანტურისტული შეტევის განხორციელება პიტლერებმა მაღალმთიან ადგილებში მოქმედებისათვის სპეციალურად გაწვრთნილ 49-ე სამთო მსროლელ კორპუსს დაავალეს.

1942 წლის ივლისის პირველ რიცხვებში 46-ე არმიის სარდლობას სპეციალური ბრძანებით დაეავალა საიმედოდ დაეცვა კავკასიონის ქედის ცენტრალური ნაწილის ყველა უღელტეხილი. მაგრამ ამ არმიის სარდლობამ სათანადოდ ვერ შეაფასა მოახლოებული საშიშროება. მან კავკასიონის ქედი მტრისათვის მიუვალ ციხე-სიმაგრედ მიიჩნია და მხოლოდ იმით დაკმაყოფილდა, რომ ცუდად შეიარაღებული მცირე ნაწილები და დანაყოფები გაგზავნა დარღასკელებზე, მთავარი ყურადღება კი შავი ზღვისპირეთისაკენ წარმართა. ამ შეცდომაში კიდევ უფრო გაართულა ამიერკავკასიის ფრონტის მდგომარეობა, ისედაც ამა-

ბელ პერიოდში. მტერმა დარტყმა კავკასიონის ქედის ცენტრალური მიმართულებით განა-
ვითარა. ხელთ იგდო ზოგიერთი უღელტეხი-
ლი. კავკასიონის ქედზე შავი ღრუბლები ა-
ღმრწამს.

უმაღლესმა მთავარსარდალმა ი. ბ. სტალინ-
მა სამართლიანად უსაყვედურა კავკასიის
უღელტეხილების დამცველთა გადასასვლელე-
ბის მიუვლობაში ასეთი თავდაჯერება და მოა-
გონა ამიერკავკასიის ფრონტისა და 46-ე არ-
მიის სამხედრო საბჭოებს, რომ კავკასიის
უღელტეხილები მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქ-
ნებო მტრისათვის მუდგომელი, თუ სამხედრო
გაემაგრებოდა და დამცველი ჯარები თავგანწირ-
ვით იბრძოლებს. ამ გაფრთხილებას რომ აძ-
ლევდა, უმაღლესმა მთავარსარდალმა ფრონტი-
სა და არმიის სამხედრო საბჭოებს ამოცანის
თითქმისა უმნიშვნელო დეტალებზედაც კი მი-
უთითა.

ამიერკავკასიის ფრონტის სამხედრო საბჭომ
სასწრაფოდ განახორციელა დამატებითი ღო-
გისმიერებები. პირველ რიგში, შეცვალა 46-ე არ-
მიის სარდალი. არმიის სარდალად დანიშნა სა-
ხელმძღვანელო გენერალი კონსტანტინე ლეგ-
ლიძე, არმიის შტაბის უფროსად — გენერალი
მიხეილ მიქელაძე, ხოლო სამხედრო საბჭოს
წევრად — საქართველოს სსრ სახალხო კომი-
სართა საბჭოს თავმჯდომარე ე. მ. ბაქრაძე.

საქართველოს ტერიტორიაზე ჩამოყალიბდა
ახალი ნაწილები და შენაერთები და სასწრა-
ფოდ გაიგზავნა უმნიშვნელოვანესი მიმართუ-
ლებით. კერძოდ, ახალშექმნილი 242-ე სამთო
მსროლელი დივიზია, რომელშიაც 70 პრიცენ-
ტი ქართველები იყო, გაიგზავნა ზემო სვანე-
თის უღელტეხილების დასაცავად, ხოლო 392-ე
ქართული მსროლელი დივიზია — ჩრდილოეთ
კავკასიაში. შეიქმნა თანამედროვე საბრძოლო
იარაღითა და სატურველით შეიარაღებული სა-
მი ალბური რაზმი, თითოეული 500 კაცის შე-
მაღგენლობით, უმრავლესობა ქართველები და
გაგზავნილ იქნა ზემოსვანეთში 242-ე სამთო
მსროლელი დივიზიის განკარგულებაში, მესტი-
აში დამატებით გაიგზავნა შინაგან საქმეთა კო-
მისარიატის მსროლელი ბატალიონი, აქაც უმ-
თავრესად ქართველები იყო და ა. შ.

ამ დაძაბულ ვითარებაში, როდესაც მტერ-
მა კავკასიისაკენ გადმოისროლა კბილებამდე
შეიარაღებული რამდენიმე დივიზია, 49-ე სა-
მთო კორპუსში შედიოდა 1 და 4 სამთო მსრო-
ლელი 97-ე და 101-ე სამთო-ევერის დივიზია,
ორი რუმინული სამთო მსროლელი დივიზია
და სხვა. ხელთ იგდო მარუხის, სანჭარის, ზი-
დახის, ჩიხერის, ჩიხეროუხისა და ბასის უღელ-
ტეხილები და საშიშროება დღითი დღე იზრ-
დებოდა, ქართველმა ხალხმა, ამიერკავკასიის
მომხმე ხალხებთან ერთად, ცემენტისებურად
შეაშვიდროვა თავისი რიგები კომუნისტური

პარტიის ირგვლივ და მისი ხელმძღვანელობით
ერთსულოვნად დადგა ფეხზე ფაშისტი ავაზა-
კების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

1942 წლის 23 აგვისტოს თბილისში შედგა
მიტინგი, რომელმაც მტკიცედ შეზღუდა მშობ-
ლიერ კომუნისტურ პარტიას და უმაღლეს
მთავარსარდალს — ი. ბ. სტალინს, რომ
ამიერკავკასიის ხალხები უკანასკნელ სისხლის
წვეთამდე იბრძოლებდნენ გერმანელ ფაშისტ-
თა ურდოების საბოლოოდ განადგურებისათ-
ვის.

მიტინგზე გამოხსლმა სახელოვანმა საბჭო-
თა მეცნიერმა აკადემიკოსმა ი. ბერიტაშვილმა
განაცხადა: „ჩვენ, საბჭოთა მეცნიერები, პირო-
ბას გაძლევთ თქვენ, ძვირფასო ძმებო და დე-
ბო, რომ მტკიცედ და ბოლომდე ვიმუშაოთ
ჩვენს საბრძოლო პოსტებზე ფრონტის დასა-
ხმარებლად... შევამჯიღოვოთ ჩვენი ძალები
ძვირფასო მეგობრებო, ჩვენი სიცოცხლისა და
ბრძოლის ყოველი საათი და ყოველი წუთი
დაეუმოჩინოლო მტრის განადგურების საქ-
მეს. სასტიკი ლახვარი ჩავყენო სისხლს მოწყუ-
რებულ მტაცებელ მტერს ამიერკავკასიის მი-
სადგომებთან. უკუეაქციოთ იგი დასავლეთისა-
კენ, უზრუნველყოთ და შევიწარჩუნოთ თა-
ვისუფალი ცხოვრება, ჩვენი ცილ-შვილის სი-
ცოცხლე“.

ამიერკავკასიის ხალხთა წარმომადგენლების
ანტიფაშისტური მიტინგის მონაწილენი თავის
წერილში საბჭოთა კავშირის კომუნისტური
პარტიის ცენტრალურ კომიტეტს და მის გენე-
რალურ მდივანს ი. ბ. სტალინს სწერდნენ:
„სსრ კავშირის ყველა მომხმე ხალხებთან ერ-
თად ამიერკავკასიის ხალხები აღსდგნენ გერმა-
ნელ ფაშისტ ქვეყნარმავლებთან საბრძოლვე-
ლად, რათა დაიცვან თავიანთი კერა, თავიანთი
შვილები, თავიანთი თავისუფალი ცხოვრება,
რომ მტკიცედ და მამაცურად, დიდ რუს ხალხ-
თან — ჩვენს უფროს ძმასთან ერთად, ჩვენი
სამშობლოს ყველა ხალხებთან ერთად ვიბრძო-
ლოთ გერმანელ ფაშისტ ყაჩაღთა წინააღმდეგ
მანამდე, ვიდრე საგნებით არ გავესრესთ ფა-
შისტ ქვეყნარმავალს“.

საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის
ისტორიაში ოქროს ასოებით არის ჩაწერილი
ქალბატონი კავკასიონის ქედის გმირული დაცვის
ეპიზოდები.

კავკასიისაკენ გერმანელ დამპყრობთა გა-
მოქრით უშუალო საფრთხეში ჩავარდა ჩვენი
ქვეყნის მდიდარი მხარეები — ჩრდილოეთ
კავკასია და ამიერკავკასია. ამ მომხმე და საბე-
რისწერო მომენტში, როცა ჩვენი დიდი საშ-
ობლოს მსიურ კუთხეს ფაშისტის შავი
ღრუბლები ჩამოწვა და სისხლიანი წარღვნი

გიორგი შუბარაშვილი
პარტიმალში დიდ სამამულო ომში

ემუქებოდა, უმაღლესმა მთავარსარდალმა ი. ბ. სტალინმა, გამოსცა ბრძანება — „ამიერკავკასიის დაცვის ვეალებზე ამიერკავკასიის ფრონტის ქარებს და ამიერკავკასიის ხალხს“. სტალინის ასეთმა ბრძანებმა კიდევ უფრო მჭიდროდ შეაჯავშირა ფრონტი და ზურგი. ამიერკავკასიის მოამქ რესპუბლიკების კომუნისტურმა პარტიებმა ამიერკავკასიის ფრონტის ქარების და აღვლობოროვი ორგანიზაციების ღონისძიებანი გააერთიანეს კავკასიის დასაცავად და უშუალოდ უმაღლესი მთავარსარდალის ბრძანების შესაბამისად რკინისებური დისციპლინა დაამყარეს როგორც ფრონტზე, ისე ზურგში. ასეთი ღონისძიების შედეგად ჰიტლერელთა ურდოები კავკასიონზე შეჩერებულა იქნენ.

1943 წლის ოქტომბრის თვეში მტერმა განიცადა სამარცხენო კრახი.

ამ სამკდრო-სისიოცესლო ბრძოლებში თავგანწირვით იბრძოდნენ და ქარების ოსტატურად მართვის ნიშუშები გვიჩვენეს გენერლებმა: კონსტანტინე ლესელიძემ, მიხეილ მიქელაძემ, ილარიონ რაზმაძემ, მიხეილ ღლონტმა, ვიქტორ ლისინოვმა, ისიდორე სილაგაძემ, ივანე ბაბალაშვილმა, გიორგი ყუფარაძემ, ვალერიან ძაბახიძემ, ვლადიმერ ზარელუამ; პოლკოვნიკებმა: ივანე ქანთარია, ენუქი ქანთარია, გრიგოლ მანაგაძემ, დავით მაჭარაძემ, ნიკოლოზ გვენცაძემ, ვარლამ ჯარჯღავამ, კოტე სოხაძემ, ომარ მუსხიშვილმა, გენადი ლაბაძემ, მიხეილ ბერგაძემ, მიხეილ გვითამ, ისმაილ გირგვლიანმა, ლავრენტი გოგაბიშვილმა, იოსებ გორგოშვილმა, ნიკოლოზ ხაჩიძემ, მიხეილ კვასლიამ, კოწია ჩირაძემ, მიხეილ ხუცილიავამ, დავით ფანცხავამ, გიორგი ჩარგვეშვილმა. თავგანწირვით უტრყამდა მტერს ვასილ რუხაძის ბატალიონი მარაუხის გადასავლელზე.

ფაქტობრივად გერმანიის სარდლობის მიერ შეკონწიშულმა კავკასიისა და ამიერკავკასიის დაპყრობის გეგმამ, „ედელვაისის“ სახელით რომ იყო მოწოდებული ჰიტლერის ბაქია გენერალური შტაბის მიერ, სამარცხენო გაკორტრება განიცადა, მტერმა ვერ შესძლო კავკასიის ქედის შემოვლა, ვერც ბაქოსაკენ გაჭრა.

სამარცხენო ითქვას, რომ მარტო ზემო სვანეთის უღელტეხილებზე, მარაუხზე, ქალხორში და ბაქსანის ხეობაში ჰიტლერელი ავაზაკების წინააღმდეგ ედელვაისი ათასი ქართველი მხედარი იბრძოდა.

ბარენცის ზღვიდან შავ ზღვამდე, ქ. ნოვო-ოლსიისკიდან პორტარტურამდე, ამ რამდენიმე მილიონ კვადრატულ კილომეტრიან ტერიტორიაზე ჩატარებულ სისხლისმღვრელ ბრძოლებში, რომლებიც განხორციელებული იქნა საბჭოთა კავშირის ხალხთა მიერ სამამულო ომის პერიოდში და იაპონიის კვანტუნის არმიის განდევნების დროს, ყველგან აქტიურ მონაწილეობას ღებულობდნენ ქართველი ხალხის სა-

ამაყო შეილები, რიგითი, სერჟანტთა, ოფიცერთა და გენერალიტეტის შემადგენლობა.

1943 წლის ზაფხულში კურსკის რაიონზე გერმანელი დამპყრობლები მთელი სერიოზულობით ემზადებოდნენ გრანდიოზული შეტევასათვის. გერმანიის სამხედრო მრეწველობა ახალი იარაღის გამაღებელ წარმოებას შეუდგა, როგორც იყო ახალი საშუალო ტანის „პანტერა“ და მძიმე „ვეფხვი“, თვითმავალი ქვეშები „ფერდინანდ“. ჰიტლერელმა გადასარდულს რეზერვები: „შესანიშნავ საოლადი“ — შესანიშნავი იარაღი. ასეთი ხმაურის ქვეშ შენდებოდა უმარავი ტექნიკა ზაფხულის შეტევისათვის.

1943 წლის მაისში, მიუნენის თათბირზე, ჰიტლერმა განაცხადა: „არავითარი დამარცხება“.

ფაქტობრივად კურსკისა და ორიოლის ფრონტზე 900 ათასი სალდათი და ოფიცერი მოყარა (50 დივიზია, მათ შორის 16 სატანკო და მოტორიზებული). ასეთი უზარმაზარი არმია ჰიტლერელმა გააძლიერეს 10 ათასი ქვეშები და ნაღმსატყორცით, 2700 ტანკით — „პანტერა“, „ვეფხვი“ და „ფერდინანდ“, 900 თვითმფრინავით. ამ გეგმებზე და არმიის უნდა გაემართლებინა ჰიტლერელის ოცნება.

1. მიეღწია გადამწყვეტი სტრატეგიული გამარჯვებისათვის.
2. დაებრუნებინა დაკარგული ინიციატივა.
3. მოედინა გარდტეხა თავის სასარგებლოდ.
4. აელო რეზერვი მოსკოვთან, სტალინ-გრადადთან, კავკასიონის მისაღდომებთან, დამარცხებისათვის.

საბჭოთა ქარების მთავარსარდლობამ წინასწარ გაითვალისწინა ფაქტობრივი არამზადების ოინები, კურსკის რაიონზე საკმაო ოდენობის ქარების განლაგების კლასიკური ორგანიზაცია უყო და მათ შეიარაღებაში უახლესი ტექნიკა შეიტანა. გერმანელი ურდოების მოულოდნელო შეტევა გამოირიცხული იქნა.

1943 წელს, 5 ივლისს, გაჩაღდა საშინელო ხოცვა-ჟლეტა. ორივე მხრიდან ხუთათასზე მეტი ტანკი მოქმედებდა. მოწინააღმდეგის ტანკების შენაერთებზე ჩვენს ტანკებს გაბედული იერიშები მიჰქონდათ. ტანკების მოქმედება ისე აირია ერთი მხარეში, რომ მხარდაშეკრი არტილერია, როგორც ჩვენი, ისე მოწინააღმდეგისა, იძულებულნი გახდა მოქმედება შეეწყვიტა. მაგრამ ჩვენმა სახელოვანმა მებრძოლებმა დასძლიეს მტერის წინააღმდეგობა და ბაქია მტერს ზურგზე ბოლი ადევნა.

ამ საშინელო ბრძოლებში 8 ქართველი გენერალი შენაერთებს მეთაურობდნენ. ესენი გახლავთ: პორფირე ჩანჩიძე, ვლადიმერ ჯანჭღაძე, ნიკოლოზ თავართქილაძე, ერმალოვ კობერიძე, ნიკოლოზ კალაძე, კირილე ჯახუა, ვლად-

დომერ ნანეიშვილი და ესტატე ტატანაშვილი.
დიდი სამამულო ომის ფრონტებზე სასახე-
ლო საბრძოლო გზა განვლო საბჭოთა კავში-
რის გმირმა გენერალ-ლეიტენანტმა ვლადიმერ
ჩანკლავამ, მდინარე ვოლგადან მდინარე ელბა-
მდე ფეხდაფეხ ღვენიდა პიტლერულ ურ-
დოებს, გზადავს ანადგურებდა მათ საბრძო-
ლო ტექნიკას და სპობდა ოკუპანტების ცოც-
ხალ ძალას.

ბრძოლაში უშიშარს, მამაცსა და ღივიზიის
უნარიან მეთაურს მრავალჯერ გამოეცხადა მად-
ლობა უმაღლესი მთავარსარდლის ბრძანებით.
გ. ჩანკლავას ყოველთვის ხელდავდნენ საბჭოთა
მეომრები, როგორც მხენს, ამტანს და დიდი
შურის მქონე მეთაურს. ოთხი წელიწადი
ბრძოლის ქარცეცხლში გაატარა, მაგრამ სახე-
ზე მუდამ სიღინჯე და უშფოთველობა ესახე-
ბოდა. დიღია ავიაციის გენერალ-ლეიტენანტის,
საბჭოთა კავშირის გმირ ვლადიმერ ნანეიშვი-
ლის დამსახურება სამშობლოსა და პარტიის
წინაშე. ის ბევრი ქალაქებისა და უამრავი სო-
ფლების განთავისუფლების აქტიური მონაწი-
ლეა. მისი ავიაციის მძლავრი ღირსების შედე-
გად მტრის ავიაციამ მწარე ღღებები განიცადა
სტალინგრადის მისადგომებთან, კავკასიის კა-
რაბუქსთან, კურსკისა და ორიოლის ფრონტზე,
კიევისა და ლვოვთან, ოდესისა და თვით ბერ-
ლინში.

ქ. ოდესის გმირული დაცვისას უქნობი
სახელი მოიხვეჭეს საბჭოთა კავშირის გმირმა
კაბიტანმა წურწუშიამ, შტურმანმა ჩაბადარმა,
პოლკოვნიკმა კირილ გოგიამ და სხვებმა.

ქ. სევასტოპოლის გმირულ დამცველთა შო-
რის სიმაღაცე და გმირობა გამოიჩინეს საბჭო-
თა კავშირის გმირებმა პოლიტბელმა მიხეილ
გახოციძემ, პოლკოვნიკმა არკადი გეგეშიძემ,
უმცროსმა მეთაურებმა ადამი და ოპოლაძემ,
შავი ზღვის ფლოტის წყალქვეშა ნავის მეთა-
ურმა საბჭოთა კავშირის გმირმა იაროსლავ
იოსელიანმა. ყირიმის ბრძოლებში სახელი გაი-
თქვას პოლკის კომისარმა გიორგიძემ, სერგან-
ტმა სხულუხიამ. ამავე ბრძოლებში სასახელო
ფურცლები ჩაწერა ჩვენი არმიის უკედავ ის-
ტორიაში 224-ე ქართულმა მსროლელმა დივი-
ზიამ, ზოლო ჩრდილოეთკავკასიისა და ყირიმის
განთავისუფლებისათვის ბრძოლებში სახელი
მოახვეჭა 392-ე და 414-ე ქართულმა მსრო-
ლელმა დივიზიებმა.

დღითა და ღამით ყოველგვარ კლიმატურ
პირობებში ეწეოდნენ დაუღალავსა და უში-
შარ შრომას დიდი სამამულო ომის ფრონტებ-
ზე სოციალისტური შრომის გმირები — გენე-
რალ-ლეიტენანტი არჩილ გელოვანი და შალვა
ეფელიშვილი.

ქართველი ხალხი ამყობს იმით, რომ საბ-

ჭოთა არმიის რიგებში დღესაც განაგრძობენ
შემოქმედებით მუშაობას სამხედრო მეცნიერე-
ბის დოქტორები, პროფესორები გენერალ-
ლეიტენანტი ი. ჯორჯაძე, გენერალ-მაიორი
ბ. სულაშვილიძე.

ქართველი ხალხი და ჩვენი საყვარელი სამ-
შობლო ასახელებს ჩვენმა თანამემამულე მეზ-
ღვაურებმა, ვიცე-ალმირალმა გ. აბაშვილმა,
კონტრა-ადმირალმა კ. სუხიაშვილმა, ს. რამი-
შვილმა, მ. ჭინჭარაძემ, ს. კაპანაძემ. მათი
ოსტატური ხელმძღვანელობით ჩვენმა მეზღვა-
ურებმა მტრის ბევრი ხომალდი გაგზავნეს
ზღვის უფსკრულსაქვე.

მიწა მკითხველთა ყურადღება შევაჩერო
ბერლინის ოპერაციის განხორციელებაზე. ამ
ოპერაციის დამთავრებით დამთავრდა საბჭოთა
ხალხის დიდი სამამულო ომი ფაშისტური
გერმანიის წინააღმდეგ. განადგურდა ფაშისტუ-
რი გერმანიის სამხედრო მანქანა და მოისპო
მისი პოლიტიკური წყობა. ისტორიას არ ახ-
სოვს, რომ მეომარი სახელმწიფო ომის ბოლოს
ყოველმხრივ ასე ძლიერი მისულიყო, რო-
გორც ამას ადგილი ჰქონდა ჩვენს ქვეყანაში.
ჩვენი ეკონომიკა, მიუხედავად ომის დამაბუ-
ნობისა, თანმიმდევრულად ვითარდებოდა; გან-
საკუთრებით სამხედრო მრეწველობა; — სწო-
რედ ამის შედეგი იყო ის, რომ ბერლინის
ოპერაციის განხორციელების დროს ჩვენი ჯა-
რების თავგანწირულ ბრძოლას მხარს უჭერ-
და 41 ათასი ქვემეხი და ნალმსატყურენი. 8
ათასზე მეტი თვითმფრინავი, 6 ათასზე მეტი
ტანკი და სხვ.

17 აპრილს მარტო ბელორუსიის პირველი
ფრონტის მთავარი მიმართულებით 17 ათასი
თვითმფრინავი გაფრენა მოახდინა ჩვენმა ავია-
ციამ და ბერლინის რამდენიმე მილიონი ფუთი
გავარეარებული ლითონი დაადგა თავზე.

ამ ისტორიული ოპერაციის აქტიური მონა-
წილე გახლდათ ქართველი გენერლები: პორ-
ფილე ჩანჩიძე, ვლადიმერ ჩანკლავა, პანტე-
ლეიმონ შიოშვილი, ერმალო კობედიძე, ესტა-
ტე ტატანაშვილი, ვლადიმერ ნანეიშვილი, ვლა-
დიმერ ზარელუა, არჩილ გელოვანი, მიხეილ
ლლონტი, როსტომიშვილი. პოლკოვნიკები: კო-
ნსტანტინე სოხაძე, კონსტანტინე მამარდაშვი-
ლი, ნენუქი ქანთარია, ლავრენტი გოგატიშვი-
ლი და ბევრი სხვა.

პიტლერულ გერმანიაზე საბჭოთა კავშირის
გამარჯვებას მსოფლიო ისტორიული მნიშვნე-
ლობა აქვს. ეს გამარჯვება წარმოადგენს იმ
სამართლიანი საქმის ზეიმს, რომლისთვისაც

ბიოგრაფიული

მარტოშვილი დიდ სამამულო ომში

საბჭოთა აღამიანები გმირულად იბრძოდნენ ფრანტზე და თავდადებით შრომობდნენ ზურგში.

დიდი სამამულო ომის ბრწყინვალე გამარჯვებით დამთავრებამ არსებითად შეცვალა საერთაშორისო ძალთა თანაფარდობა სოციალიზმის სასარგებლოდ და იმპერიალიზმის საზიანოდ. საბჭოთა არმიის დახმარებით ცენტრალური და სამხრეთ აღმოსავლეთი ევროპის ქვეყნების მშრომელებმა თავიდან მოიშორეს იმპერიალიზმის უღელი და მტკიცედ დაადგინეს სოციალიზმის მშენებლობის გზას.

ანტიფაშისტური, განმათავისუფლებელი ომის ძლევამოსილად დამთავრებამ ხელი შეუწყო

დემოკრატიული ძალების ზრდას ტურ ქვეყნებში და ნაციონალურ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის აღმავლობას კოლონიურ და დამოუკიდებელ ქვეყნებში.

მშვიდობისათვის მებრძოლთა ძალები ჯერ არასოდეს არ ყოფილა ისე მტკიცე და დარაზმული, როგორც ახლა. ისტორიაში ჯერ არასოდეს არ ყოფილა მშვიდობის მომხრეთა ასე ორგანიზებული მასობრივი მოძრაობა, რომელიც ყველა ქვეყანაში გავრცელდა.

მშვიდობისათვის ბრძოლაში მასების ფართო მოძრაობას სათავეში უდგას დიდი საბჭოთა კავშირი, რომელიც თანამიმდევრულად იბრძვის მშვიდობისა და უშიშროებისათვის.

წითელი დროშა გავშალოთ, ორბისფრთა ნაპერწკლოვანი,
დავძახოთ ბრძოლის ყიჟინა მრისხანე, ხმაცეცხლოვანი,
მტრებს დავცხოთ! ქარბუქს მიჰქონდეს მათი ოხვრა და
გლოვანი,
კვლავ ვასანელოთ გმირობით სამშობლო სახელოვანი!

ალიო მირცხულავა

ლაჩისა ხუპულაჩი

ჯარისკაცის წერილები

„სად, რომელ მთაზე შეჩერდა
შენი ცხოვრების ნიაფი?
სად გააფრინდა ვარსკვლავი
ოქროვან-მინაწქიანი?“

ბ. ლომიძე.

„წითელი არმიის ნაწილები წინ მოი-
წევენ, წითელ არმიასთან ერთად შენი
მამიკოც იბრძვის იხე, როგორც შეშვე-
ნის სააკაძის ერის შვილს“.

წერილებიდან.

ვინ იცის, რამდენჯერ გვინახავს დოქუმენ-
ტური კინოკადრები, როცა იერიშზე გადასული
განგმირული ეცემიან. იერიში კი გრძელდება,
გაღარჩენილები წინ მიიწევენ, მტერს სამაგიე-
როს უზღავენ დაღუპულთა სისხლისათვის.

მე მინდა დაეწერო შინმოუსვლელ მეო-
მარზე, ვინც თავისი სიცოცხლის ფასად გზა
გაუქვალა თანამებრძოლ ამხანაგს — წინ წა-
სულიყო და გამარჯვება ეზეიმა.

განა ცოტანი არიან ისინი! ჩვენ გვმართებს
მოწინებთ მოეხსენიოთ მათი სახელები და
ჩვენი წვლილი შევიტანოთ დაღუპულთა უმე-
დაფუფაში...

ეს ნარკვევით ერთი ასეთი შინმოუსვლე-
ლის საბრძოლო ცხოვრებას ეხება. მთხრობე-
ლი კი თვით წერილების ავტორია, რომლის
საფლავი ახლობლებისათვის დღესაც სანატრე-
ლია.

მკითხველო, იქნებ თქვენს ოჯახშიაც ინა-
ხება დაღუპული მამების, ძმების, დების, შვი-
ლების პატრიოტული წერილები, უფრო მეტი
საგმირო საქმეების მაუწყებელი ბარათები.

ეს წერილები კი, დამეთანხმებით, ასევე სა-
ინტერესო და საყურადღებოა, გამოძახილია
ომის მძიმე დღეებისა. და ჩვენს თაობას, მო-
მავალ თაობას არ უნდა დაუკარგოთ ხსოვნა

შინმოუსვლელებისა. რა კარგი დღეები! „არა-
ვინ არ არის დავიწყებული, არაფერი არ არის
დაკარგული!“

* * *

რედაქციაში ახალგაზრდა ქალი მოვიდა,
თან ხუთიოდე წლის ბიჭი ახლდა. წერილების
შეცვრა გადმოშტა და მთხრობა:

— ეს ბარათები ჩემი მამამთილის, რომან
ზაუტაშვილის მოწერილია ფრონტიდან. ის
1943 წლის ივლისში დაიღუპა. სად, როგორ —
არ ვიცი. ძალიან გულადი მებრძოლი ყოფი-
ლა. დაჯილდოვებულია ორდენებითა და რამ-
დენიმე მედლით. ომამდე ჩემი მამამთილი
პარტიის ყაზბეგის რაიკომის პირველი მდივან-
ი ყოფილა. ის რაიონში ახლაც ყველას ახ-
სოვს და ძალიან ემადლიერებოდა. მე მოხვე-
ვარ, თინა ავსაყანისშვილი. თავად ვარ მომ-
სწრე, დღესაც ხევში როგორი სიყვარულით
იხსენიებენ რომან ზაუტაშვილს. ის მეტად გუ-
ლისხმიერი ყოფილა. აღამიანების შემწე და
მათი ქომოდა...

ქალი გაიუმდა, თავისი მამამთილის ფო-
ტოსურათი, მისი უმაღლესი სასწავლებლის დო-
მთავრების დიპლომი, კომკავშირის ბილეთი
და სხვა საბუთები დამიწყო მაგიდაზე. შემ-
დეგ ისევ განაგრძო.

— ეს საბუთები და წერილები ჩემს დედა-
მთილს ჰქონია საგულდაგულოდ შენახული.
საწყალი, ამ რამდენიმე წლის წინ გარდაიცვა-
ლა. მახსოვს, ხშირად იტყოდა ზოლმე. ისე
არ მომკლა, ჩემი რომანის საფლავი რომ არ
ენახო. და აი, ჩემი თხოვნაა, დაწეროთ წე-
რილი ჩემს მამამთილზე. იქნებ გამოჩნდეს
ვინმე მისი თანამებრძოლი, მისი ფრონტელი

მეგობარი, რომელიც მიგვასწავლის რომანის საფუძვს. მინდა ჩემმა ბიჭმა იცოდეს, როგორი პაპა ჰყავდა, ის ხომ მის სახელს ატარებს...

თინა მამობა თავის ოჯახზე, მის ნათესაებზე. რომანის მამა ღრმად მოხუცია, გორის რაიონის სოფელ ბერშეთეთში ცხოვრობს. რომანის და ანა, ძმა ანდრო თავიანთი ოჯახებით ბერშეთეთში ცხოვრობენ.

... და აი, ვფურცლავ გაყვითლებულ, ლამაზი ხელით დაწერილ წერილებს. „ჩემო ქეთო, როგორ მომეწონებოდა შენც და ჩემი შვილებიც. ჩემი გურამი, თაზიკო და პაპაწა ციურა. ახლა კიდევ უფრო ძლიერად ვგრძნობ, რომ საყვარელის გარეშე ქალ-ვაჟის შეუღლება შეუძლებელია ყოფილი და შეყვარებულთა განცალკევება აუტანელი ტანჯვა. ნუ შეშინდები, ჩემო ძვირფასო, ყოველდღიურად სულიერადრად ეცემა ფაშისტთა ძალა, ჩვენ კი აქტიურად გმოქმედობთ. შორს არ არის ის დღე, როცა ფაშისტებს ჩავაბაღლებთ და გამარჯვებულნი დავბერუნდებით“.

წერილი დათარიღებულია: 1941 წლის 15 დეკემბერი.

და რამდენ ასეთ სტრუქტურულ წაიკითხავთ სამშობლოსათვის მეგრძოლი ვაჟაკის წერილებში. წერილები კი რამდენია. ჯერ აღრიზნული მშვიდობიანობის დროს მოწერილი მოსკოვიდან, როცა ის, პარტიის ყაზბეგის რაიონის პირველი მდივანი, კვალდისაყიის ასამაღლებლად გააგზავნეს მოსკოვში, უმაღლეს პარტიულ სკოლაში. ეს იყო ომის წინ, 1940 წელს. მაშინ რომან ზაუტაშვილი შორიდან ესაყვარებოდა თავის ახალგაზრდა მეუღლესა და პატარა შვილებს, თავის საყვარელ დედამასა და ახლობლებს. წერილებს უგზავნიდა თავის უმცროს ძმას ვანოს, რომელიც სავალდებულო-სამხედრო სამსახურში იყო ვინიცაში. რა ბედნიერებით აღსავსეა ეს ბარათები.

დიდი შრომითი გზა განვლია რომან ზაუტაშვილმა, ვიდრე მას რაიონის პარტიული ხელმძღვანელის პოსტზე აირჩევდნენ. იგი დაიბადა 1909 წელს, გორის რაიონის სოფელ ბერშეთეთში. დედა ნუცა და მამა ვასილი კოლმეურნეები იყვნენ. რომანმა პირველდაწყებითი განათლება სოფელში მიიღო. 1925 წლიდან შრომით საქმიანობას ეწევა ტირიფონის არხზე. 1927 წლიდან მუშაობს წყალსადენის მშენებლობაზე. მომდევნო წელს სამუშაოდ გადადის ხე-ტყის დამამუშავებელ ქარხანაში მუშად. სამუშაოსაგან მოუწყვეტელი სწავლობს მუშათა ფაქულტეტზე. ქარხანაში არჩეული იქნა ადგილობრივი თავმჯდომარედ. მუშაკის დამთავრების შემდეგ ჩაირიცხა თბილისის სატყეო ტექნიკურ ინსტიტუტში, რომელიც 1937 წელს დაამთავრა წარმატებით და მიიღო ტექნოლოგი-ინჟინრის დიპლომი. ამავე წელს

პარტიულ სამუშაოზე გადაჰყავთ ლოს კპ ცკ-ის ინსტრუქტორად, ხოლო 1938 წლიდან პარტიის ყაზბეგის რაიონის პირველ მდივანად.

გერმანულ ფაშისტთა ვერაგულმა თავდასხმამ ბევრ საბჭოთა ადამიანს დაურღვია სიმშვიდე. ომმა ბევრი უღანაშულო ადამიანის სიცოცხლე შეიწირა.

სამშობლოსათვის დამცველთა რიგებში პირველები კომუნისტები ჩადგნენ. რომან ზაუტაშვილი თავის თანაქრესელ მეგობრებთან ერთად მოხალისედ მიდის წითელ არმიასში. ჯერ ის მოსკოვის მაზლობლად გადადის საწვრთნელ ვარჯიშებს, სწავლობს საბრძოლო იარაღის ხმარებას. 1941 წლის 3 ოქტომბერს კი უკვე ხარკოვის ოლქშია სოფელ ოლშანაში საბრძოლო წინახაზზე და მონაწილეობას იღებს მტრის განადგურებაში. ამ დროს იგი დივიზიის პოლიტგანყოფილებაში მუშაობს.

ცნობილია, რა დიდი მოვალეობა ეკისრებოდათ პოლიტხელმძღვანელებს ომის ქარცეცხლიან დღეებში. უპირველეს ყოვლისა, ისინი თავიანთი პირადი სიმამაცით, გულადობით მაგალითის მიმცემი იყვნენ სხვებისათვის და პირველები გადადიოდნენ იერიშზე. მათ მიერ გაწეულ იდეურ-პოლიტიკურ მოღვაწეობაზე კი ბევრად იყო დამოკიდებული საომარი მოქმედების წარმატება.

რომან ზაუტაშვილი 531-ე საარტილერი ნაწილში ასრულებდა პოლიტხელმძღვანელის მოვალეობას. ის მეგრძოლებს ამხნევებდა, უნერგავდა გამარჯვების რწმენას, უტარებდა საუბრებს, აცნობდა ფრონტებზე შექმნილ მდგომარეობას, უთხრობდა საბრძოლო ფურცლებს, რომლებშიც გაუშუქებული იყო საბჭოთა მეომრების თავდადებული ბრძოლის ეპიზოდები. აცნობდა მტრის მუხანათობას, თუ როგორ ვერაგულად უსწორდებოდნენ ბარბაროსი ფაშისტები საბჭოთა მოქალაქეებს. ბევრი ჩვენი მეგრძოლი გამოსთქვამდა სურვილს შესულიყო კომკავშირში, კომუნისტურ პარტიაში.

საბრძოლო გაზეთ „ზა პაბედუს“ — 1941 წლის 7 დეკემბრის ნომერში გამოქვეყნებული იყო წერილი რომან ზაუტაშვილის გამართულ ბრძოლაზე.

1941 წლის 11 იანვრიდან წერილები მოდის ბრიანსკის ოლქიდან. „ჩემო საყვარელო ქეთო, ვანო ამბავი ხომ არაფერი იცით, იქნებ წერილი მოგივიდათ, შენი ქარიმე, შემატყობინე, იმ ბიჭს ღარდმა გადაშრა“.

როგორც შემდეგ გახდა ცნობილი, უმცროსი ლეიტენანტი ვანო ზაუტაშვილი პირველსვე ბრძოლებში დაიღუპა. ვინ იცის, სად ვანი სვენებს ახალგაზრდა, ჯერ კიდევ სიცოცხლით გაუხარელო ოცი წლის ჰაბუის ნესტი.

1941 წ. 25.XII. „ახლა საჭიროა ვეცადოთ, ცხოვრებაში ვინ ვისზე უფრო ყოჩაღად იქნება. თუ დედა გიკლავს, საჭიროა შევლმაც ვაჭირების დროს შეიწუხოთ მისთვის თავი. სახვითა სამშობლო დედა ჩვენი. და ახლა ჩვენი ვალაა სამაგიერო მზრუნველობა გამოვინიშნო ასეთი სამშობლოს შენარჩუნებისათვის, საპატიოდ დავიცვათ იგი გერმანელ ფაშისტთა განადგურებისაგან“.

რომან ზაუტაშვილი პირველ საბრძოლო ჩოლოს იღებს — მედალს „მამაცობისათვის“.

1942 წ. 16.I. „თაზიკო, ჩემო ბუთხუზა ბიჭო, სიზმარში გნახე, ვითომ გაბრახებული მოხვედი და გამადიდებ: რატომ ჩქარა ომს არ დაამთარებ, მე მეგონა თქვენ სულ იბრძვით და თურმე გძინავსო... მე ზეგე წამოვვარდი და სურვილი აღმძვრა შენთვის მეპასუხა: შეილო, მე არ მძინავს. წითელი არმიის ნაწილები წინ მიდის. წითელ არმიასთან ერთად შენი მამიკოც იბრძვის ისე, როგორც შეშვენის სააკაძის ერის შვილს. შვილო, შენ სიზმარში მნახე, მე კი სულ მალე გნახავ. მტერს მალე დაუმარცხებთ და გამარჯვებული დაგბრუნდება. ფაშისტზე გამარჯვება ჩვენი საპატიო მოვალეობაა. დღეს ბევრი დაუპატიებელი „ისტუმარი“ მოვიყვანეთ“.

1942 წ. 12.IV. „ყოველდღიურად ბრძოლაში ვართ. ისე შეგეჩვიეთ ტყვემფრტვევის კაცას, როგორც გიტარის სიმების წყრიალს, ქეთო, გთხოვ გამომიგზავნო „კომუნისტის ნომრები. წავიკითხავ ხოლმე, გავიგებ რესპუბლიკის ამბებს“.

1942 წ. 1.V. „ჩემო საყვარელო ქეთო, მოგელოცავ მშრომელთა საერთაშორისო დღეს, 1 მაისს. ჩვენ, მებრძოლები მოგვინახულებს ფრონტის უფროსებმა. მივიღეთ საჩუქრები... სალაში ჩემს საყვარელ შვილებს, რომელთა არაღილი ყოველთვის თვალწინ მიდგას. გაიზარდონ, გაიხარონ თავისუფალ ქვეყანაში. ჩვენი მდგომარეობა ამა წლის პირველ იანვართან შედარებით უკეთესია. 50-60 კილომეტრით წინ წავიწიეთ“.

1942 წ. 16.VI. „რამდენიმე დღეა გადაწყვეტი ბრძოლები დაიწყო, მაგრამ მტერი გაათრებულ წინააღმდეგობას გვიწევს“.

1942 წ. 2.VII. „მე დაჭრილი ვიყავი მხარში და ცოტა ხანს პოსტიდან ვიწეე. საშიში არაფერი არის. ახლა უკვე კარგად ვარ. 20-ში ჩემს ნაწილში მივდივარ, მაგრამ თან არავითარი საბუთი არ გამაჩნია, ვარდა ექიმის მოწმობისა, და აი რაშია საქმე“.

ჩემი ნაღმსატყორცი ბატარეა მომაკვდინებდა ცეცხლს უშენდა გერმანელთა საცეცხლე წერტებს. მწყობრიდან გამოჰყავდა მათი ცოცხალი ძალა და საბრძოლო ტექნიკა. დრომ შედეგადად ჩაიარა. გვიან ღამით ჩემს საოკმანდო პუნქტში არტილერიის მარშალმა ვო-

რონომა დარეკა. მევალებოდა სარდლის საჭირო საიდუმლო ბრძანების შინაარსი ნაბრძანებ ველში გამცნო ფრონტის ხაზზე გამაგრებული პოლიტმუშაკებისათვის.

კომუნისტებისათვის ბრძანების გაცნობის შემდეგ ნაწილში გბრუნდებოდი. რას მოვიფიქრებდი, რომ პიტლერელ მხვერავთა ჯგუფს გადაეწყდებოდი. მათ ალყაში მოამკიცეს და შემოიყრეს. აწყარეს იარაღი და თავიანთ მიერთთან წამიყვანეს. ასე მტრის ხელში ვიყავი სულ რაღაც 30-40 წუთი. იქ ფაშისტებმა ჩამომართვეს ყოველგვარი დოკუმენტები, პარტბილეთი, წაიღეს ჩემი საყვარელი ბავშვების სურათებიც. მაიორმა ჩემი დოკუმენტები გადაათვალიერა, ზინუნარევი თვალებით გადმოამხედა და რაღაც უბრძანა. ორმა გერმანელმა გვერდით გამიყვანეს და დასახერხებლად წამიყვანეს. გავიარეთ ცოტა და უცებ მუშტიკრივზე გადავედი. ერთს მუცელში ვკარი წიხლი, მეორეს მკერდში და გავიქეცი. მათთვის მოულოდნელი იყო ჩემი ასეთი მოქმედება. ჯერ დაიბნენ, მერე სროლა დამიწყეს და ის იყო, რომ მხარში დამტრეს. მე კი რაც ძალი და ღონე მქონდა გავბრდი და როგორც იქნა ჩვენებთან მოვხვდი. ამაზე დიდი საშინოება ჩემს სიცოცხლეში არა მქონია. ახლაც გოცეხული ვარ, რა ძალა შემომენიო მაშინ, რომ ერთი უიარალო კაცი ავტომატებით შეიარაღებულ გერმანელს შევები და გავიმარჯვე. ეს მხარში გაჩანანა არაფერია“.

შემდეგ წერილში იწერება, რომ საბუთები მთლიანად აღუდგინეს, აღუდგინეს პარტბილეთიც. მისი მხმაცური მოქმედების ამბავი მთელ ნაწილს მოელო, ამის შესახებ საბრძოლო გაზეთშიც დაიწერა.

1942 წ. 26.VIII. „20 აგვისტოდან მოქმედ არმიამ აღარ ვართ, ვისვენებთ, ვიმყოფებით ჩკალოვის ოქლის ბუგურუსლანში. მაღარდებს თქვენი ამბავი. ახლა მით უმეტეს, რომ თქვენთან უფრო ახლოს არის ფრონტი. ჩვენი ბიჭებიდან მე და დავით კაბანაძე ვართ ერთად. ჩვენ აქ 3 სექტემბრამდე დავჩრებით. მერე ისევ მოქმედ ნაწილში გავიმგზავრებთ. მე უკვე დიდი ხანია თანამდებობა შემიცვალეს, დამაწინაურეს, უფროსი პოლიტხელი გავხდი“.

1942 წ. 15.XI. „ამჟამად ვიმყოფები ყველაზე საპატივსაცემო ბრძოლის უბანზე. მგონი შენთვის გასაგებია. მართალია, ტრიალ მინდორზე ვიმყოფებით, მაგრამ გართობა არ გვაკლია. თუ მტრის „მუსიკა“ გაჩერდება, ჩვენი უკაცს“.

1942 წ. 2.XI. „როგორც წინა წერილში გწერდი, ვიმყოფებით ფრონტის წინა ხაზზე. 20 ოქტომბრიდან 1 ნოემბრამდე გადავდიოდით

ლარიხს ხუშულური
ჯარისკაცის წერილები

თავდასხმაზე. ახლა 2. ნომბრიდან თავდაცვით ხაზზე ვართ, შედარებით ვისვენებთ“.

1942 წ. 2.XII. „სოსოს სახელობის ქალაქის დამცველთა ნაწილში ვიბრძე. ყოველმხრივ უზრუნველყოფილი ვართ ჩასაცემლით, საკმელით, რაც ფრონტს შეეფერება. ვერაგ მტერს ვავიწროვებთ. ამ ბოლო ხანებში უკვე გარშემო ვართ შემორტყმული და მათი ნაწილები შეუმი გვყავს მომწყვდეული“.

ერთი სიტყვით, ჩემი მდგომარეობა დღითიდღე უმჯობესდება. ჩემი დარდი ნუ გეწნება... ჩემთვის ცნობილია, რომ საქართველოს მტერი მოუახლოვანდა როგორც დასავლეთიდან, ისე ჩრდილოეთიდან. ნუ შეშინდებით. მალე უკან დაიხევს. ჩვენ მალე გამარჯვებული შევხვდებით ერთმანეთს“.

1942 წ. 31.XII. „სახალწლოდ მოსახლეობისაგან ბევრი საჩუქარი მივიღეთ ამის საპასუხოოდ ჩვენ წინ მივიწეეთ, მტერს მოსვენებას არ ვაძლევთ“.

... შეიღო, გურო, მივიღე შენი ოქროს ხელით დაწერილი წერილი. მწერ, ფრიაღზე ვსწავლობო. აბა შენ იცი, შეიღო, გადაეცი დედას, ბაბოს, პაპს, მამიდას, დეიდებს, ბიძებს, ყველამ ფრიაღზე შეასრულოს თავიანთი საქმე. შენი მამიკოც საბრძოლო დავალებებს ფრიაღზე ასრულებს, სპობს ჰიტლერზე ყაჩაღებს. მეორედ წარმადგინეს მთავრობის ჯილდოზე. ჩვენ გაემარჯვებთ და გამარჯვებულნი სულ მალე შევხვდებით ერთმანეთს“.

1943 წ. 10.I. „წერილს მიწურში ვწერ. ირგვლივ ბევრი ხალხია. დღევანდელი დღე მნიშვნელოვანია ჩვენთვის. შედეგს, ალბათ, გაზეთებიდან გაიგებ“.

1943 წ. 27.I. „მინდა ჩვენი დიდი მიღწევის შესახებ ორიოდ სიტყვით გაცნობო. ალბათ, წაიკითხავდი 1943 წ. 27 იანვარს, თუ რამდენი ტყვე წამოვიყვანეთ. ამ მიღწევაში, რა თქმა უნდა, შენი საყვარელი ქმარიც მონაწილეობდა. ამ დღეებში ჰიტლერის ძალებთან აქ ვამთავრებთ ჩვენი „ინსტრუმენტი“ საუბარს, შემდეგ რომელ უბანზე მოგვიხდება ბრძოლა, ჯერ არ ვიცი... ჩემ გოგობიჭებთან ერთად დიდი სიყვარულით დამიოცნე ჩემი საყვარელი მშობლები, ჩემი ძმა ანდრო თავისი ცოლშვილით, დავით ანა თავისი ქმარშვილით და ყველა მეგობრები“.

ქეთო, გენაცვალე, მე კარგად ვარ, მაგრამ დიდი სამწუხარო ამბავი მომივიდა. 23 იანვარს ჩემს ნაწილში მომუშავე ერთი კარგი მეგობარი ორივე თვალით დამახინჯდა. ქეთო, ჩემი ნაწილის უფროსად მუშაობს კარგი ბიჭი ნაიკიძე, დავით კაპანაძე დღეს სხვაგან გადაიყვანეს“.

1943 წ. 10.II. „იმ ბრძოლებში, სადაც მე მონაწილეობას ვიღებდი, მტერი ლიკვიდირებულია. ჩვენი, სტალინგრადის მეზობლებით

მთელი საბჭოთა სამშობლო ამავალი ჩვენ პირადად მოსალოცი დეგეშა მივიღეთ ამხანაგ სტალინისაგან. მე დაჯილდოვებული ვარ მეორედ. პირველად 1942 წლის მაისში მედლით „მამაცობისათვის“, მეორედ ახლა „წითელი ვარსკვლავის“ ორდენით. დარწმუნებული ვარ თქვენც სასახლოდ ცხოვრობთ“.

აი, რას წერდა რომან ზაუტაშვილი გმირობაზე გაზეთში „კომუნისტი“ 1949 წლის 15 აპრილის ნომერში. „ქართველი ხალხის მრავალი სახელოვანი შვილი იღებდა მონაწილეობას სტალინგრადის გმირულ დაცვაში. ორ მათგანზე, მაიორ ვლადიმერ სამსონის-ძე ნაიკიძეზე და კაპიტან რომან ვასილის-ძე ზაუტაშვილზე მოგვითხრობენ თავიანთ წერილში სერგანტი შალვა დადიანი და წითელარმიელი ილია მჭედლიშვილი“.

„სტალინგრადთან მტრის არმიის განადგურებაში, — სწერენ ისინი, — თვალსაჩინო ადგილი დაიკავა მაიორ ვლადიმერ სამსონის-ძე ნაიკიძის მებრძოლებმა. მისი მოქნილი და უნარიანი მეთაურობით მებრძოლები მდგრად მიიწვედნენ წინ. სტალინგრადისათვის ბრძოლის უკანასკნელ დღეს ხელთ იგდეს დიდძალი დავლა და წამოიყვანეს ტყვეები. მაიორი ვ. ნაიკიძე დაჯილდოვებულია წითელი დროშის ორდენით“.

„ნაღმსატყუარცი ბატარეა, რომელსაც კაპიტანი რომან ვასილის-ძე ზაუტაშვილი მეთაურობდა, გამანადგურებელი ცეცხლით სპობდა და ანგრევდა მტრის ძელმწიფრ საცეცხლე წერტებს და ბლინდაცებს. აბზ. ზაუტაშვილი დაჯილდოვებულია მედლით მამაცობისათვის და წითელი ვარსკვლავის ორდენით“.

გაზეთის ეს ძველი ნომერი სათუთად ჰქონია რომანის ფეხებს შენახული და ახლა წერილებთან ერთად ისიც გადავიკითხე“.

1943 წ. 20.II. „მე დღეს მაჯის საათით დამაჯილდოვეს, ჩვენს ფრონტულ გაზეთშიც დაიწერა ჩემზე, როგორც სტალინგრადის მამაც დამცველზე. ქეთო, მე ცოტა უბრალო ნამსხვრევმა გამჩაპანა, ხუთი დღე მოსიტალში ვიწეე, ახლა კარგად ვარ“.

1943 წ. 4.III. „ქეთო, ბრძანება მივიღე ახალი თანამდებობის შესახებ. მე დამაწინაურეს და ხელახლა მივდივარ ფრონტზე. ერთი სიტყვით, საქმე სულ უფრო წინ მიდის. მეტს ვეღარ ვწერ, ხელს მაშლიან“.

1943 წ. 15.III. „ჩვენ სხვადასხვა მიზეზის გამო, ჯერ კიდევ ფრონტზე არა ვართ. ამ დღეებში ვეღოთ გამგზავრებას. რა თქმა უნდა, უბრძოლველად ყოფნა ჩვენში მოწყენილობას იწვევს“.

ძნელი იყო ჩემთვის მხოლოდ წერილების მიხედვით დამედგინა, სად და რომელ ფრონტზე იბრძოდა რომან ზაუტაშვილი. ეს წერილები ხომ ძირითადად მეუღლისადმი იყო გამო-

გზავნილი. თავისი ოჯახის უსაზღვროდ მოყვარულ ადამიანს არ უნდოდა კიდევ უფრო შეეწუხებინა ისედაც შემინებული ქალი, ამიტომ იგი მხოლოდ გამამხნეველ წერილებს იწერებოდა, დრო და დრო თავის საბარძოლო ეპიზოდებზე მოუთხრობდა მეუღლეს.

მხოლოდ ამ ძუნწი ცნობებით ძნელი იყო მისი საბარძოლო გზის აღწერა. მე ხომ მისი თანამებრძოლი არაინი მინახავს, რომ დამხარება გავწიო. ამიტომ მოვლენების უკეთ გარკვევისათვის მომიხდა სამამულო ომის თემაზე გამოქვეყნებული ლიტერატურის გაცნობა. პირველ რიგში დიდი დახმარება გამიწვია ავტორთა კოლექტივის მიერ შედგენილმა „საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის“ მოკლე ისტორიამ, ა. მ. სამსონოვის „სტალინგრადის ბრძოლამ“, საბჭოთა კავშირის მარშლების ა. მ. ვასილევსკის „მთელი სიცოცხლის საქმე“ და ვ. ი. ჩუიკოვის „სტალინგრადის გვარდიელები დასავლეთისაკენ მიდიან“. ამ წიგნებში ჩვენი სახელოვანი მარშლების მიერ ამა თუ იმ ფრონტებზე შექმნილი ვითარების აღწერამ ბევრ მომენტში გამარტივა. ასე მაგალითად, საბჭოთა კავშირის მარშალი ჩუიკოვი თავის წიგნში აღნიშნავს, რომ სტალინგრადთან გემარჯვების შემდეგ 1943 წლის მარტის ბოლოსათვის ფრონტი სტაბილიზირებული იქნა. 62-ე არმიის წინაშე ახალი ამოცანები დაისვა. დადგა სტალინგრადთან გამომშვიდობების დრო. 62-ე არმიის მებრძოლები ემშვიდობებოდნენ სტალინგრადის მიწას, ქალაქსას, რომლის სათავეს უფლებსათვის ისინი დღე და ღამ იბრძოდნენ ტრამალებსა თუ მინდვრებში, ქუჩებსა თუ სარდაფებში, სახლების ნანგრევებში. ეს იყო სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლა. და ასეთი ნანგრევებზე ქვეყნის ქალაქთან განშორება ყველა მებრძოლში დიდ გულისტკივილს იწვევდა.

უკვე 1943 წლიდან არმიის ცალკეული ნაწილები, შენაერთები განსაკუთრებული გმირების, მამაცობის, დისციპლინის გამოჩენისათვის იღებდნენ გვარდიელების საპატიო წოდებას. და, აი, 531-ე ნაწილი, სადაც უფროსი პოლიტხელმძღვანელი რომან ზაუტაშვილი იმყოფებოდა, გვარდიულ ნაწილად გადაეკეთა. ამის შესახებ იწერებოდა იგი 1943 წლის 25 მაისით დათარიღებულ წერილში — „წითელი გვარდიის ნაწილში მებრძოლი რომან ზაუტაშვილი“.

ჩუიკოვის წიგნიდან ვიგებთ, რომ მტერზე გადაწყვეტი შეტევის მომზადებისათვის უმაღლესი მთავარსარდლობას ბრძოლებში გამოწრთობილი სამხედრო ნაწილები დროებით რეზერვში ჰყავდათ, ასვენებდნენ.

1943 წლის მაისში რომან ზაუტაშვილის ნაწილი უმაღლესი მთავარსარდლობის მიერ

გენერალური გეგმით გათვალისწინებულ ადგილას ისვენებდა.

1943 წ. 25.V. „დღეს, 5 საათზე ხელმძღვანელობისგან ტელეფონოგრაფა მივიღე, თავიანთ განკარგულებაში მეძახიან. სად ვიქნები, არ ვიცი“.

1943 წ. 20.VI. „გარემოება შეიცვალა, უნდოდათ მოსკოვში კურსებზე გავეგზავნე, მაგრამ კურსები არ შედგა. ვამუყუბი ძველ ადგილას. მთავრობის მესამე ჯილდოზე წარმადგინეს“.

1943 წ. 22.VI. „ქეთო, გენაცალე, რომ იცოდე, როგორი ბუნებით შემქმულ ადგილას ვიმყოფები. ირგვლივ ფიქვნარია, ჩამქიხნება და თვალწინ თქვენ დამიდგებით. გამიგონა, ხანგრძლივად შორს ყოფნა, სიყვარულს ანელებსო, მე კი პირიქით დამეშარათა. რაც ხანი გადის, სიყვარული და თქვენი ნახვის სურვილი უფრო მიაკევდება“.

და ბოლო, უკანასკნელი, 1943 წლის 28 ივნისით დათარიღებული წერილი: „ქეთო, გენაცალე, ჩემო ცოცნათელავ, მიხარია, რომ ბავშვების სურათი გამომიგზავნე. როგორც კი მივიღებ, წერილით გაცნობებ. ჩემი საყვარელი დედ-მამა როგორ არიან. გამხნევე მოხუცებში, არ იღარდონ, მე კარგად ვარ და ვიბრძოლებ ისე, რომ ვასახელო ჩემი სახელოვანი სამშოშლო, ჩემი ოჯახი“.

ამ დღის შემდეგ რომან ზაუტაშვილის ოჯახს მისი წერილები აღარ მიუღია. და აი, მოვლენები როგორ განვითარდა.

სტალინგრადთან დამარცხების შემდეგ, გერმანელ ფაშისტთა სტრატეგებმა გადაწყვიტეს თავიანთი პრესტიჟის ასამაღლებლად და არსებულ მდგომარეობაში გარდატეხის მოზნით დაეწყათ საზაფხულო დიდი შეტევითი ბრძოლა. ეს გადამწყვეტი ბრძოლა ძირითადად კურსკის მიმართულებით უნდა მომხდარიყო. ამ ბრძოლისათვის ფაშისტურმა გერმანიამ დიდი სამხედრო შენაერთები მოამზადა. საბჭოთა არმიის საწინააღმდეგოდ გამოიყენა გერმანული არმიის უდიდესი ძალა. დაიწყო დიდი სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლა, რომელიც ისტორიაში „კურსკის რაკლის“ სახელით არის ცნობილი.

გადამწყვეტი ბრძოლა გაიმართა 12 ივლისს. ჩვენი არტილერია გამანადგურებელი ცეცხლით სპობდა მტრის შენაერთებს. გაუგონარ გმირობას იჩენდნენ საბჭოთა გვარდიელები. ბევრმა მათგანმა სიცოცხლე შესწირა სამშობლოს თავისუფლებას. მათ შორის არის სახელოვანი ქართველი მამულიშვილი რომან ზაუტაშვილი.

ლარისა ხუშულარი

პარისკაცის ღირსი

ფოსტალიონმა სმკუთხა ბარათი მოიტანა. ჩვეულებრივი სინაზრული გამოართვა ქეთომ წერილი, დახედა ნაწერს და გულმა პაგა-ბუგი დაუწყო, — არა, ეს რომანის ხელი არ არის, ვისი წერილია, რას იტყობინება, ღმერთო, მიშველე, — გაიფიქრა საბრალო ქალმა და მუხლები მოეკეთა, სკამზე ჩამოჯდა.

კარებში პატარა გოგონა გამოჩნდა.

— დედიკო, მაიკოს წერილია?

ქეთო ხმას არ იღებდა, თვალებზე ბინდი გადაეკრა. რა ქნას, გოგონა არ ეშვება, უნდა თვითონ წაიკითხოს, ხელიც წაივლო წერილს, მაგრამ დედის სახეს რომ შეხედა, შეშინდა.

როგორც იქნა, გონს მოვიდა, თავს ძალა დაატანა, — იქნებ კარგ რამეს იწერება, წინასწარ გულს რატომ ვიხეთქავ... მაგრამ რომანის წერილები ამდენხანს რომ არ ჩანს? — აჯანყალეულები ხელით ბარათი გახსნა.

1948 წ. 28.VII. „ძვირფასო, დამო. ქეთო! ძეგლებული ვარ გაცნობო, თქვენი საყვარელი ქმრის, რომან ვასილის-ძე ზაუტაშვილის უბედურება“, — წაიკითხა თუ არა ეს სტრიქონები, ქეთოს გული შეუწყუნდა და იქვე კარებთან ჩაიკეცა.

— დედიკო, ჩემო დედიკო, — ეხვეოდა ციური ღელას, და თან შეშინებული ტირიდა. ბავშვის ტირილზე მეზობლები შეგროვდნენ, მისვდნენ, რომ რაღაც უბედურება მოხდა. ქეთო სასწრაფოდ ოთახში შეიყვანეს, ტახტზე დააწინეს, მოასულიერეს. ვერაფერს ბედვდა რაიმე ეთქვა, ან ხელში ჩაბღუჯული წერილი გამოერთათ.

ქალმა თვალი გაახილა. მის წინ გურამი იდგა. ის მამისეული სერიოზული თვალებით შესცქეროდა. ბიჭს სახეზე შიშის გრძნობა აღებულოდა.

— ვაიმე, შვილებო, მამა აღარა გყავთ, ვაიმე, — ერთი კიდევ შეპყვილა ქეთომ და ისევ გრძნობა დაჰკარგა...

ახლა კი ირგვლივ ქვითინი გაისმა. ოთახი თანდთანობით ხალხში გაივსო. აგერ ერთმა ის წერილი აიღო და კითხვა დაიწყო.

„12 ივლისს, საბრძოლო ამოცანის მიღების შემდეგ, რომანი ჩვენი ნაწილის ერთ-ერთ დანაყოფში გაემგზავრა, სადაც უშუალოდ ფრონტის ხაზზე უნდა ჩატარებინა პარტიული მუშაობა. მის მოვალეობას შეადგენდა მე-ბრძოლებისათვის განმარტა ჩვენი საბრძოლო ოპერაციის დანიშნულება, თუ იმ უზანუც ბრძოლას რა მნიშვნელობა ექნებოდა მთელი არმიისათვის.“

და აი, ამ სპატიო მოვალეობის შესრულების დროს ფაშისტმა კაცობიერებმა სიცოცხლეს გამოასალმეს ლომივით ეპეაცი რომან ზაუტაშვილი.

რომანის დაკარგვამ ჩემზე ძალიან იმოქმე-

და. დავკარგე უახლოესი მეგობარი, პარტიული სულ მუდამ მამხრევებდა, მაიმედებდა, რომ მალე გავიმარჯვებო და სახელოვანი დავუბრუნდებოდი ჩვენს სამშობლოს. რომანმა მე კაცად მაქცია. მის ხელში კომუნისტური პარტიის წევრი გავხდი.

ძვირფასო დამო, ხალ მივდივარ იმ ადგილას, სადაც რომანის ნივთებია შენახული და გამოვიგზავნით. ვიცი ის ადგილიც, სადაც რომანი დაიღუპა. მე თვითონ რომანის დაღუპვის დროს იქ არ ვიყავი, სხვა ნაწილი ვიმყოფებოდი. ნეტავ გაქირებვის დროს მაინც გვერდით ვყოფილიყავი.

დამო ქეთო, იმ ადგილიდან, სადაც თქვენი ძვირფასი ქმარი დაიღუპა, ჩვენმა ნაწილებმა წინ წაიწიეს, ასე 40-50 კილომეტრით. სანამ ცოცხალი ვარ, თავზარს დავცემ გერმანელ ფაშისტებს, შურს ვიძიებ ჩემი საყვარელი მეგობრისათვის.

ალბათ, გაინტერესებთ ჩემი ვინაობა. ჩემდა სამწუხაროდ, მე ვარ ასეთი მძიმე ამბის მუწყეხელი. ჩემი გვარსახელია დადიანი შალვა თომას-ძე — ცხაპაის რაიონის სოფელ პირველი მასილიდან“.

... გლოვამ დაისადგურა ზაუტაშვილების ოჯახში. აღარ მოდიოდა რომანის სიყვარულით აღსავსე ბარათები, შორიდან რომ ასე ეტრფოდა თავის ახალგაზრდა მეუღლეს. აი მისი ალერსით ვაჟმაქლარი მიეზარა მიწას, ველარ ამხნევებდა თავის დანადგლიანებულ მშობლებს, ერთი შვილის დაღუპვა რომ არ აკმატა ამ ტიპილი ომმა და ახლა მეორეც მოსტაცა. ევლარ მიეფერებოდა თავის პაწაწა ციურის, თაზოს და გურამის...

მალე შალვა დადიანმა ზაუტაშვილის ქვრივის რომანის ტანსაცმელი და ნივთებიც გამოუგზავნა, მაგრამ ქეთო მაინც ვერ ისვენებდა. იქნებ შეცდა შალვა, განა ცოტა იყო შემთხვევა — ოჯახი დაღუპვის ამბავს შეიტყობდა და მეერ კაცი ცოცხალი აღმოჩნდებოდა. ის ხომ უშუალოდ მისი სიყვდილის მხილველი არ არის. იქნებ რომანი მძიმედ დაიჭრა და სადმე პოსპიტალში წვეს, ღმერთო, ვაჟმაქლარე იმედო. განა შეიძლება ასეთი მამაცი, სიცოცხლის მოყვარე კაცის სიყვდილი!

ქეთოს რომანის ერთ-ერთ წერილში მოხსენიებული მეჯვრისხვევი ქეთო ზომასტრიძე გაახსენდა. აბა, იმათ მშობლებთან წავილ, ქიტოს მისამართს გამოვართმევ, წერილს მივწერ, რომანის ამბავს გამოვცხადებ.

ქეთო და რომანის და ანა მეჯვრისხვევი ჩავიდნენ. ქიტოს მისამართი გაიგეს და სასწრაფოდ წერილიც გაუგზავნეს ზომასტრიძეს ფრონტზე.

და აი, ქიტოსაგან პასუხი მოვიდა.

1948 წ. 25.X. „ანა, დღეს მივედი თქვენი და ქეთოს წერილი. მთავალბნ რომანის ამბავი

გავიგოთ. მას შემთხვევით ბელგოროდთან შეე-
ხდით. ეს იყო ივლისის დასაწყისში. ჩვენ იმ
დღეს ერთად ვიყავით. საღამოს კი ჩემი მანქა-
ნი ჩავედით მის პოლკში. ორი საათი მასთან
დავრჩი. გავიცანი მისი პოლკის უფროსი,
ასევე ქართველი.

ჩვენი ნაწილები რომ შეტევაზე გადავიდ-
ნენ, მე მისგან სხვა მხარეს მოვხვდი ისე, რომ
იმ დღის შემდეგ რომანი აღარ მინახავს და
არც მის ნაცნობს ვისმეს შევხვედრებოდა. თქვე-
ნი მდგომარეობა წარმომიდგენია. მე ამჟამად
სხვა არაფრის მოწერა არ შემიძლიან. თუ გა-
ვიგებ რამეს, აუცილებლად ვაცნობებთ*.

* * *

გავიდა ხანი. საბჭოთა არმიის გამარჯვებით
რამთვრდა დიდი სამაშულო ომი. დაიზარდნენ
ჩვეთის ბაგშეები. ქეთო დღეობდა შრომობ-
და სოფელში თუ ქალაქად, შვილებს მზრუნ-
ველობას არ აკლებდა. ბავშვებიც კარგად სწავ-
ლობდნენ. ამავს არ უკარგავდნენ მზრუნველ
დედას. ქეთოს არ ასვენებდა იმისი ფიქრი,
რომ როგორმე გავეცა, სად იყო დაკრძალული
მისი საყვარელი მეუღლე.

დრო კი მიდიოდა. ქვეყანა ომით მიყენე-
ბულ ჭრილობებს იშუშებდა. უყვარდა ხოლმე
ქეთოს ქმრის წერილების გადართხვა. რამდენ-
ს სიყვარული და გამარჯვებისადმი რწმენა
იყო მისში ჩაქსოვილი, როგორ სჯეროდა და
სხვისთვისაც უნდოდა დაეცერებინა, რომ ის
გამარჯვებული დაბრუნდებოდა. ომის დაწყე-
ბის პირველსავე დღეებში მოწერილ წერილებ-
შიც კი, როცა მტერი უღმობლად მოიწევდა
წინ, ვერ ამოვიტოვებდი ვერც ერთ უიმედო-
ბას სიტყვას, პირიქით, იწვიებოდა მტერს
მაღე დავამარცხებთ და სულ მაღე გამარჯვე-
ბული შეგხვდებითო. ისეთი რწმენით იყო გამ-
სწავლული მისი წერილები, თითქმის სიცილილი
არსად არ ემუქრებოდა, თუმცა ყოველთვის მო-
წინავეთა რიგებში იდგა.

რომანის დედამ ვეღარ გაუძლო თავისი სა-
სახლო ვაჟკაცების დაღუბვას და მალე გარ-
დაიცვალა. ვასო შედარებით ძლიერი აღმო-
ჩნდა. თუმცა დარღმა მისი ჯანიც გატეხა და
დავადმყოფა.

რომანის შვილებმა გურამმა, თამაზმა და
ციურიმ დაამთავრეს საქართველოს პოლიტექ-
ნიკური ინსტიტუტი. გურამი მეტალურგია და
ამჟამად პოლიტექნიკური ინსტიტუტის კაზმის
პრობლემმატურ ლაბორატორიაში
მუშაობს ინჟინრად. თამაზმა ენერგეტიკის ფა-
კულტეტი დაამთავრა, ციურიმაც პოლიტექნი-
კური ინსტიტუტის საფეიქრო ფაკულტეტი და-
ამთავრა და გორში მუშაობს, ბამბულის კომ-
ბინატში, უკვე თავისი ოჯახიც აქვს.

თითქმის ქეთოს უკვე უნდა დაესვენა. მიაღ-
წია საწადელს, დაზარდა შვილები, სამივეს

უმაღლესი განათლება მისცა, მაგრამ ბელმა არ
დაინდო. თამაზი მოულოდნელმა შემთხვევამ
იმსხვერპლა. ამ უბედურებამ ქალი გატეხა,
იგი დღენიადაგ შვილის საფლავზე იყო და
ქმარსა და შვილს ერთად ტრიადა. ქეთო მძი-
მე სენმა შეიპყრო და 1969 წელს გარდაიცვა-
ლა.

ასე დასრულდა ეს ისტორია. ახლა შვილე-
ბის ოცნებაა მოჰხებონ მამის საფლავი. იქნებ
ამ საქმეში რომანის ყოფილი თანამებრძოლე-
ბი დაეხმარონ. მათ ხომ დასალოებით იციან,
სად დაიღუპა იგი, და თუ მამის საფლავს მია-
კვლევენ, მისი საყვარელი დედისა და მეუღ-
ლის საფლავებიდან აღებულ ერთ ბუდე ქარ-
თულ მიწას მიაყრიან და ამით მოხვდიან თა-
ვიანი ვალს ძვირფასი ადამიანების წინაშე.

* * *

ამ ცოტა ხნის წინათ რომანის ვაჟთან, გუ-
რამთან ერთად ბერშუეთში გავემგზავრე. თუმ-
ცა წერილი უკვე დასრულებული მქონდა, მაგ-
რამ მაინტერესებდა რომანის და-ძმისა და მამის
ნახვა. მინდოდა გამეგო, იქნებ ამ სამი
ათეული წლის მანძილზე მათ რაიმე ახალი
შეეტყუთ ან ვინმე მის ფრონტელ ამხანაგს
შეხვდნენ და დაწვრილებით გაიგეს რომანის
დაღუბვის ამბავი.

შემოდგომის თბილი დღე იყო. თვალს იტა-
ცებდა ხილი დახუშმულთა, შემოდგომის ფე-
რებით მოხატული ქართლის ბაღები. ბერშუე-
თი ფერღობზე შეფენილი, აქ მუდამ ნიაგი
ქრის და ზაფხულშიაც საკმაოდ გრილი. ამი-
ტომ არის, რომ სიამაყით ამბობენ აქაურები,
ჩვენს სოფელს რომელი აგარაკი შეედრებო.

პირველად ანასთან მივედი. მან მაზნენე
ტელეფონით დაურეკა ანდროს და სულ მალე
ისიც ჩვენიან გაჩნდა.

უჭირად და-ძმას თავიანთ დაღუბულ მებ-
ზე საუბარი. რამდენი გაჰიგებდა და წვალებდა
გამოცვლით ცხოვრებაში. რამდენი სიღარიბე
ენახათ, მაგრამ რომანი ამ მდგომარე-
ობამ ვერ გატეხა, მაინც სწავლისკენ ილტვო-
და. თან მუშაობდა და თან სწავლობდა, ანასაც
ენმარებოდა, რომ მას განათლება მიეღო.

გულისტკივილით იგონებდნენ უკვალად
დაღუბულ თავიანთ უმცროს ძმას ვასოს. ის
ხომ სულ ახალგაზრდა დაიღუპა და მის სახელ-
ზე აღარაინ დარჩა.

— ეპ, — ამოიოხრა თვალცრემლიანმა
ანამ, — მახსოვს ამ რამდენიმე წლის წი-
ნათ ჩვენი სოფელი ბიჭი ტულაში იყო ჩა-
სული. ერთ დაწესებულებაში ვიღაც რუსის
ქალს შეხედდოდა და რომ გაუგია ქართველი
იყო, შეეცოტა თურმე საიდან ხარო.

ლარიკა ხუზულაძი
პარიკაპინის წიგნიდან

ბიჭს უბასუხია გორის რაიონის სოფელ ბერშეთიდანო. ქალს უკითხავს, რომან ზაუტაშვილს თუ იცნობდიო. ვიცნობდიო, ესლა სახლში არისო.

ქალს მისთვის მკაცრად შეუხედავს და უთქვამს — რომან ზაუტაშვილი ბრძოლაში დაიღუპა, ის ღირსეული ვაჟაკი იყოვო და წასულა. ბიჭს შერცხვენია და გაპკიდებია. მე შეგცდი, იმ რომან ზაუტაშვილს არ ვიცნობდიო და თქვენ ვინ ბრძანდებითო, მაგრამ ქალს ყური აღარ უთხოვებია მისთვის. ეს იყო და ეს, მეტი რომანისა არაფერი შეგვგეტყვია.

დაიცა, კიდევ ერთი გამახსენდა. ომის დამთავრებიდან რანდენიმე წლის წინათ თბილისში, ანავის ქუჩაზე ჩემ რძალთან ვიღაც რუსის ქალი მისულა. უკითხავს რომან ზაუტაშვილის ცოლშვილი, როცა სახლში შეუპატიებიათ და

მისი შვილები უნახავს, ბევრი უტყუარადაა უთქვამს, ჩვენ ერთად ვიბრძოდითო. მე მის ნაწილში ვიყავი. არაჩვეულებრივი კეთილი და გულადი ადამიანი იყოვო.

ქეთოზე თურმე იმდენად იმოქმედა რომანის თანაბოლკელის შეხედრამ, რომ ქალის ვინაობის ჩაწერა დავიწყებია, ბავშვებიც ბატარები იყვნენ და ასე დაკარგეს იმ დროს ქალის მისამართი. იქნება იმან იცოდა კიდევ, სად იყო რომანი დასაფლავებული. იქნებ ის ტულაში შემხვედრი ქალი, სწორედ ის, ჩვენი ამბის მაუწყებელი იყო...

ეს იყო და ეს, რაც რომანის დაძმისაგან მოვისმინე. მამა კი ველარ ვნახე. მითხრეს ღრმად მთხუტია, ლოგინად ჩაეარდნილი, შვილების გახსენება მას მხოლოდ მწუხარებას განუახლებსო.

ასლა ომია და ღრუბლებში ყოველდღე ვხედავ — როგორ მრისხანედ აღმართულა ბერი მყინვარი. და მესმის, მესმის გერმეგიდან მოხვევ მხედარს თერგის ზარი და არწივების ხმა გამყივარი.

ალექსანდრე გომიაშვილი.

შოთა ზაქარიაძე

მეგობარი „მცირე მიწაზე“

(ნაწყვეტი წიგნიდან „ბედი ჭარისკაცისა“)

განცადეს რა სასტიკი მარცხი ფაშისტურმა არმიებმა, მათ ვერ შესძლეს კავკასიის მთისწინეთით გაკრილიყვნენ საქართველოსაკენ, ზოლო ჩრდილოეთიდან — ბაქოსაკენ. ფიურერმა სამხრეთის ფრონტის ჯარებს უბრძანა გამაგრებულიყვნენ ყირიმის ნახევარკუნძულზე, შეენარჩუნებინათ საბოროტო ქალაქები ნოვოროსიისკი, ანაპა და ტაშანი, გაბატონებულიყვნენ შვედლავზე და აქედან დაეწყათ ახალი გადამწყვეტი იერიშები.

მოწინააღმდეგის ამ განზრახვას თავისი სტრატეგიული გეგმა დაუპირისპირა საბჭოთა არმიის მთავარსადლობამ, — მე-18 არმიის სარდალს კონსტანტინე ლესელიძეს ებრძანა მოეხდინა თავისი ჯარების კონცენტრაცია ტუაპსე-გელენჯიკის რაიონში და მოემზადებინა გაბედული საზღვაო დესანტი ნოვოროსიისკის სამხრეთით მდებარე მისხაკოს კონცხზე გადასასვლად.

და აი, 1943 წლის 3 თებერვლის სუსხიანი ღამით, შავიზღვისპირა ქალაქ გელენჯიკიდან განხორციელდა 275 მებრძოლისაგან შემდგარი სადესანტო რაზმის გადასხმა კაბარდინეციას მისადგომებთან — მისხაკოს კონცხზე, რაც დიდი სამამულო ომის გამრჩულ მატანში „მცირე მიწის“ სახელითაა ცნობილი.

საზღვაო მეომრების ჯგუფი მაიორ ცეზარ კუნიკოვის მეთაურობით იმ ღამითვე უშიშრად მოაღდა ციცაბო კლდოვან ნაპირს და მტერს ხელჩართული ბრძოლა გაუმართა. მედესანტეთა დაუოკებელ ნებისყოფას გამოხატავდა პირადი მაგალითით შთაგონებული მეთაური კუნიკოვი, ომის წინ ის ეურნალისტიად მუშაობდა მოსკოვში და ეს მშვიდობიანი პროფესიის ადამიანი ომის პერიოდში ლეგენდარულ გმირად იქცა. იგი ომისწინა შეძახილით — „სამშობლოსათვის, სტალინისათვის“ წინ მიუძღოდა თავის მამაცებს და კაფავდა მომხდურთ, მაგრამ უმუხტო ბედმა და გმირულად დაეცა ბრძოლის ველზე.

ცეზარ კუნიკოვს სიყვდილის შემდეგ საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება მიენიჭა. თანამებრძოლებმა შური იძიეს უშიშარი მეთაურისათვის, მოსპეს ასობით მტრის ჭარისკაცი, ბევრმა მათგანმა კი გაქცევით უშველა თავს. საბჭოთა მეომრები ფაშისტების საცეცხლე პოზიციას დაეუფლნენ.

გერმანელები რამდენჯერმე შეეცადნენ დიკარგული ზღუდეების დამბრუნებას, მაგრამ ამაოდ. კუნიკოვებმა დამხმარე ძალების მისვლამდე მტკიცედ დაიცვეს და შეინარჩუნეს დიკავებული პოზიციები მიწის ამ მცირე მონაკვეთზე, რომლის ტერიტორია 30 კვადრატული კილომეტრს არ აღემატება და სამი მხრივ შავი ზღვა აკრავს, ის მხოლოდ ჩრდილოეთით უერთდება დიდ მიწას, აქედან აღმოსავლეთით კარგად მოჩანს ნოვოროსიისკი, მათ შუა კი სოლივითაა შეჭრილი შავი ზღვა. ტერიტორია სიერთოდ მთავარიანია, არის ვაკე ადგილებიც. ომამდე ამ ნოყიერ მიწაზე მევენახეობის საბჭოთა მეურნეობა არსებობდა, ხეხილის ბაღებითა და დასასვენებელი სახლებით. მაგრამ ფაშისტებს ყოველივე დაენგრიათ და შეემუსრათ.

დღეღამად არ წყდებოდა ჭურჭებისა და ყუმბარების აფეთქების გრაია, იქ წარმოებული გრანდიოზული ბრძოლები ფართოდ გახმურდა ჩვენს უკიდურეს კუთხეებში და დაუვიწყარ ეპიზოდებად შევიდნენ დიდი სამამულო ომის ისტორიის მატანში.

მტერი ინტენსიურ ცეცხლს მიმართავდა და თავგამოდებით ცდილობდა საბჭოთა მედესანტეების განადგურებას, რომელთა მდგომარეობა თანდათან კრიტიკული ხდებოდა, საბჭოთა სარდლობამ პლაცდარმის რაიონში, ჰაერით და ზღვით არაერთხელ გადისაროლა მამველი ძალა და საბრძოლო საჭურველი, მაგრამ მტრის განუწყვეტელი ცეცხლის გამო ყოველივე უშედეგო აღმოჩნდა.

თებერვლის ბოლოსათვის მედესანტეოთა რაზ-
ში რეაქსამდე მებრძოლი და რამდენიმე ნაღ-
მსაროელი ირიცხებოდა, მაგრამ სავსებით არ
ქონდათ ნაღმები და ვაზნები ავტომატებისათ-
ვის, მტერმა დესანტის გადასხმის ადგილას თა-
ვი მოუყარა ქვეითების, არტილერიისა და ტან-
კების დამტებით ძალებს. დაიწყო გადაწყვე-
ტი მძვარი იერიშები. მაგრამ მედესანტეები
უკანასკნელ ძალებს იკრებდნენ და მტერიც
იკრებდნენ მოწინააღმდეგის გააფთრებულ
შემოტევას.

იმ მძიმე დღეებში შავი ზღვის ფლოტის გე-
მებმა, მიუხედავად მოწინააღმდეგის საარტი-
ლერიო კანონადის გააფთრებული ცეცხლისა,
შესილეს „მცირე მიწაზე“ გადასახათ წვიდმეტი
ათასი ჯარისკაცი და ოფიცერი თავის საბრძო-
ლო საჰაერო ძალით და სურსათით. ამ ოპერაცი-
ამ გააცოცხა ჰიტლერელები. მათი ავიაცია ცალ-
კეულ დღეებში ორიათს თავდასხმას აწყობდ-
ნენ მედესანტეოთა პლაცდარმზე.*

აპრილისა და მაისის განმავლობაში ჰიტლე-
რელებმა ჩაატარეს მძაფრი იერიშები. ჩვენი
ჯარების წინააღმდეგ მათ გადმოისროლეს ქვე-
ითებისა და ტანკების ქარბი ძალები, რომელ-
თაც მხარს უჭერდნენ ათასობით თვითმფრინ-
ვები, მტერმა მისხაკოს უბანს თავს დაატეხა
უსაშინელესი ძალის დარტყმები, თითონ გერ-
მანელებმა აღიარეს, რომ „მცირე მიწის“ თი-
თოეულ საბჭოთა მებრძოლზე მათ დახარჯეს
მძიმე არტილერიის არა ნაკლებ ხუთი ყუმბარა.
ხოლო „მცირე მიწაზე“ ბრძოლების პერიოდში
ჰიტლერელებმა თავს დააყარეს კრინიზის
თერთმეტი გემლონის ლითონი. იყო ისეთი
დღეები, როცა მტერი ორიათს გაფრენას ახ-
დენდა ამ ხელისგულის ტოლა მიწაზე, ხოლო
ტანკებისა და ქვეითების იერიშები ერთიმე-
ორის მიყოლებით ხდებოდა,** მაგრამ ყოველი-
ვე ეს უნაყოფო იყო, მტრის ყოველგვარი ცდა
იმსხვერვეოდა „მცირე მიწის“. გმირი დამცველ-
ების უიშვიათეს თავდაცვაზე. საბჭოთა მეომრე-
ბი განაგრძობდნენ თავიანთი პოზიციების შე-
ნარჩუნებას, იჩენდნენ რა აუწყრელ ეაჟაკო-
ბას და გმირობას.

ჩვენი ნაწილი, რომელიც განუწყვეტლივ
ბრძოლაში იყო ჩაბმული, ირგვლივ განლაგე-
ბულ 299-ე საარტილერიო პოლკის და 255-ე
სარდლო ქვეითი ბრიგადის მებრძოლთა მხარ-
დამხარ მოქმედებდა.

„მცირე მიწაზე“ შეუპოვრობა და სიმტ-
კიცე შშრომელთა გულში განსაკუთრებულ აღ-
ფრთოვანებას იწვევდა. ზურგადან მოდიოდა
წერილები და მისალმებები, სადაც გამოთქმული

* სამხედრო საზღვაო ფლოტის არქივი, ფ. 55,
ს. 5652, ფ. 18.

** თავდაცვის სამინისტროს არქივი — ფ.
6598. აღწ. 725167, ს. 848. ფ. 179.

იყო ურყევი რწმენა, რომ „მცირე მიწაზე“ მდ-
იხილავდნენ განთავისუფლებულს, ხანგრძლივ
ერთგულ დამცველებს გულში ჩაიკრავდა დე-
და-სამშობლო.

„მცირე მიწაზე“ სასტიკი ბრძოლები გრძელ-
დებოდა, დაიღუპა თითქმის ყოველივე, მოსას-
ნელობა გაიხიზნა, მაგრამ სიცოცხლე მაინც არ
შეწყვეტილა. სიცოცხლე ჯარისკაცდნენ. სიამე-
ლოდ შენიღბული ფაშისტი მეავტომატეები და
სინაპერები განუწყვეტელ მასირებულ სროლას
ეწეოდნენ და სანგრებიდან ოდნავ თავის გამო-
ყოფის საშუალებას არ გვაძლევდნენ. ხოლო
მტრის ბომბდამფრენები მცელავი ფრენით ტყვი-
ებს თავზე გვყარდნენ, ამას თან ახლდა მათი
იერიშები, მაგრამ უშედეგოდ. ფაშისტები ჩვენს
განლაგებაში შემოჭრას ვერ ახერხებდნენ.

თვითეული საბჭოთა მეომარი თუ მეთაური
საკუთარი სიცოცხლის ფასად მტერიცელ იცავდა
ყოველ მტკაველ მიწას.

ნაწილის მეთაური მაიორი ქურჩეცკი, ასე-
ნულის მეთაური უფროსი ლეიტენანტი ჯუმაგუ-
ლოვი, ოცეულის მეთაური ლეიტენანტი ტრიშ-
კინი მუდამ ჯარისკაცთა შორის ტრიალებდნენ
და ბრძოლის ქარცეცხლიან დღეებში უნარი-
ანად წარმართავდნენ საბრძოლო ოპერაციებს.

ერთმანეთის მხარდამხარი იბრძოდნენ რუსი
ვასილ ლატიშევი, უკრაინელი ნიკოლაი ანდ-
რანასი, ბელორუსი პეტრე კუჩერი, უზბეკი
ბერტი ჯუმაგულოვი, აზერბაიჯანელი ოსიგბ
ალიევი, სომეხი სურენ ალახვერდიანი, დიდ-
ტანელი მეხტი აბდულაევი, ოსი ვალოდია ბი-
ჩინოვი, ქართველები არჩილ აბულაიშვილი,
შოთა რაზმაძე, თეიმურაზ ცერცვაძე, დავით
მდინარაძე, ნოე მამულაიშვილი, ვარდენ ურუ-
შაძე, ტიგერ ჩხაიძე, ვალერი დარჩია, შოთა
დარჩია და სხვ.

ივლისის პირველ რიცხვებში გერმანელებმა
ფრონტის ყველა უბანზე სასტიკი შემოტევა
წამოიწყა, იერაში, იერიშზე მოქონდათ, ყოვე-
ლი მხრიდან ტყვიებს სეტყვასავით გვყარდნენ,
ამოქმედეს ყველა სახეობის საბრძოლო იარა-
ღი, ხმელეთიდან კაცანებდნენ ტყვიამფრქვევე-
ბი, ზღვიდან გრუსუნებდნენ კატარღებზე დაღ-
გებული ქვემეხები, ხოლო ჰაერიდან თავზე ბომ-
ბებს გვყარდნენ მოპიკირე ავიაცმანადგურე-
ლები.

„მცირე მიწაზე“ ხოცვა-კლდების ტრაგედია
დატრიალდა, დედამიწა გადაიბუჯა, ზღვა აბო-
მტრდა, ცის კაბადონი ცეცხლის ბოლში მო-
იკცა. შეიქმნა მეტად კრიტიკული მდგომარე-
ობა. ფაშისტი მეავტომატეები წინ მიიწევდნენ,
მოგვიკლეს ბევრი მებრძოლი მეგობარი; ერთ-
ერთ წინა სანგარში მყოფი ტყვიამფრქვევის
გათოლის მებრძოლები დაიღუპნენ, ტყვიამფრ-
ქვევს თვით მეთაური მეხტი აბდულაევი მარ-
თაღდა, ისიც დაეცა, დაღუპდა ტყვიამფრქვე-
ვიც, ფრიცები წამოიშართნენ. წუთიც და, ჩვენი

თავდაცვის ხაზის წინა სანგარს დაუფლებიან, ამ დროს გამოავლინა საბრძოლო ხელოვნება ქართველი ხალხის სახელოვნამა შვილმა თეიმურაზ ცერცვაძემ, საკუთარი სიცოცხლის რისკით იგი ელვის სისწრაფით წინა სანგარში გაიჭრა და დაღუპებულ საბჭოთა იარაღი ააშუშა, სეტყვასავით დააყარა ტყეები და ხელებმარები უკვე მოახლოვებულ ფაშისტებს. წინა რიგები მოიცლა, სხვებმა კი გაქცევით თავს უშველეს, საცეცხლე წერტი შენარჩუნებული და მტრის იერიში მოგერიებული იქნა. ჩვენმა გომრებმა სანგურები მიატოვეს და უაქცეულო ფრიცებს დაედევნენ. გაბედული მეომარი თ. ცერცვაძე, რომელიც იმ დღის ბრძოლის გმირი გახდა, საბრძოლო ტყვიამფრქვევთან სამუდამოდ დაღუპებულიყო. ბრძოლის კუეაქუსილმა დროებით გადაიარა, სწრაფად გაქვინდეთ საცეცხლე პოზიციები, დაჭრილები ევაკუირებულ იქნენ, დაღუპულნი მხედრული წესით დავკრძალეთ საძმო საფლავზე, ამჟამად კუნძულის ენტრალურ მოედანზე, სადაც ბრძოლაში დაცემულთა სადიდებლად აღმართულია დიდების ძეგლი, მარადიული ძილით განისვენებენ ცეცხლოვანი მიწის ბრძოლაში დაღუპული მეომრები, მათ შორის საბჭოთა კავშირის გმირები — ცუზარ კუნიკოვი და ნიკოლოზ სიბიავინი, „მცირე მიწაზე“ დაცემულ მეომართა გმირულ შემართებას ეს ლექსი მიუძღვნა პეტრე სიმონ ჩიქოვანმა:

რა გული გქონდა, რა ცეცხლი,
ფიჭირ მტკიცე და ნათელი
„მცირე მიწაზე“ დავიცი
თავდადებული ქართველი.

მოძმეთა მიწას აკოცე
თითქოს უთხარი მადლობა
მტარვალი ბევრი დახოცე
ისეც ვინდოდა ადგომა.

თითქოს სიმშვიდით გეძინა
მტერს ჩაუქციე ნაღველი,
და როგორც დროშა გვევინა
მერღზე ვაყვაცის სახელი“.

აქ წარმოებულ ბრძოლაში განსაკუთრებით თავი გამოიჩინა სერჟანტმა ნიკოლაი ანდრანასმა, რომელიც ჩვენი ოცულის საუკეთესო მეომანი იყო. სიცოცხლით აღსავსე ეს ახალგაზრდა შესანიშნავად იცნობდა უკრაინელი ხალხის ცხოვრებას, მის კულტურას, ერთხელ მან უკრაინული ხალხური ლექსიც კი გვითხრა თბილისზე, მას ბევრი რამ წაეციხა საქართველოს შესახებ და ოცნებობდა თავისი თვალით ეხილა მზიური საქართველო. განსაკუთრებით იტაცებდა შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“, მხოთვდა მოკლედ მომეტხარი ამ გენიალური ქმნილების შინაარსი.

ყოველგვარი კავშირი გარესამყაროსთან ზღვით ხორციელდებოდა, გემისადგომს კვლავ ის ციკაბო კლდე წარმოადგენდა, სადაც პირველად გვედითი კუნძულზე. ეს ბუნებრივი სიმაგრე მართლაც დიდ როლს ასრულებდა „მცირე მიწაზე“ ბრძოლის მთელი 225 დღე-ღამის განმავლობაში, აქ გამოყავდათ მებრძოლთა ახალი შევსება, მოჭონდათ სამხედრო აღჭურვილობა, სურსათი, ე. ი. ყოველივე, რაც ფრონტისათვის საჭირო და აუცილებელი იყო.

მიიწურა 1943 წლის აგვისტო, „მცირე მიწაზე“ უმაგალითო შეტევისათვის ემზადებოდნენ, მტერი თითქმის გრძნობდა მოახლოვებულ კატასტროფას და აძლიერებდა წინააღმდეგობას, ცაში განუწყვეტლივ დანავარდობდნენ მტრის ავიგამანადგურებლები, მათ სასტიკ საპაერო ბრძოლას უმართავდნენ და ხშირად აღამაცხებდნენ ცნობილი საბჭოთა შევარდნები — პოკრიშკინი, სავიცი, სემენინი, ძმები გლინები და სხვა. განსაკუთრებით კი თავი ისახელა პოკრიშკინმა. ამ გულანთებულმა და მამაცმა მფრინავმა შეუპოვარი ბრძოლების შედეგად მტრის ათეულობით თვითმფრინავი გაანადგურა, რისთვისაც ერთ-ერთმა პირველმა საბჭოთა კავშირის გმირის საპატიო წოდება მოიპოვა.

1943 წლის 10 სექტემბრის გარიგარზე ცეცხლოვან მიწასა და ნოვოროსისისკე უმაგალითო იერიში დაიწყო. მტერი შედრკა, მაგრამ ადვილად როდი დათმო საგანგებოდ გამაგრებული საცეცხლე პოზიციები. ეს გასაგებიც იყო, მათ ხომ ფიცი მისცეს ჰიტლერს — „ცისფერი ხალხს“ თავდაცვის ზღუდეს მიუვალ ციხე-სიმაგრედ ვაქცევთ და ზღვაში ჩავხრჩობთ მოიერიშე საბჭოთა მეომრებსო. და რაირც ეძნელებოდათ ოკუპანტებს ფიურერისათვის მიცემული ფიცის გატება.

მტრის III დივიზიის ოფიცერს გუსტავ ჰოლცს, რომელიც ტყვედ ჩავიდეთ, ჯიბეში აღმოაჩნდა დაუმთავრებელი წერილი, რომლითაც გერმანიის ეს „უძლეველი არმიის რაინდი“ თავის სატრფოს წერდა: „—საბჭოთა მეომრები უშიშარი და უხილავე ადამიანები არიან, საკვირველია რა ძალა ამოქმედდები, როგორ ინარჩუნებენ ნებისყოფას და როგორ იტანენ აუტანელს, სიმაძვცეს კი წუ იყითხავ, წარმოდგენელია ასეთი ადამიანების დამარცხება, გაქრა ყოველი იმედი გამარჯვებისა, ახლა ყველა საკუთარ თავზე ფიქრობს, მაგრამ... რის ფიქრი, როცა ყოველი მხრიდან მათი თავდასხმა მოსალოდნელი, ბევრმა, ძალზე ბევრმა ჰპოვა სამარე ამ უხილავ ქვეყანაში...“

უკვე აღარავითარ ძალას აღარ შეეძლო

შოთა ზაძარბაძე

მამკი თმე „მცირე მიწაზე“

შეჩერებინა ძლევამოსილი საბჭოთა ჯარების გრანდიოზული წინსვლა; მათ გერმანიის „უძლეველი არმიის“ რჩეულ ნაწილებს ხერხემალი კავკასიის ქედზე გადაუტენეს და ვაზდულად მიერეკებოდნენ თაყიანით ბუნაგისაკენ...

როგორც „მცირე მიწის“, ასევე ნოვოროსიისკის შეტევით ოპერაციებში გადამწყვეტი როლი შეასრულა მე-18 სადესანტო არმიამ, რომელსაც სახელმწიფოებრილი ქართველი მხედართმთავარი გენერალ-ლეიტენანტი კონსტანტინე ლესელიძე სარდლობდა. ამ არმიას შავი ზღვის ფლოტის, მე-4 საავიაციო შენაერთისა და ნოვოროსიისკის რაიონში მოქმედ პარტიზანულ რაზმებთან თანამოქმედებით მტერზე საერთო იერიში უნდა მიეტანა.

დღით და ღამით არ წყდებოდა განუწყვეტელი ბრძოლები, ზმელეთიდან, ზღვიდან და ჰაერიდან ერთდროულად დაიქუხეს ქვეყნებმა და „კატაუშებმა“, აკაიანდნენ ტყვიამფრქვევები და ამოქმედდა ყველა სახის იარაღი, ბრძოლაში ჩაებნენ ჩრდილო კავკასიის ფრონტის მე-9 და 56-ე არმიის მეგრძოლები; ბრძოლის ყინით და შურისგების ცეცხლით აღგზნებული მამაცები წინ მიიწეოდნენ და ანთავისუფლებდნენ საბჭოთა მიწა-წყალს. და აი, მეექვსე დღეს — 16 სექტემბერს ნოვოროსიისკზე გამარჯვების მუწყებელი წითელი დროშა აფრიალდა, „მცირე მიწა“ მშობლიურ დიდ მიწას შეუერთდა.

ამჟამად „მცირე მიწაზე“ დაცემულ გმირთა საიდუმლოდ აღმართულია დიდების ძეგლი, ხოლო ნოვოროსიისკში ემენტის ქარხანა „ოქტიაბრთან“ მომხდარი შეტუთვარი ბრძოლების მოსაგონებლად დგას ყუბარისაგან ნახევრად დამსხრეული რკინაგზის ვაგონი, როგორც ძეგლი-სუენიერი, რაც მოაგონებს ადამიანებს, — იყვნენ ზხილულ, არ დაუშვან ახალი ომის ხანძარი.

ბრძოლა ანანისთვით

ბრძოლებმა ანაპის მიმართულებით გადაინაცვლა, შემოდგომა... მტერს ყოველივე გაეთელა და შეემუსრა, მაგრამ აქა-იქ მაინც გვხვდებოდა ბუნების რწმინთი სანახაობანი. ერთ-ერთი ასეთი ღირსშესანიშნაობაა რუსეთის შამპანური ღვინოების სამშობლო — „აბაღუდოსო“. უმაღლესი ხარისხის შამპანური ღვინის წარმოებისათვის აქ 1896 წელს მიუყვით ხელი. 1920 წელს კი შექმნილა საბჭოთა მეურნეობა — „აბაღუდოსოს“, რომლის ორგანიზატორი ყოფილა მეღვინე მეცნიერი კ. მ. ფროლოვ-ბაგევი.

და აი, ამ თვალწარმატებელ საბჭოთა მეურნეობის მახლობლად, შავი ზღვის პირას — გორაზე მტკრმა გამავრება მოასწრო. ჩვენმა ნაწილებმა დაიკავეს შედარებით მოხერხებულ

ლი ადგილები და ჩასაფრებულ ფაშისტებს სასტიკი ბრძოლა გაუპართეს.

მტრის საზენიტო არტილერია და მოპიკირე ავიგამანადგურებლები განუწყვეტელ ცეცხლს გვიშენდნენ, ეს იყო მათი უკანასკნელი გამბძოლება, ნათქვამია: „მომხდურს დამხდური უნდაო“ და ჩვენი მოიერიშე ნაწილები მეორე დღის ვარაქრატზე შეტევაზე გადავიდნენ. მე-18 არმიის სარდლის ლესელიძის ნაქეზმა არტილერიისტებმა მთელი საათის განმავლობაში ისე ურტყეს მტრის პოზიციებს და ისე „დაამუშავეს“, რომ იქაურთა სულ მიანგრ-მოანგრის და ისღა დაგვრჩენოდა, ქვეითები შეტევაზე გადასულიყვნენ, როგორც ჩანს მტერი ელოდა ამას და მისადგომები ღამით დაენალმა, მაგრამ ამან ჩვენი შეტევა ვერ შეაფერხა და მალე სიხარულის მარშით ანაპში შევედით.

ანაპის განთავისუფლებისათვის გამართულ სახელოვან ბრძოლებში გადამწყვეტი როლი შეასრულა 414-ე ქართულმა მსროლელმა დივიზიამ, რომელმაც მთავარსარდლის მადლობა და „ანაპის“ სახელობის დივიზიის სახელწოდება დაიმსახურა.

სასტიკი, სისხლისმღერელი ბრძოლების შედეგად 21 სექტემბერს ქალაქი მთლიანად იქნა გაწმენდილი ფაშისტებისაგან. ქალაქ ანაპაში საბჭოთა ჯარის ნაწილებმა ხელთ იგდეს დიდალი სამხედრო ნაღავი, დაატყვევეს სამასზე მეტი მტრის ჯარისკაცი და ოფიცერი. ეს ქალაქი დიდად დაზიანებული დაგვხვდა, თუმცა სიმართლე, რომ ითქვას, რომელი ქალაქი, სოფელი თუ სხვა დასახლებული პუნქტი დაუტოვებიათ ამ კანიალებს დაუზიანებელი და აუოხრებელი? ასეთი დაგვხვდა ეს ზღვისპირა ქალაქი-კურორტი. ვერ დაეწვიათ მხოლოდ ქალაქში შესასვლელი სიმაგრე-კიშკარი — ოსმალეთის ყოფილი სიმაგრე „ანაპა“, რომელიც აგებული ყოფილა ფრანგი ინჟინრების მიერ 1763 წელს.

ადრიანოპოლის სამშვიდობო 1829 წლის ხელშეკრულების საფუძველზე ეს სიმაგრე „ანაპა“ 1869 წელს რუსეთის მფლობელობაში გადმოსულა. სიმაგრის კიშკარი — საინტერესო ისტორიული ძეგლია, აღსანიშნავია, რომ ანაპა საბჭოთა კავშირის ცნობილი ერთ-ერთი საუკეთესო საბავშვო კურორტია. საუცხოო სანაპირო, საკმაო სივრცეზე დაბალწყლიანი პლაჟით და შესანიშნავი კლიმატით საუკეთესო პირობებს ქმნის ბავშვთა ორგანიზმის გაჯანსაღებისათვის.

ამიტომაც, რომ ზაფხულობით სანატორიუმების გარდა აქ არის დასასვენებელი სახლები, პონერითა ბანაკები და საბავშვო ბაღები. განთავისუფლებისთანავე ქალაქი ახალ ცხოვრებას იწყებდა. გამხრული მოსახლეობა მიტოვებულ კარ-მიღამის უბრუნდებოდა. ქუდე-

ბის მოხდით გეგსალმებოდნენ ჩვენ, მათი მშობლიური ქალაქის განმათავისუფლებლებს. საგულისხმო და საინტერესო ის იყო, რომ ანაპაზე თავდასხმა, იერიში და მისი აღება იმდენად მოულოდნელი იყო, რომ ვაოგნებულმა მტერმა ვეღარ მოასწრო ნაძარცვი სიმდიდრის გატაცება და ამ ქონებით დატვირთული ორი ათეული გემი ისევ დარჩა ნავსადგურში, ხოლო ქალაქის სამხედრო კომენდანტი მაიორი მეტელი და მისი მოადგილე იმ დროს იქნენ შეპყრობილნი, როცა ისინი მანქანით გასაქცევად ემზადებოდნენ.

ანაპის მიდამოებში გაშენებული ვენახის ზერები შედარებით მოვლილი იყო და ყურძენიც ბლომად ესხა.

ორი დღე დაიწყო, სანატარული დღე მოვაწყვეთ და თავი წესრიგში მოვიყვანეთ, მიკვრის, რომ ცოცხლებთა შორის წელგამართლნი დავდივართ, რადგან „მცირე მიწაზე“ ნაბრძოლი მეორეები, რომლებიც სასწაულად გადავურჩით ნაძებების, ჭურვების, ბომბების და ტყვიების თქმეს, დანატრებულნი ვიყავით ყოველგვარ ადამიანურ სიყუთესა და სიმშვიდეს...

გონებაში კინოფირის ლენტით ვაიღლებს მაშინდელი ქარცეცხლიანი პერიპეტეიები, კომშარული, არადადამართი დღეები, წარამბრა თხუნელასათვის მიწაში ძრომა და ტყვია-ყუმბარისაგან სიცოცხლის ხსენსათვის თავის შეფარება, რადგან ეს სიცოცხლე საჭიროა ბრძოლისათვის, გამარჯვებისათვის და საქმულელი მტრისაგან სამშობლოს დახსენსათვის.

ყველა ჩვენთაგანი ერთადღე ვიგონებთ იმ რაინდ ბიჭებს, რომლებიც ვმირუღად ბრძოლების ველზე დაეცნენ, სამშობლოს გადარჩენას მსხვერპლად შეეწირნენ.

ელვის სისწრაფით გავრცელდა ჩვენი ქვეყნის ყველა კუთხეში „მცირე მიწაზე“ უმავალითო გმირობისა და გამარჯვების ამბავი, რის შედეგად განუწყვეტლივ მოდიოდა მოსალოცი წერილები და დეპეშები. რომ კვლავ გვესახელებია სამშობლო და მტრისთვის საბოლოო დამარცხება თავისისვე ბუნაგში მოგვეყენებია.

მესამე დღეს ჩვენ ტამანისაკენ დავიძარით.

ტამანის განთავისუფლება

1 ოქტომბერს დაიწყო შეტევა გირლიანაის სიმაგრეებზე — ეს იყო უკანასკნელი თავდაცვის ზღუდე ტამანის მისადგომებთან, „ცისფერი ხაზის“ ერთ-ერთი დასაყრდენი პუნქტი. გერმანელებმა იცოდნენ, თუ გირლიანაის მთის სიმაგრეებს დაკარგავდნენ, დამარცხება გარდაუვალი იყო, ამიტომ სახელდახელოდ აეგოთ დამატებითი სიმაგრეები, მაშველი ძალებიც გამოეყვიათ.

საარტილერიო მომზადება დილის 7 საათ-მამსნი 0330 „მცირე მიწაზე“

ზე დაიწყო, პირველი ცეცხლი „კატიუშებმა“ გახსნეს, ამოქმედდნენ ქვეშეები და ნალმსატორცნები. მთელი დღე-ღამის განმავლობაში უშენდნენ მტრის სიმაგრეებს. შემდეგ ქვეითებმა იცოცხლეს, ფლანგებიდან შემოუარეს და სეტყვასათვის დააყარეს ტყვია გასაქცევად გამზადებულ ფაშისტებს.

მაღე დაეცა კიდევ ერთი სიმაგრე — გირლიანაის მთა, ტამანის ნახევარქუჩულის გასაღები. ჩვენი ჯარების შეტევის მიუხედავად, მტერი იოლად მაინც არ სტოვებდა საცეცხლე წერტებს, ყოველნაირად ცდილობდა ოდნავ მაინც განემტკიცებინა შერყეული თავდაცვა და შეეჩერებინა საბჭოთა ჯარების წინსვლა, თავი მოეუწია დარბეულ რეზერვებს და კონტრიეტაშიც წამოიწყო. მაგრამ რა ძალას უნდა შეეჩერებინა ჩვენი ძლევათისილი, გამარჯვების რწმენით აღფრთოვანებული საბჭოთა მეომრების უმავალითო წინსვლა..

ჩვენი მოიერიშეები მოხერხებულად და გონიერულად მიიწვედნენ წინ, კვალდაკვალ მისდევდნენ მტერს, არ აძლევდნენ გამაგრების საშუალებას. დიდ როლს ასრულებდნენ მესანგრეთა სპეციალური ჯგუფები, რომლებიც სწრაფად და უნარაინად უვნიდლყოფდნენ დანალმულ ველებს და გზებს; მათ ნაკვალევზე უშიშრად და იმედიაინად მიაბიჯებდნენ ჩვენი მეომრები.

ბრძოლაში ჩაბმულ შენაერთებისა და ნაწილების სწორი ორგანიზაციის შედეგად, დიდი ყურადღება ექცეოდა დაქირებებს, მათს საიმედო გადაყვანას უნარაინად წარმართავდნენ სანატარული სამსახურის მუშაკები.

ჩრილოვთი კაცკასიის საბოლოო განთავისუფლება ტამანის ნახევარქუჩულის ალბამ დაავივრგინა. მე-18 სადესანტო არმიამ ამ საქმეშიც ისახელა თავი. ორი დღე-ღამის განუწყვეტელი ბრძოლით რიგიაინად შეფერთხეს მტრის ძალები. ამ ხნის განმავლობაში მოწინააღმდეგის თავდაცვის ზღუდეებს გრიგალისებურ ცეცხლს აყრიდნენ „კატიუშები“ და შორისმსროლელი არტილერია, ხოლო ჰაერში მოპოკიერ საბჭოთა ავიაციის მასირებული თავდასხმები ზავკვალს ბუნებდა ისედაც დამფრთხალ ფაშისტებს.

ძლიერი წინააღმდეგობის მიუხედავად, ტამანის მისადგომები ვავარღვიეთ, 8 ოქტომბერს ჩვენი მეომრები ქალაქის ქუჩებში იბრძოდნენ. საღამოს 9 საათისათვის ტამანი ვაიწმინდა მტრის ნაწილებისაგან. გადარჩენილმა ფაშისტებმა ქერჩის სრუტეს შეაფარეს თავი.

9 ოქტომბერს ქალაქის თავზე გამარჯვების წითელი დროშა აფრიალდა, იმავე დღეს, 22 საათზე ჩვენი სამშობლოს დედაქალაქი

შოთა ზაპარიაძე

მოსკოვი სამშობლოს სახელით სალუტს აძლევს ორასოცდაათხუთ ქვემეხის ოცი საარტილერიო ზალბით ჩვენს მამაც ჯარებს და ფლოტის შენაერთებს, რომლებმაც გაათავისუფლეს ტამანის ნახევარკუნძული.

ქალაქის განთავისუფლების დროს ჩვენმა ნაწილებმა დაატყვევეს 4000 გერმანელი ჯარისკაცი და ოფიცერი, ხელთ იგდეს 1300 საარტილერიო ქვემეხი, 92 ტანკი და სხვა უმარაგი ნადავლი.

ტამანისათვის ბრძოლაში განსაკუთრებით გამოიჩინეს თავი 252-ე, მსროლელი პოლკის, 299-ე საარტილერიო პოლკის, 255-ე საზღვაო ქვეითი ბრიგადის და 414-ე ქართული მსროლელი დივიზიის მეომრებმა.

დამთავრდა კავკასიისათვის გმირული ბრძოლების დიადი ეპოპეა. მტკიცედ მიაბიჯებდნენ გამარჯვებული საბჭოთა მეომრები და ქერჩის ნახევარკუნძულის განთავისუფლებაზე ფიქრობდნენ.

ტამანზე ვიდღესასწაულეთ დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 26-ე წლისთავი, სამშობლოს ყველა კუთხიდან მოდიოდა მისალმებათა ნაკადი, მშრომელები უსაზღვრო სიხარულს განიცდიდნენ კავკასიის კარიბჭესთან მტრის განადგურებით. განსაკუთრებით აღფრთოვანებას გამოთქვამდნენ საქართველოს, აზერბაიჯანისა და სომხეთის მშრომელები, მათგანვე მოდიოდა საოქტომბრო საჩუქრები, აპანათები. ზმიარდ ვლენდლოდით პიონერების გულთბილ წერილებს.

6 ნოემბერს, ტამანზე, რადიოთი მღელვარებით მოვისმინეთ ი. ბ. სტალინის საოქტომბრო მილოცვა საბჭოთა ზალხისა და შეიარაღებული ძალებისადმი: უმაღლესი მთავარსარდალი ანაღზს უყუთებდა განვილი გრანდიოზულ ბრძოლებს, მიესალმებოდა და ოქტომბრის დღესასწაულს ულოცავდა სამშობლოს სახელოვან განმათავისუფლებლებს — ხაზს უსამდა შავი ზღვიდან ბარენცის ზღვამდე გადა-

ვიშული ვრცელი ფრონტის ყველა ბრძოლით მოპოვებულ წარმატებებს.

უსაზღვრო სიამაყისა და მადლიერების გრძნობით ვისხენიებდით ღრმა ზურგში მყოფი მშრომელი ადამიანების გმირულ შემართებას, რომლებსაც ფასდაუდებელი წვლილი შეჰქონდათ საბჭოთა არმიის საბრძოლო წარმატებებში.

7 ნოემბერს განთავისუფლებულ ქალაქ ტამანში გაიმართა დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 26-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი სამხედრო პარადი. ზეიმში მონაწილეობდა ქალაქის მოსახლეობაც. დიდი იყო მათი აღფრთოვანება, განთავისუფლებით გამოწვეული სიხარული, გულში იკრავდნენ და ეხვეოდნენ საბჭოთა მეომრებს.

ეს იყო დიდი ზეიმი, მამაცური ბრძოლით მოპოვებული ზეიმი. იმ დაუვიწყარ დღეებში იქ ჩამოვიდა მზიური საქართველოს მშრომელთა დელეგაცია. ზეიმს ესწრებოდნენ მთავარბანაკის წარმომადგენლებიც. მათ ჯილდოები გადასცეს მებრძოლებს, რომლებმაც თავი ისახელეს განვილი ბრძოლებში. მთავრობამ ღირსეულად შეაფასა სახელოვან მეომართა ბრძოლისუნარიანობა და წარმატება უსურფა მათ მომავალ საბრძოლო გზაზე.

ტამანისათვის ბრძოლა დიდი სამამულო ომის ისტორიაში ერთ-ერთი დიდმნიშვნელოვანი მოვლენა იყო, იგი საბჭოთა მეომრების სახელოვანი გამარჯვებით დამთავრდა.

დიბ, წარმატებით დამთავრდა ნოვოროსისკ-ტამანის ოპერაცია, რომელიც 1943 წლის 9 სექტემბრიდან 9 ოქტომბრამდე გრძელდებოდა. ამ ერთი თვის განმავლობაში მტერმა ყუბანის პლაცდარზე მარტო მოკლულთა და დაჭრილთა სახით დაახლოებით სამოციათასი კაცი დაკარგა.

საბჭოთა ჯარების ძლევამოსილი წინსვლა გრძელდებოდა...

გავიმარჯვეთ, ჭია-ჭია მარია,
ღუგალობოთ სამშობლოს მინდორ-ველს...
შენი მგერი, ჩემი მგერი მკვდარია,
ჩვენი მოსვრა ან კი როგორ ინდომეს?

ანა კალანდაძე

პალაჩინე მაჭარაძე, პახანე გუგული

ქართული და პოლონელი პარტიზანების საბრძოლო თანამშრომლობის ისტორიიდან

(ქართული პარტიზანი „ჩარნი ვოლოდი“ პოლონეთში)

ქართველი პარტიზანების საგმირო საქმეები იტალიაში, პოლონეთში და საფრანგეთში ჩვენი მკითხველისათვის კარგადაა ცნობილი, რადგან მათ ქართულ ენაზე მიეძღვნა მრავალი ნარკვევი, ბროშურა და ათობით საგანთო წერილი. ქართველმა პარტიზანებმა თავი ისახელეს აგრეთვე პოლონეთის განთავისუფლებისათვის ბრძოლაშიც. ამის საილუსტაციოდ ის ფაქტიც კი იკმარებდა, რომ 1971 წელს ვარშავაში პოლონურ ენაზე დაბეჭდილ ვოინიეხ სულევსკის 240 გვერდიან წიგნში „ხმები შორიდან“ საგანგებო სათაურით გამოყოფილი 20 გვერდიანი ნარკვევი — „ჩარნი ვოლოდი“ — დამოუკიდებელი აქვს ქართველ პარტიზანს „შავ ვოლოდას“ (ვლადიმერ მნელაძეს),¹ ხოლო პოლონელმა რეჟისორმა ბარბარა სოკოლევსკომ „შავი ვოლოდას“ რაზმის საგმირო საქმეებს სპეციალური ფილმი უძღვნა.

სამწუხაროდ, პოლონეთის განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში ქართველი პარტიზანების საქმიანობის თაობაზე ჩვენმა მკითხველმა თითქმის არაფერი იცის. რა თქმა უნდა, რამდენიმე მცირე ცნობა, რომელიც ამ საკითხზე ჩვენს გაზეთებში დაბეჭდულ, საქმის ვითარებას არ ეცვლის. ეს საკითხი ევლევის საგნად დღემდე არავის გაუხდია.

* * *

გ. მნელაძისა და მისი რაზმის მოღვაწეობის სურათის აღსადგენად ჩვენ დიდი დახმარება გავიწიო ვ. სულევსკის დასახელებულმა ნაშრომმა. მართალია, ვ. სულევსკის წიგნი მხატვრული სტილით დაწერილი ისტორიული ნარკვევია, სადაც ავტორი ტექსტში წყაროებზე მითითებას არ აბდენს, მაგრამ წიგნში გვხვდებით ისტორიულ ფაქტებზე ზუსტ მითითებას,

რომელიც სხვა წყაროებიდან დასტურდება, რაც საშუალებას არ ხდის ავტორის განცხადებას წიგნის შესავალში, რომ იგი ემყარებოდა „დოკუმენტებს, რელიკიებსა და პარტიზანების ნაამბობს“,² აღსანიშნავია, რომ ვ. სულევსკი ქართველ პარტიზანს ვ. მნელაძეს პირადად არ იცნობდა და არც მისი მოგონებით უსარგებლია. ეს გარემოება ცხადყოფს, რომ პოლონური საარქივო მასალები მდიდარ ცნობებს უნდა შეიცავდნენ ქართველი პარტიზანების შესახებ. ჩვენ არც იმ ფაქტის დაფარვა გვინდა, რომ ვ. სულევსკის წიგნში რიგი უზუსტობანიც გვხვდება, მაგრამ ეს ოდნავადაც არ ამცირებს ხსენებული ნაშრომის ღირსებას.

გ. მნელაძის პარტიზანული რაზმის ისტორიის აღსადგენად ჩვენ გამოვიყენეთ აგრეთვე პოლონურ სამეცნიერო ლიტერატურაში დაცული ცნობები,³ ვ. მნელაძის პირადი საქმე,⁴ ქართველი პარტიზანის ნაამბობი და სხვა მასალები.

* * *

ვლადიმერ ამბაკოს ძე მნელაძე დაიბადა 1916 წლის 15 მაისს ჩოხატაურის რაიონის სოფ. ბურნათში, გუგლის ოჯახში. დაწყებითი განათლება ვ. მნელაძემ მშობლიურ სოფელში მიიღო, ხოლო შემდეგ სწავლობდა თბილისის 39-ე საშუალო სკოლაში, რომელიც დამთავრა 1938 წელს და იმავე წელს ჩაირიცხა თბილისის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის სუბტროპიკულ ფაკულტეტზე.⁵

1939 წლის 12 სექტემბერს ვ. მნელაძე მოხალისედ წავიდა წითელ არმიაში და ჩაირიცხა 347-ე საარტილერიო პოლკში ქ. ბარნაულში, ხოლო შემდეგ სწავლობდა ქ. სვერდლოვის ქვეით სასწავლებელში, საიდანაც გაიჭაფნა

ფინეთის ომში. 1940 წლის თებერვალში, ქ. ვიბორგთან ბრძოლაში, ვ. ძნელაძე დიქრა და მკურნალობდა ქ. ლენინგრადში. გამოჯანმრთელების შემდეგ ვ. ძნელაძე გაგზავნეს საკავალერიო სასწავლებელში, სადაც 1941 წლის მაისში მიენიჭა უმცროსი ლეიტენანტის წოდება⁷ და გაიგზავნა დასავლეთის საზღვარზე მე-16 არმიის 508-ე პოლკში, სადაც დაინიშნა მზვერავი ცხენოსანი ოცეულის უფროსად.⁸

1941 წლის 22 ივნისს ფაშისტური გერმანია, რომელმაც დაარღვია 1939 წლის ხელშეკრულება, ვერაგულად დაესხა თავს ჩვენს ქვეყანას. ომმა ვ. ძნელაძეს მე-16 არმიის რიგებში ყოფნისას მოუსწრო და იგი მალე ჩაება ბრძოლაში. 1941 წლის აგვისტოში ვ. ძნელაძე დაიჭრა ველიკიე ლუკითან წარმოებულ ბრძოლაში და იგი სამკურნალოდ გაიგზავნა, ხოლო 1941 წლის სექტემბერში ვ. ძნელაძე ისევ ფრონტზეა, ამჯერად 25-ე დივიზიის მე-100 პოლკის ცხენოსანი ესკადრონის უფროსია. 1941 წლის დეკემბერში ქ. მოსკოვთან წარმოებულ ბრძოლაში ვ. ძნელაძე მესამედ დაიჭრა, ხოლო 1942 წლის მაისიდან იგი მე-13 საკავალერიო კორპუსის შემადგენლობაში იბრძვის დასავლეთის ფრონტზე.⁹

დასავლეთის ფრონტზე ცხენოსანი ნაწილის ერთ-ერთი რეიდის დროს 1942 წლის ოქტომბერში ვ. ძნელაძე დაიჭრა¹⁰ ქ. რეჟვან (სოფ. ნეკრასოვი),¹¹ სადაც ქართველი ოფიცერი შეიფარეს ადგილობრივმა მაცხოვრებლებმა, მაგრამ ფაშისტებმა კვალს მიაგნეს და იგი შეიპყრეს.¹²

* * *

ვ. ძნელაძე ერთხანს იმყოფებოდა ბარანოვიჩის ტყვეთა ბანაკში, საიდანაც 1942 წლის ბოლოს გადაიყვანეს კრუშინის (რადომის რაიონი, პოლონეთი) ტყვეთა ბანაკში. 1943 წლის მაისში ტყვეები მუშაობდნენ კრუშინის ახლოს, სადაც მათთან, რადომის რაიონში მოქმედი ლიუდოვის გვარდიის რაზმების უფროსის იუზეფ იაროშას (ზედმეტი სახელი „ვიცეა“) დეკლემბით, კავშირი დაამყარა პოლონეთის მუშათა პარტიის აქტივისტმა იუზეფ უტოლამ. ტყვეები წინასწარ გააფრთხილეს, რომ ბანაკზე შეტევას დაიწყებდნენ პოლონელი პარტიზანები, რაც უნდა გამოეყენებინათ გასაქცევად. 1943 წლის მაისში კონოხოვიჩის სახელობის ლიუდოვის გვარდიის რაზმებმა იუზეფ იაროშას („ვიცეა“) და პენრიხ შოსტაკის (ზედმეტი სახელი — „რიცევი“) მეთაურობით დაიწყეს იერიში კრუშინის ტყვეთა ბანაკზე, ამით ისარგებლეს წინასწარ გაფრთხილებულმა ტყვეებმა და 18 ქართველი (მათ შორის ვ. ძნელაძეც) გაიქცა.¹³

გაქცეულ ტყვეთა ერთი ნაწილი, ვ. გუჩუას

მეთაურობით, აღმოსავლეთით წამოვიდა, რათა გადმოსულიყო ბელორუსიაში,¹⁴ ხოლო ვ. ძნელაძე და ნ. გიორგაძე დარჩნენ კოზინიციის ტყეებში, სადაც თავი მოუყარეს ბანაკებიდან სხვადასხვა დროს გაქცეულ ქართველებს და ჩამოაყალიბეს რაზმი, რომლის მეთაურად არჩეულა იქნა ვ. ძნელაძე, კომისრად ვ. ჯაფარიძე (ამჟამად ცხოვრობს ბათუმში), ხოლო შტაბის წევრად ნ. გიორგაძე (ამჟამად ცხოვრობს ქუთაისში).¹⁵

ვ. ძნელაძის რაზმი კოზინიციის ტყეებიდან გაემართა ჩრდ. დასავლეთით და შეჩერდა გრაბოვსა და პილიციის შორის ტყეში, სადაც თავს დაესხნენ გერმანელთა ადამს, განადგურეს გამცოლებელი რაზმი და წართმეული პეტრის ფეკილი დაუბრუნეს ადგილობრივ მოსახლეობას, რამაც დიდად გაზარდა ქართველ პარტიზანთა რაზმისა და მისი მეთაურის („შავი ვალოდიას“) პოპულარობა პოლონელთა შორის.¹⁶

1943 წლის მაისში ვ. ძნელაძემ მიიღო ბრძანება „ვიცეასთან“ (იუზეფ იაროშა) გრაბოვის საპოლიციო პოსტის განადგურების შესახებ. ქართველმა პარტიზანებმა გადაიციეს „ოსტრევიონის“ ჯარისკაცების ფორმა და სოფელ გრაბოვში პირველი შეიჭრნენ: ვ. ჯაფარიძე, ვ. ვასაძე და ნ. გიორგაძე. თავრაცია წარმატებით დასრულდა. სულ მალე რაზმმა ჩაატარა ახალი საბრძოლო ოპერაცია რკინიგზის ხაზზე გარბატკის ახლოს, რასაც მოყვა ეშელონის ჩავარდნა და მოძრაობის შეჩერება.¹⁷

1943 წლის ივნისში, მსხვილ საბჭოთა პარტიზანულ შენაერთებთან დაკავშირების მიზნით, ვ. ძნელაძის რაზმი გადმოვიდა მდ. ვისლის მარჯვენა ნაპირზე. ადგილობრივ მცხოვრებთა ჩვენებით საბჭოთა პარტიზანული რაზმები იმყოფებოდნენ დომაშევიჩის ახლოს ტელავის ტყეში, მაგრამ, სამწუხაროდ, იქ საბჭოთა პარტიზანული რაზმები ვერ იპოვეს, რადგან ისინი გადანაცვლებულნი აღმოჩნდნენ აღმოსავლეთით, ამიტომ ვ. ძნელაძის რაზმის შემდგომი მოქმედება წარიმართა ისევ დასავლეთით დემბლინ-ვარშავის რკინიგზის ხაზზე, ხოლო რამდენიმე ხნის შემდეგ გადაიდნენ ბუჟინის ახლოს ტყეში და საბრძოლო ოპერაციებს ატარებდნენ ეჩინისა და რიკის შემოგარენში. 1943 წლის აგვისტოში „შავი ვალოდიას“ რაზმი ბრძოლებით მივიდა ბელო პოდლიასკამდე (გზაში უსაფრთხოებად და ანადგურებდა მტრის ტექნიკასა და ცოცხალ ძალას).¹⁸

ეჩინისა და რიკის რაიონებში მოქმედებისას ვ. ძნელაძის რაზმმა კვლავ აღადგინა კავშირი ლიუდოვის არმიის რაზმებთან ვ. ძნელაძესთან ერთად მოქმედებდნენ ცნობილი პოლონელი პარტიზანები: იულიან გრანშტოფი (ზედმეტი სახელი — „ოსტრები“), იან კოვე-

ნოესკი, პოლონეთის მუშათა პარტიის მონსკ-პოზნეცის საოლქო კომიტეტის მდივანი სტანისლავ დომბროვსკი („ბეოზა“) და სხვ. რამდენიმე პოლონელი პარტიზანი შეუერთდა გ. ძნელაძის რაზმს და ქართველებთან ერთად იბრძოდა.¹⁹

აღსანიშნავია, რომ გ. ძნელაძის რაზმში სხვადასხვა დროს იბრძოდნენ პოლონელი პარტიზანები: მეჩისლავ ვიტკოვსკი, თეოფილე ოკრასინსკი, სტანისლავ შვაი, ოჟუნი, იან ჩიხეცი, ნეელოჩნი, სტანისლავ პონოსიუცი, მიხაილ ტიხეცი, ირინა ვიტკოვსკა, სოფია დუდევიჩი, პშეპიურკა და ცნობილი ვარშაველი პარტიზანი „იურჩიკი“.²⁰

1943 წლის აგვისტოს პოლონ გ. ძნელაძის რაზმი ბანაკად იდგა დომშევიჩის ახლოს, როცა მასთან მივიდა ერთ-ერთი საბჭოთა პარტიზანული რაზმის უფროსის ფეოდორ კოვალიოვის (ზედმეტი სახელი „ფედიკა“) მიერ გამოგზავნილი პოლონელი მეკავშირე მეჩისლავ ვიტკოვსკი (ზედმეტი სახელი „სტალი“). ფ. კოვალიოვი გ. ძნელაძეს თავაზობდა ძალების გაერთიანებას, მაგრამ გ. ძნელაძეს არ შეეძლო პარტიზანული ტყვეობა (სადაც იმყოფებოდა ფ. კოვალიოვის რაზმი) გადასვლა, დარღვეა დაჭრილებს სიახლოვე არ შეეძლოთ.²¹

1943 წლის ნოემბერში ქართველი პარტიზანების ერთი ნაწილი ჩამოშორდა გ. ძნელაძის რაზმს და წამოვიდა მდ. ბუგის მიმართულებით, რათა დიდი თოვლის დადებამდე მოეწყოთ ბელორუსიაში გადმოსვლა.²² გ. ძნელაძესთან დარჩნენ მისი თანამებრძოლები ნ. გიორგაძე და გ. ჯავლიძე, რომელთაც მოუხდათ რაზმის ხელახლა ფორმირება კოზიენიცის ტყეებში (მდ. ვისლის დასავლეთ ნაპირზე). აქ გ. ძნელაძემ თავი მოუყარა კრუშინის, რადომისა და კოზიენიცის ტყეებთან ბანაკებიდან გამოქცეულ ქართველებს (დაახლ. 25 კაცი). კოზიენიცის ტყეებში გ. ძნელაძის რაზმი დარჩა 1943 წლის დეკემბრის შუა რიცხვებამდე, რის შემდეგ გადმოიხიდა მდ. ვისლა და დადგა პარტიზანული ტყეში. აქ შეხვდა ფ. კოვალიოვის („ფედიკა“) და დაიწყო ერთობლივი მოქმედება. გ. ძნელაძის რაზმი მოქმედებდა ოხოპსკის მიდამოებში. ამ დროიდან იწყება ცნობილი „რელსების ომი“, რომელშიც გ. ძნელაძის რაზმი აქტიურად მონაწილეობდა. ქართველ პარტიზანებს მატარებლების განრიგს აცნობდნენ პოლონელი პარტიზანები იან შვაი და თეოფილე ოკრასინსკი, მეკავშირის მეჩისლავ ვიტკოვსკის („სტალი“) მეშვეობით, რაც განაპირობებდა ქართველ პარტიზანთა საბრძოლო ოპერაციების წარმატებას. ქართველთა რაზმის მიერ აფეთქებული იქნა ორი სამხედრო ეშელონი.²³

ქართველი პარტიზანების მოქმედება იმდენად ეფექტური იყო, რომ გ. სულევსკის

განცხადებით ადგილობრივი მცხოვრებლები „არასოდეს დივიდუდებენ ქართველს პარტიზანულ ტყეებიდან“.²⁴

პოლონელები საგანგებოდ აღნიშნავენ რაზმის მეთაურის გ. ძნელაძის გამბედაობას, რომელმაც პარტიზანული ტყეში ვილჰელმის გზატკეცილზე პირადად მოკლა გესტაპოელი ოფიცერი ვიგნერი, რომელიც ცნობილი იყო თავისი სისასტიკით ადგილობრივი მოსახლეობის მიმართ. ვიგნერის გვამი გ. ძნელაძემ დატოვა გზაზე და მკერდზე ქართულად გაუკეთა ასეთი წარწერა: „სიკვდილი ფაშისტებს“.²⁵

პოლონეთში იმდენად პოპულარული იყო გ. ძნელაძე, რომ გერმანელებმა მისი სურათი წარწერით „ბანდიტი ვალოდია“ გამოაქრეს სოფლებში და მისი თავისათვის პირდებოდნენ 10.000 მარკას. ერთ-ერთი ასეთი სურათი დღეს გ. ძნელაძის საოჯახო არქივშია დაცული.²⁶

1944 წლის თებერვალში გ. ძნელაძის რაზმი, ფ. კოვალიოვის რაზმთან ერთად, დაიძრა აღმოსავლეთისაკენ და 19-20 მარტს ღამით გადმოიხიდა მდ. ბუგი და შეუერთდა საბჭოთა კავშირის გმირის ა. ფეოდოროვის საბჭოთა პარტიზანულ შენაერთს.²⁷

ა. ფეოდოროვის საბჭოთა პარტიზანულ შენაერთში გ. ძნელაძე დაინიშნა ასეულის უფროსად, მაგრამ აქ დიდხანს არ დარჩენილა. 1944 წლის გაზაფხულზე იგი ა. ფეოდოროვის რეკომენდაციით გადავიდა პოლოცნეც ნ. პროკოპიუკის (ამჟამად საბჭოთა კავშირის გმირი, თადარიგის გენერალ-მაიორი) პარტიზანულ ბრიგადაში, სადაც დაინიშნა დაზვერვის უფროსად.²⁸ ნ. პროკოპიუკის ბრიგადა ემახფებოდა პოლონეთში რეიდისათვის, მას უნდა გაეცოდა პოლონეთი, გასულიყო გალიციაში და მიიღწია კარპატების მთებში ბესიკიდის მთა-გრეხილისათვის. რეიდის დროს პოლონეთის ტერიტორიაზე იანოვის ტყეში ბრიგადამ დიდი ბრძოლები გადაიხადა 1944 წლის 9-25 ივნისს.²⁹

აღსანიშნავია, რომ პოლონეთის ტერიტორიაზე გ. ძნელაძის ხელახლა გამოჩენამ ადგილობრივი მოსახლეობის აღტაცება გამოიწვია — ისინი ამბობდნენ: „შავი ვალოდია არ მომეცდარა“, „შავი ვალოდია ცოცხალია“.³⁰

იანოვის ტყეში 9-25 ივნისს ნ. პროკოპიუკის ბრიგადის წინააღმდეგ გერმანელმა ფაშისტებმა დიდი ცოცხალი ძალა და ტექნიკა გადაისროლეს, რომელსაც მხარს უჭერდა ავიაცია. დიდი ბრძოლები გაიმართა ბრიგადის მარცხენა ფრთაზე, სადაც იბრძოდა 30 ქართველი და პოლონელი ჯგუფი (მარცხენა ფრთაზე

3. მაჰარაში, 3. გურული

ქართველი და პოლონელი პარტიზანების საბრძოლო თანამშრომლობის ისტორიიდან

ცოცხალი გადარჩა მხოლოდ 2 ქართველი და 4 პოლონელი). ვ. ძნელაძის მხევრავმა რაზმმა ოპერაცია ბრწყინვალედ ჩაატარა — დაატყვევა გერმანელთა საარტალერით შტაბი და წამოიღო ოთხი ქვემეხი.³¹

ინოვაცი ტყეში ბრძოლებას შემდეგ ნ. პროკოპიუკის ბრიგადა გვიდა გალიციაში და მიაღწია ბესკიდის უღელტეხილს (კარპატებში), საიდანაც გადავიდა ჩეხოსლოვაკიაში, სადაც მონაწილეობა მიიღო დუქლოს უღელტეხილისათვის წარმოებულ ცნობილ ბრძოლაში. აღსანიშნავია, რომ აქ. ვ. ძნელაძემ შეიპყრო გერმანელი მაიორი, რომელსაც აღმოაჩნდა დუქლოს უღელტეხილის ერთ-ერთი გამაგრებული რაიონის გეგმა, რომელმაც დიდი სამსახური გაუწია ჩვენს შენაერთებს უღელტეხილზე შეტევის დროს.³²

1944 წლის სექტემბერში ნ. პროკოპიუკის ბრიგადამ მონაწილეობა მიიღო სლოვაკიის ცნობილ აჯანყებაში.³³

1944 წლის სექტემბერში ნ. პროკოპიუკის ბრიგადა შეუერთდა უკრაინის მეოთხე ფრონტის ჯარებს, საიდანაც ვ. ძნელაძე გადაგზავნილი იქნა ლუოვის ოლქში ოპერატიულ სამუშაოზე, ხოლო შემდეგ — უკრაინის კვ ცვ-ს განკარგულებაში და დინიშნა იმიერკარპატებში წითელი გვარდიის უფროს ინსტრუქტორად, პარალელურად სამხედრო საქმეს ასწავლიდა პარტიულ სკოლაში.³⁴

1946 წელს ვ. ა. ძნელაძე დემობილიზაციით დაბრუნდა თბილისში, დამთავრა სა-

სოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტი და ღღემე სამეურნეო სამუშაოზე.

პარტიზანულ ბრძოლებში გამოჩენილი მაჰაიცობისათვის ვ. ძნელაძე დაჯილდოებულია: „წითელი დროშის ორდენით“, „წითელი ვარსკვლავის ორდენით“, მედლით „სამამულო ომის პარტიზანი“ (პირველი ხარისხი), პოლონური ჯილდოებით — „ჯვარი მამაციობისათვის“ და „პოლონელი პარტიზანი“, ჩეხოსლოვაკიის ჯილდოთი — ვიშნევი „დუქლოს უღელტეხილის ბრძოლისათვის“, გარდა ამისა, ვ. ძნელაძეს მიღებული აქვს 7 მედალი და მრავალი სიგელი, იგი არჩეულია ქ. პრეშევის (ჩეხოსლოვაკია) საპატიო მოქალაქედ. ვ. ძნელაძე პოლონეთის მთავრობამ ოთხჯერ მიიწვია საპატიო სტუმრად, ხოლო ჩეხოსლოვაკიის მთავრობამ — ორჯერ. პოლონეთში მასზე შეიქმნა ორი დოკუმენტური ფილმი.

თუმცა პოლონურ სამეცნიერო ლიტერატურასა და პრესაში ვ. ძნელაძე ხშირადია მოხსენიებული და მისი პორტრეტიც პოლონურ წიგნებში მრავალჯერს დაიბეჭდა, მაგრამ ვ. ძნელაძის რაზმის მთელი საქმიანობა სათანადო სისრულით ჯერ არ იქნა პოლონურ ლიტერატურაში შესწავლილი.

ქართველი პარტიზანების მიერ პოლონეთის განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში დაღვრილი სისხლი აედლბაგებს პოლონელი და ქართველი ხალხების მეგობრობას, რომელსაც ღრმა ისტორიული ფესვები და დიდებული ტრადიციები აქვს.

შ ე ნ ე შ ე ნ ე ბ ი :

1 ვ. სულევსკი, ხმები შორიდან, ვარშავა, 1971, გვ. 53-74 (პოლონურ ენაზე).

2 იქვე, გვ. 19.

3 ამ შრომების ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანდა. ეს ტექნიკურადაც შეუძლებელია.

4 თბილისის ორჯონიკიძის სახ. რაიონის სამხედრო კომისარიატის არქივი, უმცროს ლეიტენანტ ვ. ძნელაძის პირადი საქმე № 14922.

5 ვ. ძნელაძის ნაამბობი (ჩანაწერი ინახება ჩვენთან).

6 თბილისის ორჯონიკიძის სახ. რაიონის სამხედრო კომისარიატის არქივი, საქმე № 14922.

7 ვ. სულევსკის წიგნი ვ. ძნელაძის სამხედრო მოღვაწეობის პირველი პერიოდის გაშუქებისას შეინიშნება უზუსტობანი. იქ საქმე ისეა წარმოდგენილი, თითქოს ვ. ძნელაძე ფინეთის ომში ოფიცერი იყო და ცხენოსან ესკადრონის მეთაურობდა, რაც სინამდვილეს არ შეედრება (შდრ. ვ. სულევსკი დას. ნაშრომი, გვ. 55).

8 თბილისის ორჯონიკიძის რაიონის სამხედ-

რო კომისარიატის არქივი, საქმე № 14922; ვ. ძნელაძის ნაამბობი (პირადი საქმის ძეწწი მონაცემების შეცნობა აუცილებელი გახდა პარტიზანის ნაამბობით).

9 იქვე.

10 ვ. სულევსკი, დას. ნაშრომი, გვ. 58 (პირად საქმეში ვ. ძნელაძის რეკვიზიტ დატრის თარიღად მითითებულია 1942 წლის 26 დეკემბერი, მაგრამ ჩვენ პოლონელი მკვლევარის ჩვენება უფრო ზუსტი გვეჩვენება, რადგან პოლონური მასალებით ძნელაძე 1942 წლის ნოემბერში უკვე ტყვეთა ბანაკში ჩანს).

11 იხ. თბილისის ორჯონიკიძის რაიონის სამხედრო კომისარიატის არქივი, საქმე № 14922.

12 ვ. ძნელაძის ნაამბობი.

13 ვ. სულევსკი, დას. ნაშრომი, გვ. 60-61; ვ. ძნელაძის ნაამბობი.

14 პოლონურ ლიტერატურაში ვიქტორ გუჩუას ზედმეტი სახელია „ვიკტორი“ (იხ. „ვარშავა — პრაგა პოდმიესკა, ვარშავა, 1973, გვ. 9,741 (პოლონურ ენაზე). დღეს ვ. გუჩუა საქ.

პეცნ. აკადემიის ისტორიის ინსტიტუტში მუ-
შაობს.

15 ვ. სულევსკი, დას. ნაშრომი, გვ. 62; ვ. ძნე-
ლადის ნაამბობი.

16 ვ. სულევსკი, დას. ნაშრომი, 63-64.

17 იქვე, გვ. 64.

18 იქვე, გვ. 64-65.

19 იქვე, გვ. 66.

20 ვ. ძნელადის ნაამბობი.

21 ვ. სულევსკი, დას. ნაშრომი, გვ. 67.

22 საბჭოთა პარტიზანების სწრაფვა ბუგი-
საგენ საერთო მოვლენა იყო, რომელიც შე-
თანხმებული იყო ლიუდოვის გვარდიის მთა-
ვარ შტაბსა და საბჭოთა პარტიზანული მო-
ძრაობის ხელმძღვანელობას შორის. თუმცა ამ
ნაბიჯის წარმატებით დამთავრება საეჭვო იყო.

23 ვ. სულევსკი, დას. ნაშრომი, 68-69; ვ. ძნე-
ლადის ნაამბობი; გ. ჭავჭავაძის ავტობიოგრა-
ფია (ინახება ჩვენთან).

24 ვ. სულევსკი, დას. ნაშრომი, გვ. 70.

25 იქვე, გვ. 71.

26 ვ. ძნელადის ნაამბობი.

27 ვ. სულევსკი, დას. ნაშრომი, გვ. 71.

28 გ. ოქრუაშვილი, იანოვის ტყეში, გაზ.
თბილისი, 1969 წლის 28 აპრილი, გვ. 3.

29 ვ. ძნელადის ნაამბობი.

30 გ. ოქრუაშვილი, დას. წერილი, გვ. 3.

31 იქვე.

32 ვ. ძნელადის ნაამბობი.

33 იქვე.

34 იქვე.

ვინ წაგვართვას, ვინ გაბედოს დაგვიჩრდილოს,
ვინ დასწყევლოს ქვეყნად ჩვენი გაჩენა?!
წამოდექით, ვინც წინაპრით გვარიშვილობთ,
ვისაც გერჩით გულიცა და მარჯვენაც!..

იოსებ ნონეშვილი

სპარგაჲ კახეთისათჳს

უკრაინელ პარტიზანთა მხარდამხარ

1942 წლის თებერვალში კოვბაკელები ქალაქ ბუტრივილისაჲ დაიძრნენ. გზად ვავლისას, ღამით, პარტიზანები სოფელ ვარგოლაში გამაგრებულ გერმანელთა გარნიზონს დაესხნენ თავს და მთლიანად გაანადგურეს. ამ სოფლიდან პარტიზანთა რაზმებს მათინ 14 კაცი შეემატა. დღითიდღე ძლიერდებოდა და ძალებს იკრებდა კოვბაკის პარტიზანული შენაერთი. განსაკუთრებით აღფრთოვანებდა მათ წითელ არმიის წარმატებათი შეტევები ფრონტებზე. პარტიზანები ხან ერთ, ხან მეორე ადგილზე მოულოდნელი თავდასხმებით ფაშისტურ დოვებს თავზარს სცემდნენ, დაუნდობლად სპობდნენ და ანადგურებდნენ მტრის ცოცხალ ძალებს და ტექნიკას, სურსათ-სანოვარებს, გზებს და ხიდებს, აფეთქებდნენ ელექტრონებს. ფაშისტების ფეხქვეშ მთელ დაპყრობილ ტერიტორიაზე მიწა იწყოდა.

16 თებერვალს სუსხიან ღამეში პარტიზანთა მეხუთე ასეულმა კომისარ რუდნევისაჲან ბრძანება მიიღო, შესულიყო სოფელ ლიტვინოვინში და იქ მყოფი გერმანელ ფაშისტთა დამსჯელი რაზმი ამოეწყვიტა.

იმ ხანად სოფელში თავისი ცოლ-შვილით კონსპირაციულად ცხოვრობდა რუდნევისა და კოვბაკის მეგობარი, ძველი ბოლშევიკი მიხეილ პავლოვსკი. პარტიზანი კაცი ცოლ-შვილის დახვედრის შიშით სოფლიდან ვერ გადიოდა. პარტიზან ვანო რეხვიაშვილს უნდა მოეხერხებინა პავლოვსკის ნახვა, გაეცა მისთვის რუდნევის წერილი და შემდეგ, როგორც ვითომ ტყვე, ხელეშეკრული თოფქვეშ გაეტარებინა სოფელში ხალხის დასახანად და მტრის თავისი ასახვევად, თითქმის ის პარტიზანებმა იძულებით გაიტაცეს. ასე იმითმ გააკეთეს, რომ პავლოვსკის ცოლ-შვილი ეხსნათ წამება-აწიოებისაგან.

კოვბაკსა და რუდნეგს ზუსტი ცნობები ჰქონდათ გერმანელი დამსჯელი რაზმისა და მათი მეთაურის ადგილსამყოფელის შესახებ.

პარტიზანები ღამის ორ საათზე შევიდნენ სოფელ ლიტვინოვინში. საშინელი ყინვა და სუსხიანი ამინდი იდგა, სოფელს ეძინა. ვანოს ადგილობრივმა მოხუცმა მიაჩნა ფაშისტ მეთაურთა ბინა. პარტიზანი ჩვეული გამბედაობით მიიჭრა სახლთან, კარი შეიღო და წინ თოვებზე შემართული რამდენიმე გერმანელი შეეგება. როგორც ჩანდა მათ შეეცდნენ პარტიზანთა სოფელში შემოსვლა და მომზადებულან. ყველაფერი ელვის სისწრაფით მოხდა, ვანომ თავის დახრა მოასწრო. ვაისმა სროლა, მეტრძოლს ტყვეების ჭერი ასცდა, მერე, სხვა გამოსავალი რომ აღარ იყო, სახლში შეიჭრა და ხელჩართულ ბრძოლაში რამდენიმე გერმანელი გამოასალმა სიცოცხლეს, დანარჩენები იმდენად შეშინდნენ, ხელის განძრევა ვერ გაბედეს, იარაღი დაჰყარეს და პარტიზანს ტყვედ ჩაბარდნენ. ვანომ აჭერად ორი ტყვე ფრიცი მიიყვანა შტაბში. ბრძოლა დიდხანს არ გაგრძელებულა. სანამ გერმანელები ძილისაგან გამოფხიზლდებოდნენ და ვანოს მოვიდოდნენ, პარტიზანებმა სოფელში მყოფი მთელი დამსჯელი რაზმი გაუღიტეს. ამ ბრძოლის შემდეგ პარტიზანებმა დიდძალი ნადავლი ჩაიგდეს ჯელში სურსათისა და იარაღის სახით. ვანო რეხვიაშვილმა პავლოვსკი მოძებნა, ვადაცა რუდნევის წერილი, მერე ხელები გაუჭრა და დატყვევებული სოფელში გაატარა. ასე მიიყვანა პავლოვსკი პარტიზანთა შტაბში.

მიხეილ პავლოვსკი სამშობლოს დიდი პატივით და გაბედული კაცი იყო. შემდეგ ის დაინიშნა კოვბაკის მოადგილედ მომარაგების დარგში.

სოფელ ლიტვინოვინში ისე, როგორც ყველგან, პარტიზანებს აღფრთოვანებით შეხვდა სოფლის მშრომელი მოსახლეობა. რუდნეგმა შეკრებილი ხალხის წინაშე წარმოთქვა მგზნებარე სიტყვა, მოუთხრო ფრონტებზე შექმნილი მდგომარეობა, წითელი არმიის სავიწრო ამბები, გააცნო ი. ბ. სტალინის ბრძანებები,

იმდენად ამაღლებული და დამაჯერებელი იყო ლეგენდარული კომისიის სიტყვა, რომ ხალხს მტერზე გამარჯვების რწმენა ჩაუთერგა!

თებერვლის მძიმე დღეები იდგა. საბჭოთა მიწა-წყალზე სასტიკი და უღმრთელი ბრძოლები არ ცხრებოდა, ქვეყანა აბოშოქრებულ ოკეანეს ჰგავდა, ღელავდა და ყოველივე ბოროტის წალეკვას ლამობდა.

საბჭოთა ხალხი და არმია ერთსულვნად ამღვრიყო ვერაზე მტრის დასათრგუნავად, მომხდურ გადამთიელებს ერთ გოჯა მიწისაც არ უთმობდნენ უბრძოლველად, მაგრამ მტრის სიჭარბე და იმხანად მათი უკეთესი შეიარაღება ნაშრობლის საფრთხეში ავდებდა. ფაშისტები წინ მოიწვედნენ, ერთი მხრივ, დევლეისის დივიზია კავკასიონის მთებს ეპოტინებოდა, მეორე მხრივ, მტერი სტალინგრადსა და მოსკოვს ემუქრებოდა, ქალაქებს ქალაქებზე იღებდა და ცოფმორებული მხეცი ხალხის სისხლითა და ზოცვა-უღებით ვერ ძლევოდა. ამ საშინელი განსაცდელის ქაშს დუშმანს ლახვარს სცემდნენ გულში მტრის ღრმა ზურგში მებრძოლი სახალხო შურისმაძიებელი კოვბაკელი პარტიზანები. მათი შეუპოვარი და გაბედული რეიდები მნიშვნელოვნად აფერხებდა მტრის მოქმედებასა და მის შემდგომ წინსვლას ფრონტებზე.

ტყეში თავშეფარებული პარტიზანები ერთ ადგილზე დიდხანს არ ჩერდებოდნენ. მტრისათვის რომ გზა-კვალა აებნიათ, რეიდებს აწყობდნენ ღრმა ზურგში, ერთი ადგილიდან მეორეზე გადადიოდნენ და უცარი თავდასხმებით მტერს ძილსა და მოსვენებას არ აძლევდნენ, სიცოცხლეს უმწარებდნენ. პარტიზანები გზაში ათულებად და ოცეულებად დაყოფილ კოლონებად მიდიოდნენ. შენიღბვისათვის ღამე მგზავრობას არჩევდნენ, მრავალი საარაკო აზბავი გადახდომიან თავს კოვბაკის ლეგენდარულ პარტიზანულ შენაერთს, რომელშიც რუს, უკრაინელ და სხვა მოძვე ერების პარტიზანთა მხარდამხარ ქართველებიც ომობდნენ.

ამ ბრძოლების ერთ-ერთი სახელგანთქმული მონაწილის ვანო რეგვიავილის გადმოცემით, 1941 წლის შვიდ ნოემბერს მოსკოვის წითელ მთედანვე გამართულ სამხედრო პარაღზე ი. ბ. სტალინის მიერ წარმოთქმულ ისტორიულ სიტყვას იმდენად დიდი გავლენა მოუხდენია მტრის მიერ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მცხოვრებ საბჭოთა მოქალაქეებზე, პარტიზანთა შეგნებაზე და რწმენაზე, რომ მეთაურებს ტრადიციად გაუხდიათ, თუნდაც დიდი განსაცდელის ქაშს, პარტიზანთა მიერ განთავისუფლებულ სოფელში, რაიონში თუ ქალაქში ყოველ საუბრით დღეს პარტიზანული პარადი ჩატარებიათ და მოსახლეობისათვის ი. ბ. სტალინის სიტყვის შინაარსით გადაეცათ და ამით მშრომელთა და მებრძოლთა იდეური რწმენა

განმტკიცებნათ, მტრის ზურგში მოხვედრილი ფართო მასები საბჭოთა ქვეყნის გამარჯვების დღი იმდენად აღფრთოვანებნათ. დაუფიქარია კოვბაკელი პარტიზანებისათვის 1942 წლის 23 თებერვალი. ამ დროს კოვბაკის პარტიზანული შენაერთი ტელმეცის რაიონის სოფელ ღუბოვიჩის მახლობლად ტყეში დაბანაკდა. აქ, ძველ მიწურში, შეიკრიბნენ მეთაურები: კოვბაკი, რუდნევი, პავლოვსკი და პარტიზანებთან ერთად მოითათბირეს და გადაწყვიტეს, დილით სოფელ ღუბოვიჩის პარტიზანულვალა და იქ 23 თებერვალს წითელი არმიის დღის საზეიმოდ აღსანიშნავად პარტიზანული პარადის ჩატარება. სოფელი ღუბოვიჩი კომლთა სიმრავლითა და მოხერხებული გეოგრაფიული მდებარეობით გამოირჩეოდა. მას ერთი მხრიდან დიდი ტყე ეკვროდა, რაც პარტიზანებს შენიღბვის საშუალებას აძლევდა. სოფლის მოსახლეობის უმრავლესობა პარტიზანებთან ფარულ კავშირში იყო, გერმანელთა ძალადობას და თავაშვებულობას ხალხი ზიხლით ხვდებოდა და ყოველ ხელსაყრელ მომენტში ფაშისტებზე შურს იძიებდა. ხალხის ასეთი მხარდაჭერა პარტიზანებს ძალას მატებდა, ამხნევებდა და მტერზე შურისძიების გრძნობას უთავიკებდა.

... პარტიზანმა მხვერავებმა იმ ღამითვე დაადგინეს სოფელში გამარჯვებული მცირერიცხოვან გერმანელთა რაზმის ადგილსამყოფელი. პარტიზანები დილით ადრე სრულიად მოულოდნელად და ყველასათვის შეუშინებლად შევიდნენ სოფელში, მტრის შტაბ-ბანის ალყა შემოარტყეს და სანამ მძინარე გერმანელები გონს მოვიდოდნენ, ხელუფლებრივად ბაუჩითა და ტყვიებით ისე ამოეყექეს, რომ ამბის წამლები აღარ დატოვეს. პარტიზანთა სოფელში გამოჩენას, როგორც ყოველთვის, ხალხი ახლაც დიდი სიხარულითა და ზეიმით შეხვდა, იყო ხვეწნა-კოცნა, სიმღერა და ცეკვა-თამაში. ბრძოლებითა და შიმშილ-წყურვლით ქანც-გამოღუღლმა პარტიზანებმა ღუბოვიჩში ცოტა ხნით შეისვენეს, მოსახლეობამ ერთსულვნად დაუჭირა მხარი მამაც პარტიზანებს. ზოგს სურსათ-სანოვაცე მოჰქონდა მათთვის, ზოგს — თბილი ტანსაცმელი.

სოფელ ღუბოვიჩში იმხანად საზეიმო ვითარება სუფევდა. პარტიზანებმა განაცხადებარაალი უნდა ჩავატაროთ. სოფლის ცენტრში ხალხის თავყრილობის ადგილზე სახელდახლო ტრიბუნა გამართეს. ხალხი ქუჩებში გამოვიდნა. დღის ოთხ საათზე ტრიბუნაზე ავიდნენ მეთაურები: კოვბაკი, რუდნევი, კულბაკი, მატუშენკო და სხვები. კოვბაკმა სიტყვით მიმართა ხალხს, უამბო წითელ მოედანზე ჩატარებულ

საპარტაპ რეზიმიუმილი

შტარინილ პარტიზანთა მხარდამხარ

ლი სამხედრო პარადის შესახებ წყუთობა ი. ზ. სტალინის სიტყვა. მოსახლეობის აღფრთოვანებას და სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. დი-წყო პარადი — პარტიზანთა კოლონებმა მწყობრად ჩაუარეს ტრიუნსი.

ხალხს გამარჯვების დიდი იმედი და რწმენა ჩაესახა გულში, მაგრამ მათი სიხარული დიდხანს არ გაგრძელებულა, პარტიზანმა მხვერავებმა ჯერ კიდევ პარადის დამთავრებამდე ამბავი მოიტანეს ფაშისტთა შეიარაღებული რაზმების სოფელს უახლოვდებიანო. საზოგადოებრივი განწყობილება საბრძოლომ შეცვალა. ასეთია პარტიზანთა ცხოვრება. მეთაურთაგან ყველამ სათანადო დავალება მიიღო. მებრძოლები განაწილდნენ თავიანთ ადგილებზე, საგულდაგულოდ გამაგრდნენ, მტრის მოახლოებას დაელოდნენ, პირველი ენო რეზიავილიის ტყვიამფრტვევი აკაანდა. მოულოდნელმა ცეცხლმა და ტყვიების კორიანტელმა ფაშისტი არამზადები ისე დააბნია და დააფრთხო, აღარ იცოდნენ რა ექნათ, რით ეშველათ თავისთვის. ენოს ტყვიამფრტვევის ხმას ახლა სხვებიც აჰყვენენ. მტერმა უკან დახევა არჩია, მაგრამ საბოლოოდ ცოცხალი ვეღარავინ გაეცა პარტიზანების მარჯვენ ნასროლ ტყვიებზე. ბრძოლის ველი მტრის გავმებით მოიფინა. ამჟერადვე განსაკუთრებული სიმამაცითა და სროლის სიხსტით გამოიჩინა თავი ვანო, მისი ტყვიამფრტვევის გაბმულმა ხმამ, რომელსაც ფაშისტების უმოწყალო ხოცვა-ჟლეტა მოჰყვა, კოვბაის ყურამდე მიადგია. სწორედ მაშინ იყოთხა მებრძოლი ჭაბუკის სიმამაცით აღფრთოვანებულმა ლეგენდარულმა კოვბაკმა: ვინ ასვრისო? „ვანკა გრუზინ სტრელიაიტო“, — მიუგეს მეთაურს. ამის შემდეგ ტყვიამფრტვევის ხმას რომ გაიგონებდნენ პარტიზანები სიამაყით გაიძახოდნენ „ვანკა გრუზინ სტრელიაიტო“.

ამ ბრძოლის შემდეგ პარტიზანთა რიგებს სოფელ დუბოვიჩიდან ოცდაათი კაცი შეემატა. მათ შორის — ენო რეზიავილიის სიცოცხლის გადამარჩენი და მეგობარი ილა კრავჩენკო, შემდეგში პარტიზანულა შენაერთის ასეულის მეთაური, რომელმაც სახელოვანი პარტიზანული ბრძოლების გზა განვლო, ვიდრე მამაცთა სიკვდილით დაეცემოდა. დუბოვიჩის ბრძოლის ქარცეცხლი ჯერ კიდევ განვლულა არ იყო, რომ მხვერავებმა შემზარავი ამბავი მოიტანეს, მტერი უფრო დიდი შეტევისათვის ემზადდება პარტიზანთა შენაერთის სრული მოსპობისა და განადგურების მიზნით. პარტიზანთა მეთაურებმა სასწრაფო ზომები მიიღეს მეორე, უფრო მრისხანე შემოტევის მოსაგერიებლად. მათ პირველ რიგში გადაწყვიტეს ადგილის შეცვლა და უფრო საიმედო თავშესაფარის გაშენება. ასეთად სოფელ ვესიოლოეს მახლობელი ტყე მიიჩნიეს. პარტიზანთა შენაერთი სოფელ დუბოვიჩიდან დაღამებისას გა-

ვიდა, ყინვა იყო და ქარბუქი, საომარი ღებები მარხილებზე ელავა, პარტიზანებიც იქვე იჯდნენ, განსაკუთრებით გოლიათი ცხენი „რუსლანი“ დატევირათ, იარაღთან ერთად მის მარხილს ათიოდე პარტიზანი მიჰყავდა, სიმძიმეს არავფრად მიიჩნევდა, ღამის წყვდიადში პარტიზანთა კოლონა დიდი სიფრთხილით მიიწევდა წინ, ვინ ქვეითად მიდიოდა, ვინ ცხენზე იჯდა, თოვლისა და ყინვაში ქირდა სვლა, მაგრამ შურისძიებით ანთებული პარტიზანები გაჭირვების წინაშე ქედს არ იხრადნენ. მათ დიდი ვიფაგლახით და წვალბით მიადწიეს სოფელ ვესიოლოეს მახლობელ ტყეს და სახელდახელოდ გათხრილ მიწურებში გამაგრდნენ. სოფელი ვესიოლოე მალეობზე ტყის პირას იყო გაშენებული. დაბინავებისთანავე რუდენემა ჩვეულებისამებრ ყველა პარტიზანს სათითოდ მისცა საბრძოლო დავალება. დილით ადრე კომისარი ვანოსთან მივიდა და ჰკითხა:

— ენოშუა, როგორ არის შენი ტყვიამფრტვევი?

— ჩემი ტყვიამფრტვევი და მეც მზადა ვართ მტრის შესაძლერად, ამხანაგო კომისარო, — მოუგო ენომ. მერე რუდენემა თვითონ შეამოწმა იარაღი — ხუთი დისკო, თითოეული ხუთას ტყვიანი და 22 ლენტა — თითოეული ორასიანი, მამაკი პარტიზანის ხელში მართლაც რომ მტრის განადგურების საიმედო გარანტიას იძლეოდა, — წარმოთქვა კომისარმა და იმედით განმორდა მეტყვიამფრტვევს.

რუდენემა ახლა სხვა მეტყვიამფრტვევებს ჩამოუთარა, ინახულა ენის ტარაკანოვი, პავლე კორნილოვი, მეთაურმა გულთბილი სიტყვებით გაამხნევა მებრძოლები: ძებო, მიმართა მან პარტიზან მეტყვიამფრტვევებს, თქვენს ფეცაციურ შემართებაზე ბეკი რამ არის დამოყიდებული, ტყვიამფრტვევი ჩვენი მთავარი და საიმედო იარაღი, პარტიზანები იმედის თვალთ შემოგყურებენ, მტერს თქვენ უნდა გადაუღობოთ გზა, არ მისცეთ წინსვლის საშუალება და რაც შეიძლება დაუნდობლად გაელიტეთ.

28 თებერვალს გარიტარებ პარტიზანებმა ხელსაყრელი დრო გამოიხატეს და ვესიოლოეში შევიდნენ. სოფელს ჯერ კიდევ ეძინა. დილის მყუდროებას მხოლოდ მამლების ყვირი და აქა-იქ ძაღლების ყუფა არღვევდა. პარტიზანებმა საბრძოლო მზადყოფნის ბრძანება მიიღეს, ენო რეზიავილიის თავის ტყვიამფრტვევით ქეიტკირის კედელზე გამაგრდა, ვ. ტარაკანოვი სახლის სახურავზე ჩასაფრდა, პ. კორნილოვმა ტყვიამფრტვევი სოფლის განაპირას დიდ ქვებზე დადგა და ქვეს ამოეფარა. გათენებისას მტრის ტყვიამფრტვევის ხმა მოისმა. მხვერავებმა მალე ს. რუდენეს აცნობეს, გერმანელები სოფელს აღმოსავლეთიდან მოადგ-

ნენო. ბრძოლა გაჩაღდა. კოვბაქის მოადგილე პავლოვსკი მძიმედ დაიჭრა. რუდნევი გავიდა თუ არა თავშესაფარიდან, ღაინაზა თელ სიგრძეზე ნახევარ რკალად გაქმნილი ფაშისტთა ჯარი თანდათან სოფელს როგორ უახლოვდებოდა. პარტიზანებმა მომართეს ტყვიამფრქვევები, დანარჩენებმა მძიმარჯვეს თოფები და ავტომატები, ყველა პარტიზანი საბრძოლო ნიშნის მიცემის მოლოდინში გაინაზა, მტერი სულ უფრო და უფრო ახლოვდებოდა. გაისმა კომისრის ბრძანება — ესრალიეთ! ვანო გაქრულდა, გაიფრქვა, უფრო ახლო მოვიდეს მტერი და მერეო; მართლაც, ორმოცდაათიდე ნაბიჯზე იქნებოდა მოსული მტერი, ცეცხლი რომ გახსნა, მას სხვებიც აპყვნენ და ფაშისტების ტყვიების კორიანტელში გახვეს. პირველივე სროლით ვანოს ტყვიამფრქვევმა მრავალი ფაშისტი გამოასალმა სიცოცხლეს, მტერი დაიბნა და სხვა გზა რომ აღარ იყო, თავის გადასარჩენად უკან დახევა გადაწყვიტა. მაგრამ გვიანდაც იყო, მეტყვიამფრქვევე პარტიზანებს მიაგებოდათ წამოშვებულნი და სასტიკი და უღმრთელი ბრძოლა გაჩაღდა, ეფხვევიტ ტრიალებდა თვით კომისარი რუდნევი, პირადი მამაცობით ჭკუფებს უშოშრავდა და თავგანწირვის მაგალითებს უჩვენებდა. მეთაური სახეში დაიჭრა, მაგრამ ბრძოლის ველი არ მიატოვებია. ბოლოს, ერთ-ერთი შერკინებისას მას ფეხში მოხვდა ტყვია. საიდანტად ვანოს დაჭრილის კენესა შემოგსმა, შეჩერდა ერთი წუთით, მიიხედა, სახლის სახურავიდან ჩამოვარდნილი მეტყვიამფრქვევე ტრაქანოვი დაინახა, მტრის სნაიპერის ტყვია თავში მოხვედრიდა საბრალოს და იქვე დალია სული. ამ დროს დაჭრილი კომისრის კენესამ მიიპყრო ვანოს ყურადღება, უშალ მასთან გაჩნდა და დაჭრილს პირველი დახმარება აღმოუჩინა, როგორც შეიძლო ჭროლობები შეუშმარალა, შეუხება და სამშვიდობოს გაიყვანა. მეთაურის, თანამებრძოლი პარტიზანების დაჭრამ და მათ შორის ზოგიერთის დაღუპვამ უფრო გააშმაკა ვანო და მედგრად ეკვიძა მტერს, ტყვიამფრქვევის უწყვეტი ცეცხლით ფაშისტებს ბალახით ეცლავდა. იგი ამ ბრძოლის სული და გული იყო, გმირობისა და მამაცობის ქეშპირიტი რაინდი. ვანოს ამ საბრძოლო ეპიზოდს თვით კოვბაქი ასე აღწერს: „...მტერი თოვლზე გაწევა და თავის აწევასაც კი ვერ ბედავდა ტყვიების წვიმის შიშით. ასე აიძულა ვანოს ტყვიამფრქვევმა ფაშისტი არაშაღები ორმოც გრადუს ყინვასა და ქარბუქში დიდი ხნით თოვლში გატრიალდყო. უმრავლესობა იქვე გაიყინა და ბრძოლის ველზე დარჩა, ვინც ყინვას გაუძლო და გაქცევა სცადა, პარტიზანის მარჯვენ დასროლმა ტყვიამ დღე დაუბნელა, მტერმა დიდი ზარალი ნახა, ექვსსამდე ფაშისტი დასამარდა“.

„რეგენაშვილის ტყვიამფრქვევი ყოველთვის და ყველა პირობებში მოქმედებდა საიმედოდ“, — წერს კოვბაქი ვანოს დახასიათებაში.

1942 წლის 28 თებერვლის სოფელ ვესიოლოვსკის ბრძოლაში ვანო რეგენაშვილმა სამჯერ შეაჩერა მოწინააღმდეგის შემოტევა და აიძულა ისინი რამდენიმე საათით დაწოლილიყვნენ თოვლზე ორმოც გრადუსიან ყინვაში, რის შედეგადაც ბრძოლის ველზე დარჩა მოკლულ და დაჭრილ ფაშისტთა ექვსასი ვაყინული გვამი.

ბრძოლა ჯერ კიდევ არ დამცბალიყო, რომ პოლის მეთაური ალექსი კორნევი, რომელსაც პარტიზანები სიყვარულითა და პატივისცემით „თოვლის ბაბუსა“ ეძახდნენ, დიდი თეთრი წვერის გამო, პარტიზანთა ათეულის მეთაურ ნიკოლოზ კირილევისთან მივიდა და უთხრა: კოვბაქის ბრძანებით, ქართელი პარტიზანი ვანო რეგენაშვილი სასწრაფოდ გადაყვანილ უნდა იქნეს პარტიზანთა შტაბის დასაცავად. იმხანად თურმე შტაბს საფრთხე ემუქრებოდა. ვანომ და მისმა თანამებრძოლებმა მიიღეს თუ არა ბრძანება, საბრძოლო იარაღი მარხილზე დაწყვეს, თვითონაც ზედ დასხდნენ და თავის „რუსლანით“ სასწრაფოდ შტაბის დასაცავად გაეშურნენ. „რუსლანი“ პარტიზანების სიამედო სატრანსპორტო საშუალება იყო. თავისუფალ დროს სხვის ერთეულად უვლიდნენ და ეფხვებოდნენ. პარტიზანები ჩქარობდნენ, სულ ძალე შტაბში მივიდნენ, მაგრამ დახე უხედიკებას, საიდანღაც გამოსროლილი მტრის ნაღმი პირდაპირ „რუსლანის“ ცხვარწინ გასცდა, აფეთქდა და პარტიზანთა იმედს სული გააცხებინა. ვანომ თავის მძიმე ტყვიამფრქვევი ზურგზე მოივლო, შტაბში გამოცხადდა და სადაც კოვბაქმა მიუთითა, იქ გამაგრდა. ვანა სერდიუკი და სპა ტიტურევი ტყვიამფრქვევებით სახლის სახურავზე ჩასაფრდნენ, მტერი ახლა შტაბის მხარეს მოეძალა, გაახსნა ცეცხლი. იქაც ვანომ ისახელა თავი, ფაშისტებს შტაბთან მიახლოების საშუალება არ მისცა, ვანოს ტყვიამფრქვევს სხვებიც აპყვნენ და გერმანელ მოჩალადეებს კუდიო ქვა ასროლინეს. მტრის განზრახვა ჩაიფუშა, მრავალი ფაშისტი გაწყდა, ბრძოლის ველზე დიდძალი ტყენიკა დარჩათ.

ამ ბრძოლის მხილველი და თანამონაწილე პარტიზანთა ყოფილი მედდა მ. სოკოლოვსკაია 1968 წლის 28 დეკემბრის პუბლიკის სარაიონო გაზეთ კრინისკი პუტ“-ში, ისვენებს რა გარდასულ დროთა ამბებს, ვესიოლოვს საბრძოლო ეპიზოდს ასე აღწერს: „28 თებერვალი, 1942 წელი. ცივი და ქარბუქიანი დილა გათენდა. ყინვა აღამიანებს სუნთქვის უკრავდა,

საბრძაბ რეგენაშვილი

უპრინილ პარტიზანთა მხარდახმარ

სულს უბუთავდა. პავლოვსკის პარტიზანულ ჯგუფთან ერთად უნდა წავსულიყავით სოფლებში (ვესიოლოვ და ხლოპკოვ). ყველანი ჩავსაფრდით. გამოჩნდნენ გერმანელები. ისინი მოვიდნენ სამი მძიმარტულებით: გულხოვოდან, შალგინიდან, პოგორიჩიდან. აი, მტერი უკვე სულ ახლოს მოვიდა, წუთები საუკუნეებად გვეჩვენება, სხეული გვიცაცხებდა ნერვიულობით: ჩვენები რატომ სდუმან? გაიხიდე გვერდით. ვანოს თითები დაეწყო ტყვიამფრქვევის სახსლეტზე და დინჯად გასცქეროდა გზას. ვანოსთან ყველა ჩვენგანი თავს უშიშრად და იმედიანად გრძნობდა, გვწამდა და დარწმუნებული ვიყავით, რომ გვერდზე გვყავდა ერთგული მეგობარი, არაჩვეულებრივი სიმამაცის ამხანაგი.

ჩანს, ფაშისტები სულ ახლოს მოვიდნენ ჩვენთან, უკვე ვარჩევთ მათ სახეებს და გვემის მათი შემზარავი ხმა, დიიწყეს ავტომატების სროლა. რატომ სდუმს ვანო? „ნუთუ დიიქრა?“ — გავიფიქრე მე. ამ დროს „მაქსიმა“ აკანდა. როგორც ყოველთვის, საფრთხის დროს მეტყვიამფრქვევე რეხვიაშივლი მოქმედებდა წინდახედულად, გაბედულად და დამაჯერებლად. და ამჟამადაც თითქმის ყოველი მხრიდან ესროდა მტერს. როცა ფაშისტებს გაუსწორდა, დევგმირმა ვანომ ტყვიამფრქვევე ზურგზე მოიგდო, შედგა თხილამურებზე და თვალს მიეფარა. გადადიოდა რა ბრძოლის ერთი უბნიდან მეორეზე, ამით არა მარტო ეხმარებოდა თავის თანამებრძოლებს, არამედ ისე მოხერხებულად და მამაცურად მოქმედებდა, რომ მოწინააღმდეგეს ეჩვენებოდა — აქ ერთი მეტყვიამფრქვევე კი არა, მთელი ასეული ბატრისია.

მახსოვს, ბრძოლის დამთავრების შემდეგ როგორი სიყვარულით შეხვდა სიღორ არტემის ძე კოვაკი მეტყვიამფრქვევის მამაცურ სახეს, მერე მხურვალედ გადაცოცნა და თან უთხრა: „მადლობა, ვანო! შენ მრავალი თანამებრძოლი გადაარჩინე...“

ვანომ, რომელსაც ცხარე ბრძოლებში ტანსაცმელი შემოეფლითა, მხარბეჭი თავისივე ხელით მოკლული გერმანელი ოფიცრის შავი ნაბლით დაიმშვენა. ნაბლმა შემდეგში დიდი სამსახური გაუწია მუდამ ცისქვეშ მყოფ პარტიზანს. დარსა თუ აედარში, ბრძოლებში დაღლილი პარტიზანი ქვეშ საგებად და სახნადაც ნაბლს ხმარობდა. ვარდა ამისა, ნაბლს მშობლიურ საქართველოში გადაჰყავდა იგი ოცნებით. მშობლიურ სოფელში მწყემსად ყოფნისას ნაბლი იყო მისი ყოველდღიური თანამგზავრი, უყვარდა სიმღერა „მე ვარ და ჩემი ნაბლი“. ახლა პარტიზანულ ცხოვრებაში უფრო აეკეთა მის გონებას ბავშვობისდროინდელი საყვარელი სიმღერა და სულ ერთთავად პირზე ეყრა —

მე ვარ და ჩემი ნაბლი,
გამოვწეხელი ღამისა,
მოგვცდები, ჯავრი ჩამყვება,
სამი ლამაზი ქალისა.

ყველგან გაისმოდა ვანოს სევდიანი სიმღერა, თავისთვის ღლინებდა, რომ პარტიზანთა მყუდროება არ დაერღვია, პარტიზანთა ადგილსამყოფელი ხმაურით არ გაეცა. ასე მოითხოვდა მტრის ღრმა ზურგში მოქმედ პარტიზანთა ცხოვრების მკაცრი კანონი. „ცხარე ბრძოლებშიც კი ეს სიმღერა გულში მიღიტენება სიმხნევის მამულებით“ — იგონებს ვანო. როცა პარტიზანებს მხიარულების საშუალება მიეცემოდათ, მაშინ ვანოც გაიზარებდა, ყველას გასაიონად ხმამაღლა დისძახებდა: — „მე ვარ და ჩემი ნაბლი“-ო... ეს სიტყვები იმდენად ხშირად იმძოდა ვანოსაგან, რომ პარტიზანთა რაზმში რუსებმა, უკრაინელებმა, ბელორუსებმა და სხვა ერის შეილებმა კი დიუზებირეს და ვანოს საამებლად მასთან ერთად ქართულად მგეროდნენ ხმატკილად და შეწყობილად. ამას სიმხნევე და ხალისი შექმნიდა ბრძოლებით თუ შორეული რეიდებით დაღლილ-დაქანცულ პარტიზან თანამებრძოლებში.

ვანოს საყვარელი სიმღერა ყოფილა, აგრეთვე, „გაფრინდი შავო მერცხალო“.

კოვალევსკაია იგონებს: „ვანო რეხვიაშივლი რაზმში ყველას უყვარდა. იყო შემთხვევა, ვისხედით მოწყენილი, სევდიანი, გვმოიდა გვეცოდა. კვალდაკვალ მოგვყვებოდა მტერი, წინაც მტერი იყო ცბიერი და დაუნდობელი. მიმე ფიქრებიდან რომ გამოვყევანეთ და ხალისი შეიტანა ჩვენში, ვანო დაიწყებდა მოყოლას თავის შორეულ სამშრულო-საპრთველოზე ან დაბალ ხმაზე მოჰყვებოდა თავის საყვარელ „გაფრინდი შავო მერცხალოს“ სიმღერას. თუმცა ჩვენ სიტყვები არ გვესმოდა, მაგრამ ისე თბილად გვევძებოდა სულში საამო ხმა, რომ თითქმის გასაგები ხდებოდა ამ სიმღერის შინაარსი. ასეთ წუთებში ყველას თავისი საყვარელი და კეთილი ადამიანები აგონდებოდა და მტერზე შურისგების გრძნობა უასკეიდებოდა“.

გადიოდა დღეები. პარტიზანულ ბრძოლებთან დაკავშირებული მრავალი წვრილმანი დავიწყებას მიეცა, ვანოს აღარც კი ახსოვდა, რომ სოფელ ვესიოლოვში გამარჯვების პირველ წუთებშივე გერმანელი ოფიცრის ნაბლში გამოწყობილს ვერწვივრამ სურათი რომ გადაუღო და ერთი შემთხვევა რომ არა, ვინ იცის სად გაქრებოდა ეს მეტად მნიშვნელოვანი ფოტოდოკუმენტი, რომლითაც იგი დღეს საყოველთაოდაა ცნობილი. საქმე შემდეგში იყო: ომის დამთავრებიდან ერთი წლის შემდეგ დავით ბაქრაძე კოვაკს სწევია. ლეგენდარულ

მეთაურს გამოუკითხავს ქართველი პარტიზანების ამბავი, პარადი არქივიდან სოფელ ვესიოლოეს გმირის ვანო რეხვიაშვილის სურათი ამოუღია, ზედ წაუწერია „ჩემი შენაერთის საამაყო მეტყვიაფრქვევეს, ვანო რეხვიაშვილს“ და სურათი დავით ბაქრაძის ხელით თბილისში ვანოსათვის გამოუგზავნია. მამინე მოიგონა ვანომ ვესიოლოეს ბრძოლა და სურათის გადღეობის ისტორია, მაღლობა გამოთქვა გელისხმეირი მეთაურის მიმართ, რომლის წყალობითაც პარტიზანული ცხოვრების ამსახველი ერთი ფოტო-დოკუმენტი დაკარგავს გადაურჩა. სურათი „ვანო ნაბდით“ პირველად დ. ბაქრაძემ თავის წიგნში „გმირთა სისხლით“ გამოიყენა, მას შემდეგ უკრაინისა და საქართველოს ყურნალ-გაზეთების ფურცლებზე არა ერთხელ გზავდა. ნაბაღთან დაკავშირებით ბევრ სიანტერესო მოგონებას ჰყვება ვანო რეხვიაშვილი, ნაბაღით იცნობდნენ მას მთელ პარტიზანულ შენაერთში.

... გერმანელებმა, შტაბის მიმართულებით რომ ვერაფერი სიკეთე ნახეს, სოფლის ჩრდილოეთით კარპენკოს ასეულს შეუტრეეს, ბრძოლებით გადაღლილ პარტიზანებს, ცოტა არ იყოს, გაუჭირდათ მოძალებული მტრის შეჩერება, საჭირო იყო მშვენილი ძალა. ამ დროისათვის უკვე მამაცი მეტყვიაფრქვევის სახელი ჰქონდა მოხვეწილი ვანო რეხვიაშვილს, მისი ტყვიამფრქვევის ხმაკი აღადგინოვანებდა პარტიზანებს, საამაყო წარმოთქვამდნენ „ვანო გრუზინ სტრელიატი“, მტრის კი შიშის ზარს სცემდა. ტყუილად კი არ უთქვამს კოვპაკს: „ასეთი მეტყვიაფრქვევი არ მყოლია, ბევრჯერ გვიხსნა ვანომ გასაჭირისაგანო“. სადაც გაუჭირდებოდა პარტიზანთა შენაერთის ბრძოლაში, ვანოს იქეთ იხმობდნენ. ამეგრადაც ასე მოხდა. საღამო ხანი იყო. ვანო პარტიზანთა შტაბში მიიხმეს, შტაბის უფროსმა ვანოს გადასცა კოვპაკის ბრძანება, რომლის თანახმადაც ვანოს ევალებოდა სოფლის ჩრდილოეთით განსაცდელში ჩავარდნილ კარპენკოს ასეულის დასახმარებლად წასვლა. ვანომ თავისი ტყვიამფრქვევით დათქმულ ადგილზე გადაინაცვლა, მოხერხებულად შეინიღბა, ჩასაფრდა და მოახლოებულ მტრის მოულოდნელი ცეცხლით შეგვდა. ბრძოლა გათვრდა. ვანოს ტყვიამფრქვევმა მტრის რიგებში არეულობა შეიტანა, გერმანელებმა უკან დაიხიეს, მაგრამ მოსალოდნელი იყო ისევ დიდი შემოტევა. ვანოს ტყვიამფრქვევს კარპენკოს ტყვიამფრქვევიც ამოუღდა გვერდში და გერმანელები საშინელ დღეში ჩაჰყარეს. პარტიზანებმა დაუნდობლად ელტყეს მტერი, მრავალს მოუსაგეს სიცოცხლე. მხოლოდ უმნიშვნელო ნაწილმა თავს გაქცევით უშველა, იმ სოფელში მტერი დიღხანს აღარ გამოჩენილა.

სოფელ ვესიოლოესათვის ბრძოლაში იმ

დღეს პარტიზანებმა თაშისტების ათი შემოტევა მოგერიეს, მტერი სასტიკად დაამარცხეს და უკუაქციეს.

დაღამებისას ვანო რეხვიაშვილსა და პავლე კორნილოვს სოფლისა და პარტიზანების დაცვის საღმრთოზე დგომა დაევალოთ. დაიწყო გმირულად დაღუპულ პარტიზანთა გვამების ბრძოლის ველიდან გატანა და საიმედო ადგილას დამარხვა. შუალაშისას მოვიდა პარტიზანი მზერავეი საშა ლევინი, რომელმაც ვანო და მისი ამხანაგები მოხსნა საგულშეოვნიდან. იმ ღამესვე ვანო რეხვიაშვილსა და ივანე პოპოვს ახალი დავალება მისცეს: შტაბიდან 20-25 კილომეტრის დაშორებით მდებარე ხუტორიდან რუდნევის ცოლ-შვილი უნდა მოეყვანათ დაქირაო კომისრის სანახავად. მამაცმა პარტიზანებმა ეს დავალებაც შეასრულეს. დილით ვანო პარტიზანთა შტაბში გამოიძახეს, მას იქ კოვპაკი შეგვდა, მხარზე ხელი დაადო და უთხრა: „ყოჩაღ, ქართველი ვაჟოცო, გილოცავ მამაცობას და ბრძოლეში გამარჯვებას“. მერე მეთაურმა ვანო დაქირაუდნევის წარუდგინა, კომისარმა ვანოს გაბრწყინებული თვალებით შეხედა, ლაპარაკის თავი რომ არ ჰქონდა, ხელზე ხელი მოუჭრა და ამით აგზანთხილა დიდი მადლიერება სიცოცხლის გადარჩენისათვის და ცოლ-შვილის უვნებლად მოყვანისათვის. ამ დროს რუდნევის ვაჟი — პატარა იური და მუდლუ ღომინია იქვე იდგნენ.

სოფელ ვესიოლოეს ბრძოლების შესახებ მრავალი დოწერა და ითქვა. უკრაინის ყურნალ-გაზეთები დღესაც ქებადიდებით მოიხსენიებენ ქართველ პარტიზანის სახელს, ვინც სიცოცხლეს არ იშურებდა მოძმეთა გადასარჩენად. არც მხატვრები დარჩენილან ვალში გმირი პარტიზანის მიმართ. ერთ-ერთ მეგობარულ შარეშ უკრაინელ მხატვარს სწორედ ვესიოლოესათვის ბრძოლის ეპიზოდი შეუჩრევია, ტანჯაჟში მცდომი პარტიზანი ვანო რეხვიაშვილი თავისი ტყვიამფრქვევით ცელავს მტრის ჯარს, მამაცი პარტიზანის გამბედაობით აღფრთოვანებულ კოვპაკი მდინარის პირას დგას და იქიდან ხელმძღვანელობს მეტყვიამფრქვევის საბრძოლო მოქმედებას.

გაზაფხულს ახლოვდება. პარტიზანთა მეთაურებისათვის ცნობილი გახდა, რომ პარტიზანთა მოქმედების სამხრეთ რაიონებში გერმანელთა სარდლობა გასაზავნად ამზადებდა კარგად შეიარაღებულ რეგულარულ არმიას.

გარეშეშა მოითხოვდა სასწრაფოდ პარტიზანთა ადგილ გადაინაცვლება. კოვპაკის ბრძანებით პარტიზანთა კოლონა ბრიანსკის ტყეებისაკენ დაიძრა. ამ მიმართულებით უკრაინელ პარტიზანთა მხარდამხარ ქართველმა მებრძოლებმა შეუპოვარი ბრძოლებით გზა გაწვლეს.

ლიუდმილა სერსეაძე

დაფერვლილი გული

ჩაუქრობელი ცეცხლი... უცნობი ჯარისკაცის საფლავი... ძმათა სასაფლაო... სტალინ-გრადი, ნოვოროსიისკი, ქერჩი და, ვინ მოსთვლის, კიდევ რამდენი.

ცოცხალი ყვავილები მიმაქვს, თავდახრილი და მოკრძალებული ვედებ მათ საფლავის ქვაზე. ჩემთან ერთად თავს ხრიან შავებში მოსილი მილიონობით დედები, მამები, დები, ძმები, ნათესავ-მეგობრები. დგას ცრემლების ზღვა.

თავს მაღლა ვიღებ: მზე მოცინარობს, ნიავი არხვეს ვარდის ფურცლებს, ჩიტები უმღერავენ თავიანთ ბარტყებს. ადამიანები საქმიანად დაფუსფუსებენ. ჩაუქრობელი ცეცხლიც მისი, ძმათა საფლავიც, უცნობი ჯარისკაციც მან აამალა, ფასი დასდო მის თავდადებას, ღირსება მისი გაამწვევინა.

ადამიანი განაგრძობს სიცოცხლეს.

* * *

კარგი ჩანაწერების მიგნება ოქროს საბადოსა სჯობს, რომელიც ზოგჯერ თვალთახედვას მიეფარება, შეიძლება წლობით ეძებო, მაგრამ კვალიც ვერ აღმოაჩინო.

აი, დღეს, წიგნების დალაგების დროს, ერთი მოზრდილი ბლოკნოტი აღმოვაჩინე. ვათვალთვინებ და თვალს არ ვუჭერებ, ეს ხომ სამუდამოდ დაკარგული მეგონა.

— ჰო, ნენა! სამი ვატიშვილი დავკარგე სამამულო ომში. მეოთხემ, გენომ ომიდან დაბრუნების შემდეგ წარჩინებით დაამთავრა სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის სუბტროპიკული ფაკულტეტი. ახლა სოხუმში მუშაობს, სუბტროპიკულ მეცნარეთა სასილექციო სადგურში, მეცნიერ მუშაკად. სადისერტაციო შრომას წერს. თბილისში უპირებენ გადმოყვანას სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში.

ასე იწყებოდა ჩანაწერი, რომელიც 1955 წლით თარიღდება.

საპირთა გენოს ნახვა, გარდა ჩემი ჩანაწე-

რებისა, მისი ცხოვრების ავტარების გაგება ბევრ ნათელს მოჰფენს ჩემს ნარკვევს.

სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის კანცელარიამ გენო ჩხაიძის ბინის მისამართი მომცა.

* * *

კვირა დღეა, იანვარია, მაგრამ მზე ჩახჩახებს. ევა-ფშაველას გამოჩინვით, შეექცეს კვარტალში, ოცდამეექვსმეტე კორპუსს მივაგენი. — გენო ჩხაიძე მეხუთე სართულზე ცხოვრობსო, მითხრეს მეზობლებმა.

კარები თვალბლაქვარა ქალმა გამიღო. ბატონი გენო ვიკითხე. დერეფანში საშუალოზე მაღალი სანდომიანი სახის კაცი შემოემეგება. თვალების უჭიქი მეცნო. სასაღილო ოთახში, სადაც მასპინძლები შემოძვნიდნენ, მაგილაზე გაშლილი იყო ცხრილები და დიაგრამები.

— მგონი, ხელი შეგიშალეთ-და ვაკვირდები ცხრილებს.

— ეს ჩემი სადოქტორო დისერტაციის ცხრილებია, — თქვა გენომ. — იქვე, შუშბანდში ბურბუშელები და სადურგლო ხელსაწყოები ეყარა. — მგონი დურგლები გყავთ! — ვიკითხე.

— მე თვით ვარ დურგალი, — მომიგო გენომ. და მართლაც უშველებელი ნიში ლამაზ ჩარჩოში ჩასვდა და თარების ნაწილი უკვე გაეკეთებინა.

— თქვენს შვილებს ვერ ვხედავ, ალბათ დიდები იქნებიან, — ვამბობ.

— წამობრძანდით! — ეთერი და გენო კაბინეტში შემოძვნიდნენ. გოგონები წიგნებში თავჩარგული დავგვხდნენ.

— ორივენი სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში სწავლობენ. — მითხრა გენომ.

— როგორ სწავლობ, ლიანა?

— ჯერჯერობით ზუთოსანი ვარ, პოლიტეკონომიას თუ გადავურჩი, — ამბობს მოკრძალებით.

— ნუნუ, შენ რას კითხულობ?

— „რომეო და ჯულიეტა“.

კაბინეტი წიგნებითაა გავსილი: იქვე, დაბალ მაგიდაზე ფირისმანის, კაჟაბაძის, გულიაშვილის და ახლადიანის რუბროლექციითაა აღბეჭდილი. ერთ თაროზე შ. ამირანაშვილის ჭარბი ხელოვნების ისტორია და მისივე ბეჭდითი პოეზიის, საწერ მაგიდაზე ლიდერინის ყდაში ჩასმული მოზრდილი წიგნი დევს. ვფურცლავ, „ნამყენ მცენარეთა ფიზიოლოგიური თავისებურებანი“ — კითხულობ სათაურს.

— ეს ჩემი შრომაა გახლავთ, — ამბობს გენო.

ვათვლიერებ წიგნს და აღფრთოვანებას ვერ ვშალავ. ნათელი აზრით და კარგი, გამართული ქართულითაა დაწერილი.

— ერთი წუთით თუ შეიძლება, ჩემი მეურნეობა მინდა დაგანახოთ, — მეუბნება გენო. უანჭრიდან ფერდობზე მოჩანს: ხილნარი, ტალავური და კვლები.

— მეურნეობასაც ახერხებთ?

— მეურნეობა ხომ ჩემი უპირველესი და საყვარელი პროფესიაა. აი, იმ ხროშზეც კი შემქმნელ გამეხარებია ვაზო, სხვადასხვა ზეხილი და ვარდები.

გოგონებმა ბოდიში მოიხადეს და თავიანთი წიგნებით კაბინეტიდან გავიდნენ. მე კი საწერ მაგიდასთან მოვიკალათე და თვალი ვკიდე ჩაჩოში ჩასმულ სურათს, ხელში ავიღე, ფიქრისა თვალბეჭდით შემომანათა.

— თქვენ იცნობდით დედას? — მეკითხება გენო.

— კარგად.

ამ დროს ეთერიმ კარადიდან მოზრდილი შეგვრა გამოიღო და მაგიდაზე დადო: — აქ დედის წერილები და ჟილეობა — მითხრა გენომ, „დედის დიდების ორდენი“ პატარა კოლოფიდან ამოიღო და ისე დაიწყო: — 1943 წლის იანვარში სკოლის მერხიდან წაგვიყვანეს. დაიბ, სკოლაში გამოგვიცხადეს, რომ იმ დღესეულ უნდა წავსულიყავით. დედისთვის მინდოდა ჩემი ფორტზე წასვლის სიმძიმე შემემსუბუქებია და სიცილით ვუთხარი: — ნენა, მე ალბათ, სატანკო ნაწილში ჩამრიცხავენ. — დედამ გაოცებულმა შემომხედა. — რას ხუმრობ, ნენა: ჩემი სამი შვილი იბრძვის ქვეყნისთვის. იმათიც არაფერი ვიცი, ნუთუ შენც უნდა წახვიდე? — გამოგვიცხადეს, დღესვეა საჭირო თქვენი წასვლა. — დედა გაშრა, გაქვავდა, შემდეგ ძალა მოეკრიბა. თავიც კი მომიხიარულა, იფიქრა, ბიჭი არ შევაშინოთ — არა უშავს, ნენა, არ შეშინდე, ღმერთი მარტო ჩვენთვის ხომ არ მოცილის. — არა, ნენა, მე სულ არ მეშინია, შენ რომ გტოვებ, მარტო ის მანდღვლებს. — დედამ ყველაფერი ჩამილაგა, თვითონაც ჩაცმა დაიწყო — ნენა, ნუ წამოხვალ, გაცივდები, — შეეხეხეწე. — სახლ-

ში რა მინდა, უნდა წამოვიდე, — მტკიცედ თქვა დედამ. სიტყვა აღარ შემიბრუნებია. არ მახსოვს შეიღებს დედისათვის ოდესმე სიტყვა შეგვებრუნებოდა. ჩვენ ყოველთვის გვწამდა, მისი სიტყვა და საქმე სამართლიანი იყო. ჩვენ დედის არ გვეშინოდა, მაგრამ გვერიდებოდა და დიდი პატივისცემა გვეწონდა. როგორ ახერხებდა ამას, ახლაც ბევრს ვფიქრობ და ვერ ამიხსნი. დიახ, დედა წამოვიდა საღვთოზე, აღარც ჩემმა პატარა დამ მოიცადა სახლში, ისიც წაიყვანეთ. საღვთოზე სხვებიც ბევრი იყვნენ ჩვენს დღეში. საცაა პატარბეგლი უნდა გასულყო. — დედაშვილობის გამჩენმა, ხელი მოგიმართოს და დავლოცოს ნენა, მხნედ იყავ. ჩემზე ნუ იღარდებ, ხომ ხედავ, ყველაფერს ვუძლებ, — და გულში ჩამყრა. ის არ ტირილა. პატარბეგლი დაიძრა. დედურ სისუსტეს დაერია ხელი, პატარბეგლის ქვეშ ეარდებოდა თურმე. — მითხრეს. — არ მახსოვსო, გაოგნებული ვიყავი, დარეჟანს წივილით გამომაფხიზლო, იტყუადა ხოლმე საცოდავი. — ძალიან ვთხოვე, „საცილადობით“ ნუ მოიხსენიებთ თქვენ დედას, — ვთქვი ვერბებით. გენოს „დედის დიდების ორდენი“ ისევ ხელში ეჭირა, თითქმის ათბობდა და ეფერებოდა. შემომხედა, მაღლობით, მითხრა და განაგრძო:

მცხეთაში შეგვაჩერეს. დედას მაშინვე ვიცნობე, ხოლო შემდეგ წერილი გავუგზავნიარაც შემემძლო გამხნეებელ. რაკი მისამართი გაიგო, ვეღარ მოსიყვია და წამოსულა, რა თქმა უნდა; დიდი ხორაგით. მაგრამ ჩვენ სწორედ იმ პატარბეგლით გავსულვართ, რომლითაც დედა ჩამოვიდა. ნაწილში მოსულა, რაკი იქ აღარ დაგხვდი, ჭარისკაცებს დაუტოვა ჩამოტანელი სანთვაც. თბილისში წამოსულა დასთან, იქნებ რამ სცოდნოდა ჩემს შესახებ. — ერთი საათის წინ გავაცილეთ ერევანში, უთქვამს დედაჩემს. დედა დაბრუნდა სახლში, ჩემს წერილს ელოდა. მე კი, როგორც კი ჩვედით ერევანში, მაშინვე მოვწერე დედას წერილი. გაიგო თუ არა ჩემი ადგილსამყოფელი, მაშინვე ჩამომაკითხა დახურგულმა, სად ჰქონდა ამდენი ღონე!

— აქ რომ მაინც გავაჩერებდნენ, ნენა, შენი გადარჩენის იმედი მაინც მექნება. — საზღვარსაც ხომ უნდა დავცა. ალბათ, ჩვენ აქედან არსად წაგვიყვანენ. — ვუთხარი დაიმედებოთ. — შენ პირს შეჭარი, ნენა, ოღონდაც აგრე იქნებოდეს. — მომიგო დედამ და იმედიანი თვალები შემომანათა.

— ბიჭების ხომ არაფერი ისმის, ნენა? — არაფერი, შვილო, არაფერი, ამ სისხლის წიგნში დანადგვლებით ვინ რას გაიგებს! — ვინ

ლიუბილა ციმციმში
დაფარვლილი გული

კარგად იცოდა ვანო და ოთარი, ერთი სტალინ-გრაღში, ხოლო მეორე ქერაში იზრდოდა, მაგ-რამ იმდენი თვალით შეჰყურებდა მომავალს. დედა ხშირად ჩამოდიოდა დატვირთული. ჩემს ნაწილში მას ყველა იცნობდა და შეარქვეს „ნაშა ლიუბიმაია ნენა“. თურქეთის საზღვარ-ზე სამი არმია იდგა — 44-ე, 45-ე და 46-ე. გა-მოიკა მთავარსარდლის ბრძანება, ჩვენი, 45-ე არმია, რომელსაც სატანკო ნაწილი გააჩნდა, დეტოვიზნით თურქეთის საზღვარზე. დანარ-ჩენი არმიები უნდა მიშველებოდა უკრაინის ფრონტს. ის იყო დედასათვის ვფიქრობდი წე-რილის გაგზავნას, რომ თვითონ დედა გამოგვე-ცხადა. — ხომ გითხარი, ნენა, „კაცსა ღმერ-თი არ გასწირავს, სოფლისკაჲს განაწირისაო“, — მითხრა და გულში ჩამიკრა. გვენს თავისი კილოებში ცრემლი შეგნუნე, ის ფანჯარასთან მივიდა. მძიმე მოგონებებმა სატყეიარი აუშა-ლეს.

— ეგ შეილი იყო და უყვარდა დედა, — დაიწყო ეთერიმ, — ჩემი დედა არ იყო და დედასავით მიყვარდა. ის ყველას უყვარდა თავისი უანგარო, კეთილი გულის გამო. „ნე-ნა, შენი ჰირიმი“, — ეს იყო იმის მიმართეა. შენ და გარეთ არავეინ რჩებოდა უყურადღე-ბოდ. აბა ჩვენზე ხომ მზე ამოსდიოდა. აი, ეს წერილი წაიკითხეთ, — მიიხრა ეთერიმ და ბართი მომაწოდა. — ჩემო შეილებო! — იწე-რებოდეს ევროსი. — ერთ დღეში ღმერთმაკ ვერ შეძლო ქვეყნის აღშენება, თორემ კაცმა რომ ვერ შეძლოს, რა გასაკვირია. დინჯად, მო-ფიქრებულად უნდა შეუდგეთ ოჯახის შენებას. ერთმანეთი გიყვარდეთ, გესმოდეთ ერთმანე-თის წუხილი და სიხარული. ერთმანეთს გაუ-ფრთხილდით, სიყვარულს გაუფრთხილდით. დიდ სიყვარულს დიდი მოვლა-ვაფრთხილება უნდა. ნათქვამია: „რაც უფრო დიდია სიყვარ-ლული, მით უფრო მძაფრია გათიშეაო“. მე კი ვეცდები, ყველაფერი გავაკეთო თქვენი სი-კეთისათვის, თქვენი ბედნიერებისათვის. ჩემი ჩიტუნია ვოგონები დამიკოცნეთ. ჩემი თავი ენაცელოს მავათ სიცოცხლეს“. — ეთერიმ ცრემლი შეიმშრალა და განავრძო, — ამდენი ჰირნახული აღმამანის თვალზე ცრემლი არ გვიანავს. სიტყვა რომ მოიტანდა, იტყოდა — აღმამანა თავის ღარდს და მწუხარებას თვი-თონ უნდა მოუაროს, სხვა არ უნდა შეაწუხო. ყველას თავისი საღარდებელი აქვს ამ ქვეყ-ნად, შენ წუხილს რაღად ახვევ თავზეო. — და თავის ცხოვრების ერთი ეპიზოდი მოგვიყვა, თანაც გავაფრთხილა, თქვენც ნუ დაივიწყებ-თო.

— თხუთმეტი-თექვსმეტი წლისა ვიქნებო-დი ალბათ, — დაიწყო დედამ, — ერთი შა-ვებში ჩაცმული ნათესავი ქალი გვესტუმრა. ის ღალატეილი მოჰყვა მოთქმა-გოდებას, იგო-ნებდა მისი გარდაცვლილი მამის ცხოვრების

დეტალებს. მანამდე არ გაჩუქდა, სანამ მისი ღრილი და ქვითინი არ ამოვლუწეო. მერე ის ქალი ავითვალწუნე, მისი სხენება, მო-გონება ან დანახვა ცულ გძრძობებს იწვევდა ჩემში. როცა დაქვალდი, ცხოვრება დავინახე, აღამიანედი დავფასე თუ გადავფასე, მხო-ლოდ მაშინ მივხვდი, რატომ არ მსიამოვნებდა იმ ნათესავის ნახვა: ჭერ ერთი, ის ყალბი იყო მწუხარებაშიც კი, რადგან წუხილსაც მოკრძა-ლება უნდა, მეორე იმის გამო, რომ თავს მო-მახვია მისი საღარდებელი, სიხარულის დილა ჩამიმშვარა, მომავალზე აღრე ჩამაფიქრა და ნალევლი ჩამაწვეთა. სხვის გულს გაფრთხილე-ბა უნდა შეილებო, დიდი გაფრთხილება. — ეთერის ცრემლი არ გამკვირვებია, მისგან ნათქვამიც ვააცოცხლა ის საოცარი ქალი, რომელსაც შეხვედი ოცი წლის წინათ და ახ-ლაც ცხადლივ ვხედავ მის შუქიან თვალებს, ნალევლშერეულ ღიმილს, მტკიცე გამოხედვას, საუბრის დამაჩერებლობას.

* * *

სოფელში შევედი. აღმართებს მივეყე-ბით. ყვალდა: ვაშლი, ატამი თუ ალუბალი. ყა-ყაოები მოდებოდნენ ქანებს. გაბმით ისმოდა ფუტკრების ზუზუნნი. ორლობები დაიწყო, ტყემლები ფანტელები გვათოვს. ბუნება ზეი-მობს. ჩემს გულში კი სამსალა ჩაღვრილი.

— გატყობ, შენ მაინც გეძნელება ევროსის-თან შეხვედრა, — მეუბნება ჩემი მეგობარი.

— ძალიან, ძალიან. აბა რა უნდა ვუთხრა, რით შეიძლება ანუ გვეუო სამი ვაჟის დამკარგა-ვი დედა? მან ხომ დაკარგა სიცოცხლის ნაწი-ლი, ეგებ მთელი სიცოცხლაც. სიცოცხლის ახ-რი არ გაუფრთხულა? შეილების დეკარგვით ნულთუ არ გამოშრა? არ გამოიფიტა? და შენ კი გინდა დამარწმუნო...

— შენ მას არ იცნობ, ნახავ და ირწმუნებ. ის კარგად დაწერილი წიგნია. ჩვენი დროის შრომისა და ცხოვრების ჰეროიკაა. ის ისეთი დედაა, რომელზედაც ოცენობოდნენ ჩვენი დიდი მგონებები ბარათაშვილი და ილია, „ჩრდილად“ ქცეული შეილებისაგან, ასეთმა დედებმა აღადგინეს და აღზარდეს გმირული სულის აღმამანები. ევროსიმ ისე გააცილა ოთ-ხივე შეილი ბრძოლის ველზე, ცრემლი და გო-დებმა არ გაუყოლებია. მანვე ჩაუნერგა შეი-ლებს შრომის სიყვარული, აღმამანის სიყვარუ-ლი. ხშირად გამიგონია ევროსისაგან — ვინც არ იცის შრომა-ვარჯის ფასი, მან არც სიცოც-ხლის ფასი იცისო. და არც აღმამანების სიყვარ-ულიო. გონიერთ უთქვამთ, „შრომა შეგაყვარ-ებს დაფიქრებს და ნამაგარსო“. — მისი სიტყვების სიბრძნე მხოლოდ ახლა მეჩნის და სოფელმაც ალბათ იმიტომ შეიყვარა ეს გონიერ-ი, გულმართალი, გამრჯე და სიტყვაშიანი ქალი.

ევროსი ექვსი შვილის დედა, — განავარძო ჩემმა მეგობარმა, — „დედის დიდების“ ორდენითა დაჯილდოებული, სოფლის საბჭოს უცვლელი დეპუტატია, 1930 წლიდან, დღემდე კოლმეურნეობის ჩამოყალიბებისა მისი ერთ-ერთი ორგანიზატორი და გამგეობის უცვლელი წევრია. ჩაის კრფის გემას ხომ ასრულებს გადაჭარბებით, ამასთან ერთად აბრეშუმის ქაიც ყოველწელს ყავს, იმის გვემასაც გადაჭარბებით ასრულებს. ოჯახი როგორ აქვს მოვლილი, ამას საკუთარი თვალით ნახავ. შვილების დაკარგვის შემდეგ წარბი არ შეუხრია, უფრო თავგამეტებით შრომობს. შემდეგ გახდა სოციალისტური შრომის გმირი, და ორჯონი ლენინის ორდენისანი. მისი ოჯახი ბარაქთაა საესე, გულიც ბარაქიანი და უშუაველი აქვს. ერთხელ, ომის დროს, — მაიმო ევროსიმ, — ორლობემი მივ-ლიოდი, ვხედავ, მოდის ცხრა თუ ათი წლის მეზობლის ბიჭი ლასლასით. მე რომ დამინახა, გაქცევა დააბირა, მაგრამ ისევე შეანელა ფეხი. — რა იყო, ნენა! დილით საშველი ხომ ჰამე? ბიჭმა უარის ნიშნად თავი გააქანია. — წამოდი ჩემთან. — უსიტყვოდ გამომყვა. სახლში შევიყვანე, ცხელი მკაღი, ლობიო და ყველი მივუტანე. — გემრიელად მიირთვი, შვილო... ბიჭი საშველს ეძებრა. სულმოუთქმელად ნთქავდა. როცა სული მოითქვა და ჰამა დაამთავრა, ზეზე წამოვდა.

— დიდი მადლობელი ვარ, ბიცოლა ევროსი, — მორიდებით თქვა ბიჭმა. — ღმერთმა შევარგოს, შვილო, შენი მადლობა ის იქნება, ხალხისა და ქვეყნის სასარგებლო გამოდი. წელან რატომ შეკრთი ჩემ დანახავზე? — უცებ შემეშინდა, მეგონა ნემსს გამიციებდო. — და ბიჭმა კიბილები გამოაჩინა. — ნემსებს, ნენა, ავად როცა ხარ, მაშინ გაგაყეთებ, თორემ კარგად მყოფს რად გინდა! ასეა. ზოგჯერ სიკეთეც კი უსიამო გრძნობებს აღძრავს აღმაიანში. — დაუმტატა ევროსიმ.

— ბავშვებს მართლაც ეშინათ მისი, როცა ავად ზღვნიან, ევროსი უკეთებს ნემსებს და თერთად უთევს ღამეებს. ექიმის სახელით არის ცნობილი აცანაში, ყველას მიმხედავი და პატრონია.

„მართლაც მეტად საინტერესოა ასეთ აღმაიანთან შეხვედრა, მასთან საუბარი, მისი ნახარე-ნაფიქრის გაზიარება“, — ვფიქრობ ჩემთვის.

ჩემი მეგობარი ჰიშკართან შეჩერდა, შემდეგ შეაღ. ნიარფერადი ვარდები, პორტენ-ზიები სახლის გარშემო, კიბარისები, სახლის წინ პალმები, ეზოს ერთ ნაწილში თუთების ტყვრი, იქით აკაცია, ალვის ხეები, აგერ ხეხილნარი, ეზოს ბოლოში თხილის ბუჩქები და მინდვრის ყვავილები. ეზოს ძირითადი ნაწილი ჩაის პლანტაციის უქირავს. პატარა ნაკადულის ჩხრიალი მაფხიზლებს და თითქმის ბოლო ჩუ-

ქურთმას ხატავს. ოცნებათა საუფლოში ვიძინებო.

— როგორ ფიქრობ, აქაურობის პატრონს სიცოცხლის აზრი დაუქარავს? — მეკითხება მეგობარი, — ევროსი აქ სადმე იქნება. როგორც ხედავ, ეზო დიდია, ალბათ ჩაის კრფს ან რომელიმე ყვავილს უვლის და ეფერება.

ისევე ეზოში ნაველით. მოშორებით თუთების ტყეებში ქალი გამოვიდა, თვალბუზე ხელი მოიჩრდილა და ჩვენსკენ გამოემართა, ჩვენც ფეხი ავაჩქარეთ.

— ოი, თქვენი ჰირიმი, ამას ვის ვხედავ! — და გადავყვებით. ვამჩნევ, მარცხენა ხელში რაღაც უქირავს.

— ეს რა გიჭირავთ, ქ-ნო ევროსი? — ვეკითხებით.

— უი, ნენა, უცარიე ფეხი მომიხვდა, მოწყდა. ეს მინდვრის ყვავილია, ცისთვალა. — და იქვე, ბალახებზე დაისვენა.

— თქვენი ეზო ნამდვილი წალკოტია, თვალი ვერ ძლება ცქერით.

— ყველა სილამაზეს და ბარაქას აღმაიანის ხელი ქმნის, — მომიგო სხარტად.

— მართლაც რომ თქვენი გულმოდგინებისა და ჯაფის შედეგია ეს ყველაფერი.

— შვილო! აქ, ამ სახლსა და ეზოში დიბადენ, გაიზარდნენ ჩემი შვილები. აქ დადის მათი ბავშვობა, ყრმობა, ჰაბუტობის დასაწყისი. მათაც ჩემსავით უყვარდათ შრომა. ამ ხეებს, კიბარისებს, რთხმელაზე შებურღულ ვაზს, ვაშნარას ნაბირებს ასსოვთ ჩემი ბიჭების სიცილი, ზღუნობა, სხვადასხვა თამაშობანი, თევზაობა. ყველა მათგანს უყვარდა და უყვარს მიწის მადლი. აქ ყველაფერი მათ სახელთანაა დაკავშირებული, ყველაფერი მათ მაგონებს. ჩემმა მიწამ დაამთავრა თუ არა საშუალო სკოლა, სამხედრო სავალდებულო სამსახურში გაიწვიეს, 1939 წელს. საარტილერიო ნაწილში ჩარიცხეს. როგორც სახლში იყო ალალი მშრომელი, ისე ჭარშიაც დიდი პატივისცემა და სიყვარული დამისახურა. მისი უფროსებისაგან რამდენჯერმე მივიღე მადლობის ბარათი. ბოლოს მწერდა, რომ ძალიან მენატრებოთ. მაგრამ არც ერთ წერილში არ იფიქწყბდა თავის ნაამაგარ ხეხილს, ვარდებს და პალმებს, იქედან ეალერსებოდა.

ევროსიმ სათუთად შეხვეული წერილები გადმოშტა.

„გამარჯობა ნენა! — იწერებოდა მიწა. — ძალიან მენატრებოთ. როდის გავა ეს რამდენიმე თვე, როდის გნახავთ, მოთმინება მეღევა. ახლა გაზაფხულია საქართველოში. ჩვენი ეზოს გარშემო იამ ალბათ თვალები გაახილა, მატარაყვეა კვარკუნტები ხომ თებერვალში გაა-

ლიუდმილა ცინცაძე
დაფარვლილი გული

კუყედნენ თვალებს და მოედებოდნენ მადალურბას. ჩემი პალმები: შრიალეზენ და შრიალეზენ. ჩაის ვარდის კოკრებს ნიაი უნანავებს და ჩუმად რაღაცას ეურჩილებს. შაშვი ქაბ-ქაბებს. ბუღბული მთელი ღამე გალობს. აცა-ურამ ბზურს უმატა. ვაშნარაც ებამება და ქვეზე ბტუნა-ბტუნით მორარავებს. ქაშაყი და ღორჯო გამჭვირვალე წყალში გაილეკენ და ჭილებში იმალებიან. იცი, ნენა! რომ ჩამო-ურამ ყველას და ყველაფერს დაკიცნი: თქვენ, ჩემს მიწას და პალმებს.

— მიშას ბოლო წერილი ომის გამოცხადების შემდეგ მივიღე, „დედა! — იწერებოდა მისი, — მოულოდნელი იყო ამ ურჩხულის თავდასხმა. არაუმავს, მტერს ძვირად დავუ-ვამთ თავხედობას, სრული იმედს მაქვს, გავი-მარჯვებთ. არ შეშინდე, ნენა! თუმცა რას ვამ-ბობ, ჩვენ ხომ შენი სულგატელობის და გაცაცური შემართების მაგალითზე გავიზარდე-ნი. ჩვენ ხომ აღრე დავარგეთ ოჯახის უფ-როსი მამაკაცი და შენ შეუღდექი შენი მხრე-ბით ოჯახის მძიმე მოვალეობას. კაციც და ქა-ლიც შენ იყავი. შენვე ჩაგვიწერე ყველა სა-კეთილო საქმისათვის ბრძოლისა და გამარჯვ-ების რწმენა. ბიჭები სად არიან, ალბათ გაი-წვიეს. ლენიკოს და დარეჯან წრიბას აკოცე“.

— ვანოც საუბარებელი სამხედრო სამსა-ხურში გაიწვიეს 1941 წლის მაისში, საეიაციო ნაწილში მოხვდა, — ვანაგრძო ვეროსი. — წასვლის დროს ზემოდა, საოცარი იუმორის გრძნობა, მოსწრებული სიტყვა ჰქონდა. მის გვერდით მოწყენილმა ვერდგომელობდა. გულდა, მართალი, მეგობრებისათვის თავდა-დებული, საერთოდ მისთვის არ არსებობდა გა-მორჩევა. თუ ხედავდა ადამიანს უჭირდა, თავს არ ღაზავდა. წერილებითაც გვამხნევებდა: ნენაია, არაფერი იღარბო. ნეტავი რა გაქვს სა-წუხარი, ერთი შეილი არტლერისტი გყავს, მე ავიატორი, ოთარი ფეხოსანთა ნაწილში იქ-ნება, გენოს ალბათ ტანკისტობა მოუწევსო. ესე იგი ყველა სამხედრო ნაწილების „გამგე-ბილი“ შენი შვილები იქნებიან — მოუვლელი ამ ქვეყანასო. მისი უკანასკნელი წერილი სტა-ლინგრადიდან მივიღე: ნენა! ამ წერილს სტა-ლინგრადიდან გწერ, ჩვენი ნაწილში არაჩვეუ-ლებრივი მეგობრული სტლისკეთებით ვართ ურთიერთ განწყობილი. აქ არ იგრძნობა ეროვ-ნებათა განსხვავება. თავგამეტებით ვებრძვით მტერს. დიახ, ჩვენ გვიყვარს ერთმანეთი. გვძულს მტერი. შურს ვიძიებთ, არ შევარჩენთ მტერს ჩვენი მიწის აოხრებას, ჩვენი ხალხის აწიოკებას. მხნედ იყავ, ნენა.

ოთარი კი 1941 წლის დეკემბერში გაი-წვიეს, ფეხოსანთა ნაწილში, რიგითი მეტყვია-მფრქვევე იყო. მისი პირველი და უკანასკნელი ბარათი ქვრივიდან მივიღე 1942 წლის 15 იან-ვარს, ხოლო როგორც შემდეგ დანამდვილებით

შეიცვალა, 16 იანვარს დაეცა ბრძოლის ველ-ზე. სწორედ აქედან იწერებოდა: „დედა, გა-მარჯობა, ჩემო ნენა! ბომბდამშენთა გრაილი, ქვემეხების ქუხილი, ყუმბარების გრუხუნია ჩემს ირგვლივ, მაგრამ როგორც ყველა სამა-მული ომის ფორტებზე, ისე აქაც ჩვენ კიდევ ერთხელ დავუმტყიცეთ სამშობლოს „ვისი გო-რისანიც ვართ“, რომ ჩვენ ძარღვებში წინა-ბართა სისხლი ჩქეფს, იმ წინაპართა მოღმისა-ნი ვართ, რომელთაც მახვილი მანამ არ ჩაუ-გიათ, ვიდრე მის მიწაწყალზე მტერი ბოვი-ნობდა. ბიჭების ამბები მაგნობე. ვანოს წინას-წარმეტყველება ახლა, ფეხოსანთა ნაწილში ვარ. ჩემ სანერგეს გუფრთხილდი, როცა ჩა-მოველა, ბევრი საინტერესო გეგმები მაქვს“.

ბარათი ბოლომდე წავიციეხე და ევროსი შევხედე. სევდაშერეული ღიმილი ეფინა სახე-ზე. — შეილები დედისათვის ყველა ერთნა-ირად საყვარელი, მაგრამ ზოგერთი შეილი თვითონვე გამოირჩევის თავს. ჩემი შვილები ყველა გულმართალი და ხელმართალნი არიან. მაგრამ ოთარი, — დაფიქრდა ევროსი, — გო-ნებანთელი, დარბანელი და მოკრძალებული იყო. მის მიმართ მარტო დედა-შვილური სი-ყვარული კი არა, პატვისიცემის გრძნობა მქონ-და, თითქოს მორიდებაც კი. სანიშნავი მოს-წავლე იყო და კოლმეურნალობაშიც ერთგულად მუშაობდა. მაგრამ ეს არ იკმარა და ამ ეზოში, აი, იმ პატარა ნაკვეთზე სანერგე მოაწყო. ერთ-ხელ სახლში შესვლამდე ბიჭების გაცხარებუ-ლი საუბარი შემომესმა.

— ვანო, გვხვდები, შენ უთხარი ნენას რა!

— მომიტეა ოთარიკოს ხმა.

— შენ თვითონ უთხარი, მაგაზე ნენაი უარს არ გეტყვის, — უპასუხა ვანომ.

— ძალიან მერიდება, უარი რომ მითხრას? — შემომესმა ისევ ოთარის შენაღვლიანებული ხმა. — ნეტავ, რა უნდა ამ ბალანს, — ვიფიქ-რე და სახლში შევედი. — რაზე ნაღვლობ, ნე-ნა! რა გინდა, ბიჭო? — ვეკითხები. — იმან თავი ჩაღუნა, ხოლო ვანომ ყელთან ხელი მიი-ტანა და შემევედრა, ნენაია, ნუ ეტყვი უარს, ოთარის სანერგეს გადიდება უნდა და რამდენი-მე ჩაის ბუჩქის ადგილს გთხოვს.

— მერედა, მაგაზე რა გადარდება, შეილო! კი, ნენა, გააკეთე, ივარგე, კარგ საქმეზე უარს რავე გეტყვი! ჩაის ბუჩქები კი მენანება. იმათ გახარება-გაზრდაზე ბევრი შრომა მაქვს დახა-ჩული, მაგრამ არაუშავს.

— ნენა, ისე გავაქეთებ ყველაფერს, შენ რომ გავხარდება, — მითხრა ოთარიკომ, ცეც-ხლივით თვალები შემომანათა და გულში ჩამე-კრა. ერთ თვეში ჩვენი ეზოს პატარა მონაკვე-თი დიდი გულმოდგინებით დაამუშავა და მზად იყო სუბტროპიკული, დეკორატიული და ხეხი-ლოვანი მცენარეთა სანერგე, 17 წლის ოთარმა 1939 წელს თავის სანერგით მონაწილეობა

მიიღო მოსკოვენი სასოფლო-სამეურნეო გამოფენაზე.

ომის გამოცხადების შემდეგ თითო წერილი მივიღე ჩემი ბიჭებისაგან, მერე უგზოუკვლოდ გაქრნენ.

— ისინი ყველგან არიან, სადაც ანთია ჩაუქრობელი ცეცხლი, უცნობი ქარისკაცის საფლავი, ძმათა სასაფლაო.

— და სანამ ცოცხლობს დედის გული, — დაუმატა ევროსიმ. ცრემლი არ ჩანდა მის თვალებზე, მაგრამ მისმა ნალველშერეულმა ღიმილმა, სულითხორცამდე შემძრა, ყელში ბურთი გამეჩხრა, ნერწყვი გამოშრა. სახეც ალბათ ძალზე საცოდავი და დაბადრუკი მქონდა.

ევროსის თითქოს რაღაც გაახსენდაო, სახიდან ჩრდილი გადაიყარა, წელში გასწორდა და მკითხება: — მაშ ძალიან მოგწონთ აქაურობა? — ფოლადი ჩასდგომოდა ხმაში. სიტყვის ამოღება მაინც ვერ მოეახერხე და თავი დაეუქნიე.

— დაგლახებულნი კაცი არც ღმერთს უყვარს, მით უფრო ადამიანს არ უყვარს, ნენა! სანამ ცოცხლებში ურევიახა, კაცურად უნდა იცოცხლო. შვილის სიყვარული ადვილია, ამას ცხოველებიც ახერხებენ, მაგრამ გიყვარდეს და გაწირო, გაიმეტო, გულიდან მოიგლიჯო, აი, რა არის ძნელი. გაუწირავად და შეუწირავად ადამიანთა მოღვაწეს, განსაკუთრებით ქართველებს არასოდეს მოუპოვებიათ გამარჯვება. მარტო მე ხომ არ გაეწირე, მილიონობით დედებმა გაწირეს. განსხვავება შეიძლება ისაა, ზოგმა ერთი ან ორი გაწირა, მე კი სამი ვაჟაკი და დედის გულიც, — ის დაფიქრდა. მე ნერწყვის გადაყლაპვა შეეძელი. — კიდევ დამჩრა სამი შვილი, მათი კუთვნილი გულიც დამჩრა, იმ დარჩენილ გულის ნაწილით ვცოცხლობ და კვლავაც უნდა ვიცოცხლო, მათი და ამითი სახელი არ უნდა შევარცხნიო. კერა არ უნდა დაინგრეს, ფუტი არ უნდა ჩაქრეს. ომის დამთავრების შემდეგ ავაშენე ეს ორსართულიანი სახლი, ვუვლი ეზო კარ-მიდამოს, გმუშაობ მოუღლულად. უდარდო და უსატიყარო ჩიტი არ არის ქვეყანაზე, მაგრამ დარდი სათნო გულით უნდა ატარო და ავა კუხივით მოვიდო. დარდა კი არ უნდა გავაზოროტოს, არამედ უფრო კეთილი, გულშემატკიავარი უნდა გახდეს. კიდევ იმედი, იმედი, შვილებო, ადამიანის მაცოცხლებელი ძალაა. ის რომ არ იყოს, სიცოცხლის ფასი არ ექნებოდა. ღარიბი და გოჭირგებული იმედით ცოცხლობს, ახალგაზრდა იმედით შეპყრუებს მომავალს. მეც ისე ვარ, ჰიშკრის ჰრიალს, ძაღლის ყეფას, გათენებას თუ დაღამებას იმედის თვალის გუყურობე. ხშირად ფიქრობ, ადამიანი შეგნებულად ატყუებს საკუთარ თავს და იმედში ეძებს თავის სიცოცხლის გამართლებას. შეიძლება ესეც ცხოვრების დაუწერელი კანონია. თორემ უკვე

ათი წელი გავიდა, რიღას მოლოდინი უნდა მქონდეს? მაგრამ მე მაინც ველოდები, დედის გული მაინც ელოდება.

ჰიშკრის ჰრიალი გაისმა. სკოლის ფორმაში გამოწყობილი გოგონა პეპელასავით მოფრინავდა ჩვენსკენ. — ეს არის, სულს რომ მიზრუნეს. — გვითხრა ევროსიმ. დარეკანი თვალეხს აყევსება. — მოვიდა ჩემი ნაბოლარა, უფროსი ქალიშვილი ქუთაისშია გათხოვილი, ეს კი ახლა ამთავრებს საშუალო სკოლას.

— ალბათ უმაღლესისაკენ უტირავს თვალი? — შეეძვებით.

— რა ვიცი, შვილო, განსაკუთრებულ სურვილს რომელიმე სპეციალობისკენ ვერ ვამჩნევ. ოღონდ იცოცხლოს, გათხოვდეს, კარგი ოჯახის, შვილების და მეუღლის მოვლა-პატრონობა მე დიდ საქვეყნო საქმედ მიმაჩნია.

— ყველა აღფრთოვანებულია თქვენი შვილებით; მათი შრომისმოყვარეობით, კეთილგონიერებით, ზრდილობით, სწავლის წყურვილით, ავკარგინაობით, ეს ხომ აღზრდის დიდი ხელოვნებაა, როგორ მოახერხეთ ეს?

— პირველ ყოვლისა, ბევრი შვილის გაჩენა ბავშვის სულიერი აღზრდის, გაკეთილშობილების საწინააღი. მრავალშვილიანთა გამოჩინებას ყოველგვარ ეგოიზმს, ბავშვში ზრდის სხეებისადმი ყურადღებასა და სიყვარულს, ამტკიცებს ადამიანთა შორის კეთილდამოკიდებულების ჩვევებს. ბავშვებმა იციან, დედ-მამა მათ ერთმანეთისაგან არ არჩევენ. მათი ყურადღება თანაბრადაა განაწილებული ბავშვებზე. და თუ რომელიმე ბავშვთაგანი თავისი საქმით ან რაიმე კეთილგონიერებით გამოირჩა, ეს მით უფრო საკეთილად მოქმედებს დანარჩენებზე. ისინიც ცდილობენ, მიზამონ საქმეურ შვილს. და შემდეგ დედ-მამის ურთიერთობა, მათი საქმიანობა, მოვლეობისადმი დამოკიდებულება ყოველივე ამას ბავშვი უჩინრად ითვისებს, ღრუბელივით ისრუტავს. ჩემი აზრით, ბავშვებისათვის და საერთოდ ახალგაზრდობისათვის კეთილი საქმით მაგალითის მიცემა მეტეს ნიშნავს, ვიდრე გაუთავებელი ჩიჩინი და ჩაგონება. ხომ გაგიგონიათ გურული ანდაზა: „ნამეტანი პეი, პეი, ხარს უკუღმა წაიყვანას“.

გუსმენდი ამ ბრძენ ქალს და სიხარულით საწყაულოდესილი გფიქრობდი: აი, თურმე სად ყოფილა ჩვენი ერის უკვდავება.

• • •

რამდენიმე დღე დავჩრი ევროსისთან. ფეხჩაუხრელად საქმობდა, გონებაშავილობდა, ხუმრობდა. მის თვალზე ვერა და ვერ შევნიშნე ცრემლი. ერთ დღეს ევროსი ჩაის საკრეფად იყო წასული. ოთარის ყოფილ სანერგე-

ლიუდმილა ცერცვაძე
დავითაშვილი გულო

საქენ წავედი. ეზოს ეს ნაკვეთი ახლაც ოცნება-სივით ლამაზი იყო. დაფიქრებული მივდიოდი, ამოკენსასავით ჩამესმა, ტუიის ბუჩქს ამოვეფარე. შემდეგ ბუჩქი აქეთ-იქით გავწიე და სათვალთვალ გავაყეთე.

ევროსი იჭდა, ხელში ბიჭების სურათები ეპირა და ემუსაიდებოდა: მიშა, ნენა, ხომ მწერდი მენატრებით და მალე ჩამოსვლას მპირდებოდი, შენ ტყუილი არ იციდი. ვანო ნენაია!.. ცხარე ბრძოლებიდან მწერდი, მაინც არ იშლიდი ხუმრობას. აცაურა აღიდებულა, შენ ყველაზე უფრო გეხერხებოდა თევზის დაჭერა. ნენას უყვარს ღორჭო თევზიო, იცოდი თქმა. ოთარო, შევილა... შენ ბევრი ლაპარაკი არ გიყვარდა, ერთი შეხედვით ზედბოდი, რა მინდოდა, რა მესიამოვნებოდა. ჩემო კეკიანო, გულმართლო შევილა, ჩემო ვაჟკაცებო! ვამაყობდი, ოთხი ვაჟკაცის ღედა ვარ, მთებს შევძრავდი, მეგონა. მენატრებით, შევილა, ძალიან მენატრებით. გული დაიღალა თქვენ მოლოდინში, მაინც გელოდებით — და მის თვალთაგან წამოვიდა ცრემლების ლმუტერი. აქვითონებულნი გავეცალე იქაურობას.

რამდენიმე წლის შემდეგ გამოგვეცხადა, მომღიმარი და ხალისიანი.

ერთ დღესაც მჰადის ფეხებს ცრიდა, ეგონა, არავინ ზედავდა. აღმოხდა — სადა ხართ, შევილა; კაშა არ გინდათ? — უეცრივ დავიბენი, მეგონა ჩვენ გვეუბნებოდა და სახლში შევედი:

— ჩვენ გვითხარი რამე? — ვეკითხები.

ჩემკენ არ მოუხედავს, ისე მიპასუხა: — არა, ნენა, აგერ კატა იყო, იმას გვეუფარდით.

რა ძალა აქვს ამ ქალს, ვფიქრობდი და მშურდა მისი სულის სიძლიერე, მისი აღამიანური ამტანობა.

• • •

ორი წელი იყო გასული ევროსისთან ყოფნის შემდეგ. ახალ მიღებულ ჟურნალ „საქართველოს ქალს“ ვათვლიერებ და ვკითხულობ. ქალი მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, ქალი უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელით დაჯილდოებული, ქალი სოციალისტური შრომის გმირი და სხვა. ევროსი აილანდა ჩემს მოგონებებში — რა ცოტა ითქვა იმ გულმართალ და ზღაბარაქიან ქალზე...

ლავეარდს მეწამული შერევია. ცა ქულ-ღრუბლებითაა მოჩითული. ერთი ღრუბლიდან თვალისმომკრელი სინათლის შუქი გამოიჭრა და ძირს დაეშვა, რამდენიც მიახლოვდება, აღამიანის გამოსახულებას ღებულობს, ის ჩემსაქენ მოდის, თუთრებით მოსილი საოცრება ჩემ წინ დაეშვა. განცვიფრებული ვუცქერი:

— ეს შენა ხარ ევროსი?

— პო, ნენა. — და ორივე ხელს ჩემკენ იწვდის და მანველებს.

— ეს რა არის, ევროსი?

— ჩემი გულია, ნენა.

— ეს ხომ რაღაც ფერფლია.

— შეილებს დარღით დაილია, დაიფერფლა.

— შენ ხომ მითხარი, დარჩენილი სამი შევილის გულით ვიცოცხლებო.

— მაინც დაიფერფლა, ნენა!

— როგორ, სულ გაქრება, აღარ იქნება შენი გული?

— დედის გულს რა მოკლავს, ის მუდამ ცოცხლობს, დედის გული უკვდავია, ნენა.

და ევროსის გულის ფერფლი ისევ ცისკენ აიჭრა, მაღლა, სულ მაღლა, კაცისიონის ყველაზე მაღალ მწვერვალზე გაჩერდა და შარავანდედით შეიმოსა...

ტელეფონის ხმამ გამომადგოძა.

— გამარჯობა!

— შენა ხარ, რუსულან?

— პო, მე ვარ, მე.

— რაღაც შენა ხმა არ მომწონს.

— შენ როგორ ხარ? — მეკითხება რუსულანი.

— არა მოშვებს, შენ გამადგოძე, საოცარი სიზმარი ენახე. — და ეუბამე.

— არ გითხარი, — მეუბნება რუსიკო, — ბოლო ხანებში ცუდად იყო, ერთი კვირაა, რაც დაეკრძალეთ. შენ ისე გიყვარდა ის, არ გითხარი არც ავადმყოფობა და არც დაკრძალვის დრო. მართლაც რომ დაილია და დაიფერფლა ჯერ კიდევ ახალგაზრდა (ის ხომ 57 წლის იყო) დედის გული. დიდი პატივით და სიყვარულით დაიტრია თავის სოფელმა და რაიონმა. მას ხომ ჯერ კიდევ ბევრი სასარგებლო მაგალითის მიცემა შეეძლო ჩვენი მომავალი თაობისათვის.

შ ე რ ი ჯ ე ბ ი

ალექსანდრე ბახვაძე

საბჭოთა ხალხის დიდი გათავისუფლება

საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომი ისტორიაში სამუდამოდ შევიდა, როგორც უდიდესი მსოფლიო მოვლენა.

ფაშისტების წინააღმდეგ საბჭოთა ხალხის დიდი სამამულო ომი იყო კაცობრიობის ნათელი მომავლისთვის ბრძოლა. ამ ომში პირველი სოციალისტური ქვეყანა, საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით მსოფლიო რეაქციის ძალებისაგან იცავდა ყველაზე ბრძოლვითად წყობილებას, სახელმწიფოებრივი ხელისუფლების ყველაზე დემოკრატიულ ფორმას, ყველაზე მოწინავე კულტურას. ამ ომში წყდებოდა არა მარტო ერთი სახელმწიფოს, გამარჯვებული სოციალიზმის ქვეყნის ბედი, არამედ მთელი მსოფლიოს ბედიც. ჩვენი ქვეყნის გამარჯვება ან დამარცხება განაპირობებდა ფაშისტების უღელქვეშ მოხვედრალი ყველა ხალხის ეროვნულ აღორძინებას, სუვერენიტეტსა და თავისუფლებას.

დიდი სამამულო ომი განსაზღვრავდა მთელი ჩვენი ხალხის, მთელი სოციალისტური საზოგადოების, მუშათა კლასის, კოლმეურნე გლეხობის, საბჭოთა ინტელიგენციის, დიდი ოქტომბრის რევოლუციის მონაპოვართა ბედს. სოციალიზმის გამარჯვება, მორალურ-პოლიტიკური ერთიანობა, საბჭოთა კავშირის ხალხთა დიდი მეგობრობა და საბჭოთა პატრიოტიზმი ამ ომს სამამულო ხასიათს აძლევდა. სოციალისტური სამშობლოს დაცვა და ჩვენი მრავალეროვანი ქვეყნის ყველა ხალხი ერთსულოვნად აღსდგა. ეს იყო კეშმარიტად დიდი სამამულო ომი, რომლის მსგავსი მსოფლიო ისტორიას არ ახსოვს.

დიდი სამამულო ომის საერთო-საყოველთაო ხასიათმა, მისმა მრისხანე სილიადემ ნათელი გამოხატულება პოვა ომის პირველ დღეებში შექმნილი შესანიშნავი სიმღერის სიტყვებში:

Вставай, страна огромная,
Вставай на смертный бой
С фашистской силой темною,
С проклятой ордой.
Пусть ярость благородная
Вскипает, как волна, —
Идет война народная,
Священная война!

დიდი სამამულო ომი მეორე მსოფლიო ომის შემადგენელი ნაწილი იყო. სწორედ სოციალისტური ქვეყნის ჩაბმა ამ ომში იყო ის გადაწყვეტი ფაქტორი, რომელმაც მსოფლიო ომს ანტიიმპერატორული კოალიციის ძალების მხრივ ანტიფაშისტური, სამართლიანი, გამათავისუფლებელი ომის ხასიათი მისცა.

ისევე, როგორც მშვიდობიანი მშენებლობის წლებში, დიდი სამამულო ომის პერიოდშიც საბჭოთა ქვეყნის, მთელი საბჭოთა ხალხის და მისი შეიარაღებული ძალების შთამავანებული და წარმართველი ძალა, გერმანელ ოკუპანტთა წინააღმდეგ საყოველთაო-სახალხო ბრძოლის ორგანიზატორი იყო საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია, მისი ცენტრალური კომიტეტი, რომელსაც ი. ბ. სტალინი მეთაურობდა.

სამამულო ომის მთელ პერიოდში კომუნისტური პარტია გამოდიოდა არა მარტო მტრის წინააღმდეგ მიმართული საყოველთაო-სახალხო ბრძოლის ორგანიზატორად, არამედ ნამდვილად მეომარ პარტიად. სამამულო ომის ფრონტებზე მოქმედი ჯარების შემადგენლობაში იმყოფებოდა პარტიის ძირითადი ძალები — მისი შემადგენლობის ნახევარზე მეტი. საბჭოთა არმიის ყოველი მეოთხე მეტრადი კომუნისტური პარტიის წევრი ან მისი წევრობის კანდიდატი იყო. კომუნისტები ყველაზე უფრო საპასუხისმგებლო საბრძოლო დავალებებს ას-

რულებდნენ, ისინი გაუგონარი გმირობისა და შემართების მაგალითებს იძლეოდნენ.

კომუნისტურმა პარტიამ ამოძრავა და დარაზმა ჩვენი მრავალგონივი საბჭოთა სახელმწიფოს ყველა ხალხი დიდი სამამულო ომისათვის.

ომის დასაწყისშივე პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა შეიმუშავა გერმანულ ფაშისტ დამპყრობლებთან საბრძოლველად საბჭოთა ხალხის მთელი ძალების მობილიზაციის პროგრამა. იგი ჩამოყალიბებული იყო საბჭოთა კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს და პარტიის ცენტრალური კომიტეტის 1941 წლის 29 ივნისის დირექტივაში ფრონტისპირა ოლქების პარტიული და საბჭოთა ორგანიზაციებისადმი.

პარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და სახკომსაბჭოს მიერ შემუშავებული პროგრამა გადმოცემული იყო თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტის თავმჯდომარის ი. ბ. სტალინის მიერ რადიოთი წარმოთქმულ სიტყვაში 1941 წლის 3 ივლისს. ამ გამოსვლაში განმარტებული იყო საბჭოთა ხალხის დიდი სამამულო ომის სამართლიანი ხასიათი.

ი. ბ. სტალინი მოუწოდებდა ყველას გამოეჩინათ მამაცობა და გმირობა ფრონტზე, თავგამოდებით ეშრომათ ზურგში. მან მიმართა გმირ მუშათა კლასს, კოლმეურნე გლეხობას, საბჭოთა ინტელიგენციას მოწოდებით: „ყველაფერი ფრონტისათვის, ყველაფერი გამარჯვებისათვის!“ კომუნისტური პარტია ეყრდნობოდა ვ. ი. ლენინის მითითებებს იმის შესახებ, რომ ომის პირობებში „უწინარეს ყოვლისა, და ყველაზე მეტად ყველა კომუნისტმა, ყველა მათმა თანამებრძოლმა, ყველა პატიოსანმა მუშამ და გლეხმა, ყველა საბჭოთა მუშაკმა სახმელრო ყაიღის სიბეჭით უნდა გამოიჩინოს და თავიანთი მუშაობის, თავიანთი ძალ-ღონისა და ზრუნვის მაქსიმუმით გადაიტანონ ომის უშუალო ამოცანებზე“.¹ კომუნისტურმა პარტიამ ომისდროინდელი პროგრამის ხორცშესხმულად გააჩაღა ტიტანური პოლიტიკური და ორგანიზატორული მუშაობა ჩვენი სამშობლოს ერთიან საბრძოლო ბანაკად გადაქცევისათვის.

დიდ სამამულო ომში საბჭოთა ხალხის ერთიანმა დარაზმულობამ, უმაგალითო გმირობამ და თავდაწირვამ ფრონტზე და ზურგში კიდევ ერთხელ დაამტკიცა ვ. ი. ლენინის დებულების ტეშმარტება, რომ „ყოველ ომში გამარჯვება საბოლოო ანგარიშით განპირობებული იმ მასების სულისკვეთების მდგომარეობით, რომელნიც ბრძოლის ველზე მდგომარეობენ თანაო სისლს. ომის სამართლიანობაში დარწმუნება, თავის თანამომეტა საკეთილდღეოდ საკუთარი სიცოცხლის განწირვის აუცილებ-

ლობის შეგნება ამხნევეს ჯარისკაცებს, აძლევს მათ გაღატანონ გაუგონარი სიმამეები“.²

საბჭოთა ხალხმა სამამულო ომის პერიოდში გაძლო ყველა და ყოველგვარ განსაცდელს და ომიდან გამარჯვებული გამოვიდა. მაგრამ ომმა უდიდესი ზარალი მიყენა ჩვენს ქვეყანას. სამამულო ომის ფრონტებზე და ფრონტისკარი მონობაში დაიღუპა 20 მილიონზე მეტი საბჭოთა ადამიანი. გერმანელმა ფაშისტებმა დაანგრიეს და გააძრცვეს 1710 ქალაქი და ქალაქის ტიპის დასახლება, გადაწვეს 700 ათასზე მეტი სოფელი; მოლიანად ან ნაწილობრივ მოსპეს 32 ათასამდე სამარწველო საწარმო, დაანგრიეს 65 ათასი კილომეტრი რკინიგზის ლიანდარი, გააძრცვეს 98 ათასი კოლმეურნობა, 5 ათასამდე საბჭოთა მეურნეობა და მანქანატრაქტორთა სადგური, მოსპეს ათეულ ათასობით სავადმყოფო, სკოლა, ტექნიკური უმაღლესი სასწავლებელი და ბიბლიოთეკა. ჩვენი ქვეყნის მატერიალურმა დანაკლისმა 2600 მილიარდამდე მანეთი შეადგინა. კაცობრიობის ისტორიას არ ახსოვს მსგავსი რამ, არც ერთ ქვეყანას არც ერთ ომში არ გაუცდია ასეთი ზარალი და ნგრევა.

საქართველოს მშრომელებმა, სხვა საბჭოთა ერებთან ერთად, თავიანთი წვლილი შეიტანეს დიდი სამამულო ომის გამარჯვებით დაგვირგვენებაში. საბჭოთა ხალხის დიდ სამამულო ომში საქართველოდან 673 ათასი კაცი მონაწილეობდა. ამთგან თითქმის ნახევარი სამამულო ომის ფრონტებზე მამაცური სიკვდილით დაეცა. მრავალი ქართველი გმირულად იბრძოდა პარტიზანულ რაზმებში, როგორც ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე, ისევე წინააღმდეგობის რაზმებში, საფრანგეთის, იტალიის, იუგოსლავიის, ბელგიის, პოლანდის, ჩეხოსლოვაკიის, პოლონეთის და ევროპის სხვა ქვეყნებში. გმირობისა და სიმამაციის გამოჩენისათვის მრავალი მთგანი დაჯილდოებულია უცხოეთის სახელმწიფოს ორდენებითა და მედლებით, ხოლო ფორე მოსულიშვილს იტალიის ეროვნული გმირის მაღალი წოდება მიენიჭა.

სკკ ცკ-ის გენერალური მდივანი ლ. ი. ბრეჟნევი აღნიშნავს: „გმირმა საბჭოთა ჯარებმა, რომელთა რიგებში მამაცურად იბრძოდნენ ქართველი მომხრეები, გაანადგურეს და უკუაგდეს მტერი. მთელ მრავალგონივან საბჭოთა არმიისთან ერთად ქართველმა მებრძოლებმა გამარჯვების გზა განვლეს კავკასიის მთებიდან ბერლინამდე. დადგა ნანატრი ყამი. რიხსტაგზე აფრიალდა წითელი დროშა — გამარჯვების დროშა. იგი აღმართეს რიგითმა ჯარისკაცმა ეგოროვმა, თქვენმა თანამემამულემ — სერ-

1 ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 29, გვ. 511.

2 ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 31, გვ. 154.

ქანტა ქანთარამ, უფროსმა ლეიტენანტმა სამსონოვმა³.

დიდი სამამულო ომის პერიოდში ათიათასობით ქართველმა დიდებმა შარავანდედით შემოსა თავისი სახლი. 244700 ქართველი მაციობისა და მხედრული დამსახურებისათვის დაჯილდოებულია ორდენებითა და მედლებით, ხოლო 137-ს მიენიჭა საბჭოთა კავშირის მალალი წოდება. აი, როგორ ახასიათებს ერთ-ერთ მათგანს ჩვენი პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი ლ. ი. ბრეჟნევი: „მე მომიხდა მებრძოლა ერთ-ერთ უნიკერეს საბჭოთა მსედაროთმთავართან — მე-18 არმიის სარდალ გენერალ-პოლკოვნიკ კ. ნ. ლესელიძესთან ერთად. ფრონტზე ძალიან მალე მცლავდებოდა ადამიანის ბუნება, იქ მაშინვე იგებ ვინ რას წარმოადგენს. კონსტანტინე ლესელიძე დამახსოვდა როგორც ქართველი ხალხის საუკეთესო ეროვნული თვისებების განსახიერება. ეს იყო სიცოცხლით სასეც ვეფაცო, მტრისთვის მკაცრი და მეგობრებისათვის გულუხვი, პატიოსანი კაცი, გონებაშეპყლი და გულმგზვნბარე“⁴.

საბჭოთა კავშირის გამარჯვებამ დიდ სამამულო ომში, — რომელიც მეორე მსოფლიო ომის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი იყო, — კიდევ ერთხელ დაადასტურა მარქსისტულ-ლენინური თეორიის სისწორე. მარქსიზმ-ლენინიზმი მიუთითებს, რომ გამარჯვება ან დამარცხება ომში საბოლოო ანგარიშით კანონზომიერია. დროებით, შემთხვევით უპირატესობას შეუძლია გავლენა მოახდინოს ომის ცალკეულ ეტაპზე, ხოლო მის საბოლოო შედეგზე ის გავლენას ვერ მოახდენს. საბჭოთა ხალხის გამარჯვება სავსებით კანონზომიერი მოვლენა იყო, რომელიც განაპირობა სოციალისტური სახელმწიფოს შინაგანმა ბუნებამ.

საბჭოთა ხალხის გამარჯვების სულსიხამდემელი და ორგანიზატორი სამამულო ომში, ისევე როგორც ჩვენი სახელმწიფოს განვითარების ყველა ეტაპზე იყო ვ. ი. ლენინის მიერ შექმნილი კომუნისტური პარტია. პარტია, რომელიც შეიარაღებული იყო ყველაზე მოწინავე თეორიით — მარქსიზმ-ლენინიზმით, ფლობდა ქვეყნის ხელმძღვანელობის უდიდესი გამოცდილებას, შესწევდა უნარი თავის ხელში აეღო და ეხელმძღვანელა საბჭოთა ხალხის ბრძოლისათვის აგრესორთა წინააღმდეგ. ომის წლებში კიდევ უფრო გაიზარდა კომუნისტების ავანგარდული როლი. კომუნისტები ფრონტსა და ზურგში გაუგონარი გმირობის მაგალითებს იძლეოდნენ და აღფრთოვანებდნენ მთელ საბჭოთა ხალხს მტერზე გამარჯ-

ვებისათვის. საესეებით კანონზომიერია ის ფაქტი, რომ საბჭოთა კავშირის გმირებიდან სამ მეოთხედს კომუნისტები შეადგენენ. იმ 300 მებრძოლიდან, რომლებიც უკუდავი გმირობისათვის სამუდამოდ ჩარიცხული არიან ნაწილების, გემების, სახმელრო-სასწავლო დაწესებულებების პირადი შემადგენლობის სიაში 134 კომუნისტური პარტიის წევრია. ჩვენი სამშობლოს დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისათვის ბრძოლაში ომის პერიოდში დაიღუპა ორ მილიონამდე პარტიის წევრი, მაგრამ პარტია არ დასუსტებულა, მისი ბრძოლისუნარიანობა კი არ შემცირდა, არამედ კიდევ უფრო გაიზარდა. ომის წლებში მუშათა კლასის, კოლმეურნე გლეხობის, ინტელიგენციის ყველაზე უფრო შეგნებული, მტკიცე წარმომადგენლები უწყვეტ ნაკადად შედიოდნენ პარტიის რიგებში. სამამულო ომის პერიოდში კომუნისტური პარტიის ავტორიტეტი, როგორც საბჭოთა საზოგადოების ხელმძღვანელი და წარმმართველი ძალისა, კიდევ უფრო გაიზარდა.

კომუნისტურმა პარტიამ შეძლო მთლიანად გამოეყენებინა სახალხო მეურნეობის სოციალისტური სისტემის უპირატესობანი. იგი ევრონობდა ვ. ი. ლენინის დებულებას, რომ თანამედროვე ეპოქის ომებში ეკონომიკა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორის როლს თამაშობს. ვ. ი. ლენინი ჩერ კიდევ ჩვენი საუქუნის დასაწყისში, რუსეთ-იაპონიის ომის გამოცდილების საფუძველზე მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ „კავშირი ქვეყნის სამხედრო ორგანიზაციასა და მთელ ეკონომიურ და კულტურულ წყობილებას შორის არასოდეს არ ყოფილა ესოდენ მჭიდრო, როგორც ამჟამად“⁵.

სამამულო ომის წლებში უდიდეს სიძნელეთა გადალახვის შედეგად კომუნისტურმა პარტიამ შექმნა კარგად ორგანიზებული სამხედრო მეურნეობა.

საბჭოთა სამხედრო ეკონომიკამ გაუსწრო გერმანიას არა მარტო რაოდენობრივ, არამედ ხარისხობრივ მაჩვენებლებითაც. სოციალისტურმა ეკონომიკამ დაამტკიცა თავისი სრული უპირატესობა გერმანიის სამხედრო ეკონომიკის მიმართ. სოციალიზმის ეკონომიურმა გამარჯვებამ ბრწყინვალედ დაადასტურა მეურნეობის სოციალისტური სისტემის სიცოცხლისუნარიანობა და პროგრესულობა.

საბჭოთა ხალხმა გაიმარჯვა იმით, რომ კომუნისტური პარტია ეყრდნობოდა სოციალისტური საზოგადოების ისეთ მძლავრ ძა-

5 ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 8, გვ. 44.

3 ლ. ი. ბრეჟნევი, საბჭოთა საქართველოს ორმოცდაათი წელი, თბილისი, 1971, გვ. 13.

4 იმეძ, გვ. 14.

ლებს, როგორცაა სოციალურ-იდეური ერთიანობა, საბჭოთა პარტიოტიზმი, ჩვენი მრავალრიცხოვანი ქვეყნის ხალხთა მეგობრობა.

სამამულო ომის პერიოდში კიდევ უფრო განმტკიცდა სოციალისტური სახელმწიფოს ძლიერების კლასობრივი საფუძველი — მუშათა კლასისა და გლეხობის ურდვევი კავშირი. შემთხვევითი არ იყო, როცა ვ. ი. ლენინი ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ ჩვენ ვეყრდნობით ქვეყნად ყველაზე უფრო სასწაულებრივ ძალას — მუშათა და გლეხთა ძალას. ეს არის სოციალისტური საზოგადოების უმთავრესი და გადამწყვეტი ძალა, მისი სიცოცხლისუნარიანობის საიმედო გარანტია.

ომის დროს განსაკუთრებული ძალით გამოჩნდნენ საბჭოთა პარტიოტიზმის ცხოველყოფილობა. საბჭოთა პარტიოტიზმმა — სოციალისტური სამშობლოსადმი განუზომელმა სიყვარულმა, ხოლო მისი მტრებისადმი უსაზღვრო სიძულვილმა — დიდად შეუწყო ხელი საბჭოთა ხალხს გადალახა ყოველგვარი გაპირვება და დაბრკოლება ომის გეგმზე და მტკიცედ ედგო პარტიის მიერ დასახული ნათელი მიზნების განსახორციელებლად.

სამამულო ომის პერიოდში მტერი წააწყდა საბჭოთა ხალხების მეგობრობის ურყევ ძალას. მტრის ვარაუდმა, რომ ჩვენს ქვეყანაში მოსახლე სხვა და სხვა ერები და ხალხები გაითიშებოდნენ და ერთმანეთს შეეჩახებოდნენ, სრული კრახი განიცადა. გერმანელთა შემოსევის პირველი დღეებიდანვე ჩვენს მრავალრიცხოვან სამშობლოში შემავალი ყველა ხალხი ერთსულოვნად აღსდგა სოციალისტური ქვეყნის თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის დაცვად. საბჭოთა მრავალრიცხოვან სახელმწიფოში ომის ყველა განსაკიდეს გაუძლო და დაამტკიცა თავისი უძლეველობა და სიცოცხლისუნარიანობა. სამამულო ომმა ერთხელ კიდევ ცხადყო, რომ ეროვნული საკითხის გადაჭრა, ხალხებს შორის ძმური, მეგობრული ურთიერთობის დამყარება შესაძლებელია მხოლოდ გამარჯვებული პროლეტარიატის დიქტატურის პირობებში, სოციალიზმის ბაზაზე.

გამარჯვება დიდ სამამულო ომში უზრუნველყო წითელი არმიის ურყევმა ძლიერებამ. საბჭოთა შეიარაღებული ძალემა სისხლ-ხორცეულად არიან დაკავშირებულნი და განუყოფელნი ხალხისაგან. პროლეტარული ინტერნაციონალიზმისა და საბჭოთა პარტიოტიზმის სულსკვეთებით აღზრდილი ჩვენი შეიარაღებული ძალები უწყინდეს მიზანს ისახავს — დაიცვას პირველი სოციალისტური სახელმწიფო, რომელიც კაცობრიობის ისტორიაში ყველაზე უფრო სამართლიან საზოგადოებას აშენებს. ახალი ტიპის სოციალისტური არმიის ყველა ღირსშესანიშნავმა თვისებამ თავისი მკაფიო გამოხატულება პოვა მის გმირულ შემარ-

თებაში, მამაცობაში, თავისი გამათავისუფლებელი მისიის შეგნებაში, მისი პირადი შემაღენლობის მზადყოფნაში სიცოცხლე გასწირონ თავიანთი სამშობლოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის, მისი დიდი იდეალისათვის. საბჭოთა შეიარაღებულმა ძალებმა გმირულად გადაიტანეს ომის ყოველგვარი ბედუქუღმართიანი, ძლიეს გაფთვრებულ მტერს და ომიდან კიდევ უფრო მტკიცე და ბრძოლისუნარიანი გამოვიდნენ.

შეიარაღებული ძალებისადმი სტრატეგიული ხელმძღვანელობა თავმოყრილი იყო უმაღლესი მთავარსარდლობის მთავარ ბანაკში. უმაღლესი მთავარბანაკის სტრატეგიულ გადაწყვეტილებათა მომზადებაში მონაწილეობას ღებულობდნენ ფრინტების სამხედრო საბჭოები და სარდლები, აგრეთვე ცენტრალური სამხედრო ორგანოები. სამხედრო-ტექნიკური თვალსაზრისით ჩვენმა არმიამ თავი გამოიჩინა როგორც მსოფლიოში პირველხარისხოვანმა არმიამ, რომელსაც გააჩნია თანამედროვე შეიარაღება და ჰყავს მეთაურთა გამოწრთობილი, ნაცდი შემადგენლობა. კომუნისტურმა პარტიამ აღზარდა და ხელმძღვანელ პოსტებზე დააწინაურა მრავალი მხედართუფროსი, რომელთაც წარმატებით გაართვეს თავი მათზე დაყრდნობულ მოვალეობას.

სამამულო ომის პერიოდში ერთმანეთს შეეჯახა ორი ერთმანეთისადმი დაპირისპირებული იდეოლოგია. ყველაზე მოწინავე, პროგრესული იდეოლოგია, რომელიც გამოხატავს მშრომელთა ძირეულ ინტერესებს და ფაშისტური, რომელიც წარმოადგენდა იმპერიალიზმის ყველაზე რეაქციული ძალების აგრესიულ მისწრაფებას. დიდმა სამამულო ომმა ბრწყინვალედ დაადასტურა საბჭოთა ქვეყნის არა მარტო ეკონომიური საფუძვლებისა და პოლიტიკური წყობილების უძლეველობა, არამედ სოციალისტური იდეების არაჩვეულებრივი ძალაც. ომის წლებში განსაკუთრებული ძალით იჩინა თავი ჩვენი ხალხის სულიერმა ძლიერებამ. ყველაზე პროგრესულმა სოციალისტურმა იდეოლოგიამ გაიმარჯვა რეაქციულ-ბურჟუაზიულ ფაშისტურ იდეოლოგიაზე. გერმანული ფაშიზმა განადგურებული იქნა არა მარტო გვირი წითელი არმიის სამხედრო ტექნიკური საშუალებებითა და სამხედრო მეცნიერებით, არამედ აგრეთვე მარქსიზმ-ლენინიზმის, მუშების, გლეხების, ინტელიგენციის სოციალისტური შეგებულობის დიდი ძალით.

კომუნისტური პარტიის იდეოლოგიური მუშაობა სამამულო ომის წლებში მემართული იყო იქითკენ, რათა ყოველი მეომარი, ყოველი მშრომელი უმისრ, შეუდრეკელ მებრძოლად აღეზარდა; ისეთ მებრძოლად, რომელიც ღრმად იქნებოდა დარწმუნებული თავისი საქმის სამართლიანობაში და მთელ თავის ძალას

და ენერგიას მტერზე გამარჯვების საქმეს მოახმარდა.

მასობრივი გვირობა დიდი სამამულო ომის დამახასიათებელ ნიშანთვისებას წარმოადგენს. მთელი ომის მანძილზე საბჭოთა მეომრები გვიჩვენებდნენ სამშობლოსადმი თავგანწირვის, შემართებისა და გვირობის არანახულ მაგალითებს. რჩეული შორის რჩეულმა 11358 მებრძოლმა, მეთაურმა და პოლიტმუშაკმა საბჭოთა კავშირის გვირის მაღალი წოდება დაიმსახურა, მათ შორის ას ოთხმა ორგზის, ხოლო სამმა — სამგზის. საბჭოთა კავშირის ორდენებითა და მედლებით დაჯილდოებულ იქნა 7 მილიონზე მეტი კაცი.

სამამულო ომის პერიოდში საბჭოთა ადამიანების ცხოველყოფილი პატრიოტიზმის მაღალი გამოვლინება იყო საყოველთაო-სახალხო პარტიზანული მოძრაობა. ფაშისტური ტერორის უმეცარეს პირობებში პარტიზანული მოძრაობა მტრის წინააღმდეგ ბრძოლის უმნიშვნელოვანეს ძალად იქცა. სახალხო შურისმაგებლებს მტრის რიგებში პანიკა და დეზორგანიზაცია შეჰქონდათ. წითელ არმიასთან ურთიერთმოქმედებით პარტიზანები ძლიერ დარტყმებს აყენებდნენ მტრის. სამშობლომ ღრსივლად დააფასა პარტიზანული მოძრაობის მონაწილენი — მათ 184 ათასზე მეტს ორდენი და მედალი გადაეცათ, 234 პარტიზანს საბჭოთა კავშირის გვირის მაღალი წოდება მიენიჭა, მათ შორის ორს — ორგზის.

ნამდვილად გვირული შემართება გვიჩვენებს სამამულო ომის პერიოდში ზურგის მუშაკებმა: მუშებმა, გლეხებმა, ინტელიგენციამ. დრონტზე წასული ქმრები და მამები ქარხანაში დაზვებთან, საკომეურნეო მინდვრებში შეცვალეს მათმა ცოლებმა და შვილებმა. დევიზი — „ყველაფერი ფრონტისათვის, ყველაფერი გამარჯვებისათვის!“ — ბრწყინვალედ გადაჭრეს ზურგში დარჩენილებმა. ომის პერიოდში განსაკუთრებული შრომითი წარმატებებისათვის 199 ზურგის მუშაკს მიენიჭა სოციალისტური შრომის გვირობა, ხოლო მედლით „შრომითი წარჩინებისათვის 1941-1945 წლების დიდ სამამულო ომში“ დაჯილდოებული იქნა 16 მილიონი კაცი. დიდ სამამულო ომის პერიოდში ბრწყინვალე დადასტურება პოეა ვ. ი. ლენინის დებულებამ: „გერასდროს ვერ დამარცხებ იმ ხალხს, რომლის მუშათა და გლეხთა უმრავლესობამ გაავი, იგრძნო და დაინახა, რომ ისინი იცვენ თავიანთ, საბჭოთა ხელისუფლებას — მშრომელთა ხელისუფლებას, რომ იცავენ იმ საქმეს, რომლის გამარჯვება მათი და მათი შვილებისათვის უზრუნველყოფს კულტურის მთელი სიკეთით, ადამიანის შრომის ყველა ქმნილებით სარგებლობის შესაძლებლობას“.

6 ვ. ი. ლენინი, ოზ., ტ. 29, გვ. 370.

7 ვ. ი. ლენინი, ოზ., ტ. 30, გვ. 541.

ომის პერიოდში დიდების შარავანდელი შემოსა თავისი სახელი საბჭოთა ახალგაზრდობამ, მისმა ავანგარდმა — ლენინურმა კომკავშირმა. ქალიშვილები და ქაბუკები შეუპოვებდნენ ემბრონდენ ეერა მტრის სამამულო ომის ფრონტებზე, პარტიზანულ შენაერთებში, გვირულად შრომობდნენ ფაბრიკებსა და ქარხნებში, კომეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებში. ცხრამილიონიანმა ლენინურმა კომკავშირმა საბჭოთა შეიარაღებულ ძალებს მისცა 3500 ათასი ქალიშვილი და ქაბუკი. სამშობლომ ღირსეულად დააფასა საბჭოთა ახალგაზრდობის დიდი დამსახურება, 3500 ათასი კომკავშირელი დაჯილდოებულ იქნა ორდენებითა და მედლებით, ხოლო 3 ათასი საბჭოთა კავშირის გვირის მაღალი წოდება მიენიჭა. საბრძოლო დამსახურებისათვის 100 ათასი ქალიშვილი დაჯილდოებულ იქნა ორდენებითა და მედლებით, ხოლო 58-ს საბჭოთა კავშირის გვირის წოდება მიენიჭა.

კომუნისტური პარტია და საბჭოთა მთავრობა, მთელი საბჭოთა ხალხი ჩვენი თავისუფლებისა და დამოუციებლობისათვის ბრძოლას ვანიხილავდა გერმანული ფაშიზმისა და იაპონიის მილიტარიზმის უღლის ქვეშ მგმინავი ხალხების გათავისუფლების — საქმესთან განუყრელ კავშირში. საბჭოთა ხალხს ყოველთვის ახსოვდა ვ. ი. ლენინის მითითება გამარჯვებული სოციალისტური ქვეყნის ინტერაციონალური მოვალეობის შესახებ. ვ. ი. ლენინი აღნიშნავდა: „უნდა გვქონდეს უნარი თავგანწირულობა გამოვიჩინოთ ერთ ქვეყანაში, რომელსაც ისტორიამ დააკისრა საბატიო, უძნელესი ამოცანა, რათა გაუგონარი მსხვერპლი ერთი ასად ანაზღაურდეს“... სოციალისტური ქვეყნის, ჩვენი ხალხის თავგანწირულობა „მილიონობით მოკავშირეებს გაგვიჩენს ყველა ქვეყანაში“.

საბჭოთა ხალხმა, მისმა შეიარაღებულმა ძალებმა სასახელოდ შეასრულეს გერმანელ დამპყრობთაგან ევრობის დამონებული ხალხების გათავისუფლების დიადი, ისტორიული მისია. წითელმა არმიამ ავსტრიის, ალბანეთის, ბულგარეთის, უნგრეთის, ნორვეგიის, პოლონეთის, რუმინეთის, ჩეხოსლოვაკიის, იუგოსლავიის ხალხებს თავისუფლება მოუტანა. გათავისუფლებულ იქნა ფაშისტური რეჟიმისაგან თვით გერმანელი ხალხი.

6 ვ. ი. ლენინი, ოზ., ტ. 29, გვ. 370.

7 ვ. ი. ლენინი, ოზ., ტ. 30, გვ. 541.

ალექსანდრე ბახტაძე

საბჭოთა ხალხის დიადი გამარჯვება

წითელმა არმიამ თავისი ინტერნაციონალური მოვალეობა შეასრულა იაპონელი მილიტარისტების მიერ დამონებული აზიის ხალხების მხმართაჲ. შორეულ აღმოსავლეთში იაპონიის შეიარაღებული ძალების განადგურება უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი იყო უცხოელ დამპყრობთაგან წინების, კორეის, ვიეტნამისა და სხვა ხალხთა განთავისუფლების საქმეში.

მარქსიზმ-ლენინიზმის იდეებზე აღზრდილ საბჭოთა ხალხს ყოველთვის ახსოვდა ვ. ი. ლენინის მითითება იმის შესახებ, რომ ჭეშმარიტი ინტერნაციონალისტები მართლმოდენ საკუთარი ერის ინტერესებზე კი არ უნდა ფიქრობდნენ, არამედ მსხვერუდო მალღა უნდა დააყენოთ ყველას ინტერესები, მათი საყოველთაო თავისუფლება და თანასწორუფლებიანობა. საბჭოთა ხალხმა უდიდესი თავგანწირულობა გამოიჩინა და თავის თავზე გადაიტანა მეორე მსოფლიო ომის ძირითადი სიმძიმე და ვადამწყვეტი როლი შეასრულა ფაშისტური გერმანიისა და მილიტარისტული იაპონიის განადგურების საქმეში. საბჭოთა ხალხის უცვლად გმირობას დიდი სამამულო ომის პერიოდში კაცობრიობის ისტორია არასოდეს დაივიწყებს.

დიდ სამამულო ომში საბჭოთა კავშირის გამარჯვებაში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა მისმა საგარეო პოლიტიკამ. ომებშიც ნიადაგი მოამზადა ანტიფაშისტური კოალიციის შექმნისათვის. ასეთი კავშირის შექმნა კი სირთულეებთან იყო დაკავშირებული. საქმე ეხებოდა ისეთი სახელმწიფოების კოალიციის შექმნას, რომელთაც სხვადასხვა სოციალური წყობა გააჩნდათ და ომში სხვადასხვა მიზნებსა თუ ამოცანებს ისახავდნენ. მიუხედავად მრავალი დაბრკოლებისა, ასეთი კოალიცია შექმნილი იქნა და ამაში უმნიშვნელოვანესი როლი სწორედ საბჭოთა კავშირის საგარეო პოლიტიკამ ითამაშა. ანტიფაშისტური კოალიციის შექმნა დიდმნიშვნელოვანი მოვლენა იყო, რომელმაც დიდი გავლენა მოახდინა ომის მსვლელობაზე. მან ხელი შეუწყო ფაშიზმის წინააღმდეგ ყველა ხალხის საბრძოლო კავშირის განმტკიცებას. ჩაფუშულ იქნა ნაცისტ მმართველთა ცდები უთანხმოება შეექნათ მოკავშირეებს შორის, რათა ცალ-ცალკე დაემარცხებინათ ანტიფაშისტურ ბლოკში შემავალი სახელმწიფოები. ხალხთა საბრძოლო თანამეგობრობამ ხელი შეუშალა ამერიკის შეერთებული შტატებისა და ინგლისის რეაქციულ წრეებს საბჭოთა კავშირისაგან მალულად მიედწიათ გერმანიასთან სეპარატიული გარიგებისათვის.

დიდმნიშვნელოვანი შედეგები იქნა მიღწეული კომუნისტური პარტიის საგარეო პო-

ლიტიკური კურსის განხორციელებაში, რომელიც მიმართული იყო ფაშისტური ბლოკის დაშლისა და გერმანიის პოლიტიკური იზოლაციისაკენ. საბჭოთა კავშირის მიერ ნაცისტთა ქეშმარიტი მიზნების მხილვამ, ჩვენი შეიარაღებული ძალების ბრწყინვალე გამარჯვებებმა, კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით წარმოებულმა პროგრესული ძალების ბრძოლამ ანტიფაშისტურული დაჯგუფების წინააღმდეგ, ფაშისტური გერმანიისაგან მისი მოკავშირეების ჩამოცილება და ფაშისტური ბლოკის დაშლა გამოიწვია.

საბჭოთა კავშირის საგარეო პოლიტიკამ ხელი შეუწყო ჩვენი შეიარაღებული ძალების მიერ ევროპისა და აზიის გათავისუფლებულ ხალხებს, აღდგენათ ეროვნული სახელმწიფოებრიობა და სუვერენიტეტი. ამ ხალხებისადმი დახმარება ხორციელდებოდა მათ საშინაო საქმეებში ჩაურევლობის პრინციპის სრული დაცვით, რაც განპირობებული იყო დიდი სამამულო ომის გამათავისუფლებელი ხასიათით, საბჭოთა სახელმწიფოს სოციალისტური ბუნებით. ეს კი საშუალებას იძლეოდა სწორად გადაწყვეტილიყო გათავისუფლებულ ქვეყნებთან ურთიერთობის სრული საკითხები და ნიადაგი მომზადებულიყო ამ ქვეყნების ხალხებთან მტკიცე მეგობრობისა და თანამშრომლობისათვის.

საბჭოთა ხალხის მსოფლიო-ისტორიულმა გამარჯვებამ დიდ სამამულო ომში კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ მსოფლიოში არ არსებობს ძალა, რომელსაც შეეძლოს შეაჩეროს სოციალიზმისა და კომუნიზმის ძლევათმოსილი მსვლელობა.

საბჭოთა ხალხის დიდი სამამულო ომის ძლევათმოსილი გამარჯვებით დავიკრავინებას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ჩვენი ქვეყნის შემდგომი წინსვლისათვის კომუნისტური საზოგადოების წარმატებით მშენებლობის გზაზე. ამ გამარჯვებამ არა ნაკლები გავლენა მოახდინა ომისშემდგომდროინდელ მსოფლიოს მოწყობაზე, მსრფლიო ასპარეზზე კლასობრივ ძალთა თანაფარდობაზე.

საბჭოთა ხალხის უდიდესმა რევოლუციურმა გამორბამ, — აღნიშნულია საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის პროგრამაში, — ამოძრავა და აღადგინოვანა ყველა ქვეყნისა და კონტინენტის ხალხის მასები. მსოფლიოს გადაუარა კაცობრიობის გაზაფხულის მომასწავებელმა დიდმა განმწმენდმა ჭარბმალმა. ევროპისა და აზიის ქვეყნებში მომხდარ სოციალისტურ რევოლუციებს მსოფლიო სოციალისტური სისტემის შექმნა მოჰყვა. ეროვნულ-გათავისუფლებული რევოლუციების მძლავ-

რი ტალღა სპობს იმპერიალიზმის კოლონიურ სისტემას.⁹

აღსანიშნავია, რომ პირველი მსოფლიო ომი, რომელიც იმპერიალისტებმა გააჩაღეს, დამთავრდა ერთ ქვეყანაში, კერძოდ რუსეთში, სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებით. ზოლი მეორე მსოფლიო ომს შედეგად მოჰყვა სახელმწიფოთა სოციალისტური თანამეგობრობის შექმნა, მსოფლიო სოციალისტური სისტემის შექმნა. ამჟერად ევროპისა და აზიის მთელ რიგ ქვეყნებში სოციალისტურმა რევოლუციამ გამარჯვება შეცდომა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ რევოლუციები ცენტრალურ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპაში, აგრეთვე აზიაში მხოლოდ ომით იყო განპირობებული. მეორე მსოფლიო ომმა კი არ წარმოშვა, არამედ დააჩქარა რევოლუციური აფეთქებანი. ამ ქვეყნების მშრომელთა ბრძოლა სოციალური ვათავისუფლებისათვის, თან დაემთხვა გერმანიის ფაშისმისა და იაპონიის მილიტარიზმის წინააღმდეგ მიმართულ საერთო-ეროვნული ბრძოლის გამათავისუფლებელ ნაკადს.

რევოლუციური პროცესი ევროპისა და აზიის მთელ რიგ ქვეყნებში განპირობებული იყო შინაგანი პროცესებით, რაც მწვავე კლასობრივ წინააღმდეგობებში გამოიხატებოდა. საბჭოთა შეიარაღებული ძალები, რომლებიც გათავისუფლებულ ტერიტორიაზე იმყოფებოდნენ, თანამედროველად ახორციელებდნენ ამ ქვეყნების საშინაო სამეფოში ჩაურევლობის პოლიტიკას. ამასთანავე, თქმა არ უნდა, რომ წითელი არმიის იქ ყოფნა აკავებდა საგარეო და საშინაო კონტრევოლუციის და ამით ხელსაყრელ ნიადაგს უქმნიდა მშრომელთა მასებს სოციალურ გარდაქმნათა განხორციელებას.

„კაპიტალისტური წყობილების ლიკვიდაცა ქვეყნების დიდ ჯგუფში, — აღნიშნულია საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის პროგრამაში, — მსოფლიო სოციალისტური სისტემის განვითარება და განმტკიცება, კოლონიური სისტემის დაშლა და ძველი იმპერიების ნგრევა, გათავისუფლებული ქვეყნების ეკონომიკის კოლონიური სტრუქტურის დაწყებული მსხვერვა, ამ ქვეყნებსა და სოციალისტურ სამყაროს ეკონომიური ურთიერთობის გაფართოება — ყოველივე ეს აღრმავებს მსოფლიო კაპიტალისტური მეურნეობის კრიზისს“.¹⁰

მსოფლიო სოციალისტური სისტემის შექმნა, იმპერიალიზმის კოლონიური სისტემის მსხვერვა — ამაში მდგომარეობს საბჭოთა ხა-

ლხის გამარჯვების მსოფლიო-ისტორიული მნიშვნელობა დიდ სამამულო ომში.

გერმანიის ფაშისმისა და იაპონიის მილიტარიზმის განადგურების შედეგად შეიცვალა ძალთა თანაფარდობა კაპიტალისტურ სახელმწიფოებს შორის, გამწვავდა წინააღმდეგობები მათ შორის, იმპერიალიზმის ეკონომიურმა პოლიტიკურმა და სამხედრო ცენტრმა ევროპიდან ამერიკის შეერთებულ შტატებში გადაინაცვლა. ამერიკის იმპერიალიზმი მსოფლიოს ეანდარმის როლს ასრულებს და საერთაშორისო რეაქციის მძლავრ დასაყრდენს წარმოადგენს. დამარცხებული სახელმწიფოები — გერმანია და იაპონია დროებით ჩამოსცილდნენ მსოფლიო პრობლემების გადაწყვეტაში მონაწილეობას. მნიშვნელოვანდ შესუსტდა ისეთი გამარჯვებული სახელმწიფოების პოზიციები, როგორიცაა ინგლისი და საფრანგეთი.

მეორე მსოფლიო ომის მსვლელობის დროს მნიშვნელოვანი ფრეები მოხდა მუშათა საერთაშორისო რევოლუციურ მოძრაობაში, გაიზარდა პროლეტარიატის კლასობრივი თვითშეგნება. განმტკიცდა კომუნისტური და ქუშათა პარტიების გავლენა და ავტორიტეტი. ხალხთა მასები გამოცდილებით დარწმუნდნენ, რომ მათი ინტერესების საუკეთესო დამცველები კომუნისტები არიან, — ისინი, ვინც სათავეში ედნენ ანტიფაშისტურ მოძრაობას. კომუნისტური და მუშათა პარტიების წარმატებებმა მათი რიგების ზრდაშიც პოვა გამოხატულება. თუ 1939 წელს მსოფლიოში არსებობდა 61 კომუნისტური პარტია 4 მილიონი წევრით, უკვე 1945 წელს მათი რაოდენობა 76-მდე გაიზარდა და 20 მილიონი წევრით იყო წარმოდგენილი.

ის ძირეული ცვლილებები, რომელიც მსოფლიოში მოხდა მეორე მსოფლიო ომის შედეგად, მნიშვნელოვანდ განაპირობა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ბრძნულმა მოღვაწეობამ, რომელიც ხელმძღვანელ, დამრჩევე და წარმმართველ ძალას წარმოადგენდა საბჭოთა ხალხის დიდ სამამულო ომში.

პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის პრიციპებისადმი ერთგულმა საბჭოთა კავშირის კომუნისტურმა პარტიამ, უანგარო დახმარება გაუწია ევროპისა და აზიის ხალხებს მათ ბრძოლაში თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის.

დიდი სამამულო ომის შედეგებმა ბრწყინვალედ დადასტურა ვ. ი. ლენინის წინასწარმეტყველური სიტყვები გამოთქმული ჯერ კიდევ საბჭოთა ხელისუფლების გარიყრჯზე,

ალექსანდრე ბახტაძე

საბჭოთა ხალხის დიადი გამარჯვება

⁹ საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის პროგრამა, თბილისი, 1967, გვ. 5.

¹⁰ იქვე.

1918 წლის იანვარში საბჭოების სრულიად რუსეთის მესამე ყრილობაზე: „საბჭოთა რესპუბლიკის მაგალითი დიდხანს იქნება მათ თვალწინ. ჩვენი საბჭოების სოციალისტური რესპუბლიკა მტკიცედ იდგომება როგორც საერთაშორისო სოციალიზმის ჩირაღდანი, და როგორც მაგალითი მთელი მშრომელი მასების წინაშე“.¹¹

სკკ ცკ-ის გენერალური მდივანი ლ. ი. ბრეჟნევი აღნიშნავს: „შეუძლებელია გადაჭარბებით შეეფასოთ ის წვლილი, რომელიც ნახევარი საუკუნის მანძილზე შეიტანა კაცობრიო-

ბის ისტორიაში ლენინის ინიციატივით შექმნილმა საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკების კავშირმა კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით. ის, რომ სსრ კავშირში პირველად აშენდა სოციალისტური საზოგადოება, პირველად იქნა ნაჩვენები პრაქტიკულად, თუ რა არის ხალხთა ნამდვილად თანასწორუფლებიანი ძმური ურთიერთობა, უმჯველია ესსომებათ და დააფასებენ ხალხები ყველა დროში“.¹²

12 ლ. ი. ბრეჟნევი, საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის ორმოცდაათი წლისთავი, თბილისი, 1972, გვ. 81-82.

¹¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 26, გვ. 553.

აი, ეს ქუდი, ქართული
მეომრის სინდის-ნამუსი,
აი, ამ ქუდით დავბრუნდი
ჩემს სათაყვანო მამულში.

აი, ეს ქუდი მფარავდა,
აი, ეს ქუდი მეხურა,
კრასნოდართან და მარუხთან
მგერს რომ ვუგევდით ვეფხურად.

მურმან ლებანიძე

დავით მაისურაძე

ქართველი ინტელიგენციის წვლილი ჩიხ სამაგულო ომში

დიდი სამამულო ომის პერიოდში საბჭოთა კულტურისა და იდეოლოგიის მსოფლიო-ისტორიულ გამარჯვებაში, მთელ საბჭოთა ხალხთან ერთად, ღირსეული წვლილი შეიტანა საბჭოთა საქართველოს ინტელიგენციამ.

უაღრესად მძიმე და ურთულესი პირობების მიუხედავად, ომის წლებში რესპუბლიკაში არსებობდა 4780 ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლა, რომლებშიც ირიცხებოდა 770 ათასამდე მოსწავლე, ოცეტი მეტი, ვიდრე 1914 წელს.

1941-1945 წლებში საქართველოში არა თუ არ შემცირებულა უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტების გამოშვება ომისწინა ხუთწლეულებთან შედარებით, არამედ კიდევ უფრო გაიზარდა. საკმარისია ითქვას, რომ ომისწინა, მესამე ხუთწლეულში რესპუბლიკის უმაღლესმა სკოლებმა გამოუშვეს 10.991 სპეციალისტი, ხოლო 1941-1945 წლებში — 14.131.

საქართველოს უმაღლესი სასწავლებლების კათედრები ომის დაწყებისთანავე ინტენსიურად მუშაობდნენ თავდაცვის ინტერესებიდან გამომდინარე პრობლემებზე. ისინი იკვლევდნენ ლითონმცოდნეობისა და მანქანათმშენებლობის საკითხებს, სწავლობდნენ ადგილობრივ მეტალურგიულ ნედლეულებს, სუფთა ლითონების და მაღალხარისხიან შენადნობების, ლეგირებული ქრომის მიღების ზეჩაბებს. ამ სამუშაოთა შედეგები მეტ წილად წარმოებაში ინერგებოდა და არსებით ტექნიკურ-ეკონომიურ შედეგს იძლეოდა.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მეცნიერულმა ძალებმა შექმნეს ფუნდამენტური შრომები მეცნიერების მრავალ დარგში.

საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის ყველა კათედრა ომის პერიოდში აქტიურად მონაწილეობდა ისეთი აქტუალური პრობლემების გადაჭრაში, როგორიც არის სი-

მინდის მაღალი მოსავლის აგროტექნიკა, სასოფლო-სამეურნეო მეცნარეების არსებულ სახეთა გაუმჯობესება და ახლების მიღება, ენახების მოსავლიანობის გადიდება, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების პროცესების მექანიზაცია.

თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტის პროფესორ-მასწავლებელთა დიდი ნაწილი მოზიწებულ იქნა ომის ფრონტებზე. ამასთან ერთად, ინსტიტუტი სისტემატურ მეთოდურ და პრაქტიკულ დახმარებას უწევდა სამხედრო ჰოსპიტლებს და რესპუბლიკის სამკურნალო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებებს.

ფართო კვლევითი მუშაობა გააჩნდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიამ, რომელიც დაარსდა 1941 წლის თებერვალში.

მარგანეცის მრეწველობის განვითარების გაზრდილ მოთხოვნილებათა შესაბამისად ქართველმა მეცნიერებმა შეისწავლეს მარგანეცის ფიზიკურ-ქიმიური თვისებები, შეიმუშავეს რეკომენდაციები მალაროვში შრომის ისეთი პროცესების მექანიზაციისათვის, როგორიც არის ბურღვა, მონგრევა, მადნის გამოწივება, მისი გაუხვება და სხვ. ჭიათურის მარგანეცის მნიშვნელობა განსაკუთრებით გაიზარდა მას შემდეგ, როცა ვერმანელმა ფაშისტებმა ხელში ჩაიგდეს ნიკოპოლის საბადო.

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილმა წევრმა რ. ალაღაშმა ზესტაფონის ფეროშენადნობის ქარხნის ინჟინერ გ. სიორიძესთან ერთად პირველად დაამუშავა მარგანეცის ელექტროლიზური წარმოების მეთოდი, რის შედეგადაც დიდად გაუმჯობესდა ფეროშენადნობთა ხარისხი და გაფართოვდა მისი ნომენკლატურა.

დიდი მუშაობა აწარმოეს მეცნიერ-მუშა-

კებმა რუსთავის შეტალურებული გიგანტის დაკომპლექტების საქმეში, რომელსაც საფუძველი ჩაეყარა ომის წლებში ი. ბ. სტალინის პირადი თაოსნობით.

სამამულო ომის წლებში მეცნიერმა ენერგეტიკოსებმა დიდი როლი შეასრულეს სრამის ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობაში. სრამპესის მშენებლებმა ჯერ გზა გადაუღებეს მდინარე სრამს დიდი მოცულობის ორიგინალური ჯებირით, შემდეგ კი გაიყვანეს იმ დროისათვის სსრ კავშირში ყველაზე გრძელი გვირაბი და წყალი გაუშვეს ხელოვნურად შექმნილ ტბასა და ტურბინებში. ეს უნიკალური ნაგებობა იმ დროს ერთ-ერთი მაღალწევნიანი ჰიდროელექტროსადგური იყო ევროპაში.

მნიშვნელოვანი მეცნიერული შრომები შესრულდა ახალციხის მურანაშვირის შესწავლისა და ათვისების დარგში.

ომის წლებში წარმოებული გეოლოგიური საძიებო მუშაობის მეხობით მნიშვნელოვნად გაიზარდა მინერალური რესურსების შესწავლილი მარაგი. ქართველ მეცნიერთა მიერ აღმოჩენილმა მათეთრებელი თიხის საბადომი (გუმბრინი), რომელსაც განსაკუთრებით დიდი გამოყენება აქვს ნავთობის მრეწველობაში, ჩვენი ქვეყანა გაათავისუფლა ამერიკის შეერთებულ შტატებიდან ძვირადღირებული ფლორიდის იმპორტისაგან.

მეცნიერ-მუშაკთა და საწარმოთა ინჟინერ-ტექნიკური პერსონალის შემოქმედებით თანამშრომლობით სამამულო ომის წლებში რესპუბლიკის სახალხო მეურნეობაში მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა წარმოების საშუალებათა — რთული ჩარხებისა და მანქანების წარმოებამ. ათვისებული და დამზადებული იქნა სხვადასხვა ლითონსაქრელი, საფეხური და მაღალი კლასის სიზუსტის ჩარხები და აპარატურა. წარმატებით გრძელდებოდა სპეციალური მანქანებისა და მოწყობილობათა ათვისება საქართველოს სახალხო მეურნეობისათვის დამახასიათებელი დარგებისათვის — განსაკუთრებით მეღვინეობის, ჩაის, საკონსერვო მრეწველობისათვის.

სოფლის მეურნეობის დარგში მიღწეული მეცნიერული მუშაობის შედეგებიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია: მარცვლეულის, კუროკიანი ხილის და ვაშის ახალ სახეობათა გამოყვანა, მევენახეობისა და მეღვინეობის აღდგენა სამხრეთ საქართველოს — მესხეთის რაიონებში, ციტრუსოვანი კულტურების, ჩაის ბუჩქის, ტუნკის ხის და ვაშის დაცვა დავადებებისა და მავნებლებისაგან, ახალი სასოფლო-სამეურნეო მანქანა-იარაღების შექმნა.

ქართველმა მედიკოსებმა მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს გულისისლარვითა სისტემის, ნერვულ, ინფექციურ სნეულებათა პროფილაქტიკასა და მკურნალობაში, ტუბერკუ-

ლოზის ოპერატიული მკურნალობის მეთოდების გამომუშავებაში.

საზოგადოებრივ მეცნიერებათა დარგში ინტენსიურად მიმდინარეობდა მარქსისტულ-ლენინური მსოფლმხედველობიდან გამომდინარე პრობლემების, საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის, სოციალისტური საზოგადოების ისარდობისა და თეორიის შესწავლა და პრობავანდა.

1943 წელს გამოვიდა ი. ჯავახიშვილის, ს. ჯანაშიას და ნ. ბერძენიშვილის მიერ შედგენილი საქართველოს ისტორიის პირველი მარქსისტული სახელმძღვანელო (უძველესი დროიდან მე-19 საუკუნის დამდეგამდე). ამ გამოცემის მაღალი ხარისხის დადასტურება იყო ის, რომ მას მიენიჭა სახელმწიფო პრემია.

1944 წელს დაასრულა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის სამეცნიერო-საკვლევო ინსტიტუტი, რომელმაც ფართო მუშაობა გააჩაღა მარქსისტულ-ლენინური ეკონომიკური მეცნიერების, საქართველოსა და ამიერკავკასიაში სახალხო მეურნეობისა და ეკონომიკური აზრის განვითარების შესწავლის დარგში.

სისტემატურიად ფართოვდებოდა და უმჯობესდებოდა საბჭოთა კავშირის ხალხთა თანამეგობრობის ისტორიის შესწავლა.

დიდი სამამულო ომის პერიოდში ყველაზე უფრო თვალნათლივ გამოვლინდა საბჭოთა ლიტერატურის დამახასიათებელი ნიშნები — პარტიულობა, კომუნისტური იდეურობა, სოციალისტური სამშობლოსადმი თავდადება.

პარტიამ ერთბაშად მაღალი შეფასება მისცა ლიტერატურის როლს ომისა და მშვიდობის პერიოდში. მოხსენებში ფურანგულის „ხევედასა“ და „ლენინგრადის“ შესახებ ა. ა. ჟდონოვმა თქვა: „სწორედ იმატომ, რომ საბჭოთა სახელმწიფომ და ჩვენმა პარტიამ საბჭოთა ლიტერატურის დახმარებით აღზარდეს მხნე, თავის ძალებში დარწმუნებული ახალგაზრდობა, ჩვენ დაძლიეთ უდიდესი სიმძლავრის სოციალიზმის მშენებლობაში და დავამარცხეთ გერმანელები და იაპონელები“.

პარტიული მწერლები ყველა თავის მომე თანამოკალმესთან ერთად სამშობლოს, პარტიის მოწოდების პასუხად თავდადებულად ჩაებნენ საყოველთაო-სახალხო ბრძოლაში გერმანელ ფაშისტ დამპყრობთა წინააღმდეგ.

ომში გამართლად დაიღუპნენ ლიტერატურის კრიტიკოსი ალექსანდრე სულავა, პოეტები მირზა გელოვანი, სევერიან ისიანი, გიორგი ნაფეტკაძე და სხვ.

სამამულო ომის ფრონტებზე იბრძოდნენ მწერლები და პოეტები გიორგი ნატროშვილი, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, ალ. გომიაშვილი, რევაზ მარგარიანი, შალვა ამისლენიშვილი, თეიმურაზ ჯანფელაშვილი, მუთრან ლუბიძე, ვლადიმერ სულაბერიძე, ვახტანგ გორგაძე, ლ.

საფრონტო გაზეთების რედაქციებში მუშაობდნენ იოსებ ნონეშვილი, ვლადიმერ მაჭავარიანი, ნიკოლოზ აგიაშვილი და სხვა ქართველი მწერლები.

ხალხში დიდი პოპულარობით სარგებლობდნენ ქართველი პოეტების შესანიშნავი ლექსები, რომლებიც ცეცხლოვანი სიტყვებით აღაფრთოვანებდნენ ფრონტის მებრძოლებს და ზურგის მშრომელებს. ასეთ პოეტურ ნაწარმოებებს განეკუთვნება გალაკტიონ ტაბიძის „შობლიურთა ჩემო მიწავ“, ირაკლი აბაშიძის „კაპიტანი ბუხაიძე“, გიორგი ლეონიძის „არ დიდარად, დედო“, იოსებ გრუშაშვილის „სამშობლო და გამარჯება“ და მრავალი სხვა.

გამარჯების რწმენა, ეროვნული სიამაყე სამშობლოს გმირული წარსულისადმი, ნათელი ოპტიმიზმი გამოსჭედილი ალიო მორცხუღავის, ილო მოსაშვილის, კარლო კალაძის, იოსებ ნონეშვილის, რევაზ მარგინის, ზურა ბერულავას, ლადო ასათიანის, ალექსი შენგელიას, მურმან ლებანიძის, ოთარ ჭელიძის და სხვა ქართველი პოეტების ლექსებში.

ომის წლებში შექმნილი დიდი პოეტური ტილოებიდან ქართული ლიტერატურის თვალსაჩინო ნაწარმოებებია სიმონ ჩიქოვანის „დავით გურამიშვილი“ და გრიგოლ აბაშიძის „ძლევის ქედი“, რომელსაც მიენიჭათ სახელმწიფო პრემია.

დიდი სამამულო ომის მრისხანე დღეების მართალ მხატვრულ მატანიეს წარმოადგენს ქართული საბჭოთა პროზა, რომელშიც ასახულია კავკასიის გმირული დაცვის ეპოპეა, სამამულო ომის გმირების სახეები, ფრონტისა და ზურგის ვრთიანობა. ომის ეპოქური სურათი მოგვცა ლეო ქიქელიძე მოთხრობაში „მთის კაცი“. გიორგი ნატროშვილის ფრონტულ მოთხრობებსა და ნარკვევებში ფართოდ გააშუქა გმირობის, მამაცობის თემა.

პოეზიასა და პროზასთან ერთად მნიშვნელოვანდ განვითარდა ქართული დრამატურგია. პირველი დრამატული ნაწარმოები სამამულო ომის თემაზე მთელ საბჭოურ ლიტერატურაში, „ბატალიონი მიდის დასავლეთისაკენ“ დაწერა ქართველმა დრამატურგმა გიორგი მდივნამ. საბჭოთა ხალხის მაღალი სტოეირი თვისებები, მისი მგზნებარე პატრიოტიზმი, სიმტკიცე და შეუღრეველობა ასახულია მისივე პიესებში „მოსკოვის ცის ქვეშ“, „პარტიზანება“, აგრეთვე ისეთ დრამატულ ნაწარმოებებში როგორიც არის ილო მოსაშვილის „სადგურის უფროსი“, კარლო კალაძის „ერთი ღამის კომედია“, სერგო კლდიაშვილის „ირმის ხეობა“, გიორგი შატერაშვილის „ფიჭვის გორა“.

ომის პერიოდში შექმნილი ნაწარმოებებს შორის თვალსაჩინო ადგილი დაიკავა სანდრო შანშიშვილის პიესამ „კრწანისის გმირები“, რომელშიც ნაჩვენებია უცხოელ დამპყრობთა

წინააღმდეგ ქართველი ხალხის გმირული ბრძოლის სახელოვანი ფურცლები.

ქართველმა მწერლებმა შექმნეს დადებითი გმირების — მოამე ხალხების წარმომადგენელთა დასამახსოვრებელი მხატვრული სახეები.

ქართული საბჭოთა ლიტერატურის ისტორიაში უდიდესი მნიშვნელობის მოვლენა იყო ქართული ლიტერატურის დეკადა მოსკოვში 1944 წლის ზაფხულში. ქართული სიტყვის ოსტატთა დიდი რაზმის ეს პირველი ფართო გამოსვლა ჩვენი ქვეყნის დედაქალაქში ვადაიქცა მრავალრიცხოვანი საბჭოთა ლიტერატურის მიღწევათა, საბჭოთა კავშირის მოამე ხალხთა ურდევე მეგობრობის დემონსტრაციად.

ხსრ კავშირის მწერალთა კავშირში საქართველოს მწერალთა ნაწარმოებების განხილვის დროს აღინიშნა, რომ ქართული საბჭოთა ლიტერატურა წარმოადგენს სოციალისტური რეალიზმის დიად, იდეურად მდიდარ და მრავალფეროვან მოვლენას. იგი ჩვენი მრავალეროვანი სოციალისტური ხელოვნების ერთ-ერთი განუყოფარებელი შემადგენელი ნაწილია. ეს ლიტერატურა, რომელსაც მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს, ახლა განიცდის უკუღმზრდივ გაფურჩქნის პროცესს. ეს ხდება იმიტომ, რომ ქართულ ლიტერატურას თავისი ფესვები ღრმად აქვს გადგმული ჩვენი დროის სინამდვილეში.

კომუნისტური პარტია თეატრისაგან ყოველთვის მოითხოვდა მოეცა ახალი, საბჭოთა სინამდვილის გამომხატველი სახეები, შეექმნა ისეთი სცენური ნაწარმოებები, რომლებიც თავის წვლილს შეიტანდნენ ხალხის პატრიოტულ აღზრდაში. ქართული თეატრალური ხელოვნების განვითარება სამამულო ომის პერიოდში პარტიის ამ მოთხოვნის პირდაპირ პასუხს წარმოადგენდა. შეიქმნა სათანადო რეჟოლუციური რეპერტუარი, ამასთან, პირველ ყოვლისა, გამოყენებულ იქნა მისი გმირული მომენტები.

საქართველოს წამყვანმა თეატრებმა დიდი მონღომებით და მხატვრული ოსტატობით დადგეს ნ. პოგოდინის პიესები: „მოფიანი კაცი“, და „კრემლის კურანტები“, რომლებშიც შთაბეჭდილებად არის განსაზიერებულ გ. ი. ლენინის მგზნებარე რეჟოლუციური სტოისკეოება, მისი შეუღრეველი ნებისყოფა, უდიდესი ადამიანური სითბო, ავანსცენაზე გამოყვანილი ოქტომბრის ცეცხლში შობილი, ხალხისადმი უსაზღვროდ თავდადებული გმირი კომუნისტი.

თეატრების მთელი საქმიანობა მთლიანად დაუმორჩილა ფაშისტთა აგესსობის განადგურების მაღალ პატრიოტულ მიზნებს.

დავით მანსუბაძე

ქართველი ინტელიგენციის წვლილი
ადი სამამულო ომში

საქეტაკლები ასახედნენ საბჭოთა ადამიანების გმირობას სამშობლოს დაცვისათვის ბრძოლაში, მტრისადმი დაუცხრომელ სიძულვილს. ასეთი ნაწარმოებებია: კ. სიმონოვის „მელოდე“, რუსი ადამიანები, ი. სელვინსკის „გენერალი ბრუსილოვი“ და სხვ. სახელმწიფო პრემია მიეკუთვნა სსრ კავშირის სახალხო არტისტს აკაკი ვასაძეს წითელი არმიის ლეგენდარულ მხედრთმთავარს ვ. კიკვიძის როლის შესრულებისათვის შ. ქარსაველის სახელობის თეატრში, იმავე სახელწოდების საქეტაკლებში.

ომის წლებში საქართველოს თეატრებმა მაყურებელს უჩვენეს შვიდასამდე ახალი დადგმა. მსახიობთა ბრიგადები სისტემატურად გამოდიოდნენ ფრონტისპირა რაიონებში, ჩრდილოეთკავკასიისა და ამიერკავკასიის ფრონტებზე, შავი ზღვის ფლოტის სამხედრო გემებზე. თეატრები წარმოდგენებს უჩვენებდნენ აგრეთვე სამხედრო ჰოსპიტლებსა და საწარმოებში.

ქართული თეატრის ომისდროინდელ მატაინეში საბჭოთა ადგილი დამკვიდრა ქართული ლიტერატურის კლასიკოსების ქმნილებათა სცენურმა განსახიერებამ. მათი ნაწარმოების მიხედვით დადგმულ საქეტაკლებში აკაკი ვასაძის, ვერთო ანჭაფარაძის, შალვა ღამბაშიძის, ვასო გოძაშვილის, გიორგი შვეგულიძის, სანდრო ქორეოლიანის მიერ შექმნილმა სახეებმა სახელი და დიდება მოუტევეს ქართულ საბჭოთა თეატრალურ ხელოვნებას.

სამამულო ომის პერიოდში სოციალისტური რეალიზმისა და კომუნისტური პარტიულობის მყარ ნიადაგზე ფართოდ ვანვითარდა საბჭოთა საქართველოს კინოხელოვნება.

ქართული კინოხელოვნების ბევრი ოსტატი მოწინავე პოზიციებზე იღებდა საბჭოთა არმიისა და ფლოტის სამხედრო ოპერაციებს. მაღალი ოსტატობით და გაბედულობით გამოირჩეოდნენ ამ წლების დოკუმენტური სურათები და კინორეპორაჟი, რომლებიც შექმნეს კინორეჟისორებმა ი. კანდელაკმა, შ. ხომერიკმა, შ. ჩაგუნავამ, ვ. ვალიშვილმა, ფრონტელმა ოპერატორებმა გ. ასათიანმა, ვ. კილასონიძემ, ო. დეკანოზიძემ და სხვებმა.

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ომის წლების დოკუმენტური ფილმები: „სევასტოპოლის გმირები“, „კავკასიის გმირული დაცვა“, „ომი ზღვაზე“, „ცეცხლის ხაზზე“, „გენერალი ლესელიძე“ და სხვ. ბევრი საინტერესო კინოსურათი მიეძღვნა საბჭოთა ადამიანების შრომითს გმირობას ზურგში.

მხატვრულ ფილმებს შორის, რომლებიც ასახვენ საბჭოთა ხალხის ბრძოლას გერმანულ-ფაშისტ დამპყრობთა წინააღმდეგ, გამოირჩევა მოკლემეტრაჟიანი ლენტები „ფორპოსტი“, „საგულშავო ჯიხურში“, „მთებში“,

სრულმეტრაჟიანი მხატვრული სურათები: „ისინი კვლავ დაბრუნდებიან“, „ოქროს ბილიკები“, „ხიდი“, რომლებიც გადაიღეს რეჟისორებმა კ. მიქაბერიძემ, დ. ანთაძემ, ნ. შენგელაიამ, კ. პიპინაშვილმა.

პოპულარობით სარგებლობდა ფილმი-კონცერტი „ჯურღალის ფარი“ (რეჟისორები ს. დოლიძე და დ. რონდელი), რომელიც მიეძღვნა დიდი სამამულო ომის გმირულ ღვაწლს, სსრ კავშირის ხალხთა ურდევ მეგობრობას.

მილიონობით საბჭოთა მაყურებელში უდიდესი წარმატება ზედა წილად დიდ მხატვრულ ისტორიულ ფილმს „გიორგი სააკაძეს“. იგი დადგა რეჟისორმა მიხეილ ჭიაურელმა. სსრ კავშირის სახალხო არტისტმა აკაკი ხორავამ ბრწყინვალედ შესარულა მთავარი გმირის როლი. ორივე ზემოდასახელებული ფილმი დაჯილდოვდა სახელმწიფო პრემიით.

1941 წლის 14 აპრილს სსრ კავშირის მთავრობამ მაღალბარისხარისხიანი მხატვრული ფილმების გამოშვებისათვის თბილისის კინოსტუდია დააჯილდოვა ლენინის ორდენით. ეს მაღალი ჯილდო ქართული კინემატოგრაფიის შემოქმედებითი წარმატების მომასწავებელი იყო.

სამამულო ომის პერიოდში ქართული საბჭოთა მუსიკა, თავისი საუკეთესო ნაწარმოების სახით, წარმოადგენდა მეტაძოლ, რეალისტურ, ხალხთან, ცხოვრებასთან მჭიდროდ დაკავშირებულ ხელოვნებას. ეს გამოიხატებოდა არა მხოლოდ თანამედროვეობის თემებისა და სახეების ფართო დიპაზონით, არამედ მუსიკალური ენის დემოკრატიზაციითაც. სხვადასხვა ინდივიდუალობის და შემოქმედებითი მეთოდის კომპოზიტორები ცდილობდნენ სადა და ნათელი გაეხადათ თავიანთი ნაწარმოებები, უფრო გაეძლიერებინათ მგლოვიერი საწყისები, უფრო ფართოდ და ღრმად გამოეყენებინათ მუდამ ცოცხალი ხალხური შემოქმედების სიმდიდრე. შეიქმნა საოპერო, კამერული, ვოკალური, სიმფონიური და სხვა ჟანრის ახალი ნაწარმოებები.

სამამულო ომის წლებში გაიფორმნა კომპოზიტორთა ახალი ძალების შემოქმედება. ქართული მუსიკა ფართო ფრონტით გასცდა რესპუბლიკის ფარგლებს და აჟღერდა მთელ საბჭოთა კავშირში და მსოფლიო ასპარეზზე.

ერთობ ნაყოფიერ მუშაობას ეწეოდა განთქმული მოცეკვავე და ბალეტმეისტერი ვახტანგ ჭაბუკიანი, რომლის სახელთან დაკავშირებულია ქართული ეროვნული საბალეტო ხელოვნების ნამდვილი აყვავება. ვახტანგ ჭაბუკიანმა დიდი ძალა და ენერგია შესწირა ქართული საბალეტის ახალგაზრდა კადრების აღზრდას.

სამხედრო ნაწილებში დიდი წარმატებით მართავდნენ კონცერტებს საქართველოს ხალხური სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლები.

მალამბატერული მუსიკალური შემოქმედების პროპაგანდას (სიმღერები, ინსტრუმენტული მუსიკა) ხელს უწყობდა საქართველოს სახელმწიფო ფილარმონია თავისი სხვადასხვა ანსამბლის, ესტრადის და სოლისტების საშუალებით.

მტრის დამარცხების საერთო საქმეში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს ქართველმა მხატვრებმა. მათ შექმნეს ცხოვრებისეულად მართალი, ემოციურად მდიდარი ნაწარმოებები, რომლებშიც ასახეს საბჭოთა ხალხის მალა-ლი პატრიოტიზმი.

სამოქალაქო ომისდროინდელი საბჭოთა პლაკატის სახელოვანი ტრადიციების შესაბამისად ქართველი მხატვრები პოეტებთან თანამეგობრობით უშვებდნენ საბრძოლო პატრიოტულ პლაკატებსა და ფერკლებს, რომლებიც საბჭოთა აღმსიანებს აღგზნებდნენ გმირობისათვის ფრონტზე და თავდადებული შრომისათვის ზურგში.

მხატვარმა ირაკლი თოიძემ შექმნა დიდი ემოციური და შთამბეჭდავი ძალის პლაკატები „ღელა-სამშობლო გვიხმობს“, „ეფიცავ და-ემატებო მტერი“ და მრავალი სხვა. ოპტიმიზმით და გამარჯვების მტკიცე რწმენით არის გამსჭვალული საბჭოთა ფერწერის კორიფეს, მისე თოიძის ტილოები „წერილი ფრონტიდან“, „თბილისელი ქალები საჩუქრებს უშვადებენ ფრონტს“. ამ ნახატებმა დიდი მოწონება დაიმსახურეს 1943 წლის გამოფენაზე.

სომარი წლების თემატიკა და სიუჟეტი — მასობრივი ბატალური სცენები, ფრონტისა და ზურგის ცხოვრების ცალკეული ეპიზოდები ასახეს თეიანთ ნაწარმოებებში უ. ჯაფარიძემ, ე. ახვლედიანმა, ა. ქუთათელაძემ, ქ. მაღალაშვილმა, კ. სანაძემ, გ. ჯაშმა და სხვა ქართველმა მხატვრებმა.

ომის წლებში ქართული საბჭოთა ქანდაკების მამამთავარი იაკობ ნიკოლაძე ინტენსიურად მუშაობდა უაღრესად ემოციურ, ფსიქოლოგიურად მძლავრ პორტრეტზე ზ. ი. ლენინი „ისკრის“ პერიოდში“, რომელიც დაამთავრა 1947 წელს. ქანდაკების ამ შესანიშნავმა ქმნილებამ სახელმწიფო პრემია დაიმსახურა.

1942 წელს თბილისის ერთ-ერთ ცენტრალურ მაგისტრალზე დაიდგა შოთა რუსთაველის ძეგლი, რომელიც დიდი მთლიანი ჯვიდან გამოკვეთა მოქანდაკე კ. მერაბიშვილმა.

ომის წლებში საქართველოში მუშაობდნენ ა. გერასიმოვი, ი. გრძობარი, ვ. სვარკოვი, ი. პავლოვი და საბჭოთა სახეითი ხელოვნების სხვა დიდოსტატები. მათ შესაძინევი სიახლე შეიტანეს ქართველ მხატვართა ცხოვრებაში, მონაწილეობდნენ შემოქმედებითის დისკუსიებში.

ქართველ მხატვრებს მოწინავე პოზიციებზე ეჭირათ თეატრალურ-დეკორატიული ხელოვნების, წიგნის ილუსტრაციის, აგროლიტოგრაფიის, ოფორტის, კარკატურის დარგში.

სამაშულო ომის პერიოდში უჩვეულოდ ამაღლდა ბეჭდვითი სიტყვისა და რადიომაუწყებლობის როლი და გავლენა პარტიის გადაწყვეტილებათა პროპაგანდაში, მასებისადმი პოლიტიკური, ეკონომიური და კულტურული ინფორმაციის მოწოდებაში. თავისთავად ცხადია, პრესის, ამ ყველაზე მძლავრი და ბასრი იდეოლოგიური იარაღის მუშაეები სიცოცხლის და ენერგიის დაუზოგავად ეხმარებოდნენ პარტიას მტრის განადგურებისათვის მიმართულ გიგანტურ საქმიანობაში. პერიოდულ პრესაში და გამოცემულ ლიტერატურაში მთავარი ადგილი ეკავა კომუნისტური პარტიის დიდი იდეების, სოციალისტური წუბილების უპირატესობათა პროპაგანდას. მარქსისტულ-ლენინური თეორიის პროპაგანდა მჭიდროდ უკავშირდებოდა ომის პრაქტიკული ამოცანების გადაწყვეტას.

ბევრი წიგნი და ბროშურა გამოიცა საბჭოთა პატრიოტიზმის, ჩვენი ხალხის გმირული ისტორიული წარსულის, პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის, ხალხთა მეგობრობის და სხვა აქტუალურ თემაზე.

ომის სიმწლეების მუხედავად, კვლავინდებურად გვგვიან საწყისებზე გამოდიოდა სოციალურ-ეკონომიური, ინდუსტრიულ-ტექნიკური, სისოფლო-სამეურნეო, სამედიცინო, მეცნიერული, სასწავლო, მხატვრული, საბავშვო ლიტერატურა.

ომის პრისხანე განსაცდელის ქამს პარტიის იდეოლოგიური მუშაობის არსენალში ერთ-ერთი მოწინავე ადგილი ეკავათ ბაბლიოთეკებს, კლუბებს. კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებათა მუშაეები ეხმარებოდნენ პარტიას საბჭოთა პატრიოტიზმის, სოციალისტური სამშობლოსადმი თავდადების, შრომისადმი კომუნისტური დამოიდებულების სულისკვეთებით მასების აღზრდაში, მარქსისტულ-ლენინური თეორიის პროპაგანდაში.

კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სისტემატურად ეწყობოდა ომის უმნიშვნელოვანესი მოვლენებისადმი მიძღვნილი თემატური საღამოები, მრეწეელობისა და სოფლის მეურნეობის სპეციალისტების, მეცნიერის მუშაეების, ექიმების, პარტიულ და საბჭოთა მუშაეების ლექციები.

ქართველი ინტელიგენციის პატრიოტული მოღვაწეობა დიდი სამაშულო ომის პერიოდში ჩვენი ხალხის შრომისა და ბრძოლის სახელოვანი ისტორიის ერთ-ერთი ბრწყინვალე ფურცელია.

მოთა უპრილობა, ღვათი ჯაბიძე

ღენიწური კოპკაპური დიდ საბაპულო მოგი

1941 წლის 22 ივნისს პიტლერული გერმანია გერაგულად, ომის გამოუცხადებლად თავს დაესხა ჩვენს სამშობლოს.

ომის ცეცხლმა მოიცვა ჩვენი ქვეყნის უზარმაზარი ტერიტორია. ამ დაძაბულ ვითარებაში საყოველთაო-სახალხო ორგანიზებული წინააღმდეგობის სულისჩამდგელი და ორგანიზატორი გახდა სკკ პარტია. პარტიის მოწოდების პასუხად სამშობლოს დასაცავად აღსდგა მთელი საბჭოთა ხალხი. ქვეყანა გარდაიქმნა ერთიან სამხედრო ბანაკად მთელი სახალხო მეურნეობა გარდაიქმნა საომარ ყაიდაზე. მსხვილი საწარმოები ფრონტისპირა რაიონებიდან ორგანიზებულად იქნა ევაკუირებული აღმოსავლეთში.

ომის დაწყების შემდეგ შეიქმნა თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტი ი. ბ. სტალინის თავმჯდომარეობით, რომელმაც თავის ხელში აიღო ქვეყნის მთელი სამხედრო, ეკონომიური და კულტურული ცხოვრების ხელმძღვანელობა. მალე ი. ბ. სტალინი დაინიშნა თავდაცვის სახალხო კომისრად და უმაღლეს მთავარსარდლად. საბჭოთა მთავრობისა და კომუნისტური პარტიის გარშემო შემყიდრთვდა მთელი საბჭოთა ხალხი.

1941 წლის 3 ივლისს ი. ბ. სტალინმა რადიოთი მიმართა საბჭოთა არმიისა და ფლოტის მეთაურებს, პარტიზანებს, ზურგის მშრომელებს, ყველა საბჭოთა აღმამის მოწოდებით მიეცათ მთელი ძალები მტრის გასანადგურებლად. „მტერი სასტიკი და უღმრთებელია, — ამბობდა ი. ბ. სტალინი, — თუ მიზნად ისახავს ხელთ იგდოს ჩვენი ოფლით მორწყული მიწა-წყალი, ხელთ იგდოს ჩვენი შრომით მოპოვებული ჩვენი პური და ჩვენი ნავთი. იგი მიზნად ისახავს აღადგინოს შემამულეთა ძალაუფლება, აღადგინოს ცარიზმი, დანგრეოს რუ-

სთა, უკრაინელთა, ბელორუსთა, ლიტველთა, ლატვიელთა, ესტონელთა, უზბეკთა, თათართა, მოლდაველთა, ქართველთა, სომეხთა, აზერბაიჯანელთა და საბჭოთა კავშირის სხვა თავისუფალ ხალხთა ნაციონალური კულტურა და ნაციონალური სახელმწიფოებრიობა, გააგრძელოს ისინი, გერმანელი თავადებისა და ბარონების მონებად აქციოს ისინი. ამრიგად, საქმე ეხება საბჭოთა სახელმწიფოს სიკვდილს სიციცხლეს; საქმე ეხება იმას — თავისუფალი უნდა იყვნენ საბჭოთა კავშირის ხალხები, თუ მონობაში უნდა ჩავარდნენ. საჭიროა, რათა საბჭოთა აღმამებმა შეიგნონ ეს და... მოახდინონ თავისი თავის მობოლიხება და გარდაქმნან მთელი თავისი მუშაობა ახალ, საომარ ყაიდაზე, რომლისთვისაც უცხოა მტრის დანდობა“.

ამ მოწოდებას მხარი დაუჭირა ყველა საბჭოთა აღმამიანა. სოციალიზმის ქვეყნის ახალგაზრდა თაობამ, ჰაბუკემა და ქალიშვილებმა ეს მოწოდება მიიღეს როგორც საბრძოლო ბრძანება და სამშობლოს დამცველთა რიგებში ჩადგნენ. როგორც ამხანაგი ლ. ი. ბრეჟნევი ამბობდა სტრუდენტთა სრულიად-საკავშირო შეკრებაზე 1971 წლის 19 ოქტომბერს: „დიდი სამაშულო ომის დღეებში ათეულ ათასობით სტრუდენტმა გადადო წიგნები და კონსპექტები და იარაღით ხელში მთელ ხალხთან ერთად იცავდა სამშობლოს. მათ ვერ მოასწრეს ინსტიტუტის დიპლომების მიღება, მაგრამ ბრძოლის ველზე დაიმსახურეს მამაცობისა და გმირობის ატესტატები. მათ ვერ მოასწრეს უნივერსიტეტის სამკერდე ნიშნების მიღება, მაგრამ მათ მკერდი დაუმშვენა საბრძოლო ორდენებმა და მედლებმა“.

ომის პირველსავე დღეს კომკავშირის ცკ-მა მიიღო დადგენილება ომის პირობებში კომკავ-

მირული ორგანიზაციების მუშაობის შესახებ, ცკ-მა მოითხოვა ყველა კომკავშირული ორგანიზაციისაგან სიფხიზლის, დისციპლინის, ორგანიზებულობის განმტკიცება, კომკავშირებისაგან კი — ყველაფრის გაყვება მტერზე გამარჯვებისათვის, მისი სრული განადგურებისათვის, მზადყოფნა იარაღით ხელში სამშობლოს დიდებულებისა და თავისუფლების დასაცავად.

კომკავშირმა, რომელიც ომის დროს თავის რიგებში ითვლიდა 9 მილიონზე მეტ წევრს, წითელ არმიას და ფლტს მისცა 3500 ათასი კაცი. ლენინგრადის ორგანიზაციიდან ათიდან ყოველი ცხრა კომკავშირელი ფრონტზე იბრძოდა. მოსკოვის ორგანიზაციიდან ფრონტზე წავიდა 210 ათასი კომკავშირელი. 28 ათასი ოდესელი კომკავშირელიდან 18 ათასი ფრონტზე წავიდა. საქართველოს კომკავშირმა 160 ათასზე მეტი თავისი წევრი მისცა არმიას. აღსანიშნავია, რომ ფრონტის შემთხვევაში არმიაში გასაწვევი რესპუბლიკის ახალგაზრდობა უარს აცხადებდა საეჭიმო კომისიაზე. „ჩან-მრთელები ვართ, გავგზავნეთ არმიაში, სამედიცინო შემოწმება არ გვესაქიროება“, — აცხადებდნენ ისინი. ქართული ახალგაზრდობის მაღალი პატრიოტული სულისკეთების მაგალითი გამოხატულებაა ისიც, რომ ჩვენი ქვეყნისათვის ყველაზე მძიმე პერიოდში რესპუბლიკის რაიონულ და საქალაქო სამხედრო კომისარატებსა და პარტიულ-კომკავშირულ ორგანიზაციებში შეტანილი იქნა 21547 განცხადება წითელ არმიას მობალისედ და ფრონტზე დაუყოვნებლივ გაგზავნის შესახებ. მათ შორის მარტო ომის პირველ პერიოდში საქართველოდან 13650-ზე მეტი კომკავშირელი წავიდა მობალისედ ფრონტზე.

ასე იყო ყველგან, ყველა რესპუბლიკისა და ოლქში.

ახალგაზრდობა ახლად ფორმირებული შენაერთების საფუძველს წარმოადგენდა. ზოგი ნაწილი კი მთლიანად კომკავშირელებით და-კომპლექტდა.

არმიასა და ფლტში გაიგზავნენ კომკავშირის როგორც რიგითი წევრები, ისე ხელმძღვანელი მუშაკებიც. 1941 წელს სამხედრო სამუშაოზე წავიდა კომკავშირის საოლქო, საქალაქო და რაიონული კომიტეტების მდივნების 30 პროცენტი. შემდეგ შეიარაღებულ ძალებში კიდევ გაგზავნილი იქნა საოლქო, საქალაქო და რაიონული კომიტეტების 1200 მდივანი, პირველადი კომკავშირული ორგანიზაციის 66 ათასზე მეტი მდივანი.

კომკავშირელები მიდიოდნენ ბრძოლის ყველაზე ძნელ უბნებზე — სატანკო და საავიაციო ნაწილებში, მზვერავებში. ისინი ეუფლებოდნენ საბრძოლო ტექნიკას, სანიტარულ საქმეს, აგებდნენ თავდაცვით ზღუდებს. 100 ათასზე მეტი მოსკოველი და 70 ათასზე მეტი

ლენინგრადელი ახალგაზრდა მუშაობდა დაცვითი ზღუდების მშენებლობაზე.

მოსკოვის, ლენინგრადის, ბრესტის ციხე-სიმაგრის, ოდესის, კიევის, სევასტოპოლის, სტალინგრადის, ნოვოროსიისკის, ქერჩის, მინსკის, კავკასიისათვის გმირულ ბრძოლებში მამაკობისა და სამშობლოსათვის თავდადების ნიმუში მოგვცა ასიათასობით ახალგაზრდა პატრიოტმა. ისინი არ ზოგავდნენ არც ძალას, არც სიცოცხლეს, რომ უუფრგლოთ მტრის შემოტევა, დაეცათ. მშობლიური მიწა-წყალი.

ლენინგრადის ფრონტის ახალგაზრდა კომკავშირელ მფრინავებს მიხეილ ეჟოვს, პეტრე ხარატონოვსა და სტეფანე ზოდოროვს, პირველებს დიდ სამამულო ომში, მიენიჭათ საპუთა კავშირის გმირის მაღალი წოდება გერმანელ ფაშისტთა თვითმფრინავების გატარებისათვის. კომკავშირელმა მფრინავმა ვიქტორ ტალაღინმა მოსკოვისათვის ბრძოლაში, პირველმა ავიაციის ისტორიაში, დამით გატარა გერმანელთა თვითმფრინავი. მას საპუთა კავშირის გმირის წოდება მიენიჭა.

მოსკოვის დაცვის ღრუბლებში პირველი დამკვერელი არმიის ერთ-ერთ მზვერავ-მტყუნებელ ბატალიონს მეთაურობდა 23 წლის კომკავშირელი უფროსი ლეიტენანტი, სეფიეთელი (აბაშის რაიონი) გიორგი ივანეს ძე თოფურაძე. 1941 წლის ნოემბერ-დეკემბრისა და 1942 წლის იანვარში მისმა ბატალიონმა 40-ჯერ გადაცვეთა ფრონტის ხაზი და წარმატებით შეასრულა სარდლობის დავალება. ერთ-ერთი ასეთი ოპერაციის შემდეგ საბჭოთა საინფორმაციო ბიურო 1942 წლის 28 იანვრის დღის ცნობაში იუწყებოდა, რომ „მეთიხილმურეთა რაზმმა აშხ. თოფურაძის მეთაურობით 200 კილომეტრი გაიარა მტრის ზურგში და ხელთ იგდო 3 ტანკი, ჯაგენინარი მანქანა, 6 ქვემეხი და 150 სატანკო მანქანა“. მოსკოვისათვის წარმოებულ ბრძოლებში გამოჩენილი გმირებისა და მამაცობისათვის გ. თოფურაძე ლენინისა და წითელი დროშის ორდენებით იქნა დაჯილდოებული, 1941 წლის დეკემბერში კი კომკავშირელი მეთაური ბოლშევიკური პარტიის რიგებში იქნა მიღებული.

მეომრული შემართების ნიმუშს წარმოადგენს შავი ზღვის წითელფლოტელთა გმირული ბრძოლები, მათი თავგანწირულობა სევასტოპოლისისათვის. „სამშობლოზე ჩემო, რუსეთის მიწაზე! ლენინური კომკავშირის შეილა, მისი აღზრდილი, ვიბრძოდი ისე, როგორც გული მოქმად, ვანადგურებდი საზიზღარს, სანამ მკერდში გული მიცემდა, გვადებო, მაგრამ ვიცო, რომ ჩვენ გავიმარჯვებთ. შეზღუდებო

ვითა აფრიდონიმმა, დავით ჯაბიამ ლენინური კომკავშირის დიდ სამამულო ომში

— შეზღუდვებო, იბრძოლე მედგრად, ანადგურეთ უაზისტი ცოფიანი ძაღლები. მებრძოლის ფიცი შევასრულე. კალენუნი“. ასე იღუპებოდნენ მტერთან უთანასწორო ბრძოლაში გმირი სეფასტობოლელები და სამშობლოს საკურთხეველზე მსხვერპლად მიჰქონდათ თავიანთი სიცოცხლე.

ლენინური კომკავშირის აღზრდილებმა გმირობისა და მამაცობის სასწაულები ჩაიდინეს სტალინგრადისათვის ბრძოლაში. ქალაქის დამცველ საბჭოთა მეომრების უსაზღვრო მამაცობაზე მეტყველებს ლეგენდარული 62-ე არმიის ერთ-ერთი ქვედანაყოფის კომკავშირული კრების ოქმი. აი ეს შესანიშნავი დოკუმენტი: „მომინდინეს: ბრძოლაში კომკავშირელთა ქცევის შესახებ.

დააღვინეს: უმჯობესია მოკვდეს სანგარში, ვიდრე დასტოვო იგი შერცხვენილმა. და არა მარტო თვითონ არ დასტოვო, არამედ მოიქცეს ისე, რომ არც მეზობელმა დასტოვოს.

შეპირებზე მომხსენებლისადმი: არსებობს თუ არა საცეცხლე პოზიციის დატოვების საბატიო მიზეზი?

ბასუნნი: ყველა გამაშართლებელი გარემოებიდან მხედველობაში იქნება მიღებული მხოლოდ ერთი — სიკვდილი.

ბიტლერელთა კონტრშეტევის დაწყებასთან დაკავშირებით მომხსენებელმა უარი თქვა საბოლოო სიტყვაზე.

კრების დასასრულს სიტყვა აიღო ასეულის მეთაურმა. მან განაცხადა: „მე ვალდებული ვარ ზოგი სიცხადე შევიტანო კომორგის გამოცხადებაში. მან ბევრი ილაპარაკა აქ სიკვდილის შესახებ და, თქვა, რომ სამშობლო გამარჯვებისათვის ჩვენგან მოითხოვს სიკვდილს. მან, რასაკვირველია, ზუსტად ვერ გამოთქვა აზრი. ისამობლო ჩვენგან მოითხოვს გამარჯვებას და არა სიკვდილს. ცხადია, ვინც ვერ დაბრუნდება ბრძოლის გელიდან ცოცხალი — რას იზამ, ომია. გმირია ის, ვინც ჭკვიანურად და მამაცურად მოკვდება და ამით მოახლოებს გამარჯვების საათს. მაგრამ ორგზის გმირია ის, ვინც შესძლებს გაიმარჯვოს მტერზე და დარჩეს ცოცხალი“.

სამამულო ომის თვითეული ბრძოლა მისი მონაწილეებისაგან მოითხოვდა ძაღლების უკოდურეს ღაბაგას და განუსაზღვრელ მამაცობას. სტალინგრადის ბრძოლა მოითხოვდა სამმაგ მამაცობას, სამმაგ გმირობას. ქალაქის დამცველებს უხდებოდათ კვირობით და თვეობით ეწარმოებინათ ბრძოლები ყოველი კვარტალისათვის, ქუჩის, შენობისათვის. ზნობად ერთ შენობაში გამაგრებული საბჭოთა მეომრების მცირერიცხოვანი გარნიზონის წინააღმდეგ ფაშისტები იძულებული ხდებოდნენ ტანკები და ავიაციაც კი გამოეყენებინათ, მაგრამ ამაოდ.

გადაუტარებლად შეიძლება თქვას, რომ

სტალინგრადის დამცველთა ცხოვრებაში რომა გახდა ჩვეულებრივი მოვლენა. კომკავშირელმა — სნაიპერმა ვასილ ზაიცევმა სტალინგრადის ქუჩებში გაანადგურა 242 ბიტლერი. კომკავშირელმა ივანე სუსანოვმა არტილერიისა და ნალმსატყორცების განუწყვეტელი ცეცხლის ქვეშ მარტოდ-მარტო აჭრა მთა ცეცხლი პოზიციაზე დატოვებულ მჭიმე-ხიდან და მოსპო მტრის ათი ტანკი.

როდესაც დამთავრდა სტალინგრადის რაიონში გარშემორტყმული გერმანელთა 330 ათასიანი არმიის განადგურება, მრავალ სტალინგრადელ კომკავშირელს საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება მიენიჭა, 7600-ზე მეტი კი დაჯილდოებული იქნა სსრ კავშირის ორდენებითა და მედლებით.

სტალინგრადთან დაიწყო გერმანელთა არმიის მზის ჩასვენება. წითელმა არმიამ ერთიმეოთხის მიყოლებით გაანადგურა ნაქთანი გერმანელი დივიზიები კავკასიაში, კურსკთან, უკრაინაში, ლენინგრადთან, ყირიმში, ბელორუსიაში, ბალტიისპირეთში და მშობლიური მიწა-წყალი გაათავისუფლა მიხაილსფერი ჭირისაგან, შემდეგ კი თავისუფლება მოუტანა აღმოსავლეთი და სამხრეთ-აღმოსავლეთი ევროპის ხალხებს და საკუთარ ბუნავში გაანადგურა მტერი, რითაც კაცობრიობა იხსნა ფაშისტების მიერ დამონების რეალური საფრთხისაგან. ამ ისტორიულ ბრძოლებში კომუნისტების მხარდამხარ იბრძოდნენ ლენინური კომკავშირის აღზრდილები და გმირობისა და მამაცობის სასწაულებს სწაიღოდნენ.

1943 წლის 23 თებერვალს 56-ე გვარდიული მსროლელი დივიზიის 254-ე გვარდიული ლეგიონის ჯარისკაცმა ალექსანდრე მარტოსოვმა შეკრდით დაფარა გერმანელთა საცეცხლე წერტის ამბრაზურა და თავის შენაერთს შეტევის განგრძობის შესაძლებლობა მისცა... კარელიის ფრონტზე თორმეტმა კომკავშირელმა-გვარდიელმა გადალახა მდინარე სვირი და მტრის საცეცხლე წერტების გამოვლენების მიზნით თავისკენ გამოიწვიეს მოწინააღმდეგეს საარტილერიო ცეცხლი. ენეი იყვნენ ნემჩიოკოვი, იუნოსოვი, ტიხონოვი, პავლოვი, მიტერევი, ზაევიჩი, პოპოვი, პანკოვი, მარკელოვი, ბარიშევი, ბუკოსუნოვი და მალიშევი. სამშობლომ თორმეტევის საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება მიანიჭა.

სამშობლოსათვის მებრძოლთა მოწინავე რიგებში იდგნენ საქართველოს კომკავშირის აღზრდილებიც. აი, რამდენიმე ეპიზოდი:

ბრესტის ციხე-სიმაგრეში იხდოდა სავალდებულო სამხედრო სამსახურს ნოე კენჭაძე. სამავალით ახალგაზრდა თანამებრძოლებმა ასეულის კომორგად აირჩიეს. მას ბრძოლაში ჩაბმა სამამულო ომის დაწყების პირველი წუთებიდანვე მოუხდა. მამაცი მეომარი იფრთხი-

„ძნელი, ძალიან ძნელი მდგომარეობა იყო. ჩემი კომკავშირელები იცავდნენ ტირასპოლის კომსკა და ხოლმის კარიბჭეს შორის არსებულ მონაკვეთს. აქ გაიმართა ყველაზე უფრო გააფთრებული შეტაკება ჰიტლერელებთან. ჩვენი ხალაების გულის ჯიბეებში სათუთად ვინახავდით კომკავშირულ ბილეთებს, რომლებზეც შემოხვეული გვქონდა მკერავი ქაღალდი წარწერით: „ჩვენი გული — კომკავშირული ბილეთია, და ვიბრძოლებთ, ვიბრძოლებთ სამეცდრო-სასიცოცხლოდ, ძალ-ღონის, სიცოცხლის დაუზოგავად“.

ნოე კენჭაძემ მძიმე თავდაცვითი ბრძოლების შემდეგ რაღაც სასწაული დააღწია თავი გერმანელთა გარემოცვის და მინსკთან შეუერთდა საბჭოთა არმიის ნაწილებს. იბრძოდა სმოლენსკთან, როსტოვთან, სევასტოპოლთან... სამართა გზა ბერლინთან დამთავრა...

დასავლეთის საზღვარზე განლაგებული 124-ე მსროლელი დივიზიის ყოფილი პოლკიტუშკი ვლ. სკორობოგატოვი წიგნში „მარად იცოცხლებს მათი სახელი“ მოგვითხრობს შემდეგ ფაქტს: 1941 წლის 22 ივნისის ფაშისტების წინააღმდეგ პირველ ბრძოლებში ქ. სოკოლთან უკუდები გმირობა ჩაიდინა მრავალმა საბჭოთა მებრძომა. ქალაქის ყველა გასასვლელი ბლოკირებული იყო პოლკის სკოლის კურსანტების მიერ. ამ დღეს რამდენიმე კურსანტი ხელყუმბარებით ხელში შეუვარდა მტრის ტანკებს და სიცოცხლის ფასად ააფეთქა ისინი. ვლ. სკორობოგატოვმა მხოლოდ სამი მათგანის ვინაობა დაადგინა. ესენია ვასილ ენაკიევი, გიორგი ზამბახიძე და სერგანტი სპირნოვი. გიორგი ზამბახიძე კომკავშირელი იყო.

ჩვენი ქვეყნის ყველა ხალხთა შეილება იცავდნენ სტალინგრადს — ვოლგის ციხე-სიმაგრეს. ამ უდიდეს ბრძოლაში მრავალმა ქართველმა ახალგაზრდამ ისახელა თავი. ერთ-ერთი მათგანის, კომკავშირელი არტილერისტის შ. ფიცხელაურის მამაცობას ასე აფიქვებს გაზ. „პრავდა“: „როდესაც გერმანელთა 5 ტანკმა ქუჩას მოაშურა, ქვეშევსებთან იწვა მხოლოდ ერთი მებრძოლი — გაბრუებული, თავში დაჭრილი ფიცხელაური. მტრის მანქანათა გრიალი რომ შემოესმა, მან ძალ-ღონე მოიყრიბა და ფეხზე ადგა, გატენა ქვეშევს, პირველი გასროლით დააზიანა მყინწვე ტანკი. დანარჩენმა ტანკებმა სროლა ატეხეს ამ ერთადერთ ზარბაზანს. ყუმბარის ნამსხვრევით ფიცხელაური მეორედ დაიჭრა თავში. მას იმის დროც არ ჰქონდა, რომ შეეძლოა შეეხვია. ტანკები სულ უფრო და უფრო ახლოვდებოდნენ. მან კიდევ უფრო ახლოს მოუშვა გერმანელები, ორჯერ კიდევ გაისროლა და ორი მანქანა დააზიანა“.

ღონის როსტოვში არის ნახაძის სახელობის ქუჩა. აქ, ფრონტზე მოხალისედ წასულმა სამ-

ხედრო-პოლიტიკური აკადემიის კურსანტმა, კომკავშირელმა პოლიტხელმა გოგონამ ალექსანდრა (შურა) კონსტანტინეს ასულმა ნახაძემ მკერდით დაფარა მტრის ტყვიამჭრევეი და საკუთარი სიცოცხლის ფასად თანამებრძოლებს საბრძოლო დავალების შესრულება გაუადვილა.

როდესაც ფრონტიდან უფროსი ძმის ბარათები შეწყდა, თბილისელი ჰაბუკი მარლენ დავითაშვილი მოხალისედ წაიდა ფრონტზე. მან ბრძოლის დიდი გზა განელო... 1943 წლის 23 სექტემბერს ქვეშევის მეთაურმა მარლენ დავითაშვილმა დნეპრი გადალახა. სოფელ სტუდენიკასთან ბრძოლაში მისმა არტილერიისტებმა მტრის 6 ტანკი და ერთი ჯავშნოსანი გაანადგურა. შემდეგ დავითაშვილმა წელზე ხელყუმბარაში შემოირტყა და მტრის ტანკს შეუვარდა.

ლენინგრადის ბლოკადის გარღვევის დროს უკუდები გმირობა ჩაიდინა ადამ ქავთარაძემ. პოლკოვნიკი ვლადიმერ მოროზოვი მოგვითხრობს: „გატჩინის მოგერიების კენახი. აქ მტრმა ძლიერი წინააღმდეგობა გასწია... კომკავშირელი ადამ ქავთარაძე კი ვერ ისვენებდა. უნდა იღონოს რამე, ოღონდ ასეული დალუბეს გადაარჩინოს. და აი, იგი წინ მიიწეხს.“

— მე, მე დამავალეთ, ამხანაგო ათეულის მეთაურო! — ესმის ადამს ყველაზე საუკეთესო მეგობრის ვიქტორ სერიაბინის ხმა, — მე დამრთეთ ნება.

დამი კი უფრო მიიწეხს წინ. სვლას უშატა. გერმანელთა ძელმიწურამდე რაღაც მეტრებიდა დარჩა. ზე წამოიჭრა, შეძახილით — „წინ, სამშობლოსათვის!“ ვეფხის ნახტომი გაავტოვა და ამბრახურას საკუთარი სხეულით აეფარა“.

1944 წლის 25 მაისს ფრონტზე მოხალისედ წასულმა 271-ე მსროლელი დივიზიის 867-ე მსროლელი ლეგიონის კომკავშირელმა ჯარისკაცმა ვლადიმერ ფაქულიამ უკრაინის სსრ სტანისლავსკის ოლქის კოლომინსკის რაიონის სოფელ რაჟოვკის მისადგომებთან მკერდით დაფარა მტრის საცეცხლე წერტის ამბრახურა.

მელიტოპოლის გამაგრებული რაიონის გარღვევისათვის წარმოებულ ბრძოლაში მოწონავე კომკავშირელი, წითელი დროშის ორი ორდენის კავალერი, სერგანტი ლაგერტი ივანეს ძე ავალანინი მოწინააღმდეგის სანგარში შეიჭრა და ხელჩართულ ბრძოლაში 18 პიტლერელი გაანადგურა. მეორე დღეს მან მწყო-ბრიდან გამოაყვანა მოწინააღმდეგის სამი ტანკი (მათ შორის ერთ „ვეფხვი“), ხელის ტყვი-

შოთა აფრიფონიძე, ღვათი ჯაბიძე
ლენინური კომკავშირი
დიდ სამამულო ომში

მტრქვევით გაანადგურა მტრის 150-მდე ჯარისკაცი და ოფიცერი, ხოლო ტოლესაც ტყვია-წაშლი შემოვლია, ფინური დანით შეიჭრა მოწინააღმდეგის სანვარში, 12 ფაშისტის მოსპო და თვითონაც გმირის სიკვდილით დაეცა.

გერმანულ ფაშისტ დამპყრობთა წინააღმდეგ ბრძოლის ფრონტზე სარდლობის საბრძოლო დაეალებათა სანიმუშოდ შესრულებისა და ამასთან, გმირობისა და მამაცობის გამოჩენისათვის სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1943 წლის 1 ნოემბრის ბრძანებულებით სერგენტ ლაგერენტი ივანეს ძე ავალიანს სიკვდილის შემდეგ მიენიჭა საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება.

უკვდავია ლაგერენტი ავალიანის სახელი. მის ნათელ ხსოვნას ფაქიზად ინახავს არა მარტო ქართველი, არამედ მთელი საბჭოთა ხალხი. იმ წლის მემორები, რომელშიც ლ. ავალიანი ირიტებოდა, მღერინა:

პარტია, გვიცავთ, სამშობლოს
მტერთა ვიწვნებით მსახვრელი,
ბრძოლებში ალგავფროთიანებს
მარადის, დაუძრაველი —
ავალიანის, ძიგუნსკის
და კაშირინის სახელი!

აღმოსავლეთ პრუსიაში, ჭალაქ აულოვენენის ქუჩებში გამართული ბრძოლის დროს კომკავშირელი შოთა ლევანის ძე გამეცმლიძე ხელუყმარების კონით შეუვარდა გერმანელთა მძიმე ტანკ „ფეტხს“ და მასთან ერთად აფეთქდა. ზ. ლ. გამეცმლიძის მიენიჭა საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება. გმირ კომკავშირელს წილად ზედა სამშობლოსათვის დღეუპული ჯარისკაცის ყველაზე დიდი დიდება: საბჭოთა კავშირის თავდაცვის მინისტრის ბრძანებით იგი სამუდამოდ ჩაირიცხა იმ შენაერთის პირველ ასეულში, რომელშიც მსახურობდა.

1945 წლის პირველი მაისის დამით 150-ე დღეობის 756-ე ლეგიონის მრავალ ბრძოლაში ნაწრთობმა მზევრაეებმა, კომკავშირლებმა მ. ა. ეგოროვმა და მ. ვ. ქანთარიამ რაიხსტაგის გუმბათზე აღმართეს მე-3 დამკვერელი არმიის სამხედრო საბჭოს დროშა — გამარჯვების დროშა. მ. ა. ეგოროვსა და მ. ვ. ქანთარიას საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება მიენიჭათ.

ბერლინისათვის წარმოებულ დამატარებელ ბრძოლებში 16 აპრილიდან 2 მაისამდე მარტო ბელორუსიის პირველი ფრონტის 204 კომკავშირელ მეომარს მიენიჭა საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება, ხოლო ფრონტის კომკავშირელთა 90-მდე პროცენტი დაჯილდოებული იქნა საბჭოთა კავშირის ორდენებითა და მედლებით.

* * *

გერმანულ-ფაშისტთა წინააღმდეგ საბჭოთა ხალხის ომი საყოველთაო-სახალხო ომი იყო. საბჭოთა დამამიანები თავისი სამშობლოს ღირსებას, თავისუფლებასა და დამოუკიდებლობას იარაღით ხელში იცავდნენ არა მარტო ფრონტზე, არამედ მტრის ღრმა ზურგშიც.

მტრის ზურგში საბჭოთა ხალხის ბრძოლის ორგანიზაციაში განუსაზღვრელი იყო პარტიული იატაკქვეშეთის მნიშვნელობა. ისინი აწარმოებდნენ პარტიულ-პოლიტიკურ მუშაობას მასებში, რაზმავდნენ მათ გერმანულ-ფაშისტ ოკუპანტთა წინააღმდეგ აქტიური ბრძოლისათვის. როგორც ყოველთვის, ამ საქმეშიც პარტიის აქტიური თანაშემწე იყო კომკავშირი, რომელსაც ფართოდ განსტოებული არალეგალური ქსელი ჰქონდა. უკრაინაში მოქმედებდა კომკავშირის 265 იატაკქვეშა რაიონული და საქალაქო კომიტეტი, რომლებიც პარტიული ორგანიზაციების ზეღმძღვენელობით მისახლეობაში ატარებდნენ დიდ პოლიტიკურ მუშაობას. კალინინის ოლქში მოქმედებდა 12 რაიონული და 76 პირველადი კომკავშირული ორგანიზაცია; ორიოლის ოლქში — 13 საოლქო და საქალაქო კომიტეტი და ა. შ.

მტრის ზურგში აქტიური ბრძოლისათვის ბელორუსი ხალხის დარაზმვის საქმეში კომუნისტურ პარტიას მხარში უდგა 10 საოლქო და 206 საქალაქო, რაიონული და სარაიონთაშორისო იატაკქვეშა კომკავშირული ორგანიზაცია, რომლებიც წარმართავდნენ 2527 არალეგალური კომკავშირული ორგანიზაციის მუშაობას. ეს ორგანიზაციები 73 ათას კომკავშირელს აერთიანებდა. კომკავშირის იატაკქვეშა საოლქო და რაიონული კომიტეტების მდივნების უმრავლესობა ამავე დროს ითვლებოდა პარტიზანული შენაერთების, ბრიგადებისა და რაზმების კომისრის მოადგილედ კომკავშირული მუშაობის დარგში. მათ შორის აღსანიშნავია ალექს მინსკის საოლქო კომიტეტის მდივნის ე. ნ. კონოპლინის, ეილეისკის საოლქო კომიტეტის მდივნის პ. მ. მაშეროვის, გომელის საოლქო კომიტეტის მდივნის ა. დ. რუდაკის და სხვათა დიდი ორგანიზატორული მუშაობა. კომკავშირულ ორგანიზაციებზე ყოველდღიურ მუშაობაში აქტიურ დახმარების და მხარდაჭერას უწევდა ბელორუსიის ალექს ც-ი. ბელორუსიის ალექს ც-ის მდივანი მ. ვ. ზიმინიანი არაერთხელ გაემგზავრა მტრის ზურგში, ხოლო მდივნები — კ. ტ. მაშუროვი და ფ. ა. სურგანოვი მუდმივად იმყოფებოდნენ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე და აქტიური იატაკქვეშა მუშაობას ატარებდნენ.

კომკავშირის ყოველდღიური მუშაობა მმართველი იყო იქეთენ, რომ გაეზარდა თავისი რიგები, აემალეებინა ალექს წევრთა იდეური დონე და საბრძოლო წრთობა, ჩაება ჭაბუკე-

ში და ქალიშვილები დამპყრობთა წინააღმდეგ აქტიურ ბრძოლაში. ახალგაზრდა პარტიელებმა გამოავლინეს გამბედაობა და მამაცობა, სიმტკიცე და თავდადებულება, გადაიტანეს პარტიზანული ცხოვრების ყველა სიძნელე. საკმაოდ მნიშვნელოვანი იყო პარტიულ-კომკავშირული ფენა პარტიზანულ რაზმებში. მაგალითად, ომის პირველ პერიოდში მოსკოვის, ლენინგრადის, კალინინის, ტულის, ორიოლის, კერსკის, ვორონეჟის და რისტოვის ოლქებში მოქმედი 107132 პარტიზანიდან 13,5 პროცენტი იყო კომუნისტი, 13,2 პროცენტი კი — კომკავშირელი.

კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით მრავალი სახელოვანი საქმე გააყვითეს კომკავშირელმა იატაკქვეშელებმა. ამის დასადასტურებლად მოვიტანოთ რიგის კომკავშირული ორგანიზაციის მაგალითი. ოკუპირებული ლატვიის პიტერელმა ხელისუფლებმა გადაწყვიტეს რიგის ერთ-ერთ მოედანზე 1943 წლის 13 ნოემბრის მოეწყოთ ფაშისტური გერმანიისადმი ერთგულების მიტინგი-დემონსტრაცია. მიტინგზე სიტყვით უნდა გამოსულიყო რაიხს-კომისარი ლოზე. ქალაქის არალეგალურმა პარტიულმა ორგანიზაციამ გადაწყვიტა ჩაეფუშა ოკუპანტთა ეს წამოწყება და რიგის კომკავშირის საქალაქო კომიტეტის ხელმძღვანელ, შემდეგში საბჭოთა კავშირის გმირ იმანტ სულმაისის, აგრეთვე მის მეზობელ ამხანაგებს დაავალა მიტინგის დროს აეფეთქებინათ ტრიბუნა, რომელზეც ქალაქი ლოზესთან ერთად იქნებოდნენ საოკუპაციო ხელისუფლების წარმომადგენლები. დამით კომკავშირელმა ტრიბუნის ქვეშ ჩადეს და საფულაგულთა შენობებს ნაღმი. პირალია, აფეთქება ნახევარი საათით ადრე მოხდა და პიტერული ხელი-სუფლების წარმომადგენლები ცოცხალი გადარჩნენ, მაგრამ მიტინგი ჩაიშალა.

გერმანული ფაშიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის მრავალმა მებრძოლმა და ქალიშვილმა შესწირა სიცოცხლე. მაგრამ მათი უკვდავი საქმე ყოველთვის მაგალითი იქნება ახალგაზრდობის დღევანდელი და მომავალი თაობებისათვის. კომკავშირელებმა, რომელთა ხელში ჩაგდებაც მტერმა მოახერხა, სიმტკიცის, მამაცობისა და შეუპოვრობის მაგალითები უჩვენეს. თვით ყველაზე სასტიკი წამების შემდეგაც კი არ გასცეს მათთვის ცნობილი საიდუმლოება, მოწამებრივი სიკვდილი არჩიეს თანამებრძოლთა ღალატს.

ერთ-ერთი მათგანია მოსკოვის 201-ე საშუალო სკოლის მეთაურ სკოლის მოსწავლე ზოია ანატოლის ასული კოსმოდემიანსკია. ის მოხალისედ ჩაეწერა გამანადგურებელ პარტიზანულ რაზმში. კომკავშირელ-პარტიზანთა ჯგუფთან ერთად ნარო-ფომინსკის მახლობლად სოფელ ობუხოვოსთან გადაეკეთა ფრონ-

ტის ხაზი და გადავიდა მტრის მიერ ოკუპირებული ტერიტორიაზე. 1941 წლის ნოემბრის დასასრულს მოსკოვის ოლქის ვერეისკის რაიონის სოფელ პეტრიშევოში ერთ-ერთი სამხედრო ობიექტისათვის ცეცხლის წყაიდების დროს დაპატიმრეს გერმანელმა ოკუპანტებმა. მიუხედავად არაადამიანური წამებისა, ზ. კოსმოდემიანსკიამ ჯალათებს თავისი სახელიც კი არ გაუშვია, უწოდა რა თავის თავს ტანია. 1941 წლის 29 ნოემბერს მამაცი კომკავშირელი გოგონა ჩამოახრჩვეს. როდესაც ჯალათმა კისერზე მარყუჟი ჩამოაცვა, გერმანელთა მიერ ძალით მტრეგვი სოფლის მცხოვრებლებს ზოიამ მიამართა სიტყვით: „მშვიდობით ამხანაგებო! იბრძოლეთ, ნუ შეშინდებით! ჩვენთან სტალინია! სტალინი მოვა!“...

მხოლოდ მოგვიანებით დადგინდა გმირის ნამდვილი სახელი. სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზდიუმმა 1942 წლის 16 თებერვალს ზ. ა. კოსმოდემიანსკიას სიკვდილის შემდეგ საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება მიანიჭა. გმირი კომკავშირელი დავრძალულია მოსკოვში, ნოვო-დევიჩის სასულაოზე. მადლიერმა სამშობლომ მისკის გზატკეცილზე, სოფელ პეტრიშევოს მახლობლად აღმართა ზოია კოსმოდემიანსკიას ძეგლი (სკულპტორები ი. ივონნიკოვი და ვ. ფედლორევი) და ამით უკვდავყო გმირი კომკავშირელის სახელი.

უკვდავი გმირთა ჩაიდინა მტრის ზურგზე კალინინის ოლქის პენოვსკის კომკავშირის რაიონის მდივანმა ლიზა ჩაიკინამ. როდესაც მტერი რაიონულ ცენტრს მოუახლოვდა, ლიზამ 68 კომკავშირელისა და აქტივისტისაგან შექმნა პარტიზანული რაზმი. რაზმმა ლიანდაგიდან გადაადგო მტრის ემელონი, აწყობდა ჩასაფრებებს, ნაღმებით აფეთქებდა ავტომანქანებს.

1941 წლის ნოემბრის შუა რიცხვებში ლ. ჩაიკინას დაავალეს კოლმეურნეებისათვის გაეცნო ი. ბ. სტალინის მიერ ოქტომბრის დიდი სოციალისტური რევოლუციის 24-ე წლისთავზე წარმოთქმული სიტყვა. ამ საპასუხის-მგებლო დავალების შესრულების დროს ჩაიკინს ხელი იგი ფაშისტებმა ხტოტორ კრასნოე პოკატიშევში 22 ნოემბერს.

მხოლოდ დღემდე იყო მამაცი კომკავშირელი პარტიზანის პასუხი ფაშისტ ჯალათთა დაკითხვისა და არადამიანურ წამებზე. ერთ-ერთი დაკითხვის დროს კი ლიზა ჩაიკინამ ფაშისტ ოფიცერს ზისლით შესძახა: „სიკვდილი თქვენ, წყევლებო!“ და სახეში მიაფურთხა მას. მამაცი კომკავშირელი გოგონა დახვრი-

ზოია ანატოლის ასული, დამით ჯაიკინა

ლინინური კომკავშირი

დიდ სამამულო ომში

ტეს. მას სიკვდილის შემდეგ საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება მიენიჭა.

სამშობლოსათვის ბრძოლის ისტორიაში ოქროს ასოებით ჩაიწერა ქ. კრასნოდონში მოქმედი არალეგალური კომკავშირული ორგანიზაციის — „ახალგაზრდა გვარდიის“ სახელი. ორგანიზაცია, რომელიც მტრის მიერ ქალაქის ოკუპაციის შემდეგ შეიქმნა, თავის რიგებში აერთიანებდა 91 კაცს, მათ შორის 15 კომუნისტს.

„ახალგაზრდა გვარდიამ“ თავის კონტროლს და გავლენას დაუქვემდებარა ქალაქის ყველა შახტი. მათი საბოტაჟისა და დივერსიის შედეგად გერმანელებმა ვერ შეძლეს ვერც ერთი შახტის აღდგენა, ვერც ერთი ტრანს ქვანახშირის გატანა ქალაქიდან.

„ახალგაზრდა გვარდიის“ თავის განკარგულებაში ჰქონდა 4 რადიომიმდებარე, არალეგალური სტამბა, 15 ავტომობილი, 10 ბისტოლეტი, 80 მაშხანა, 300 ხელყუმბარა, 65 კვ ასაფეთქებელი მასალა. თავისი ხანმოკლე მოღვაწეობის პერიოდში ორგანიზაციამ გამოუშვა და გაავრცელა 30 დასახელების 5 ათასი ანტიფაშისტური ფურცელი; ოქტომბრის რევოლუციის 25-ე წლისთავის წინ ქალაქში გამოჰქიდიეს 8 საბჭოთა ალბომი. „ახალგაზრდა გვარდიის“ წევრებმა მოსპეს ჯარისკაცებით, საბრძოლო მასალებითა და საწვავით დატვირთული მტრის მრავალი ავტომანქანა. მათ ხე-კონცენტრაციო ბანაკიდან გაათავისუფლეს ათობით საბჭოთა სამხედრო ტყვე, დასწვეს შრომის ბრძეც, სადაც ინახებოდა მონური შრომისათვის გერმანიის გასაგზავნ საბჭოთა ადამიანთა სიები, ანგარიშს უსწორებდნენ სამშობლოს მოღალატეებს და სხვ. კრასნოდონელებმა გადაწყვიტეს მოეწყით შეიარაღებული აჯანყება, გაეწყობათ მტრის გარნიზონი და შეერთებოდნენ წითელ არმიას. მაგრამ პროვოკატორ პოჩენკოვის გამცემლობამ ისინი გესტაპოს ხელში მოახვედრა.

ახალგაზრდა გვარდიელებმა განსაკუთრებული მამაცობითა და სიმტკიცით ატანეს უმკაცრესი წამება. ფაშისტმა კაცებამიებმა 1943 წლის 15, 16 და 31 იანვარს „ახალგაზრდა გვარდიის 71 წევრი — ზოგი ცოცხალი, ზოგი დაზვერეტის შემდეგ — ჩიუარეს 53 მეტრა სიღრმის № 5 შახტის ღრმულში. ხუთი ხელმძღვანელი კი მხეცური წამების შემდეგ 9 თებერვალს დახვრიტეს ტყვეს ქ. როვენკის მახლობლად. პოლიციის ღევნას 11 ახალგაზრდაგვარდიელი გადაურჩა. მათგან ერთი უგზოუქვლოდ დაიკარგა სამამულო ომის ფრონტზე, ორი — გმირულად დაიღუპა და მხოლოდ 8 გადარჩა ცოცხალი.

სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1943 წლის 13 სექტემბრის ბრძანებულებით უ. გრომოვს, ი. ზემუნოვს, ო. კონევის, ს. ტიულენისა და ლ. შვეციოვს მიე-

ნიჭათ საბჭოთა კავშირის გმირის მაღალი წოდება, სამი ახალგაზრდა გვარდიელი დაჯილდოებული იქნა წითელი დროშის, 35 — სამამულო ომის პირველი ხარისხის, 6 — წითელი ვარსკვლავის ორდენით.

კრასნოდონელ კომკავშირელთა მამაცობის ცნობილმა საბჭოთა მწერალმა ა. ა. ფადეევმა უძღვნა შესანიშნავი რომანი „ახალგაზრდა გვარდია“. მათი საქმეობისა ქალაქი მოლოტოვსკის (ლუგანსკის ოლქი), მრავალი დასახლებული პუნქტი, საბჭოთაი მეურნეობა, კოლმეურნეობა, ხომალდი და ა. შ.

პარტიზანულ რბიშებსა და არალეგალურ ორგანიზაციებში მრავალი ქართველი კომკავშირელი იბრძოდა ვერაი მტრის წინააღმდეგ.

უკმაღავებ და საყურადღაო დიდება მთიპოვა სიმეფრობოლის იატაკქვეშა კომკავშირული ორგანიზაციის ბიუროს სააგიაციო ჯგუფის წევრმა, კომკავშირელმა ზოია მათეს ასულმა რუხაძემ. ომამდე იგი სიმეფრობოლის საქალაქო საბჭოს აღმასკომის საგეგმო განყოფილების უფროსის მოადგილედ მუშაობდა. პიტლერული ოკუპაციის წლებში აქტიურ არალეგალურ მუშაობას ეწეოდა ავრცილებდა საბჭოთა საინფორმაციო ბიუროს ცნობებს, მონაწილეობდა ქალაქის ფაშისტური ევითმმართველობის შენობის თავზე წითელი დროშის აღმართვაში, საბჭოთა მეურნეობა „კრასნში“ გერმანელთა იარაღის საწყობის აფეთქებაში, ტერორისტულ აქტებში, ტყვე წითელარმიელებისათვის ტანსაცმლისა და სურსათისათვის შეგროვებასა და მიწოდებაში...

ალატის შედეგად ზოია რუხაძე გესტაპოს ხელში აღმოჩნდა. ჯოჯოხეთური წამება აიტანა გმირმა კომკავშირელმა, მაგრამ ბოლომდე თავისი ხალხის ერთგული დარჩა. ფაშისტმა ვენდალებმა მას სათითაოდ გადამტკიცეს თითები, ორივე თვალი დასთხარეს, ტურნები მოსკრეს, შემდეგ ხელები სქელი მავთულით შეუკოვეს და საბჭოთა მეურნეობა „კრასნის“ ტერიტორიაზე ერთ-ერთ ქაში ჩააგდეს.

ზოიას საფლავზე აღმართულია მარმარილოს მონუმენტი, რომელზეც ამოკვეთილია წარწერა:

„ზოია მათეს ასული რუხაძე
19 — 1/12 — 16

სამშობლოს ერთგულ ქალიშვილს, სამამულო ომის პარტიზანს, რომელიც მოწამებრივი სიკვდილით დაიღუპა გესტაპოს ჯურღმულეებმა 1944 წლის 10 აპრილს“.

ბრძოლის დიდი გზა განვლეს ახალგაზრდა პარტიზანებმა და იატაკქვეშელებმა. როდესაც დაიწყო საბჭოთა არმიის დიდი შეტევათი თბერაციები, ისინი შეუერთდნენ არმიის ნაწილებს და აქტიურად მონაწილეობდნენ მტრის საბოლოო განადგურებაში. მათი გმირობის დამადასტურებელია სამშობლოს ის მაღალი ჯილდოები, რაც მათ დამსახურებს. 50 ათას-

ზე მეტი ახალგაზრდა პარტიზანი დაჯილდოებული იქნა სსრ კავშირის ორდენებითა და მედლებით; 99 ახალგაზრდა პარტიზანს, მათ შორის 12 ქალიშვილს, მიენიჭა საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება.

* * *

ფაშისტური გერმანიის წინააღმდეგ ომში ხალხის მთელი სულიერი და მატერიალური ძალების უაღრესი დამატება მოითხოვა. საჭირო გახდა მთელი სახალხო მეურნეობის სამხედრო ყაიდზე გარდაქმნა, რომელიც შეძლებდა იბრალთ, საბრძოლო მასალებით, აღჭურვილობით, სურსათით საბჭოთა არმიის შეუფერხებელ მონარაგებას.

ბოლშევიკური პარტიის ხელმძღვანელობით კომკავშირული ორგანიზაციები გახდნენ მრავალი პარტიოტული თაოსნობის ინიციატორები. 1941 წლის 3 ივლისს, თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტის თავმჯდომარის ი. ბ. სტალინის რადიოთი გამოსვლის საპასუხოდ, გორკის სტალინის სახელობის ქარხნის კომკავშირებმა ზეინკალმა ბუკინმა იკისრა ყოველდღიურად შეესრულებინა ორი ნორმა და დღიური დავალება 250 პროცენტით შეასრულა. მანვე მოაწყო ორასოვანთა სკოლა, სადაც თავის გამოცდილებას უზიარებდა ამახანაგებს.

ასე ჩაისახა ორასოვანთა მოძრაობა.

ახალგაზრდა პარტიოტთა მეორე შესანიშნავი თაოსნობა ფრონტული ბრიგადების შექმნა იყო. 1941 წლის სექტემბერში ორჯონიკიძის სახელობის მძიმე მანქანთმშენებლობის ურალის ქარხანაში კომკავშირული ოსტატის მიხეილ პპოვის ბრიგადის, რომელმაც ზუთუკერ შეამკირა საბრძოლო მანქანების უმნიშვნელოვანესი ნაწილების დაზადების დრო, მიენიჭა ფრონტული ბრიგადის წოდება.

ფრონტული ბრიგადები შეიქმნა სხვა საწარმოებშიც. 1943 წლის იანვრისათვის ჩვენს ქვეყანაში იყო 10 ათასამდე ახალგაზრდული ფრონტული ბრიგადა, რომლებშიც გაერთიანებული იყო თითქმის 100 ათასი ჭაბუკი და ქალიშვილი. 1944 წლის მაისისათვის ფრონტული ბრიგადების რაოდენობამ მიაღწია 85 ათასს, მათში გაერთიანებულ ახალგაზრდა მუშათა რიცხვმა კი — 620 ათასს. 1945 წლის აგვისტოსათვის უკვე იყო 155 ათასი ფრონტული კომკავშირულ-ახალგაზრდული ბრიგადა, რომლებშიც გაერთიანებული იყო მილიონზე მეტი ჭაბუკი და ქალიშვილი. ყველა ახალგაზრდული ბრიგადა აქტიურად მონაწილეობდა სრულიად-საკავშირო სივლიან-ტურ შეჯიბრებაში. მათ შორის საუკეთესოები დაჯილდოებული იქნენ საკ ალკე ცუისა და შესაბამისი სახალხო კომისარატების გარდამავალი დროშებით.

სამამულო ომის წლებში ახალგაზრდობის

რიგებიდან დაწინაურდა წარმოების მრავალრიცხოვანი შესანიშნავი ორგანიზატორი და ნოვატორი. ახალგაზრდების თაოსნობით ფართოდ გაგრავდა პროფესიითა შემთავსებლების მოძრაობა, რის დროსაც ბრიგადა აღამიანთა ნაკლები რიცხვით ასრულებდა წინანდელი მოცულობის სამუშაოს, გამოთავისუფლებულ მუშა-ხელს კი იყენებდნენ სხვა სამუშაოზე. გორკის ფეტქარხანაში კომკავშირულ ვასილ შუბინის ბრიგადაში 15-ის ნაცვლად 6 კაცი მუშაობდა, გეგმას კი 300 პროცენტით ასრულებდა.

მოსკოვის პირველი ბურთულასაქისებმს ქარხნის კომკავშირული ეკატერინე ბარიშნიკოვა გახდა მრავალდაზგვისანთა მოძრაობის ინიციატორი. მისი ბრიგადის 4 მუშა მუშაობდა ექვსის ნაცვლად და გეგმას გადაჭარბებით ასრულებდა. ბარიშნიკოვასა და მისი მეგობრების ინიციატივას დიდი სახალხო-სამეურნეო მნიშვნელობა ჰქონდა. მართო ერთი წლის მანძილზე ბარიშნიკოვას მეთოდით მომუშავე მოსკოვის ქარხნების ახალგაზრდულმა ბრიგადებმა შესძლეს სხვა უზენაზე სამუშაოდ გამოთავისუფლებინათ 75 ათასამდე მუშა.

შრომის ორგანიზაციისა და წარმოების ტექნოლოგიაში მნიშვნელოვანი სიახლე შეიტანეს ურალის ერთ-ერთი ქარხნის ახალგაზრდა ოსტატმა ეგორ აგარკოვმა და მოსკოვის მანქანთმშენებელი ქარხნის ახალგაზრდული ბრიგადის ბრიგადირმა ალექსანდრე ფედოტოვმა. მათ წინადადება შეიტანეს მოეხდინათ წვრილი ბრიგადებისა და უბნების გამსხვილება. ამ წინადადების დანერგვამ შესაძლებელი გახდა შრომის ნაყოფიერების ამაღლება, აგრეთვე სხვა უბნებზე სამუშაოდ გამოთავისუფლება წარმოების ხელმძღვანელთა და მაღალკვალიფიციურ მუშათა მნიშვნელოვანი რაოდენობა. მართო ექვს თვეში ქვეყნის მრავალ საწარმოში ამ მეთოდის დანერგვით გამოთავისუფლდა 30 ათასამდე ინჟინერ-ტექნიკური მუშაკი და კვალიფიციური მუშა. ამავ დროს გაუმჯობესდა წარმოების ტექნოლოგია და ტექნიკური ხელმძღვანელობა.

კომკავშირებმა მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს ჩვენი ქვეყნის აღმოსავლეთ რაიონებში მძლავრი მეტალურგიული და მანქანათმშენებელი ბაზის შექმნაში. ომის წლებში იქ აშენდა მძიმე მრეწველობის ისეთი გიგანტები, როგორიცაა ჩელიაბინსკის მეტალურგიული და მილსაგლინაი, ურალის ტურბინების და მრავალი სხვა საწარმო. სარეკორდოდ მოკლე დროში — რვა თვეში აშენდა ევროპაში უდიდესი ბრამედი — სტალინის სახელობის

შოთა აფრიდლონიძე, ღამით ჯაბიძე

უნიფორმირ კომკავშირში

დიდ სამამულო ომში

მეინტროგორისკის მეტალურგიული კომბინატის № 5, აგრეთვე № 6 ბრძმედები.

ლენინურმა კომკავშირმა აქტიური მონაწილეობა მიიღო მტრის დროებითი ოკუპაციისაგან გათავისუფლებული რაიონების სახალხო მეურნეობის აღდგენაში. სტალინგრადის აღდგენით სამუშაოებში მონაწილეობდა 23 ათასი ახალგაზრდა პატრიოტი-მონალისე. სტალინგრადის მშენებლებმა ორ წელშიაღწიეს ალაღინეს 600 ათას კვადრატულ მეტრზე მეტა სუაწარმო ფართობი და 500 ათასი კვადრატული მეტრი საცხოვრებელი ფართობი. ჭერ კიდევ ომის დამთავრებამდე სტალინგრადის აღდგენილი სატრაქტორო ქარხნის კონვეიერებიდან ჩამოვიდა პირველი ტრაქტორი. მეტალურგიულმა ქარხანა „კრასნი ოქტობრმა“ სამშობლოს მისცა მაღალხარისხიანი ფოლადი. გაიხსნა ათობით სკოლა, რამდენიმე საავადმყოფო, ზავსეთა ბაგა. 150 ათასამდე სტალინგრადელი ბლინდავებიდან და დანგრეული შენობების სარდაფებიდან ჩასახლდა კეთილმოწყობილ ბინებში.

კომუნისტური პარტიის მოწოდების პასუხად 44 ათასზე მეტი ჯაბუკი და ქალიშვილი შრომობდა კომკავშირული საგზურით დონბასის შახტების აღსადგენად. კომკავშირელებმა აღადგინეს სტალინოს, მაკევეცის, ენაქიევის, კრამატორსკის, მარიუპოლის ბრძოლები და მარტინის ლუმელები. ათასობით ჯაბუკი და ქალიშვილი შრომობდა დნეპროპეტოვსკის აღსადგენად. ყოველი ლენინგრადელი კომკავშირელი წარმოებდასაგან მოუწყვეტლივ ყოველთვიურად 30 საათს მუშაობდა მშობლიური ქალაქის აღსადგენად.

გმირული შრომით თავი ისახელა სოფლის ახალგაზრდობამაც. სოფლის კომკავშირელები სათავეში ჩაუდგნენ ბრძოლებსა და რგოლებს, დაეუფლენ რთულ სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკას და წარმატებით შეცვალეს არმიამ გაწვეული სპეციალისტები. მრეწველობის ახალგაზრდა მუშების მავალითისამებრ სოფლად ფართოდ გავრცელდა მოძრაობა მაღალი მოსავლის კომკავშირულ-ახალგაზრდული რგოლების შექმნისათვის, რომელნიც შრომის მოწინავეთა რიგებში იდგნენ. 1945 წლისათვის ჩვენი ქვეყნის კოლმეურნეობებში იყო მაღალი მოსავლის 96 ათასი ახალგაზრდული რგოლი, რომლებშიც მუშაობდა 715 ათასი ჯაბუკი და ქალიშვილი. მარტო საქართველოს საკოლმეურნეო მინდვრებში, ხეხილის ბაღებში, ზეგებში, ჩაის, ციტრუსებისა და თამბაქოს პლანტაციებში, მეცხოველეობის ფერმებში 1945 წლის დასაწყისისათვის შექმნილი იყო უხვი მოსავლის 2513 ახალგაზრდული ბრიგადა და რგოლი, რომლებშიც 33790 კომკავშირელი და ახალგაზრდა იყო გაერთიანებული. ჩვენი ქვეყნის ქალაქებსა და სოფლებში ფართოდ გავრცელდა თავდაცვის ფორდისათ-

ვის სახსრების შეგროვება. კომკავშირელებმა და ახალგაზრდებმა ქვეყნის თავდაცვის სამსახურში შეიტანეს 1 მილიარდი მანეთზე მეტი. ამ თანხით აშენდა სატანკო კოლონები, თვითმფრინავთა ესაკდრილიები, საარტილერიო ბატარეები, კატრები, ჯავშნიანი მატარებლები და სხვ.

ახალგაზრდობის მიერ შეგროვებული თანხებით აგებული იქნა სატანკო კოლონები: „მოსკოვის პიონერი“, „უეზიბიშევის პიონერი“, „საქართველოს ნორჩი პიონერი“, ავიაციადრილიები: „საქართველოს კომკავშირმა“, „ტაშკენტის პიონერი“, „ირკუტსკის პიონერი“, სატრაქტო კატრების დივიზიონი „ფაზიზეთის კომკავშირელი“ და მრავალი სხვა.

* * *

ამრიგად, დიდ სამამულო ომში საბჭოთა ხალხის მსოფლიო-ისტორიულ გამარჯვებაში დიდი წვლილი შეიტანა ლენინურმა კომკავშირმა. „სოციალისტური სამშობლოს დაცვაში, — ამბობდა ან. ლ. ო. ბრეჟნევი დიდ სამამულო ომში საბჭოთა ხალხის გამარჯვების 20 წლისთავისადმი მიძღვნილ საზეიმო კრებაზე, — დიდი მამაცობა და გმირობა გამოიჩინეს ჩვენმა ქალიშვილებმა და ჯაბუკებმა, კომკავშირელებმა. ლენინურმა კომკავშირმა იმ წლებში სამშობლოს მისცა მილიონობით თავდადებული მებრძოლი. ისინი გმირულად იბრძოდნენ და სიცოცხლეს არ ზოგავდნენ სამშობლოს დასაცავად“.

დიდ სამამულო ომში შეიღი ათასამდე კომკავშირელს მიენიჭა საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება. ორჯერ მიენიჭა ეს მაღალი წოდება 60 კომკავშირელს. ლენინური კომკავშირის აღზრდილები — ალექსანდრე პოკინკინი და ივანე კოტელები სამგზის საბჭოთა კავშირის გმირები გახდნენ. თერთმეტმა ოჯახმა ორ-ორი საბჭოთა კავშირის გმირი მისცა სამშობლოს. ესენი არიან: დამა თამარ და ვლადიმერ კონსტანტინოვები, ზოია და ალექსანდრე კოსმოდემიანსკები, ტუპიბი მშები — იაკობ და დიმიტრი ლუკონინები, ძმები — ბორის და დიმიტრი გლინკინი, ევსეი და მათე ვაინსტრუბები, ევგენი და გენადი იგნატოვები, ვლადიმერ და კონსტანტინე კოკინაევი, კონსტანტინე და ვიქტორ ლისელიძეები, ალექსანდრე და ბეტრე ლაზიუკოვები, სერგო და ალექსანდრე კურზნეკოვები, ნიკოლოზ და მიხეილ პანინკინები. ყველა ესენი ლენინურმა კომკავშირმა აღაზრდა. 3500 ათასი კომკავშირელის საგმირო საქმეები აღინიშნა საბჭოთა კავშირის ორდენებითა და მედლებით. გერმანელ ფაშისტ დამპყრობთა წინააღმდეგ ბრძოლაში გმირობისა და მამაცობისათვის ორდენებითა და მედლებით დაჯილდოებული იქნა 100 ათასამდე კომკავშირელი გოგონა, მათ შორის 66 მიენიჭა საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება.

არჩილ სპარსიანშვილი

დიდი სამამულო ომი რაიონული გაზეთების ფურცლებზე

სამამულო ომის ამსახველი ქართული პოეზია ერთი მძლავრი შენაკადია დიდი საბჭოთა ლიტერატურისა. ფაშისტური გერმანიის განადგურებაში სამამულო ტექნიკასთან ერთად, დიდი დამანგრეველი იარაღის როლი ითამაშა საბჭოთა მხატვრულმა სიტყვამაც.

ფფურცლავთ ჯარისკაცის მაზარინფერ გაზეთის არქივს და ვხედავთ, რომ ყოველი ნაწარმოები, კერძოდ, ლექსი ქართული საბჭოთა პოეზიის ერთიან დიდ გზას დამგზავრება. ტექსტები დაწერილია ძელშიწურებაში, ცხარე ბრძოლების შემდეგ მცირე შესვენების დროს. ისინი შექმნილია ძნელ საბრძოლო ლაშქრობებაში.

დიდი სამამულო ომის პერიოდის ქართული რაიონული პრესა პოეტური მასალის თვალსაზრისით შეუსწავლელია, მისი შესწავლა დროულიცაა და საშურიც. ჩვენ ვალში ვართ დრონტელი პოეტების წინაშე.

ქვემოლ განილული ტექსტები ამოკრებილია რაიონული გაზეთების არქივებიდან (კოლმეურნის ხმა, კოლმეურნე, ახალი შირაქი, 1941-1945 წ.წ.).

ფაშისტური ურდოების სიკვდილისმთესველ საქმიანობას, მტრის სისხლიანი საბინ ჩვენებას ემსახურება აღნიშნული გაზეთების ფურცლებზე დაბეჭდილი მრავალი ლექსი. ამ შინაარსისაა სიკო ჩანგაშვილის, მათე წითელის, არჩილ შიშმანაშვილის, დავით ცუცქერიძის, გიორგი ასათიშვილის და სხვათა პოეტური სტრიქონები.

გერაგი მტერი დაგვეცა,
აღსდექი, ხალხო ძლიერო,
აღგავოთ, უკუვაქციოთ,
მიგუზღათ სამაგვირო!

(გაზ. კოლმეურნის ხმა).

ამბობდა სახალხო მთქმელი ს. ჩანგაშვილი ლექსში „საბჭოთა ხალხს“.

საბჭოთა ადამიანების, მთელი საბჭოთა ხალხის გულისნადები კარგად არის წარმოსახული არჩილ შიშმანაშვილის ლექსში „წინ, გაბარჯვებისაკენ“:

ნუბას არ მივეცემთ უჩაღებს,
რომ ჩვენს მიწაზე იარონ,
და ჩვენი უხვი ქონება
საქმელად გაიზიარონ.

(გაზ. კოლმეურნის ხმა).

სამშობლოს დაცვა გაბდა ჩვენი ხალხის მიზანთა მიზანი. ლექსში გაცხადებულმა ამ მიზანმა მხატვრულ ნაწარმოებს ახალი შემართება, ახალი შინაარსი და ძალი მისცა. სამშობლოს დაცვა სტირდებოდა. დ. ცუცქერიძის თიქმის ყველა ლექსში ეს საამაყო გრძნობა ხორცშესხმული:

დღეს, როდესაც ჩვენს სამშობლოს,
ჩვენი ტრფობის საგანს,
ვაუკაცურად დაცვა უნდა
ვერაგ მტრებისაგან.
მეც მზადა ვარ საბრძოლველად,
მეც მზადა ვარ მისთვის,
მეც გაეწირავ ჩემს სიცოცხლეს...

(გაზ. კოლმეურნის ხმა).

ასეთივე მაღალიდურობა ნ. დევედარიძის ლექსი „წითელ არმიას“:

ვფიცავ, ერთგული ვიქნები
ჩემი სამშობლო ქვეყნისა,
მტერთან მაშინაც ვიბრძოლებ
თუნდ წვეთი შემგრეს სისხლისა.

(გაზ. კოლმეურნის ხმა).

საბჭოთა ხალხს ღრმად სწამს მტრის დამარცხება. მათგან შორს არის შიში.

წინ! მედგრად, შეურყეველად,
მტერსა მახვილი ჩაეცო,
და დამონებულ მოძმეებს
თავისუფლება მიეცი!

(ნ. დევიდარიძე, გაზ. „კოლმეურნის ხმა“).

„კოლმეურნის ხმა“, 1942 წლის 10 მაისს აქვეყნებს ლეიტენანტ დ. ცუცქერიძის ლექსს „ფიცი სამშობლოს“. აღღვების გარეშე ამ ლექსის წაკითხვა ახლაც, 30 წლის შემდეგაც შეუძლებელია:

მეც მოვედი ბრძოლის ველზე
და სამშობლოს ვფიცავ:
სიკვდილამდე შენ დავიცავ,
მშობლიური მიწა!

ქართულ მწერლობას თავის დიდ მოვალეობად მიაჩნდა ჩვენი ხალხის აღზრდა საბჭოთა პატრიოტიზმისა და ინტერნაციონალიზმის სულისკვეთებით. ეს უფრო ნათლად მოჩანს ე. წ. მიძღვნილ ლექსებში. ლექსში — „შე-რაინას“, არჩილ შიშმანაშვილი გულწრფელად უმღერის მოძმე უკრაინის ნოომარ მიწას:

მარტო არა ხარ ბრძოლაში,
ძმებიც გიდგანან მხარშია,
შენს მოსისხლეებს ურტყამენ
ყველგან — მთაში და ბარშია.
რუსი, ქართველი, სომეხი,
ერთად შეკრულან ფიცითა:
სულ მთლაც აღგავონ გერაგი
მაგ მაღლიანი მიწიდან.

(გაზ. „კოლმეურნის ხმა“).

ავტორმა იცის, რომ მტრის განადგურება ძნელი იქნებოდა საბჭოთა ერებს შორის ძმუ-რი, მეგობრული კავშირის გარეშე, უკრაინის მტერი თვითელი ჩვენთაგანის მტერია:

თათარს, უზბეკს და ბელორუსს
სიყვარული აქვს ძმურია!

ეს მეგობრული კავშირი
ურღვევია და მტკიცია!

(გაზ. „კოლმეურნის ხმა“).

ქართველი ქალის ვიკატური შემართება, მამულის საკითილდელი გაწეული მისი დიდი ღვაწლი, ჩვენი მწერლობის საპატიო თემა იყო ყველა დროსა და ეპოქაში. საბჭოთა არმიის მეომრები, პოეტური საღებავე-ბის დაუშურებლივ ხატავენ დედის სახეს, დედისადმი სიყვარულს, პატივისცემას. ამის და-დასტურებაა ს. შეშაბერიძის ლექსი — „წერი-ლი დედას“:

სინგარში ვწერ ამ სტრიქონებს,
სიხარულით ვიწვდი ზელებს:
მასხოვს შენი დარიგება, —
არ შეგარცხვენ, გასახელებ.
მედგრად ვიბრძვი, დედაჩემო,
ფოლადივით ვაფხდი მტკიცე.
ჩემი ქვეყნის დასაცავად
საქართველო დავფიცე.

(გაზ. „კოლმეურნის ხმა“).

საბჭოთა ჯარების მიერ ფაშისტური გერმა-ნიის საბოლოო განადგურებამ უჩვეულო სიხა-რული მოუტანა მსოფლიოს ხალხებს, გულში-ჩამწვდომი მრავალი ლექსი დაიწერა, ითქვა და დაბეჭდა მაშინ.

დიადი გამარჯვებით აღფრთოვანებული რო-მელი საბჭოთა დამიანი არ იტყოდა ისე, რო-გორც ს. შეშაბერიძემ თქვა:

იხარე, ჩემო სამშობლოვ,
თავისუფლების მხარეო,
გულჯავრიანი ადარ ვარ,
მტერი გეყავს მგლოვიარეო.
ვინც შენს გათელვას ღამოზდა
დღე გაუთენდა მწარეო!

(გაზ. „კოლმეურნის ხმა“).

გაზეთი „კოლმეურნის ხმის“ ფურცლებზე გამოქვეყნებული პოეტური მასალა საინტერე-სოა პოეტიკის თვალსაზრისითაც: ხალხური ლექსის მტერი, პოეტური სტროფების მრავალფეროვნება ამდიდრებს, ემოციურს ხდის ლექსს.

* * *

ომის თემას მძლავრად ეხმაურება გაზეთი „კოლმეურნეც“. საქართველოს კომუნისტური პარტიის სიღნაღის რაიკომისა და სიღნაღის რა-იონის მშრომელთა დებუტატების საბჭოს აღ-მასკომის ორგანო. სამამულო ომის წლებში „კოლმეურნეს“ ფურცლებზეც არა ერთი და ორი პატრიოტული ლექსი დაიბეჭდა.

მართალია, ზოგჯერ ეს ლექსები ჭეშმარიტ პოეზიამდე ვერ მალდებდა, მაგრამ სურვილი სათქმელის ლექსად თქმისა, მაინც დიდი და საპატიო.

ომის დაწყებიდან ათიოდე დღის შემდეგ ბოძინა ზურაბული „კოლმეურნეში“ ბეჭდავს ლექსს — „სამშობლო“.

ან გამარჯვება თვალმსხმელ მტერზე,
ან ბრძოლის ველზე გმირად სიკვდილი!

1942 წელს დაბეჭდილ სახალწლო ლექსში ცნობილი სახალხო მთქმელი ისაკო მირიანა-

არჩილ საპარსიაშვილი

ფრიდ სამაშალო ოში

რაიონული გაზეთების ფურცლებზე

შვილი საბჭოთა მოქალაქის მაღალ შეგნებასა და სამშობლოს თავისუფლების ურყევ რწმენას გამოხატავს:

ვით ერთი კაცი, ავღეშით
სამშობლოს დისაცავდა,
თავზედ მტრის შესამუსსრავად,
იმითი სისხლის მსმელადა.

სახალხო მგოსნის რწმენა ხალხისეულია, ეს რწმენა ანგრავს ბოროტების ყველა ციხე-სიმაგრეს და დედამიწაზე ამკვიდრებს მშვილობას, ძმობას, სიყვარულს.

მსოფლიომ იცის მაგათთან
ათასჯერა ვართ მართალი,
რად დაგვირღვია საზღვარი,
რას გვივარდება კარზედა?
რატომ არ იცის, მოსულ მტერს
ავაგებთ შუბის ტარზედა!

(გაზ. „კოლმეურნე“).

როგორც იტყვიან, კომენტარები ზედმეტია: ხალხური ლექსიც საქვეყნოდ გმობს ფაშაზმის ბოროტებას, ამხელს მის ბნელ ზრახვებს და გვარწმუნებს საბჭოთა ხალხის მიერ წარმოებული ბრძოლის გარდუვალ გამარჯვებაში.

საბჭოთა სამხედრო საზღვაო და საჰაერო ძალების გმირული შემართება კარგად არის ცნობილი დიდი სამამულო ომის ისტორიაში.

„კოლმეურნეში“ დაბეჭდილი მრავალი ლექსიდან ამ შინაარსით ღირსშესანიშნავია როლანდ ბერიძის ლექსი „ქართველი მეომრისადმი“. ავტორი საინტერესო პოეტურ ბატალიებს ქმნის. მოვიყვანთ ერთ ნიმუშს:

ზღვაზე მტრის გემებს ქარიშხალივით
ლეწავს მტრის მიმართ სისხლად აშლილი
სიღნაღის პირშეშო, ქართულ ხმალივით
გაუტეხელი სეგნიაშვილი!
ცად ლებანიძე, ნანეიშვილი,
რისხვით დასდევნ ფაშისტურ სეავესს
და მტერს გაწოლილ ცაზედ ნისლივით,
შულვაძეცხლებით ლეწენ და სწვავენ!

(გაზ. „კოლმეურნე“).

ახალგაზრდა პოეტმა როლანდ ბერიძემ პარტიზანი ქალისადმი მიძღვნილი ლექსით, სამშობლოს უსაზღვროდ მოყვარული საბჭოთა ქალის სახე გაგვაცნო:

შენ გედინებოდა სამშობლოს იცავ
და ეგ გულიც ხომ შენ მისთვის გიცემს!
რა სურთ ფაშისტებს? სამშობლო მიწა?
შენ დასცხე, დაჭა და დაამიწე!

(გაზ. „კოლმეურნე“).

ყველა საბჭოთა ადამიანი იცოდა, რომ მამულის დამცველი ხალხის რისხვას მტერი

ვერსად დაემალებოდა. დიდი იყო გამარჯვებული რწმენა. როლანდ ბერიძემ ეს აზრი სწავლად, უბრალოდ, მაგრამ ფერმყარი საღებავით დახატა.

სამამულო ომის წლებში სიღნაღელ მშრომელთა სულისკვეთება, რაიონული გაზეთი „კოლმეურნეს“ ფურცლებზე ისე უტყუარად არის წარმოდგენილი, როგორც მატანიეში. საერთო სახალხო შემართებას ლექსი თავისებურ ელფერს მატებს. ლექსი მშრომელთა დიდი ცხოვრების მხატვრული ისტორიაა!

* * *

დიდ მიზნებს ემსახურებოდა, როგორც ზემოთ ვთქვით, რაიონული გაზეთები. მათ რიცხვშია წითალწყაროელ მშრომელთა დიდი მეგობარი, დამრავმველი და დამრიგებელი, გაზეთი „ახალი შირაქი“.

მტერი მუდამ ვერაგი და დაუნდობელია. „მტერს მტრულად უნდა დახვედრა. მოყვარეს — მოყვრულად“, — გვასწავლის ხალხური სიბრძნე. ათეული ათასობით საბჭოთა ადამიანის უმანკო სისხლი ცას სწვსიწუნებდა და შურისძიებას ითხოვდა. კარგად გამოხატა ეს აზრი დავით ციგროშვილმა ლექსში „შურისძიება“, რომელსაც არც პოეტური გააზრება აკლია, არც ფერები:

ღმუღოდა ისე, ვით უღრანში მხეცი მშიერი,
დაუნდობელი ნადირი ტყისა.
ჩენში მოვიდა ჭარისკაცი სიღნეილი,
მოჰკლა მოხუცი ოთხმოცი წლისა.
გადასწვა სახლი, დაამსხვრია რკინის სახნისი,
გესლით გაახმო ეზოში მოლი,
მოჰკლა ნაწუსი ახალგაზრდა დიასახლისის,
დაახრჩო ბავშვი აკანში მწოლი.
სურდა ჩაქრო საბჭოეთის მზის

ბრწყინვალება

და მოესმინა მიწის ქვეითინი,
მაგრამ ვერ მოჰკლა გაზაფხულის

ამღელვარება,

ვერ დააჩოქა ხალხი გმირთ-გმირი...

გესმით, კრემლიდან სივრცეების გადაძახილი?

წალეკოს მტერი ტალღამ ძლიერმა

სიკვდილს — სიკვდილი, გაშიშვლებულ

მახვილს — მახვილი,

შურისძიება, ხალხო ჩემო, შურისძიება!

(გაზ. „ახალი შირაქი“).

სამამულო ომში საბჭოთა ხალხის ძლევა-მოსილმა გამარჯვებამ მზეც კი ახალი ძალით გააბრწყინა, სიხარული გულს ნიაღვარივით მოასხდა და სიმღერად წამოვიდა: მტერზე ტრიუმფალური გამარჯვება, ერის ისტორიის ახალი ფურცლის დაწყება უბრალოდ და დამაჯერებლად არის ნათქვამი გ. ჭანიაშვილის ლექსში „ვიბრუნდებიან შვილები“:

იხარე, ჩემო სამშობლოც,
თავისუფლების მხარეო,
გულჯერინად აღარ ვარ
მტერი გვყავს მგლოვიარეო,
ვინც შენ გათიღვას ლამობდა
დღეც გაუთენდა მწარეო,
ცოცხლობდეს ჩვენი პარტია —
ხალხის მზე, ხალხის მთვარეო.
შეება და ლხინით აგვავს
ბრძოლაც გვასწავლა მწარეო.
თბილისო, ფრთები გაშალე,
მთავ, ჩანყი გადიყარეო.
გირბუნდებიან შეილებო,
სამშობლოც, გაიხარეო.

„ახალი შირაქი“ 1941-45 წლების ფურცლებს ამშვენებს ვლ. ფანჯიძის, გ. რაზიკაშვილის, გ. წაწალაშვილისა და სხვათა ლექსები. აქვეა დაბეჭდილი დ. პატატიშვილის მრავალი ლექსი, რომელთაც დღემდე ჭერ კიდევ არ იცნობს შინამოუხსეღელთა პოეზიის მოყვარული და დამაფასებელი მკითხველი. ეს ლექსებია: „კვლავ გავცოცხლდები“, „გესმით ქუჩილი?“, „ღანაბარები“, „ჩემი სამშობლოს დედო მწიფავ“, „გაფიცებით...“ და სხვა.

დ. პატატიშვილზე მთელთაგანების გარეშე საუბარი გვიჭირს. ამის თქმას მისი პოეტური სამყაროს გაცნობა გვაძალღებს. აკად. ირ. აბაშიძე პოეტის ლექსთა პირველი კრებულის წინასიტყვაში წერდა: დ. პატატიშვილი პოეზიით, ლექსებით „მაფიოდ გვაგრძნობინებს თავის თავს, ვიდრე მისი ტალი და, თუ გნებავთ, ბეგრი უკვე სახელმწიფოებელი პოეტი“.¹

შეუდარებლად არის გადმოცემული სამშობლოს მიწის სიყვარული დ. პატატიშვილის ლექსში — „ჩემი სამშობლოს დედო მწიფავ“:

თქვენს წინა ვდგავარ ჭაბუკი წყნარი,
მითხარ პოეტო, მითხარ მხედარო!
ნოთუ ამ ქვეყნად სხვა მიწა არის
სამშობლო მიწას რომ შეედაროს?!“

(გაზ. „ახალი შირაქი“).

ეს არის მიწა, სადაც იბადება თვითონ მზე, ზოგჯერ პოეტს ეჩვენება, რომ „მზე გულში არის, ხოლო არაგვი ლექსის პწყარია“. ვინ არ დაუჭერებს პატატიშვილს დღესაც:

აი, მზიური ჰყავის დღეები
კრემლის ციდან რომ იბადებიან,
ისმის ხმაური მდინარეების,
ეს მშობლიური მიწის ხმებია.

(გაზ. „ახალი შირაქი“).

და მერე მთელი დედამიწა ფაშისშის ავმა ურჩხულმა ჩამოაბნელა. პოეტმა უცებ შეიგრძნო, რომ დადგა ქამი სიცოცხლისა და ქამი სიკვდილისა:

1 ი. აბაშიძე, ფრანგული პოეტი, იხ. დ. პატატიშვილი „დიდი სიჭაბუკე“, 1960 წ., გვ. 6.

ყოფნა-არყოფნის იდუმალ დრამას
საკუთარ სისხლით და ცრემლით ვწერდი.

(გაზ. „ახალი შირაქი“).

მაგრამ გრანტივით მყარია პოეტის სული, ლექსში რომ მთლიანადაა გამოყვანილი: „ღამარტყან ხმალი, ვერ მნახვენ მტერას“ — წერდა იგი.

დ. პატატიშვილის ლექსით აღორძინებულ განცდას ვერ უპოვით საზომს. პოეტს სწამს, სჯერა! აქვს უკვადების ურყევი რწმენა.

და ასე ვიწეი მგონის ოცნებით,
მივსდევ ქარიშხალს, დღეებს ბურიანს;
თუ დავცემი, კვლავ გავცოცხლდები
პოეზია ზომ სასწაულია!

(„ახალი შირაქი“).

დ. პატატიშვილის გრძნობა სამუდამდღეოა, — სადღესო, სხვაღესო. პოეტს სწამდა, რომ სამშობლოსათვის განწირული სიცოცხლე ყოველ გაზაფხულზე მიწაზე ამოდის ყვავილბალახად, ხეებად, მოდის შეიდი მაისის წვამად... მწელია შეიჩეო ცრემლი, როცა კითხულობ მის ლექსს „გაფიცებით დიდი ქვეყნის შეილობას“. მამულისათვის დაცემული გმირების საგალობელი ეს ლექსი გვჩაბლავს პოეტური სულის სიმაღლეს. პოეტი ამ გმირებზე თითქმის ლოცულობს:

თქვენზე ეგლოვებს მიწა ჯვარცმული,
შავს ჩაიკმევენ თეთრი ტყემლები,
ჩამოვა მთვარე დაქვნიცმული
და დაგბირებთ დედის ცრემლები.

აკადემიკოსმა ირ. აბაშიძემ დ. პატატიშვილის ლექსით მოხიბულმა თქვა: დ. პატატიშვილი „პოეზიით არ თამაშობსო“. ჩვენ დავუმატებდით: დ. პატატიშვილი პოეზიით ცოცხლობს. მეომარმა პედაგოგმა პოეზიის სიკვდილ-სიცოცხლის დაპირისპირება და ბრძოლის სიმფონია უწოდა და თქვა:

გესმით ქუჩილი — ამოვარდნილ ქარიშხლის
ტოლი?!

ეს ჭიდილია ორი მეტოქის;
ეს მუსიკაა სიკვდილის და სიცოცხლის
ბრძოლის, —

პოეზიაა ჩვენი ეპოქის.

მხოლოდ სულით მუსიკოსსა და მოწოდებით პოეტს შეეძლო ეთქვა ასე.

ოჰს ჭაბუკური ლექსი სპირიდებოდა. ლექსი, სადაც მტრის ზიზი და მამულის სიყვარული ერთად იყო დაბადებული. პოეტს სჯეროდა და ამბობდა: „ხალხის სიყვარულს ყველგან მოველიო“.

ჩვენს მიერ განხილულ ლექსებში ლირიკა და ცხოვრება ერკინებიან ერთმანეთს. ჩვენ ამ ბრძოლაში ვაყვარებთ შემართება და სიტყვის ძალა გვატყვევებს.

მეჩ ზლაჰინი

საბჭოთა პარტიოტივი — ლიბერალური შთავაგონებელი თეა

პროპაგანდა საბჭოთა პარტიოტივისა, ყველაზე ნათლად და მკაფიოდ რომ გამოვლინდა საბჭოთა ხალხის შრომით და საბრძოლო გმირობაში დიდ სამამულო ომში, ღრმად და მრავალმხრივად აიხსნა მწერალთა არამარტო პუბლიცისტურ, არამედ მხატვრულ შემოქმედებაში.

ზევრად იმედოვანი მათი ნაწარმოებების ოდნური და მხატვრული ღონე, რამაც დიდი გავლენა მოახდინა ომისშემდგომი პერიოდის საბჭოთა ლიტერატურის განვითარებაზე.

საქმარისია იტყვას, რომ ამ ოცდაათი წლის მანძილზე, 1946 წლიდან 1973 წლამდე, ესე იგი ომისშემდგომი პერიოდში, ჩვენს მიერ ქართული მხატვრული ლიტერატურის 1078 დასახელების წიგნია რუსულ ენაზე გამოცემული. მათი საერთო ტირაჟი — 20 მილიონ ეგზემპლარს შეადგენს.

ამ 20 მილიონმა წიგნმა იბოვა რუსი და სხვა-ეროვნების მკითხველთა გული, ვინაიდან რუსული ენა იქცა ჩვენს ქვეყნის ხალხების ურთიერთობის ენად.

საბჭოთა პარტიოტივის პროპაგანდასთან დაკავშირებით მასხენდება ცალკეული ეპიზოდები და ფაქტები ჩვენი საგამომცემლო მუშაობიდან.

საბჭოთა საქართველოს დედაქალაქის კულტურის ერთ-ერთმა კერამ — გამომცემლობა „ზარია ვოსტოკამ“ (ამჟამად „მერანის“ გამოცემლობა, რუსული რედაქცია) როგორც სხვა საბჭოთა ორგანიზაციამ ომის წლებში, გადააკეთა თავისი მუშაობა. მან უპირველეს დანიშნულებად მიიჩნია საბჭოთა პარტიოტივის სულიერეფთობი მკითხველთა აღზრდის საქმე. ფრონტის დახმარება წიგნით, ბროშურით, ფურცლებით.

მუშაობის გადაკეთება დაიწყო სარედაქციო გვების გადასინჯვით. მის უარი არ უთქ-

ვამს თანამედროვე და კლასიკური მხატვრული ლიტერატურის ძირითადი ნაწარმოებების გამოცემაზე, გეგმაში ომამდე რომ იყო შეტანილი, მაგრამ პირველ რიგში შეუდგა ისეთი წიგნების გამოშვებას, რომლებსაც უფრო მეტი პარტიოტული და დამაზნებელი მნიშვნელობა ჰქონდა.

გამომცემლობა „ზარია ვოსტოკა“-მ (მთ. რედაქტორი გ. გრიგორიანი, ივანე იყო გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ პასუხისმგებელი რედაქტორი) თავის მუშაობაში აიღო დამაბული ტემპი, იგი დიდ ოპერატიულობას იჩენდა. როგორც კი გაზეთის სვეტებში, ცენტრალურ და რესპუბლიკურ პრესაში გამოჩნდებოდა მნიშვნელოვანი პროპაგანდისტული მასალა და დოკუმენტი, მკაფიო პუბლიცისტური სტატიები, ახალი ლექსები, მოთხრობები, ნარკვევები, ძალს რომ მატებდნენ ფრონტის მებრძოლებს და ზურგის მუშაებს, გამომცემლობა მით ცალკე კრებულებად უშვებდა. ასე წარმოიშვა და სწრაფად დამკვიდრდა კიდეც „ზარია ვოსტოკას“ „ბიბლიოთეკა“ — „ავიტატორის დასახმარებლად“. ამ სერიის წიგნების უკვე თვით მარტო სახელწოდება მიუთითებდა მის მებრძოლ ხასიათს: „საბჭოთა ხალხის დიდი სამამულო ომი“, „ფაშისტური გერმანიის ზურგი მტკიცე არ არის“, „პიტლერული გერმანია ვისისრება თავის დანაშაულებათა სიმძიმისაგან“, „დიდ სახელმწიფოთა კოალიცია პიტლერული გერმანიის წინააღმდეგ“, „მტერი განადგურდება! ჩვენ გაიმარჯვებთ!“, „ისტორიის გაკვეთილები“, „კავკასიონის მისადგომებთან“ და სხვ.

კრებულები „გამარჯვების სიმღერები“ შეტანილი იყო ქართველი პოეტების ლექსები. ბ. სერებრიაკოვის მიერ თარგმნილი რუსულ ენაზე. ეს კრებული ფაშოზზე გამარჯვების შთავონებულ მოწოდებაა. ახლა, როცა მდელ-

ვარებით ვფურცლავ ამ წიგნს, ყურადღებას
ვაქცევ უწინარეს ყოვლისა იმას, რომ ლიტერატურის
მთავარ თემად იქცა საბჭოთა მეომრების
უსაზღვრო პატრიოტიზმი.

სიძინ ჩემთვისაა ლექსი უძღვნა გასტელის
უკვდავ გმირობას. საბჭოთა ავიაციის მეორე
სახელოვან შევიარდენს, თავის თანასოფელელ
კაპიტან ა. წერჭუმისა უძღვნა ლექსი
აღიო მამაშვილმა (მირცხულავა).

ბალტიის მეზღუდვარებს ზოტბას ასახა ალექსანდრე
აბაშელი, უშიშარ ტანკისტ პირტახიას უმღერის
გიორგი ლეონიძე, ჩვენი ქვეყნის დედამაქავე
მოსკოვის ადიდებს ირაკლი აბაშიძე. ამ წიგნის
ბოლოში შეუმჩნეველი, მაგრამ მრავალმნიშვნელოვანი
სტრიქონია: „ხელმოწერილია დასაბეჭდად 1941 წლის 25 დეკემბერს“.

ეს არ ახსოვს 41-ის დეკემბერი? საბჭოთა
ჩარების მძლავრი კონტრშეტევა მოსკოვთან,
მთიო წინსვლა მოსკოვის სტრატეგიული მიმართულებით.
მე იმითმ ვამახვილებ ამაზე ყურადღებას, რომ ვაჩვენო, ქართველი მწერლები
ჩვერ კიდევ ომის დასაწყისში ღირახმენ და მოგვეცეს
მთელი კრებული ლექსებისა, რომლებიც გამოირჩეოდნენ
სიუჟეტების, თემის მრავალფეროვნებით, ისინი გაერთიანებული
იყვნენ ერთი მისწრაფებით — მოეახლოვებინათ
ფაშისტი ოკუპანტების სრული განადგურების საათი.
ამ წიგნის შესავალში ნათქვამია: „კრებული გამოდის
სერიით: „აგიტატორის დასახმარებლად“, ვინაიდან აგიტატორი
შირიდ მიმართავს მხატვრულ სიტყვას ცალკეული
მომენტების პოეტური ილუსტრაციისათვის. დიხა,
პოეზია, საბჭოთა მხატვრული ლიტერატურა. ამ
მძიმე დღეებში იდგა საბჭოთა ხალხის სამსახურში.
ასრულდა გ. მაიაკოვსკის ოცნება: «Чити к штыку прировняли перо».

არ შეიძლება არ აღინიშნოს აგრეთვე მეორე
კრებული, დასაბეჭდად ხელმოწერილი 1941 წელს.
ესაა პოლიტიკური კარიკატურები მხატვარ ი. რუხოსა,
რომელიც თითქმის ყოველდღე იბეჭდებოდა
გაზეთ „ზარია ვოსტოკის“ გვერდებზე. — პოეტ გიორგი
კრეტიანის ტექსტით. ამ დიდი ფორმადის კრებულის
გვერდით გამომცემლობამ, რომელიც ქალაქის
მწვევე ნაკლებობას განიცდიდა, ომის ვითარებით
რომ იყო გამოწვეული, გამოუშვა სერია, რომლისთვისაც
გამოყენებულ იქნა ქალაქის ტიპოგრაფიული
ნარჩენები.

ამ სერიის წიგნების გარდა გამომცემლობა
უშვებდა აგრეთვე ცალკეულ ნაწარმოებებს, საბჭოთა
ხალხის ბრძოლას რომ ეძღვნებოდა ზურგში და
ფრონტზე.

ასე, მაგალითად, ჩვენმა გამომცემლობამ ცალკე
ბროშურად გამოუშვა კონსტანტინე სიპონოვის
პიესა „რუსი ადამიანები“. ეს პიესა, რომელიც
ეძღვნება საბჭოთა შეიარაღებული ძალების
საბრძოლო გმირობას პიტლერელ და-

მპყრობლებთან ბოჰალში, ასახავდა ჩვენი მებრძოლების
მალაზნეობრივ თვისებებს და მთ უსაზღვრო
თავდადებას. პიესა პირველად გამოქვეყნდა
პარიკის ცენტრალურ ორგანო „პრავდაში“ 1942 წლის
ივლისის თვეში (13, 14, 16) და ჩვენი ბროშურის
ცნობარში ერთბაშე ძუნწად არის მინიშნებული:
„ხელმოწერილია დასაბეჭდად 1942 წელს, სექტემბერში.
ტირაჟი 5000 ეგზემპლარი“.

იმ წლებსა საგამომცემლო გვეგის მნიშვნელოვანი
წილი მოდიოდა მხატვრულ ლიტერატურაზე. ეს
განყოფილება ყოველთვის იცნებოდა ახალი
ნაწარმოებებით, საბრძოლო მოქმედებათა ახალ
ნაკვალევზე რომ იქმნებოდა, ჩვენი მეომრების
უმაგალითო გმირობაზე. მრავალი მწერალი
უშუალოდ მონაწილეობდა საფრონტო, არმიულ და
სადივიზიო გაზეთების რედაქციების მუშაობაში,
მთ მთელი თავიანთი შემოქმედება
საბრძოლო ამოცანებს დაუმორჩილეს.
ფიზიკური და სულიერი ძალების უდიდესი
დაძაბულობის ვითარებაში მწერლები ქმნიდნენ
ახალ მოთხოვნებს, ლექსებს, პოემებს.
დავასახელებ ზოგიერთ, ყველაზე უფრო პოპულარულ
ნაწარმოებს: შალვა დადიანის „ცნობები
ფრონტიდან“, ლეო ქიჩიელის „მამა და შვილი“,
კონსტანტინე ლორთქიფანიძის „უსახელი
მელოზზე“, „როგორ მოკვდა მოხუცი
მეზღუდვი“, გიორგი ნატროშვილის „დასავლეთის
ფრონტზე“, ლენა შენგელიას „თახი მამა“,
გრიგოლ ჩიქოვანის „დებარქვება“, ირაკლი
აბაშიძის ლექსი კაპიტან ბუხაიძეზე, რომელიც
მალე ხალხმა სიმღერად აიტაცა, გიორგი
ლუნიძის „არ დადიარო, დედაო“, კარლო
კალაშის „საბრძოლო დღე“, კაცხისაის დაცვის
ერთ-ერთ გმირულ ეპიზოდს რომ ასახავდა,
იოსებ ნონეშვილის „სიმღერა ზოიო კოსმოდეშისკაიაზე“ და სხვ.

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ჩვენი
დროის უდიდესი ლირიკოსის გალაცტიონ ტაბიძის
ლექსი „შობლიურ ჩემო მიწაზე“, რომელმაც
განსაკუთრებული პოპულარობა მოიპოვა
სამამულო ომის დროს. ამ ლექსში პოეტი
გამოხატავს ღრმა პატრიოტულ გრძნობას:

შობლიური ჩემო მიწაზე,
შენს საყვარელ სახელს ვფიცავ,
რომ დავიცავ შენს სიბრძნეებს,
შენი დროშის ფერს დავიცავ.

ჩემს მიზანს არ შეადგენს დაწვრილებით
ჩამოვთვლო და ანალიზი გაუქვეით ქართული
მხატვრული ლიტერატურის ნაწარმოებებს,
ჩვენმა გამომცემლობამ დიდი სამამულო ომის

მარტ ზლბატინი
საბაჰოთა პატრიოტიზმი —
ლიტერატურის შემამგონებელი თიბა

დროს რომ გამოსცა. შეეჩერდები მხოლოდ ზოგერთ მათგანზე.

ოჩის შემდგომი დროის ერთ-ერთ თავის სტატიაში ბესარიონ ქლენტი აღნიშნავდა: „...საბჭოთა ხალხის გმირული ბრძოლის თემაზე მთელი რიგი მნიშვნელოვანი ნაწარმოებები შექმნეს ახალგაზრდა პოეტებმა რევაზ მარგია-ანმა, ალექსანდრე საჩაიამ, იოსებ ნონეშვილმა, მაყალა მრეველიშვილმა, მარიკა მიქელაძემ, ზურა ბერუღავამ, მარიკა ბარამიშვილმა, ალგო შენგელიამ, ანდრო თევზაძემ.

ოჩის დღებში ქართულ პოეზიაში მოვიდნენ მურმან ლებანიძე, ვახტანგ გორგაძე, ოთარ ქელიძე. მათი დიდი იმედისმოცემი დემბუტი მაუწყებელი იყო ქართველი პოეტების ახალი თაობის მოსვლას, თაობისა, რომელიც იწვევს ოჩის მრისხანე ვითარებაში, შთავიშებული ჩვენი დროის დაუფიქვარი პეროიკით“.

მართლაც, გამოჩნდა ახალი, დიდებული პლეადა ნიჭიერი პოეტებისა და პროზაიკოსებისა. მაგრამ იმ დროს ჩვენს გამოცემლობას ჯერ კიდევ არ შეეძლო წარედგინა ისინი რუსი მეთხოველებისათვის.

დიდ მუშაობას ეწეოდნენ თარგმანების ორგანიზაციისა და რედაქტირების საქმეში ალექსანდრე აბაშელი, ბესო ქლენტი, დემნა შენგელაია, რომლებიც იმ ხანებში მუშაობდნენ ჩვენს გამოცემლობაში.

ზოგჯერ მწერალს უხდებოდა კალამი თოფით ან ავტომობილით შეეცვალა და თავის ქვე-განაყოფთან ერთად ბრძოლაში მიეღო მონაწილეობა. ბევრი არ დაბრუნებულა შინ.

გმირული სიკვდილით დაღუპულთა სიაში მწერლები: მირზა გელოვანი, შალვა იოსელიანი, სევერიან ისიანი, შალვა სოსლანი, ალექსანდრე სულავა, ვლადიმერ უბილაძე, ვაჟიკა ფხოველი, იაკობ ჩხეიძე. მათი სახელი ოქროს ასოებით არის ამოკვეთილი საქართველოს მწერალთა კავშირის კლუბის მემორიალურ დაფაზე.

შეეჩერდები ერთ მწერლურ ბედიბალზე. ახალგაზრდა დამწევი მწერალი გიორგი ნაფტცარიძე მონაწილეობას იღებდა ფაშისტ დამპყრობთა წინააღმდეგ ბრძოლაში ყირიმის მიწაზე. დასვენების საათებში და წუთებშიც კი მას რვეულში შეჰქონდა თავისი ფიქრები, დავიკრებებები, სიუჟეტები, რასაც ოჩის ვითარება კარნახობდა და, როგორც კი საშუალება მიეცემოდა, ჩანაწერებიან რვეულს უზაგინიდა ცოლს, ნათელას და თხოვდა, არავისთვის ჩვენებინა ჩანაწერები: „ისინი შიფრებია, თუ მე მწერია შინ დაბრუნება, ერთად გავიფრთო“. იგი დაეცა გმირის სიკვდილით ერთ-ერთ გაადრებულ ბრძოლაში, მაგრამ მისი „შიფრები“, გულის სისხლით რომ იყო დაწერილი, გამოცემა ჩვენს მიერ რუსულ ენაზე, 1972 წელს.

წიგნში, რომელსაც „დამთავრებულია“ ლადა“ ჰქვია, შევიდა მოთხრობები, რომლებიც, წერილობით, ლექსები.

განსაკუთრებით მინდა გამოვეყო ერთი: „ტოლსტოის აჩრდილი“. ეტრუდის არსი გამოხატულია ბოლო, დამამთავრებელ ფრაზაში.

გერმანელ ფაშისტთა მიერ წაბიწულ საფლაფიან წამომდგარი დიდი მოხუცი: „იღა იტალიელთა სასაფლაოზე და გასცქეროდა ბრძოლის ველს. სისხლი და სიკვდილი არ ცილდებოდა თვალს, დაპირილ-დახოცილთა და გადაშვრალ ნასოფლართა ფონზე გამოჩნდა მანიაი. მკლავზე სვასტოკა ნაბეჭა — სიკვდილის ემბლემა. ბოროტად ქირქილებდა და მომავლად ჯარისკაცებს დასცქეროდა. მოხუცი აკანკალდა, მრისხანე დაჰკრა ყავარჯენი საფლავის ქვაზე და, როგორც სარდლის ბრძანება, დასძახა — მოჰკალით იგი!“

უკვე ამ ეტრუდის მიხედვით შეიძლება წარმოვიდგინო, რა ღრმა ფიქრებს მოეცვა ახალგაზრდა მეომარი და მწერალი გიორგი ნაფტცარიძე, როგორც ესახებოდა მას სამაშურო ომის მრისხანე ლოგია.

კითხულობ გიორგი ნაფტცარიძის სამხედრო დღიურებს და ძნელია აღვლევმა შეიკავო:

„წერილი ორჯერ მოვიდა, სასიხარულო ამბით. შინ კარგად არიან. ჩემი ძმა ურალშია. უცნაურია ამ კაცის ბედი და გზა: ბელაია ცერკოვო, პოლტავე, ბესარაბია, რიაზანი, ოდესა, დნეპროპეტროვსკი, ნოვოი მოსკოვ, ურალი. ვნახით რა იქნება მერე. შევხვდებით ერთმანეთს?“

— შევხვდებით!“

„ღღეს ამბობდნენ: კიევი დავიბრუნეთო, ამაღამ სინათლე იქნებაო, ხალხი უტყუარი ბარომტრია, ჯერაც ვერ გამიგია, ვინ ავრცელებს ხმას და როგორ ხდება, რომ ხალხი წინასწარ გრძნობს ამინდის ცვლილებას, უღრუბლო ცაზე საიდრო ღრუბელს ამჩნევს და ღრუბლიანზე მზეს.“

საოცარია! ხალხი ბრძენია, ბრძენი, რომელიც არასდროს არ სტყუის, არ ჩქარობს, არ ლაყბობს. ხალხი დინჯია, ძლიერი და მარადიული, როგორც დროთა სვლა, არავითარ ომს არ შეუდგია ცხოვრების მოსპობა, აღამიანები გამიარებენ სიკვდილზე, დიდი იქნება მსხვერპლი, დიდი იქნება ტანჯვა, მეფისტოფელი მაინც ვერ გაიხარებს. ასე მჭერაი.

„...უწუხლ მინდოდა დამეწერა მოთხრობა „ფარავა“ და რაღაც ცხოველური სიყვარული გამოვხატე ფარავისადმი. შეიძლება მოხერხდეს ოდესმე დაწერა მეორე „შენილის“.

„გაემიარჩებოთ უმეველია. მსხვერპლი? ო! მსხვერპლი იქნება, რადგან დიდი საქმე არასდროს უმსხვერპლოდ არ კეთდება. მიწის თა-

ვისუფლება ითხოვს სისხლს, ცრემლებს, სხეულებს».

მას აქვს ერთი ასეთი ფრაზა: „მე რომ მწერლად არ დაგზავნილიყავ, გმირი გავხდებოდი. ახლა გმირი ჩემთვის მასალაა“. ერთ რამეში იგი შეცდა: იგი მწერალიც იყო და გმირიც. და დაიბადება მწერალი, მასზე წიგნს რომ დაწერს.

ჩემს ხელთაა გარეგნულად შეუხედავი წიგნაი, ჩვენი გამოცემლობის მიერ გამოცემული 1943 წელს. ამ წიგნს ჰქვია: „ქართველ მებრძოლთა წერილი საქართველოს მშრომელებს“. მან უდიდესი როლი ითამაშა საქართველოს მშრომელთა პატრიოტული სულისკეთებით აღზრდაში. ეს წერილი გამოქვეყნდა 1943 წლის 16 მაისს გაზეთ „პრავდაში“. ჩვენი პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ორგანიზმს მას საეცელადური მოწინავე სტატია მიუძღვნა, სადაც ნათქვამია:

«Письмо, которое публикуется в «Правде», волнует не только силой своего патристического воодушевления, но только боевым своим пылом, но только беспредельной преданностью советской Родине. Оно содержит сжатый и сильный очерк той святой дружбы, которая издавна соединила грузинский и русский народы неразрывными узлами дружбы».

წერილს ხელს აწერდა ორიათას ოცდათერთმეტი კაცი. ესენია სხვადასხვა გვარების გარისკაცები და სხვადასხვა წოდების მქონე მეომრები. მაგრამ ისინი ერთიანი არიან თავიანთ მებრძოლურ სწრაფვაში გამარჯვებისაკენ. და სამართლიანად აღნიშნავს „პრავდის“ რედაქცია, რომ მათი წერილი „შეატოვებს ჩვენი ქვეყნის ყველა მშრომელის გულს“.

სხვათაგანად არც შეიძლება ყოფილიყო, ვინაიდან ოცნება და იმედი, ნებისყოფა და ფიქრი ჩვენი მრავალეროვანი ქვეყნის ყველა ხალხისა, იმ მძიმე წლებში ისე ერთიანი იყო, როგორც არასდროს.

ქართველ მებრძოლთა წერილში, რომელიც ჩრდილოეთ კავკასიაშია დაწერილი, მაგრამ გამოხატავდა ყველა მებრძოლი ქართველის ფიქრებსა და გრძნობებს — დიდი სამამულო ომის გრძელ ფრონტებზე რომ იბრძოდნენ, ერთგან ნათქვამია:

„ჩვენ გავგონდება წარსულიდან ზერხეულიძეთა ოჯახში წარმომდგარი ქართველი დედა, რომელმაც ცხრა შვილი გაიყვანა ბრძოლის ველზე, მამულის დროშა ჩააბარა და დაავალა, არ დაეხრათ იგი. როდესაც დაიჭრა უფროსი მებრძოლი, დედამ დროშა მომდევნო შვილს გადასცა და მთავანა მალა სკვიროდა იმეხში პონთილი მამულის ალაში. ცხრა ვაჟკაცის მარჯვენა გადაიწეცა დროშამ და დაუბრუნდა დედა-საქართველოს“.

ჩვენ მტკიცედ გვახსოვს ქართველი დედის ეს შორეული ანდერძი.

ქართველსათვის წინაპარი უანდერძებით: „ან ბრძოლის ველზე სული დალიოს, ან მოიგერიოს მოსული მტერი“, — რადგან, როგორც ჩვენი ხალხის საყვარელი პოეტი აკაკი წერეთელი ამბობდა:

მონას რად უნდა კრული სიცოცხლე,
ვისთვის ანათოს წმინდა ლამაზარი,
სჯობს მონაზაში, გადიდებული
თავისუფლების ძეხნაში მკვდარი».

შემთხვევით არ მოუგონებიათ ქართველ მებრძოლებს ძველი გადმოცემა და აკაკი წერეთლის სტროფი. ქართულ კლასიკურ ლირურატურაში, ისევე როგორც ქართულ ფოლკლორში, ღრმადაა ფესვგადგმული ქართველი ხალხის დიდებული ტრადიციები, მისი სიყვარული სამშობლოსადმი, ვაჟკაცობა, მამაცობა და მეომრული დიდება.

ამიტომ ჩვენმა გამოცემლობამ, გადააკეთა რა თავისი მუშაობა ომის ყაიდაზე, მიზნად დაისახა გამოეცა ქართული კლასიკური ლირურატურის ნაწარმოებები, რომლებიც ასახავდნენ წარსულის გმირულ ამბებს, ხალხის ბრძოლას უცხოელ დამპყრობთა წინააღმდეგ. ასეთი იყო პოემები და ლექსები, რომანები და მოთხრობები ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის, ვაჟა-ფშაველასი, ეგნატე ნინოშვილის, ალექსანდრე ყაზბეგის, ვასილ ბარნოვის, ნიკოლოზთქიფანიძისა და სხვ.

სამაგალითოდ დავასახელებ ჩვენს მიერ 1942 წელს გამოცემულ აკაკი წერეთლის „თორნივე ერისთავს“, — სერგეი სპასკის მიერ თარგმნილს რუსულ ენაზე.

ხალხის გმირული წარსულის თემა იპყრობდა აგრეთვე თანამედროვე მწერლების კონსტანტინე გამსახურდიას, ლევ ქიქრიძის, პოლიკარზე კაკაბაძის, გიორგი ლეონიძის, ლევან გოთელას და მრავალ სხვათა ყურადღებას.

წარსულსა და დღევანდელს ურთიერთ შერწყმა ნათლად არის გადმოცემული გ. აბაშიძის პოემა „ქედუზრელ კავკასიონში“, რომელიც ელ. დერეფანმა თარგმნა რუსულ ენაზე.

ქალაქ თბილისის სახეში — დიდი სამამულო ომის წლებში საბრძოლო ეახტზე რომ იდგა — შერწყმულია კრწანისის მეომართა, სამასი არაგველის აზრდოლები და საბჭოთა მებრძოლების კოლონებიც, რომლებიც მემართებოდნენ ჩრდილოეთისაკენ, ფრონტზე, მთებში, კავკასიის დასავლეთად.

სამამულო ომის თემა მტკიცედ მოიკიდა

მარტ ზუბატინი
საბჭოთა პატრიოტიზმი —
ლიტერატურის შთამბრძნოებელი თემა

ფეხი და ოგი ღღესაც მძლავრად იზიდავს სხვა-
დისხეა თაობის მწერალთა მხატვრულ ფანტა-
ზიას. ასე მაგალითად, რუსი მწერლის კონს-
ტანტინე სიმონოვის, ბელარუსი ვასილ ბიკო-
ვის, ქართველი კონსტანტინე ლორთქიფანიძის
და მრავალ სხვათა შემოქმედებაში — სამამუ-
ლო ომის თემა გადაწყვეტილი და ყოვლის მომ-
ცველო გახდა. ეს არც არის საკვირველი. სა-
მამულო ომის წლების მრავალფეროვანი მსა-
ლა, როცა საბჭოთა ხალხმა გაუძლოთ ცოცხარი-
ობის ისტორიაში არნახულ განსაცდელს, აძ-
ლევს მწერლებს სტიმულს, უფრო ღრმად შე-
ისწავლონ და აჩვენონ საბჭოთა პატრიოტიზ-
მის ფესვები, საბჭოთა აღამიანის გმირობის
საწყისები, მათი რკინისებური ლოგია, გმი-
რობის ფსიქოლოგია, რაც სამშობლოს სახე-
ლათ, მის საიდუმლოდ ჩნდებოდა.

სამხედრო თემის ასეთი ღრმა დამუშავების
მაგალითს ლიტერატურაში წარმოადგენს კონს-
ტანტინე ლორთქიფანიძის ნოველა „როცა კა-
ცი მართა“, მართა თავის სინდისთან, თავის
შეგნებასა და მოვალეობასთან სამშობლოს წი-
ნაზე. მწერალმა ღრმად ჩაეახნა ადამიანის
სულში, საბჭოთა პატრიოტი მეტბოლის
ფსიქოლოგიაში. შესაძლოა, ასეთი ოსტატობი-
სათვის ვერ მიეღწია მწერალს ამ მოთხრობა-
ში, მინამდვი რომ არ ჰქონოდა შექმნილი მო-
თხრობების ციკლი „უკვდავება“. (სამოქალაქო
ომში ბელარუსი პარტიზანების გმირობაზე)
და მოთხრობა „მწვენი ღივი“, საბჭოთა პატ-
რიოტიზმის თემა მშვენიერად სოციალისტურ
მშენებლობაში ასე მაღალნიჭიერად რომ არ
აესახა თავის რომანში „კოლხეთის ცისკარი“.

ჩვენი გამოცემლობა „მერიანი“ ქართულ
და რუსულ ენებზე უშვებს ქართველი მწერ-
ლების სულ ახალ-ახალ წიგნებს, სამამულო
ომის თემის რომ აშუქებს. ასე, მაგალითად, გე-
მოიცა რ. ჯაფარიძის, დ. კვიტარიძის, ა. კალან-
დაძის, ე. მაისურაძის, გ. ნატროშვილის, ა. სუ-
ლაკაშვილის, ნ. დუმბაძის, თ. დონეაშვილის და
სხვათა ნაწარმოებები.

სამამულო ომის დროინდელ მწერალთა თა-
ობას მიეკუთვნებიან რუსი მწერლები, რომლე-
ბიც საქართველოში ცხოვრობენ: ესენია ე. ფე-
ფერინი, მ. ლიხიცი, დ. მაჩაიძე და სხვ.

არ შეიძლება არ აღინიშნოს ომის პერიოდის
კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მოვლენა. სამამუ-
ლო ომის ყველაზე მრისხანე თვეებში თბილისი
გულდასა ჩნდებოდა, თავის მზრუნველობას
არ აკლებდა მოსკოვისა და ლენინგრადის, კიე-
ვისა და მინსკის ლიტერატურისა და ხელოვნე-
ბის მრავალ მოღვაწეს. მათ რიცხვში იყო:
გ. ნემიროვიჩ-დანჩენკო, ვ. კაჩალოვი, მ. თარ-
ხანოვი, ს. პროკოფიევი, გ. გერსაევი, ი. შა-
პოვინი, ვ. სვაროვი, ი. პავლოვი, ვ. ორლო-
ვი, ი. ნოვიკოვი, ე. კამენკი, ა. პორტენკო,

და რაც საყურადღებოა, თავის ძირითად სა-
მიანობისაგან მოწყვეტილად არც ერთი მათგა-
ნი არ გარბნებდა თავს, ყველა პოულობდა თა-
ვის შემოქმედებითი ძალების გამოყენების
სფეროს. ასე მაგალითად, ვლ. ნემიროვიჩ-დან-
ჩენკო კითხულობდა ლექციებსა და თავის
მდიდარ გამოცდილებას უხიარებდა თეატრის
ახალ მუშაებს.

გერსაევი, რომელსაც იმ ხანებში შეუ-
სრულდა 75 წელი, ამთავრებდა თავის მონუ-
მენტურ ნაშრომს — „ილიადა“ და „ოდისეას“
თარგმანებს, აგრეთვე წერდა ახალ მოთხრო-
ბებს, რაც ჩვენ გამოცემით კიდევ.

ს. პროკოფიევი გამოდიოდა კონცერტებზე
თავისი ნაწარმოებების შესრულებით. 1941
წლის 18 დეკემბერს იგი „ზარია ვოსტოკას“
ფურცლებზე წერდა: „Летом 1941 года,
когда озверелые потоки «псов-рыцарей»
вновь осмелились поднять меч на нашу
землю, я задумал симфоническую сюиту
«1941-й год» для большого оркестра, посвя-
щенную Отечественной войне советского
народа с германским фашизмом. Сюита, ко-
торую я закончил в октябре, состоит из
трех частей: первая — «В бою», вторая —
«Ночью», и третья — «За братство народов».
გ. სვაროვი წერდა ტილოებს, რაც მიმდინ-
არე მომენტს შეესატყვისებოდა, კერძოდ, მან
ჩვენი გამოცემლობისთვის გააფორმა ყლა
ბროშურისა: „Разгром немецких войск под
Ростовом“.

ი. პავლოვმა გამოამჟღავნა თავისი ტრადი-
ციული ინტერესი ქალაქის ცოცხალი უბნები-
სადმი და შექმნა თბილისისა და მდინარე
მტკვრის გრაფიკული ნახატები.

პოეტები თარგმნიდნენ პოეტების ლექსებს.
ეს იყო ძველი მეგობრობის ახალი გამოვლინე-
ბა, მეგობრობისა, რაც ომის დროს უფრო
იწრთებოდა და კავდებოდა.

ჩვენს მიერ გამოშვებული იყო ივანე ნოვი-
კოვის, ვლადიმერ ორლოვის, ვასილი კამე-
ნსკის, რიუტიკ ივანეის, ანდრეი კორპენკოს და
სხვ. ლექსები და თარგმანები.

ეს წარსულის ამბავია, მაგრამ მოგონება
მათზე მარად ახალია.

ჩვენს გამოცემლობას განზრახული აქვს
უახლოეს პერიოდში გამოცეს ქართული პრო-
ზისა და პოეზიის დიდი კრებული, რომე-
ლიც სამამულო ომის თემას ეხება ამ ოცდა-
თი წლის განმავლობაში.

როგორი მოკლეც არ უნდა გვეჩვენოს სა-
მამულო ომის შემდეგ განვლილი დრო — იგი
არაჩვეულებრივად მდიდარია საბჭოთა ადამი-
ანების სულიერი ცხოვრებით, მათი შემოქმე-
დებითი შრომით, ახალი მიღწევებით კომუნის-
მისკენ მიმავალ ნათელ გზაზე.

მარტო ჩხიძე

მიმარზა გელოვანის უსრულეული ლირიკა

ოცნების გაღვწეწეული, ლალი, ჯიშინი,
ურჩი, ვაჟკაცი, იორის მხრებზე მომვლდები, მე-
ბრძოლი, მეგობართა ჩრდილების მძებნელი და
არღამეწყებელი — ასეთია მიმარზა გელოვანი
ბავშვობიდან მოყოლებული უმაწვილობამდე
და ასეთად დარჩა იგი ქართულ პოეზიაში.

რატომ არ, ჩემი წნორები,
რატომ არ, ჩემი იორა...
...თიანეთი და სწორები,
თიანეთი და ფიჭვები.

1943 წელსაა ეს ლექსი დაწერილი. მიმარზა
უკვე კვშიარტი პოეტი და ერთგული ჯარისკაც-
იყო, თუმცა ვაჟკაცობის ეამს უფრო მჭე-
ხარებდნენ მარზას პოეტურ სულში ბავშვობა-
ში აღორაქებული ღლები, თიანეთში, სწო-
რებთან ნაფიქრალი და ნათრთოლი.

ქვემეზთა გუგუნში და ტყეათა ზუზუნში,
როცა თითქოს და უნდა დაღუმებულებო მუზა
მიმარზა გელოვანისა, იგი პოეტის დაქინებული
და ბეჭითი ძიებით ეძიებდა და იგონებდა, თუ
იხსენებდა ძვირფას სახელებს, უცნობ სახე-
ლებს და ლექსებს უძღვნიდა, ვით პატიებას.

დამილული სიყვარული მცენარესავით იზრ-
დებოდა მისი სულის წიაღში და მეგობართა
ჩრდილებთან განაგრძობდა არათოლეს და წუ-
ხილს.

გაზარულ სიბივს — მშობრულ ზელებს,
საღამოს, ღლები — არათოლეს, ძიების,
ძვირფას სახელებს, უცნობ სახელებს,
ჩემი ლექსები, ვით პატიებას.

გინსაცვიფრებოდა არაქონწოზიერაა მიმარ-
ზა გელოვანი თქმა „როცა ქვემეზები ქუხან,
მუზები ხლუმანო“.

მიმარზა ბედნიერი გამონაკლისია, მიმარზა —
ხარბაზნების ქუხილში თითქოს ხელმოვრედ
ბადდება, როგორც პოეტი, ახლებურად ეღერს

მისი სტრიქონებ, ახლად წარმოჩინება მისი
პოეტური ტალანტი, მერტი: მიმარზასათვის, რო-
გორც პოეტისათვის, თითქოს სხვაგვარი ზღე-
ბა წვიმაც და თოვლიც, დაღლაც და ფანჯარას-
თან მობუზული ბელურაც. პოეტი-ჯარისკაცი
არც ისე უცხოა, მაგრამ ისეთი, რომლის პოე-
ზიაში ასე შერწყმოდეს ერთმანეთს პოეტური
სინაზე და ჯარისკაცური შემართება, სიფარუ-
ლით გაქცეული, ჯიშრული სულისკვთებით
საესე უნაზესი სტრიქონები, იშვიათია. კვში-
არტი ტალანტი იყო საჭირო იმისათვის, რომ
ქვემეზების ზუზუნსა და იმის ცეცხლს არ
გაეუზებინა, არ გაეუზებოდათ, თუ მე-
ძლება ასე ითქვას, მისი სულის პოეზია.

მიმარზა გელოვანი ჯარისკაცის უნაზესი გან-
ცდის პოეტი, კვშიარტი ოსტატია ლექსისა.
მისი ფორტული ლირიკა თანდათან უფრო
მწეზიარია ზღება. როგორც პატარა ბავშვს, რო-
ცა ფეხს იდგამს, მუხლი თანდათან უმაგრდებ-
ბა, ასე თანდათან ყრმა-პოეტის ლირიკულ გან-
ცდებს ფოლის პეტიტებს ცეცხლის წვიმა და
ჩნდება უმეგვნიერესი სტრიქონები:

მე დიბრუნებთ ტყვილებს წაეშლი,
ოღონდ მოსვლამდის, ოღონდ ბოლომდის,
როგორც გაზაფხულს ელიან მთაში, —
შენი ლამაზი გული მელოდეს.

(1942 წ.)

ანდა ბრძოლის წინ დაწერილი ლექსი:

არადიბრუნება არ მეძნელება,
უფრო ძნელია იქვენებ წუხილი.

გრიგალებს შევიღებული პოეტი-ჯარისკაცი
წერდა: „თუ ცოცხალი დავბრუნდი, მაშინ ჩემს
ლექსებს მეტი სიმართლე და გამგებობა ექ-
ნებო“.

ამ პერიოდში დაწერილი მშვენიერი ლექ-
სი „თოვლი“.

საქართველოს
წერა-ბეჭდის
კავშირის
კავშირის

თოვლი მოვიდა, ო, არა თეთრი,
სულ სხვანაირი თოვლი მოვიდა,
მგონია მოხვალ, შენ მოხვალ ერთი
და თოვლის სპეტაკ კუბოს მომიტან.
წახვედი როდის, პბრუნდები როდის, —
დამწვარი თოვლის მსუბუქი ბოლი,
წამოდი ჩემთან, გზაც აქეთ მოდის —
თოვლი, თოვლი, თოვლი.

(1944 წ.)

ქართულმა მიწამ, ქართულმა ლექსმა ყვე-
ლაზე მეტად სამშობლოსა და სიციცხლის სი-
ყვარული ასწავლა მას, და კიდევ: რწმენა და
დიდი იმედი, გათენების იმედი, რომელიც სა-
ოცრად მკვეთრად და მძაფრად ქლერს იმ მწვა-
ვე ბრძოლების დროსაც კი, როცა ბევრი და-
ხვეწილი და რაინდი კაციც განსხვავდებოდა,
სტიმულს დაჰქარავდა, ზოგჯერ გამხედვებოდა
კიდევ და მხოლოდ მომხდურზე იფიქრებდა,
მომხდურს კი ტყვიით ხვდებიან და ამრიგად,
თითქმის პოეზიაზე ფიქრით კი შეუძლებელია.

არ დაბრუნება არ მეძნელება,
უფრო ძნელია თქვენზე წუხილი —

უფრო ძნელია წუხილი დატოვებულ სამ-
შობლოზე, დატოვებულ საყვარელ წნობებზე,
სწორებზე, შავდალალაზე და ამიტომ, თუმცა
„გამეცარდა მებრა სიკვდილის ახლოს“ —
მაინც სასიკვდილო ტყვეების ფარფაცს, ღამე-
ში გაწვილილ ტყეხის ენებად, მირზა უცქე-
რის, „როგორც სანახავს, როგორც უცოდველ
მშვენიერებას“ და თუმცა მისი მრავალი ლექ-
სი დაწერილია უშუალოდ ბრძოლის წინ,
ფრონტზე, მაინც გასდევს მთელ მის ფრონ-
ტულ ლირიკას ერთი ხაზი, ერთი მართალი
თვალს მირზასი, რაც მის პოეზიას ასე უშუა-
ლად და ასე საინტერესოს ხდის:

ხანძრებს, ღამეთა კალთაზედ გაშლილთ,
გზებზე ჩახერგილ ღამეთა ლოდებს,
მე ვუძეპეროდი თვალებით ბავშვის,
რომელიც ასე გიყვარდა ოდეს.

(1943 წ.)

და ეს მართალი თვალი ბავშვისა, უმანკო
და უცოდველი აქმა გარშემო დატრიალებუ-
ლი საშინელებისა, სასაცილო იქნებოდა ალ-
ბათ, რომ არ იყოს გამოწრითობალი დიდი
პოეტური ტალანტით. მირზა გელოვანი ახლ-
გაზრდა დაილუბა, იგი უდაოდ დიდი ნიჭიე-
რებათ აღსავსე პიროვნება იყო, მის ლექსებ-
ში, ეს ენება მის ფრონტულ ლირიკასა და
ადრეულ ლექსებსაც, ყურადღებას იქცევს არა
მხოლოდ უზალო ლექსური ფორმა და პოე-
ტური სმეკული, არამედ ერთიანი ხალასი ნიჭი,
ძარღვიანი, მიწის ბელტებზეთ მხურვალე სიტ-
ყვა. თითქმის საჭრეთელით გამოუძეკრწით
კლდში, ალაგ-ალაგ დაუხვეწიით, ალაგ-ალაგ

ბუნებრივი სილამაზე ქვისა შეუძნარსებობით
და ისე წამოშდგარა ჩვენს თვალწინ „შავდგო-
ბიჭი“, ზეცას შესწერებია „ვარსკვლავთვალე-
ბით“ და ამღერებულა, ოდონდ ეს სიმღერაც
შუა გზაზე გაწყვეტილა, ვერც კი მოუსწრა
უკანასკნელი ამოსუნთქვის ამოყოლება. თუმცა
თვითონ კი დიდი იმედი ჰქონია სიმღერის და-
მთავრებისა და ეს იმედია მირზას პოეზიაში
ასე მკვეთრად რომ ჩანს ყველა დიდი ტკოე-
ლის დროს, ყველა დიდი ქარაშხლის დროს,
თვით სისხლისღერისასაც. თვით ქამს სიკვდი-
ლისას ცოცხლობს იმედი, დიდი იმედი, რომე-
ლიც სავსეა ცრემლით, სხივით, ზვალინდელი
გათენებით.

ო, არა, მაგრამ სიკვდილის გვერდით,
სისხლიან ჩრდილში მწვავე ბრძოლების,
თქვენ მაგონდებით, როგორც იმედი,
წარსულთა დღეთა განმეორებით!

შორს დარჩენილი ბავშვურად გათენებული
ღლები საწინდარია მისი მომავალი ჰუმარირტი
პოეზიისა.

მირზა გელოვანის ლექსები სავსეა ცივი სი-
ნგრებობითა და დამლული ბრძოლებით, ძვლე-
ბის კენსითა და სასტიკი გრიგალით, წუხი-
ლით, განწორებით, თვალეში მოკიადე საშინ-
ელი სხივით. მაგრამ ეს ყოველივე მთავრდება
იმით, რომ ცრემლებიც კი, ღედის ცრემლები
გამარჯვების გზებს უქებებენ. აი როგორ მთავ-
რდება ერთი მწუხარე ლექსი, რომელიც ღე-
ლისადმია მიმდგნოლი —

ჰკითხე ქარს, ეგებ მან ვიამბოთ ჩემი
სიკვდილი,
და უცნაური დაბადება ჩემი ვიამბოთ.

ეს ოპტიმიზმი არ გახლავთ, ეს არც მხო-
ლოდ პატრიოტიზმია და არც მხოლოდ მოქა-
ლაქობრივი ლირიკა. ასე სწერენ დიდი პოე-
ტები, ასე აზროვნებენ სწორპოეზები. სიკე-
დილის შემდეგ დაბადებული კაცის წინდაწინ
ნათქვამი სტრიქონებითაა შემკული ეს შესა-
ნიწნავი ლექსი „ღედას“.

მე გამარჯვება დამაბრუნებს თქვენთან,
სწორებთან,
მე გამარჯვება გადამიყვანს მთებზე,
ქედებზე,
ყოველი წვიმა თქვენს მღუმარე ცრემლს
მაგონებდა
და ის ცრემლები გამარჯვების გზებს
მიქებებდნენ.

ღიას, ომმა ბევრი ალავსო სიმეცირით.
უსულგულეო გახალა, გონება აუშდგრია, ნე-
ბისყოფიც წაბოთვა, ყველაფერ ამას კვლავაც
თავისებურად პასუხობს მირზა გელოვანი.

იქ, სადაც სხვები ქვეშს დაემსგავსენ, სისხლის წვიმაში, ტყვიების ჩქერში, მე არ ვიკრავდი სიმაღლეს ჩემსას, რომელიც ოდეს გაყვარდა ჩემში.

რას მიეწეროთ ყველაფერი ეს? ბავშვის თვალებით დანახულ საოცრებას, თუ უკვე დაბრძნებულ ბოეტის ფაქისა და დახვეწილ აზროვნებას? ალბათ ორთავეს ერთად, რადგან პოეტის თვალი საერთოდ საოცრად ჰგავს ბავშვისას, ასევე გულუბრყვილოდ აღიქვამს მის ირგვლივ მორიალუ სიტუაციებსა თუ საგნებს, რომლებსაც სიბრძნისთან ერთად ერქმევათ ხოლმე თავიანთი სახელები და თავიანთ ადგილებზე ლაგდებიან.

მირზა გელოვანის ცხოვრების შტრიხებს თუ ნაპრობლევივით უხემ ხაზებს საოცრად აწყნარებენ და აკეთილშობილებენ, აფაქიზებენ და აცხრობენ სიყვარულისა და სილამაზის ათინათობი. უდროოდ გამკაცრებული მზერა, რომელიც მარად, ყოველთვის თან სდევდა სიკვდილს, გრივალს ომისას, პატარა ბიჭის, მოწაფე ბიჭის ბეჯითად ნასწავლ გაკვეთილს ჰგავდა.

რაა ბავშვობა, თუ არ გვინათებს,
რაა ტრფოზა, თუ არ გვალამაზებს.

ამ უსათაურო ლექსში დგას რუსთაველი, როგორც ღმერთი სინათლისა და სიფაქიზისა, სიყვარულისა და ამაღლებისა, მირზა გელოვანის ოცდამეექვსე გაზაფხულის სიმწვანედ. 1943 წელსაა დაწერილი ეს ლექსი, 1943 წელს მირზა გელოვანი ოცდამეექვსი წლისა გახლდათ.

მე დამავიწყდა ქართული ხმები,
მე შენი ხმები ვით დამახსოვდეს,
ვიცა, გრივალებს ერთად შეგხვდებით,
მაგრამ ერთმანეთს — ვეღარასოდეს!

ეს სტრიქონები უკვე დაღლილ, ბრძოლითა და პირობით დაღლილ მირზა გელოვანს ეკუთვნის.

„ჭვირფასო მშობლებო“, — წერს ერთ წერილში მირზა — „მოცლა კი არა მაქვს არაფრისათვის, წუთი რა არის, წუთი ვერ მომიკლია, ვიღლები, მაგრამ იმედი, მომავალი წინ არის, მაშინვეებს. დასწყევლოს ღმერთმა, ისე იფიქრებს ვინმე ამ წერილის წაკითხვაზე, თითქოს ბავშვი ვიყო. ოცდახუთი წელი კი დამეწყუო. ამბობენ, რომ ეს ყველაზე კარგი წლებია ცხოვრებაში“.

იქ ნათლად ჩანს არა გულგატეხილობა და დაქანცულობა, არამედ გასაოცარი იმედი და მსწრაფობა, მირზა ერევა სისუსტეს ადამიანურს, ფორტულს:

მაქვს მინდასებურ ბრძენის მოთმენა,
სისხლის ღამე და სისხლის ღოგინი.

მას საერთოდ უყვარს საკუთარი თავის შეღარება ხალხის საყვარელ გმირებთან და აი, ასე, მინდას ბრძენი მოთმენით დგას მირზა გელოვანი დიდი ლირიკის სადარაჯოზე, მაინც შემოდის მის მიწურ ქოხში სხივი განთიადისა და სჭერა, უცილობლად სჭერა, რომ:

ხსნა თუა საღმე, შენ ერთი იხსნი
რასაც გული და ბავშვობა ჰქვია.

რამდენადაც მირზა ფორტულ ლექსებში შეუთვარი და აღტაცებულია, ოპტიმისტი და წინმძინაველი, იმდენად წერილებში უფრო სევდიანი და მოღრუბლულია, უფრო პესიმისტურია, წინამგრძნობი.

1940 წლის 8 იანვრითაა დათარიღებული მისი პირველი წერილი, იგი ხარკოვიდან სწერს ძვირფას მამასა და საყვარელ დას, რუსულადნ:

წერილებში უკვე აღარ ამბობს მირზა: „მე დავბრუნდები, პო, დავბრუნდები, მე შენი თმები დამბრუნებენ“, „თუ კარგად დავრჩიო“, იწერება მირზა და იბადება ადამიანური ეჭვი, რომელიც თან უნდა ახლდეს ქვეშეპირიტი პოეტის ფორტულ ბარათებს, ბარათებს, რომლის მისამართი თიანეთი და მისი ოჯახია, მშობლები და დები. არავითარი სიყალბე, არავითარი ამაღლებული ტონი, ჩვეულებრივი წერილები, რომლებზედაც მირზა არასოდეს ფიქრობდა, რომ სხვები წაიკითხავდნენ, რომ საქართველოში მის წერილებს ათასობით მკითხველი ეყოლებოდა.

„დილით სიბნელეში ვდგებით და, თოფს რომ ავიღებ, ასე მგონია მონადირეები მიცდიან და იქით წაევათ, საითაც უმრავლესობა იტყვისო“.

ეს სტრიქონები გასლავთ კაცისა, რომელიც უკვე დაღლაშვებარული, მამულის სიყვარულით პირთამდე სავსე, მოთმინებადაკარგულია და ესწრაფვის თავის ტოლამხანაგებში ყოფნას, თავის მშობლიურ ქარაუბრებს და ქიუხებში ნადირობას და ვახარებას.

„ჭვირფასო რუსულან, და მამი ვინ იცის, როგორ ვიქნები ან სად ვიქნები, მინდა ორიოდე გროში მქონდეს ჯიბეში, თუ მოახერხოთ გამომიგზავნეთ. აქ რამდენიმე წევინ მაქვს და მიღებული წერილები, ამას ყველაფერს შეეკრავ და გამოგიგზავნით, ზედმეტი ბარგია უკმა“.

მირზა თავისუფლდება, თანდათან თავისუფლდება ყველაზე დიდი განძისაგან, რაც კი შეიძლება ჯარისკაცს ჰქონდეს, შინაურთა ბარათებისაგან, მირზა უკვე უფრო შორს იხედება მირზას უფრო შორს მგედველი, მაგრამ უფრო სევდიანი გაუხდა თვალები.

ირმა ჩხიმიძე

მირზა გელოვანის ფორტული ლირიკა

„**მე** რა კარგი იყო ის დრო“, აშოზს მირზა იგონებს როენას განაზებულ სიმღერებს და რუსულანის ბუზლუნს...

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ბარათი დედისადმი, რომელიც 1940 წლის 10 აპრილსა გამოგზავნილი მოსკოვიდან.

„ამ წერილს მოსკოვიდან გწერთ, საიდანაც აბლა ვბრუნდებო, თავს ძალიან კარგად ვგრძნობ, ოღონდ საქართველო მენატრება ხანდახან, დღეს კ. გამსახურდიას და შ. ნუკუბიძეს შევხვდი, კურსის სადგურში და საოცრიად დამწყდა გული. კონსტანტინე საქართველოში ბრუნდება დღეს. მე თოფით და „პატოლით“ ვიდექი მათ წინ, ვზომავდი უფსკრულს, რომელიც ჩვენს შორის იყო საერთოდ, და რომელიც გაღმავდა უცხად, რაც თბილისიდან წამოვდები. ვინ იცის, ამ ორ-სამ წელიწადში ეს უფსკრული ისე გაღრმავდეს, რომ გუდაგუფრმა ვეღარ მიშველოს, რომ ამ უფსკრულს გადავახტე“.

მირზა თითქოს ნებდება განგებას, ბედს, იღბალს, თითქოს ფარსმალსკი კი ყრის, იმედოქარგულია, რომ ეს უფსკრული ოდესმე ამოიყვება და იგი კვლავ დაუბრუნდება შრობილურ საქართველოს, შრობილურ მწერლობას. რაღაც გამოსავალ გზასაც ეძებს, გზას, რომელზედაც არასოდეს დაიქარვება, რომ მაინც დარჩება მისი ნაკვალავი ამ ქვეყანაზე. წუხს მირზა, აფორიაქებულია, თავს ებრძვის, ყველაფერი ჩემი ძარღვებით გადამაქვსო, სხვები სკოლებს ამთავრებენო, მე პირდაპირ ცხოვრება მსწავლისო, თავსაც ინუგეშებს მირზა, მაგრამ კარგად იცის, ღრმად სჭერა, რომ პროზორცია სხვადასხვაგვარია, ვინ იცის იქნება ჩემმა გადასძლიოსო. აი, ასე თანდათან, მაგრამ დამაჯერებლად ვარნდნენ მირზას ბარათებში სიტყვები: „ვინ იცის“, „ბედი“, „იღბალი“, „უფსკრული“, „გამოთხასვლელო გზა“, „გულდაწყვეტა“, „მონატრება“. ამ ბარათებში არის ერთგვარი ადამიანური უკანდახვევა, ღირსი ალსარებანი, რომლითაც შინაგანად იკვებებოდა მირზა, როგორც კეთილშობილი პოეტი და ჯარისკაცი.

ერთ წელიწადში დაეჯიკებული მირზა მოახლოებული გრიგალების წინ საკუთარ თავთან პირობას დებს: სახლში დაბრუნებამდე დაწეროს წიგნი, რომელიც იქნება გამომშვიდობება ყველაფერთან, რაც ასე აღელვებდა მის ახალგაზრდობას, დასწერს წიგნს, რომელსაც ექნება თავისივე თაობის ხასიათი, იდეა, ზნეობრიობა. მირზა წუთს არ ჰკარავს, წერს ყველგან, სანგარში თუ ძილის წინ, დაღლილი და უძილო, ღარსა და ავდარში, ყველგან, ყოველთვის როგორც კი საამისო დროს იპოვებს.

„თუ კარგად ვიქვნი, გეფიცები წაგიცობო

ჩემი პირველი სერიოზული წიგნი“ — მირზა რუსუდანს 1940 წლის 16 ნოემბერს.

ახლა მირზასთვის ყოველი წუთი ძვირფასია: „არჩინად ვატარებულ დღეებს სცოდნიათ დიდი დარდი შემდეგში, ხომ გახსოვს გურამიშვილი „ყოველთვის მოცლას ვეცდიდი, ნეტავი არ მამეცადა“. ნეტავი არც მე მომეცადა არაფრისათვის და ყოველი თავისუფალი წუთი გამომეყენებინა, ყოველ საათთან მეგუპრა, რათა წამერთვა მისთვის რაც შეიძლება მეტი მოგება“.

მირზა გელოვანმა უკვე დაიწახა, როგორ იცვლება ადამიანი, როგორ ეგუება ვარემოებას, დროს, რეალურ სინამდვილეს. მისი ისედაც ამაღლებული სული, საგნება დაბრკოლებებითა და გაუიწევებებით, ცხოვრების შუა გულში შეიჭრა და უფრო მიმზიდველი და ამოუხსნელი გახდა.

ასე მოგვევლინა პოეტი მირზა გელოვანი მოაზროვნე ჯარისკაცის ფორმაში.

საქართველოს მონატრებით უახლოვდება მირზა გელოვანი ომის ქარიშხლებს: მენატრება მთები, ცა საქართველოსი, ხეები, ჩრდილები, ბალახი. მშვიდობით იყავით, ველოდები თქვენს წერილს. ეს გახლავთ ომის წინა წერილი და დაწიწყო დიდი სამამულო ომი.

მორია, გათავდა ეჭვი, მწუხარება, ცრემლი. მირზას წერილები ისე იხეთი შემართებისა. ისე იხეთი მოგუგუნე და სასევ დიადი რწმენით, როგორც მისივე ფრანტული სტრაქონები. ეს წერილები უკვე საქვეყნოდ წასაქიბადა თითქოს გამზადებული.

„ომი დაიწყო, დიდი ხანია ვიცოდი რომ დაიწვებოდა იგი. ვგრძნობდა...“

გჯეროდეთ ჩემო ძვირფასებო, თუ ჩემი ბედით ამ ომში დამთავრდება, თუ მე სიკვდილი მეწერება ამ ომში, ძალიან ძვირად დაუფსვამ მტერს სიცოცხლეს ჩემსას.

დღე, თქვენ წუ შერგრძნვებით, რომ მე თქვენი სისხლი და ხორცი ვარ. მე მაქვს უდიდესი სიმშვიდე, ჩემში მთელი ადამიანის მოუღლელი სისხლია. ჩემში ცოტნე დადიანის სულია და ნებისყოფა და თქვენ შეგიძლიათ ამაყად სთქვათ, რომ მე ვიცავ ჩემს სამშობლოს, რათა მომავალი თაობანი იყვნენ ჯანსაღნი, ბედნიერნი და ძლიერნი. ჩემი გზა მილიონების გზას მიჰყვება და არსად მთავრდება. რადგან მილიონების გზის დამთავრება არ შეიძლება“.

მირზას სწამს გამარჯვებისა, მირზას სწამს სიცოცხლისა, მირზა აქეთ უქიფინებს სხვებს — „ნუ დაღონდებით“.

ეს მირზა გელოვანის პირველი წერილია ომის დაწყებიდან — 1941 წელი, ივნისი.

მირზას წერილებიდან ხმამაღლა მოწოდება ისმის. მისი თაობის ძლიერი ხასიათის გამოხა-

ტულებდა. ისინი, ბარათის ყოველი სტრიქონი ნაძერწია რწმენითა და იმედით.

„ღაო რუსუდან, სამი დღის შემდეგ დღე-სასწაული იქნება, მე არ ვიცი როგორ შეხვდებით მას — მანდ, თბილისში, მზეზე და სიწყნარეში. აქ ომია, მაგრამ მე მაინც ვიდღესასწაულებ ოქტომბერს, ირგვლივ ცეცხლის რკალი რომ მერტყას, სიკვდილი რომ ჩამცქეროდეს თვალეში ვიდღესასწაულებ ოქტომბერს... მტრის განადგურება, აი, ყველაზე დიდი ზეიმი, აი, რასაც მოგვიწოდებს ოქტომბრის მოვონება, გაუმარჯოს სიკვდილშიაც არ დანებებას.“

1941 წლის 4 ოქტომბრითაა დათარიღებული მირზას ეს ბარათი.

მირზა გელოვანს არც ერთ ბარათში აღარ სჯერა, რომ ისინი აღარ შეხვდებიან ერთმანეთს.

პირიქით, წერილებში იწერება, რომ დაწერა ახალი წიგნი ლექსებისა „ომის ღირთა“.

რუსულდანისადმი მიწერილ წერილში, 1944 წლის 13 მარტს იგი ამბობს:

„ომი ჰკლავს ჩემში ლექსების მწერალს, მაგრამ ზრდის პოეტს, ჩემი მგრძნობიარე გული უცვლელია, თუმცა ნერვები ჩემი და სული გამაგრდნენ, გამოიცვალნენ“.

მაღალ პოეზიასთან ერთად იმედით, ღონით, რწმენითა და ზოგჯერ სევდიანაც სახვე წერილები პოეტი ჯარისკაცისა უფრო მშფოთვარეს ხდიდა მირზა გელოვანის ხასიათს და აახლოებდა დღევანდელობასთან. აი, რითია

მირზა გელოვანი პეშმარიტი შემოქმედი, გამოჩენილი ჩვენს დღევანდელ პოეზიაშიც.

„ყველაზე მთავარია სათქმელი არ დაველით და გქონდეთ საკუთარი სამყარო, რომელიც არაფრით ჰგავდეს ნამდვილს, მაგრამ რეალური კი იყოს“.

მირზას ჰქონდა საკუთარი სამყარო, პოეტური, მიმზიდველი, განუყოფელი.

დიხს, სულის ამოხდომამდე „ტელეგრაფის მავთულივით განუწყვეტლევ გუგუნებდა მის სხეულში დიდი პოეტის გალაკტიონის ბრძნული შეგონება: „წერეთ ლექსები, კარგი ლექსები! სულის ამოხდომამდე წერეთ და წერეთ!“

1943 წელს პრიზისტიკეში დაწერილი ლექსი „ნუ მწერ“ პასუხია არა მარტო გალაკტიონის შეგონებაზე ყრმა პოეტის მიმართ, არამედ სულისთქმაცაა მირზა გელოვანის მთელი პოეზიისა:

ნუ მწერ, რომ ბაღში აყვავდა ნუში,
რომ მთაწმინდაზე ცა დაწვა თითქმის,
რომ საქართველო ამ გაზაფხულში,
როგორც ყოველთვის, წააგავს ხვითოს...
მე ისიც ვიცი, რომ კარგ ამინდებს
მოაქვთ გულებში საამო ფეხთქა,
და თუ ზოლომდის ტყვია დამინდობს,
თუ გაზაფხულებს შეგხვდებით ერთად, —
ვეტყვი, რომ მოვედ ბრძოლანახულ
და სიკვდილამდის შენთან დავრჩები,
რომ ლამაზია მზე გაზაფხულის,
ბრძოლების შემდეგ — მზე გამარჯვების.

გაიშრიკალებს ფრონტზე ფარაჯა,
გყვიას გყვიაში აჯენს ვაჟკაცი,
იბრძვის და მამულს უდგას დარაჯად
თოფის, ხიშგის და სმლების კაშკაშში.

ვლადიმერ უბილავა

თამაზ კეპახანიშვილი

...ისე, ვითარცა...

„ზავსეც ღრმად ხმინავს, ვით წყლის ფსკერზე ქვეს დაბუდებულს“... მკითხველი ჩე-რდება, მისმა ფანტაზიამ იუნოსა რაღაც და-ფარული კავშირი საგანთა შორის... „გაწვრთნილ ღომსავით ხუსტსა და საშისს“... ისევ პაუზა; სიტყვათა უჩვეულო, ეფექტური კომბინაციის სიღრმიდან ნელ-ნელა ამოიზიდება რაღაც ნაღ-დი და ზუსტი... „იგი წავიდა ხელუხლებელი, დაუხარჯავი, ვით მიწაში დაფლული ზარი, ერთხელაც რომ არ დარეცლა“... პარადოქსუ-ლი სიტუაცია (მიწაში დაფლული ზარი) ტრა-გიკულობის სიმბოლოდ იქცევა და, ხელმოცა-რულ კაცში განითვებული, კუბოში წვება. „აღა ფიქრებს. როგორც გახაწვრთნელ მხეცებს, ყვე-ლა ტკივილის ატანას აჩვენებს“. ხდება მცირე სასწაული, ფიქრი მატერიალურდება, გაისხმის შოლტის ტკაცანი და ფიქრი-პანტერა მორჩი-ლად ასრულებს სალტომორტალს.

ეს პაუზა, ყოფი თავად პოეტისაა, რომლის აზრის მდინარეებს კვალში მიჰყვება მკითხვე-ლი. ხდება ხოლმე: აზრის საგანი სიტყვაში არ გაიხსნა, არ გაცხადდა. პოეტი უბრუნდება მას და ოსტატის დაინებული მწერით ვალიეგუ-ლი აზრი ფერ-ხორცს ისხამს. ახლა იგი მხო-ლოდ სუბსტანცია აღარ არის, საგანი ენერ-გიად იქცა, აგორდა, ამოპრავდა, გამოვლინდა. გაიხსნა მისი იდეალი, დაფარული შესაძლებ-ლობანი. მათ დასაფიქსირებლად პოეტი ეძებს სხვა საგანს, გამოვლენილი ნიშან-თვისების ერთგვარ ეტალონს. ეს არის მკითხველზე ქვე-ცნობიერად ზრუნვა. — ნაპოვნი, გამოხმობილი საგანი ზოგჯერ გასაღებია მხატვრული სახის გასახსნელად:

„...მაგრამ წარსული, ბნელით მოცული, მი-უფრებს, როგორც ქალი ორსულად“.

პოეტი ეძებს, პოულობს, მკმნის შედარე-ბას.

* * *

შედარება უნივერსალური მოვლენაა. ვნო-ნეოლოგიური თვალსაზრისით იგი საფუძველ-

თა საფუძველია ყოველგვარი შემეცნებისა. სა-ღაც გვაქვს სისტემა (სისტემურობა კი არ-სებითი ნიშანია ცნებითი თუ ენობრივი სამ-ყაროსათვის), იქ იგულისხმება ობიექტთა კლა-სებიც, რომელიც გამოიყოფა, იდენტიფიცირე-ბულია და ფუნქციონირებს შედარების სა-ფუძველზე: ნებისმიერი ცნება თავისთავად უკ-ვე წარმოადგენს შედარების შედეგს; შედარე-ბა-შეპირისპირების ნიადაგზე ხდება ობიექტთა ნიშნებს შორის ეკვივალენტობის, მსგავსების, განსხვავების, იგივეობის კონსტრუქცია, რაც ხა-ზოლოთა ჩამოშლი ცნებად გამოიკვეთება ხოლმე. მაგრამ ჩვენ ამჟერად გვინტერესებს უკვე გა-მოყოფილ ობიექტთა, რესპ. დადგენილ ცნება-თა შედარება, ე. ი. შედარება უფრო მაღალ საფეხურზე, გვიანტერესებს, რა როლიც უნდა მოდელი უდევს მას საფუძველად და როგორი ენობრივი საშუალებებით რეალიზდება იგი მე-ტყველებაში. შედარების აქტი, მხატვრულ მე-ტყველებაში განსხვავებული, ტროპოს სახეს წარმოადგენს და მის ფუნქციებს ლიტერატუ-რათმომცნებია და ესთეტიკა იკვლევს. მაგრამ ამ მოვლენას ლინგვისტური ასპექტიც გააჩნია.

ენობრივი ფაქტის ლინგვისტური ანალიზის დროს კვლევა, ჩვეულებრივ, ცალკეული იერ-არქიული დონით იზღუდება. მათ შორის უმა-ღლესი — სემანტიკურ-სტილისტური — მკვლე-ვარს ყველაზე მეტ სირთულეებს წარმოუტენს: მიკროსისტემათა მიჯნების დასადგენი კრიტე-რიუმების თავისუფლება, მათი მოცულობების ურთიერთგადაკვეთა, ზღვა ემპირიული მასალა! გვაეარაუდებინებს, რომ კონსტრუქციული უნ-და აღმოჩნდეს მკაცრად განსაზღვრული ლო-გიკური ენის პროცირება ბუნებრივი ენის ამ იერარქიულ საფეხურზე; დედუქტიური იმპე-რატივების საშუალებით ამგვარი „მისცლა“ ენის ცალკეულ უბანთან გულისხმობს, რომ ემპირიული ბაზა უკვე დამუშავებულია პირ-ველი მიახლოებით და ჩვენ კვლავ ვუბრუნდე-ბით მას ახალ საფეხურზე.² ჩვენს შემთხვევაში

ბროზლემმა შესაძლოა ამგვარად დავაფორმულათ: შედარებას, როგორც მკაცრად განსაზღვრულ ლოგიკურ ურთიერთმიმართებას, რა ენობრივი საშუალებანი არეალიზებენ და რა ენით? ამისთვის ჯერ იმ უნივერსალური მექანიზმის მოქმედების პრინციპს უნდა გავცნოთ, რომელიც ყოველგვარ შედარებას უდევს საფუძვლად. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ შედარების შედეგი ზოგადად შესაძლოა სხვადასხვა იყოს, დადგინდეს შესადარებელი ობიექტების იგივეობა, მსგავსება, განსხვავება, ფარდობითობა. ამგვარად აღვწერთ მხოლოდ მსგავსებით შედარების ლოგიკურ აპარატს. პოსტულირებულია შემდეგი დებულებანი: 1. მსგავსებით შედარებაში მონაწილეობს ობიექტთა A, N და B კლასები; 2. არცერთი კლასი ცარიელი არ არის: $A \neq \emptyset$, $B \neq \emptyset$ და $N \neq \emptyset$; 3. ობიექტთა კლასები იდენტური არ არის: $A \neq B$, ე. ი. სახეზეა რაღაც ნიშანი, რომლითაც ობიექტები ერთმანეთსაგან განსხვავდებიან. 4. ნიშანი ობიექტთა ორივე კლასს ეკუთვნის.

ამგვარად აღწერილი მსგავსებით შედარების ლოგიკური მოდელი მუშაობს განსაზღვრული ობიექტთა კლასების ზაერთო ნიშნის რაოდენობრივ-ინტენსიური თვალსაზრისით განათანაბრებლად.

თუ ზემოაღნიშნული დებულებანი მსგავსებითაა შედარების მოდელის აღსაწერად აღებული და საკმარისია, მაშინ ნებისმიერი ენობრივი ფაქტი შედარებად კონსტატაციისათვის ამ პირობას უნდა ავმაყოფილებდეს: მასზე ლოგიკური მოდელის პროეცირების შედეგად უნდა გამოიყოს ან აღდგეს ლოგიკური მოდელის ყოველი კომპონენტი და ურთიერთდამოკიდებულებების მექანიზმი.

* * *

შედარების ლოგიკური მოდელი, ეს უნივერსალური მექანიზმი, თვითველ ენაში ამ ენისათვის დამახასიათებელ გრამატიკული სტრუქტურების მეშვეობით ვლინდება. ამგვარ სტრუქტურებს შედარების სქემები ვუწოდოთ. თუ ლოგიკური მოდელი დამოუკიდებელია ენობრივი რეალიზაციისაგან, სქემები ცალკეულ ენას სისტემით არის დეტერმინირებული. სქემათა რაოდენობა იმ გრამატიკულ საშუალებათა თვისებებსა და სიმრავლესა დამოკიდებულია, რომელთაც ცალკეული ენა იყენებს მსგავსებით შედარების კატეგორიის გამოსახატად. ამ დანიშნულებისათვის ქართულ ენას საკმარის მდიდარი გრამატიკული ინვენტარი მოუბოვება: ესენია მსგავსებით შედარების უფნქებით აღჭურვილი თანდებულება, გათანადებულებული ლექსემები, კავშირები, სადერივაციო აფიქსები, რომლებსაც გააერთიანებელი ტერმინით — მსგავსების ელემენტი — აღვნიშნავთ. ელემენტებია: ვთი, ებრა, მებრა,

ეზური/ -ებრი, -თანა, -ნაირი, -გვარი, -მავარი, -ტოლი, -სელი, -ოდენი/ -დენი, ოდენა, ხნის, დარი, მსგავსი, როგორც, ვითა/ ვით, ვითარცა. შედარების სქემებში ელემენტთა განაწილება გრამატიკული და სემანტიკური ფაქტორებით არის განპირობებული. გარკვეულ კორელაციას ამქოვანებს, ერთი მხრივ, თავად ელემენტთა მნიშვნელობა, მეორე მხრივ, სქემის სხვა ნაწილთა სემანტიკა. სქემები გრამატიკული და გრამატიკულ-სემანტიკური ნიშნის მიხედვით ლავდება. გვაქვს ორი ძირითადი ჯგუფი: ა) სქემები, რომლებიც უფრო რთული სტრუქტურების — წინადადებების — ნაწილს, ბლოს, წარმოადგენს და ბ) სქემები, რომლებიც მთლიანად წინადადებად რეალიზდება. პირველი ჯგუფის სქემებში დამსგავსების სფეროდ ატრიაბებული მახასიათებლები გვევლინება, მეორეში — პრედიკატიული, ამიტომაც ნიშანი (N) სინტაქსურად განსხვავებულ ფუნქციონირებს: ატრიაბებულ სქემებში იგი განსაზღვრებაა და n_1 სიმბოლოთი აღინიშნება, პრედიკატულში კი — n_2 — შინა-შემაშენელი (იხ); ლოგიკური მოდელის ობიექტთა კლასები ორსავე ჯგუფის სქემებში სუბსტანტივებით რეალიზდება; მსგავსების ნიშნის თვალსაზრისით დასახასიათებელ წევრს a სიმბოლოთი აღვნიშნავთ და დასამსგავსებელს ვუწოდებთ, ხოლო წევრს, რომელიც a-ს ახასიათებს — დამსგავსებულს — b.

მსგავსების ცნება ობიექტთა კლასებს შორის ისეთ მიმართებას ეარაუდობს, რომ თუ a რაღაც ნიშნის მიხედვით მსგავსია b-ს, მაშინ ამავე ნიშნის მიხედვით b-ც მსგავსი იქნება a-სი. მაგრამ მსგავსებით შედარებაში ეს ნიშანი რაოდენობრივად ორივე წევრისათვის ერთნაირად არ არის დამახასიათებელი: b-ს a-სთან შედარებით ნიშანი მეტი ინტენსივობით ახასიათებს. მსგავსებით შედარების სქემათა ფუნქცია სწორედ ის არის, რომ კვანტრატურად განსხვავებული ნიშანი დასამსგავსებლის და დამსგავსებულისა რაოდენობრივად გათანაბრებულად წარმოადგინოს. სწორედ ამ მცდელობითვე უფარვით რეალიზდება ის აზრი, რომ ნიშანი დასამსგავსებლისთვის ხშირად სიტუაციურია, იმ ხარისხით არ არის ორგანული, როგორც — დამსგავსებულისათვის, რომელიც ამ ნიშნის ეტალონად აზოიანდება. პეტრურ მეტყველებაში ზოგჯერ თითქმის სქემის ამგვარი ინტერპრეტაციის საწინააღმდეგო სურათი გვაქვს, მაგრამ ყოველგვარ ექსტრაავანტურ შედარებას, მოულოდნელსა და ეფექტურს, ფსიქოლოგიურ საფუძვლად ეს ორიდონარული მომენტი აქვს და მხატვრული ეფექტი ხშირად მისი დარღვევით მიიღწევა (ანა-

თამაზ კვანანდირაძე
...ისა, მითარცა...

ლოგია: სიტყვა „ლაზი“ საბავსპირო, ირო-
ნიული მნიშვნელობით ან კომიკური ეფექტით
მაშინ რეალიზდება, როდესაც არსებობს ჩვენს
ფსიქიკაში მისი მდგრადი სემანტიკური ხატე-
ბა). პაბლო ნერუდას აქვს ამგვარი შედარება:
„და ქუჩებზე ბავშვების სისხლი დიოდა უბრა-
ლოდ, როგორც ბავშვების სისხლი“. აქ გვაქვს
პრედიკტული სქემის ყველა წევრი: დასამსა-
ვსებელი, პრედიკტული ნიშანი და დამსავსე-
ბული; მაგრამ სემანტიკურ დონეზე განხილვი-
სას აღმოჩნდება, რომ $a=b$, რაც თითქმის ეწი-
ნააღმდეგება მსგავსებითი შედარების პრინციპს.
მაგრამ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ სქემათა
სემანტიკური ერთეულებით რეალიზებისას წი-
ნა პლანზე ესთეტიკური მიზანდასახულება გა-
მოდის: პოეტი აღწერს დაბოძილ მადრადს,
რომლის ქუჩებში ბავშვები სისხლი იღვრება
და ამ სურათის განხატება სურს რაიმე სხვა,
უფრო შთაბეჭდილი სახით. და რახან ამ
ფუნქციით იგივე სახე გამოიყენა, ამით ნერუ-
დამ შესაძარბელი უფრო მაღალ რეგისტრში
აიყვანა, შენიღბულად მიანიშნა, რომ მას არ
სჭირდება შთაბეჭდილების გასაძლიერებლად
სხვა სახე.

სქემათა ზემოაღნიშნული 2 ჯგუფი თავის
მხრივ დიფერენცირებულია მსგავსების ელემ-
ენტების სემანტიკისა და მათი განაწილების
მიხედვით. ატრიბუტული ჯგუფის სქემები ერ-
თმანეთს უბარიზაირდება მსგავსების ელემენტ-
თა სემანტიკური დიფერენციით: -ვით და -ებრ
ელემენტთან სქემაში ნიშანი (მ₁) ყოველთვის
ცალკე ლექსითაა წარმოდგენილი; სქემის მი-
ნიფიცირების დროს იგი ზოგჯერ არა ჩანს, მა-
გრამ ყოველთვის ივარაუდება და არავითარ
სირთულეს არ წარმოადგენს მისი აღდგენა. ამ-
რიგად, -ვით და -ებრ წმინდა რეალციის აღ-
მნიშვნელი ელემენტებია, ხოლო რა ნიშნის მი-
ხედვით ემსგავსება ობიექტები ერთმანეთს,
ამას ვერ გვჩვენებენ; საამისოდ სქემაში სხვა
წევრი — მ₂ გვექნება. ამ სქემას -ტოლა, -ხე-
ლა, -ოდენა/-ოდენი, ხნის ელემენტის სქემა
უბარიზაირდება. ამ ელემენტებს მსგავსების
ფუნქციასთან შეთავსებულ აქვთ ნიშნის სე-
მანტიკა. ქართულში ნიშნის ზოგიერთი ში-
ნარჩის (ზომა, რაოდენობა, ასაკი) გრამატიკე-
ბა მოხდა, ზემოაღნიშნული ელემენტები სწო-
რედ გრამატიკული მნიშვნელობით დაი-
ტვირთა, ნიშანი მ₁ თავად ელემენტში მოე-
ქცა და ამიტომ სქემაში დამოუკიდებელ სიტყ-
ვად არცა გვაქვს და არც ივარაუდება. მესამე
სქემა იმგვარ ელემენტებს შეიცავს (-თანა-
ნაირი), რომლებიც ორგვარად რეალიზდება:
ა) ოდენ მსგავსების ფუნქციით: მაშინ მ₁ ან
სახეზეა, ან ელფსირებულია და ივარაუდება;
ბ) ითავსებენ გლობალური მსგავსების ნიუ-
ანსს, რაც მ₁-ად აღიქმება და, ვინაიდან იგი
ელემენტშია განზავებული, ცალკე სიტყვად

არცა გვაქვს და არცა ივარაუდება. ამრიგად,
მესამე ჯგუფის სქემა ხან პირველი ჯგუფისას
გვედგება, ხან — მეორისას.

პრედიკტული სქემების განმასხვავებელი
სტრუქტურული ნიშანი ის არის, რომ მ₂ არც
ელფსირდება და არც ელემენტში ექცევა, იგი
ყოველთვის ცალკე ლექსით, ზნა-შემასმენ-
ლით, რეალიზდება. კავშირ-ელემენტის სქემა
იმ თავისებურებასაც იხვეს, რომ მასში შესა-
ძლებელია ა და ხ კლასი გაფართოვდეს: თუ
ატრიბუტულ სქემებში შესაძარბელი და შე-
დარებული სუბსტანტივებით ან გასუბსტანტი-
ვებულ სხვა მეტყველების ნაწილებთან რეა-
ლიზდებოდა, აქ შესაძლოა ა და ხ კლასები
მთლიანმა წინადადებაში შეავსოს, ე. ი. ერთ-
მანეთს ემსგავსება არა სუბსტანტივები, არა-
მედ სუბსტანტივთა პრედიკტული ურთიერ-
ობა. ამის მიზეზი ის არის, რომ ატრიბუტული
ნიშანი ერთი სტრუქტურული ერთეულის მახ-
სიათებელია, ორი და სამპირიანი ზმნით გამო-
ხატული მ₂ კი — რამდენიმე. „და როგორც სვე-
და ქვრივის ცხელ სხეულს, კორტის ჩაქუსს
ქვასა და სმენას“ — აქ სუბსტანტივები კი არ
ემსგავსებიან ერთმანეთს (სვედა — ჩაქუსს,
ქვრივის სხეული — ქვას), არამედ — სუბსტან-
ტივთა პრედიკტული დამოკიდებულება. ამ-
გვარ შედარებას „კომპლექსურს“ ვუწოდებთ.

* * *

როგორც ვნახეთ, შედარების ლოგიკური
მოდელი რამდენიმე სქემის საშუალებით რეა-
ლიზდება. შემდგომ საფეხურზე ხდება ამ სქე-
მების სათანადო სემანტიკური ერთეულებით
შევსება. მოდელი ერთია, სქემა — რამდენიმე,
სქემის რეალიზების შესაძლებლობა კი —
პრაქტიკულად უსასრულო. მაგრამ გარკვეული
შეზღუდვები, ესაა, აქვს გვაქვს. სიტყვები
სქემაში ადგილს თავიანთი გრამატიკულ-სემან-
ტიკური ნიშნების მიხედვით იკავებენ. სქემის
მარეალიზებელ ლექსებთან გრამატიკულად
არასწორი გაფორმება სქემის დამსმელის იწვევს
გრამატიკულ დონეზე (დევნავით დიდი კაცი,
დევნავით დიდი კაცი); სემანტიკურ დონეზე
მსგავსებითი შედარების მოდელი მაშინ ირღ-
ვევა, როცა ა, ხ ან ი ისეთი სემანტიკური ერ-
თეულებით იქნება რეალიზებული, რომელთა
შეხვედრის ალბათობა ტექსტში პრაქტიკულად
ნულია (ზუთივით ახალი ამზავი, რკინასავით
ქვიანი ათი, მწვანესავით ცელქი გულჩვილო-
ბა, ქვიშასავით მსუქანი ლურჯი, მინდორივით
სამი თაფლი). სემანტიკურ დონეზე მოდელს
დაშლის კრიტერიუმად რეალიზების ნულოვანი
ალბათობა სიმკაცრეს მოცულებლიან და, ამ-
დენად, მის აღიარებას გარკვეული დაბრკოლე-
ბები ხდება, მაგრამ ინტუიციითაც თითქმის
ყოველთვის ვგრძნობთ სქემის შეუფერებელი
ლექსებებით რეალიზებას.

მსგავსებითი შედარების სქემის ძირითად წევრებს შესაძლოა ტრადიციული სინტაქსური კვალიფიკაცია მიეცეთ: Π_2 შემასმენელია, Π_1 — განსაზღვრება, ელემენტარული χ ვითარების გარემოებად ან განსაზღვრებად გვევლინება, α კი კონკრეტული წინადადების მიხედვით — ქვემდებარედ ან ნებისმიერი სახის დამატებად. მაგრამ მსგავსებითი შედარების მოცემული გარკვეულ შეზღუდვებს აწესებს სქემის წევრთა არჩევანში. მაგ. რიცხვითი სახელი წინადადებაში, ჩვეულებრივ, განსაზღვრების ფუნქციით გვევლინება, მაგრამ თუ განსაზღვრება მსგავსებითი შედარების სქემის წევრია, მის მარეალიზებლად რიცხვითი სახელი შეუძლებელია. ამის მიზეზი რიცხვითი სახელების ბუნებასა და მსგავსების ცნების არსში უნდა ვეძებოთ. რიცხვითი სახელები აბსტრაქტიზებული რიცხვითი წარმოდგენების გამოხატველია და ყოველგვარი სხვა შინაარსისაგან დაცლილია. მსგავსების ცნება კი ისეთ ნიშანს ვარაუდობს, რომელსაც ხარისხობრივი მაჩვენებელი ექნება, იგი გრადაციული უნდა იყოს. არავითარი ხარისხი და გრადაცია ცალკეულ ნატურალურ რიცხვს (ენაში კი მხოლოდ ისინი არიან უშუალოდ ასახულნი) არ გააჩნია. რიცხვითი სახელი არ შეიძლება რაიმე ნიშნით დახასიათდეს, ამიტომაც იგი არც α და χ კლასების რეალიზებაში მონაწილეობს. ასევე შეუძლებელია Π_1 -ის როლში გენტილური მსაზღვრელი: კუთვნილება და მასალა ისეთი ნიშნებია, რომლის მიხედვით დამსგავსება ქართულ ენაზე მოლაპარაკისათვის მსგავსების სქემაში შეუძლებელია.

სემანტიკურ დონეზე სქემები გარკვეულ ტრანსფორმაციას განიცდიან. ძალზე მნიშვნელოვანია ძირითადი წევრების (დამსგავსებული, დასამსგავსებელი, ნიშანი) განმსაზღვრელი წევრებით გავრცობა. განმსაზღვრელი წევრები ისეთი სემანტიკური ერთეულები ან მთელი ჯგუფებია, რომელთა ამოღება მსგავსებითი შედარების სქემატიდან გრამატიკულ დონეზე უმტკივნეულოდ შეიძლება, მაგრამ სემანტიკურ დონეზე — არ ხერხდება. შედარება: ფიჭრი დამადეს, როგორც ხელოსაუღი — გრამატიკულად უზაღოა, მაგრამ სემანტიკურად — უტყვევი; განმსაზღვრელი წევრებით განვრცობილი კი იგი მძლავრ პოეტურ სახეს წარმოადგენს: „რასაც გრძნობდნენ. რასაც ფიქრობდნენ, აიღეს და უცებ მომხალეს, პირზე დამადეს, როგორც დალაქის ხელოსაუღი, ათასი სუნით შენელებული“. მხატვრულ ეფექტს ხშირად საგანთა შედარება სწორედ განმსაზღვრელი წევრებით წარმოიწვევს სიტუაციამო იძლევა. ამ სახის შედარებას „ხიტუაციურს“ ვუწოდებთ.

დასასრულ, შედარებათა ანალიზი მთლიანად მხატვრული ქსოვილის გაუთვალისწინებლად, უახლოესი კონტექსტიდან მოწყვეტით, შესაძლოა ლიტერატურულ მკვრელობად მოგვეჩვენოს. მაგრამ ლინგვისტური თვალსაზრისით ტროპთა ანალიზის ამგვარი ოპერაცია სრულიად ბუნებრივია. მეტიც, ჩვენის რწმენით, შედარებას, მეტაფორას და მხატვრულ სახეს ზოგჯერ იმდენად თვისთავადი მხატვრულ-ესთეტიკური ფუნქცია გააჩნია, რომ მათი დამოუკიდებელი ანდა შეპირისპირებითი ანალიზი ნებისმიერ დონეზე ჩანს პერსპექტიული.

შენიშვნები

1 თუ ფონოლოგიურ დონეზე საანალიზო ობიექტთა კლასი რამდენიმე ათეული ელემენტისაგან შედგება, სემანტიკურსა და სტილისტიკურ დონეზე მათი რიცხვი ასტრონომიულად იზრდება.

2 С. К. Шаумян, Философские вопросы теоретической лингвистики, М., 1971, გვ. 140.

3 შ. ძიძიგური, კავშირები ქართულ ენაში, თბ., 1969, გვ. 146.

4 განსხვავება ფიზიკურ-სავნობრივია და ეყრდნობა იგივეობის ფუნდამენტურ კანონს: ერთი სავანი არ მოიაზრება ორად. ამიტომ არაიდენტურობა ამ თვალსაზრისით არ გამოირიცხავს ცნებითს ან ენობრივ იდენტურობას; ჩვენ ენახავთ, რომ ცნებისა და ლექსემის ფარგლებში

ში იდენტური ობიექტები შესაძლოა მონაწილეობდნენ მსგავსებით შედარებაში.

5 გლობალური მსგავსების დროს დამსგავსება ობიექტთა რაიმე გარკვეული ნიშნის მიხედვით კი არ ხდება, არამედ — ზოგადად, მთლიანობაში: შენისთანა მეგობარს ვეძებ, ვამბობთ, როდესაც ერთიანი მსგავსება გვინდა გამოვხატოთ და შედარებულის რაიმე თვისებას არ გამოვყოფთ. თუ ამგვარი მიზანი გვაქვს, მაშინ სქემის ელემენტი იცვლება: შენსავით ერთგულ (ჭკვიან, მოხერხებულ და ა. შ.) მეგობარს ვეძებ.

6 Н. Хомский, Синтаксические структуры, Новое в лингвистике II, М., 1962, გვ. 419 შმდ.

გფიცავ, შავ სიკვდილს თვალში ჩავხედავ,
საზიზღარ მგერზე ხიშგშემართული,
მე ასე მზრდიდა სამშობლო — დედა,
მე ასე მზრდიდა მიწა ქართული.

სევერიან ისიანი

გარეკლის მე-3 გვერდზე — პლაკატი ჭეშან ლოლუასი.

ტექნიკური ხელმძღვანელი ს. ციციშვილი.

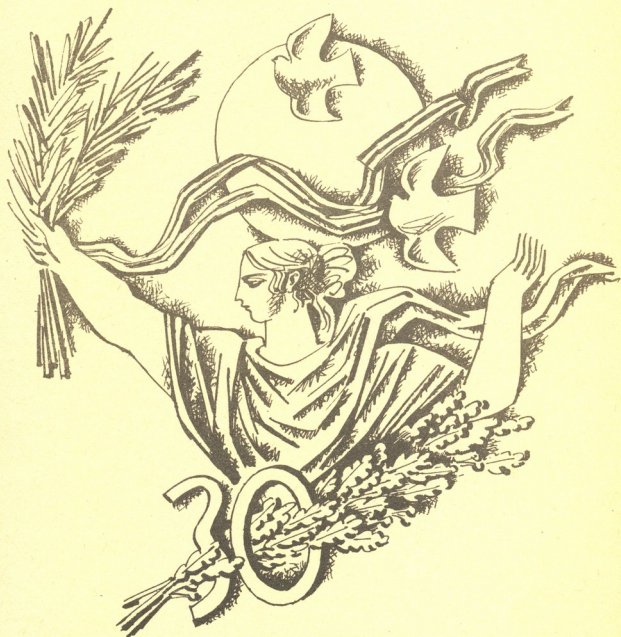
კრიტიკისა და პუბლიცისტის განუოფილება მასალებს მიიღებს არა უშეტეს ერთი საავტორო
თაბახისა.

რედაქციის მისამართი: თბილისი, შალვა დადიანის ქ. № 2.

ტელეფონები: მთავარი რედაქტორი — 99-89-44. პ. მგ. მდივანი — 99-71-69. განყოფილებათა გამგეები — 99-85-81. პრეზის — 99-84-66. ლიტერატურული თანამშრომლები — 99-75-69. „ნობათი“ — 93-17-63.

ვადაცა ასაწყობად 24/III-75 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 22/IV-75 წ., ქალაქის ზომა 70×108. ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 14. სააღრ-სავ თაბახი 14,5. შეკვეთა № 1260. უფ 01892. ტირაჟი 30.500.

საქ. კბ ცვ-ის გამომცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის ქ. № 14.
Типография Издательства ЦК КП Грузии, Тбилиси, ул. Ленина, 14.

ფასი 60 კაპ.

ჩვენ ვაჟკაცობა ძველთაგან მოგვდევს.
ყველამ გაიგოს, ყველამ იცოდეს!
ჩვენ შეიძლება ბრძოლაში მოვკვდეთ,
მაგრამ არც მაშინ ვგოვებთ სიცოცხლეს!

ლადო ასათიანი

მე გამარჯვება დამაბრუნებს თქვენთან, სწორებთან.
მე გამარჯვება გადამიყვანს მთებზე, ქედებზე,
ყოველი წვიმა თქვენს მდუმარე ცრემლს მაგონებდა
და ის ცრემლები გამარჯვების გზებს მიქეზებდნენ.

მირზა გელოვანი

ჩვენ განა გაქცევა გვჩვევია,
გავარღვევთ, გავშლით და გავიგანთ,
კაპიგან, სამშობლო ჩვენია!
ჩვენია სიცოცხლე, კაპიგან!

ალექსანდრე საჯავია

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ
ИНДЕКС 76236